

Leidimas
lietuvių kalba

Informacija ir pranešimai

65 metai

2022 m. lapkričio 22 d.

Turinys

I Rezoliucijos, rekomendacijos ir nuomonės

REZOLIUCIJOS

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas

571-oji Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto plenarinė sesija dalyvaujant tik fiziškai, 2022 7 13–2022 7 14

2022/C 443/01	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto rezoliucija „Indėlis į Europos Komisijos 2023 m. darbo programą“	1
---------------	--	---

NUOMONĖS

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas

571-oji Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto plenarinė sesija dalyvaujant tik fiziškai, 2022 7 13–2022 7 14

2022/C 443/02	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl tarpvalstybinių nuotolinių darbuotojų ir jų darbdavių apmokestinimo (nuomonė savo iniciatyva)	15
2022/C 443/03	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Skaitmeninė tapatybė, duomenų suverenumas ir informacinėje visuomenėje gyvenantiems piliečiams skirtos teisingos skaitmeninės pertvarkos kelias“ (nuomonė savo iniciatyva)	22
2022/C 443/04	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Organizuotos pilietinės visuomenės vaidmens naujajame ES ir Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybių organizacijos (AKRVO) susitarime tyrimas, įskaitant ekonominės partnerystės susitarimų (EPS) padėtį šioje srityje“ (nuomonė savo iniciatyva)	29
2022/C 443/05	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Naujosios ES ir JAV prekybos ir technologijų tarybos veikla: verslo, darbuotojų ir vartotojų prioritetai ir būtinos apsaugos priemonės“ (nuomonė savo iniciatyva)	37

2022/C 443/06	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Jaunimo politika Vakarų Balkanuose – Vakarų Balkanų inovacijų darbotvarkės elementas“ (nuomonė savo iniciatyva)	44
2022/C 443/07	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl dokumento „ES veiksmų nebuvimo kaštai. Bendrosios rinkos nauda“ (tiriama nuomonė)	51
2022/C 443/08	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Skaitmeninio sektoriaus apmokestinimo (tiriama nuomonė ES Tarybai pirmininkaujančios Čekijos prašymu)	58
2022/C 443/09	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl lyčių lygybės (tiriama nuomonė ES Tarybai pirmininkaujančios Čekijos prašymu)	63

III Parengiamieji aktai

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas

571-oji Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto plenarinė sesija dalyvaujant tik fiziškai, 2022 7 13–2022 7 14

2022/C 443/10	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria, siekiant geresne apsauga nuo nesąžiningos veiklos ir geresniu informavimu suteikti vartotojams daugiau galių dalyvauti žaliajoje pertvarkoje, iš dalies keičiamos direktyvos 2005/29/EB ir 2011/83/ES (COM(2022) 143 final – 2022/0092 (COD))	75
2022/C 443/11	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl įmonių tvarumo išsamaus patikrinimo, kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2019/1937 (COM(2022) 71 final)	81
2022/C 443/12	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo dėl atsiskaitymo drausmės, tarpvalstybinio paslaugų teikimo, bendradarbiavimo priežiūros srityje, papildomų bankinio tipo paslaugų teikimo ir trečiųjų valstybių centriniais vertybinių popierių depozitoriumams taikomų reikalavimų iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 909/2014 (COM(2022) 120 final – 2022/0074 (COD))	87
2022/C 443/13	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu šeimoje (COM(2022) 105 final) . . .	93
2022/C 443/14	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „COVID-19. ES pasirengimo ir reagavimo tolesnis užtikrinimas: žvilgsnis į ateitį“ (COM(2022) 190 final)	101
2022/C 443/15	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „ES tvarios ir žiedinės tekstilės ekonomikos strategija“ (COM(2022) 141 final)	106
2022/C 443/16	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl saugumo ir gynybos technologijų veiksmų gairių (COM(2022) 61 final)	112

2022/C 443/17	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl Europos Sąjungos vyno, spiritinių gėrimų ir žemės ūkio produktų geografinių nuorodų ir žemės ūkio produktų kokybės sistemų, kuriuo iš dalies keičiami reglamentai (ES) Nr. 1308/2013, (ES) 2017/1001 ir (ES) 2019/787 ir panaikinamas Reglamentas (ES) Nr. 1151/2012 (COM(2022) 134 <i>final</i> – 2022/0089 (COD))	116
2022/C 443/18	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Tvarūs gaminiai turi būti norma“ (COM(2022) 140 <i>final</i>) ir dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo nustatoma tvarių gaminių ekologinio projektavimo reikalavimų nustatymo sistema ir panaikinama Direktyva 2009/125/EB (COM(2022) 142 <i>final</i> – 2022/0095(COD))	123
2022/C 443/19	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria iš dalies keičiamos 2010 m. lapkričio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/75/ES dėl pramoninių išmetamų teršalų (taršos integruotos prevencijos ir kontrolės) ir 1999 m. balandžio 26 d. Tarybos direktyva 1999/31/EB dėl atliekų sąvartynų (COM(2022) 156 <i>final</i> – 2022/0104 (COD)) ir dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl pramonės įrenginių aplinkosauginių duomenų teikimo ir Pramoninių išmetamųjų teršalų portalo sukūrimo (COM(2022) 157 <i>final</i> – 2022/0105 (COD))	130
2022/C 443/20	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Europos Vadovų Tarybai, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Energijos tiekimo saugumas ir prieinamos kainos: neatidėliotinių priemonių galimybės ir pasirengimas kitai žiemai“ (COM(2022) 138 <i>final</i>)	140
2022/C 443/21	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo atsižvelgiant į Rusijos invaziją į Ukrainą nustatomos specialios laikinosios priemonės, susijusios su Ukrainos pagal Ukrainos teisę išduotais vairuotojų dokumentais (COM(2022) 313 <i>final</i> – 2022/0204 (COD))	144
2022/C 443/22	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2018/2001 dėl skatinimo naudoti atsinaujinančiųjų išteklių energiją, Direktyva 2010/31/ES dėl pastatų energinio naudingumo ir Direktyva 2012/27/ES dėl energijos vartojimo efektyvumo (COM(2022) 222 <i>final</i>)	145

I

(Rezoliucijos, rekomendacijos ir nuomonės)

REZOLIUCIJOS

EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ
KOMITETAS

571-OJI EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETO PLENARINĖ SESIJA
DALYVAUJANT TIK FIZIŠKAI, 2022 7 13–2022 7 14

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto rezoliucija „Indėlis į Europos Komisijos
2023 m. darbo programą“

(2022/C 443/01)

Pranešėjai: **Mariya MINCHEVA**

Stefano PALMIERI

Kinga JOÓ

Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 52 straipsnio 4 dalis
Priimta plenarinėje sesijoje	2022 7 14
Plenarinė sesija Nr.	571
Balsavimo rezultatai	
(už / prieš / susilaikė)	196 / 0 / 0

1. Įvadas

1.1. Ir pandemija, ir karas Ukrainoje parodė, kad ES būtina gerai pasirengti netikėtiems įvykiams. Tai pabrėžia prognozavimo veiklos svarbą nustatant kiekvieną, kad ir silpną, signalą ir numatant įvairius scenarijus, kad ES politikos formuotojai, socialiniai partneriai ir kiti pilietinės visuomenės veikėjai galėtų tuo remdamiesi didinti atsparumą, šalinti riziką ir pasinaudoti galimybėmis. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) ragina vykdant strateginio prognozavimo veiklą daug labiau atsižvelgti į geopolitinius procesus ne tik Europoje, bet ir už jos ribų ⁽¹⁾, taip pat atsižvelgti į jų poveikį saugumui, prekybai, pabėgėliams ir jų integravimui į priimančių šalių visuomenes.

1.2. Pandemija ir karas taip pat dar kartą parodė pilietinės visuomenės ir jos institucijų galią ir svarbą kovojant su krizių padariniais ir padedant žmonėms. Todėl EESRK ragina Komisiją labiau pripažinti pilietinės visuomenės ir jos institucijų svarbą, ES politikoje joms skiriant reikšmingą vietą.

⁽¹⁾ OL C 290, 2022 7 29, p. 35.

1.3. ES galią pasaulyje lemia jos europinės vertybės, grindžiamos demokratija bei teisinės valstybės principu, ir ekonominis bei socialinis modelis. Vienas po kito sekę sukrėtimai rodo, kaip svarbu kurti atsparesnę Europos ekonomiką ir sušvelninti antrinių įvairių krizių poveikį (infliaciją, energijos ir žaliavų kainų augimą, pasiūlos trūkumą ar tiekimo grandinės sutrikimus). Europa turi mažinti priklausomybę nuo nepatikimų tiekėjų ir dėl jų patiriamą riziką, bet kartu ji turi kurti koalicijas su panašiai mėstančiais partneriais bei įvairinti savo tiekimo šaltinius.

1.4. Rusija ir Ukraina yra svarbios veikėjos ne tik energijos, bet ir metalų, kurie yra labai svarbūs keletui strateginių pramonės šakų, importo į ES srityje⁽²⁾. Abi valstybės yra stambios keleto žemės ūkio produktų, pavyzdžiui, grūdų ir aliejingųjų sėklų, eksportuotojos. Dėl sutrikusio eksporto iš šių šalių žemės ūkio produktų kainos pasaulyje jau smarkiai išaugo. Pasekmės ypač jaučiamos skurdžiausiose pasaulio šalyse, o labiausiai nuo to nukentės skurdžiausiai gyvenantys žmonės. Todėl EESRK dar kartą ragina paspartinti Europos strateginio ir technologinio savarankiškumo plėtojimą ir kartoja, kad būtina mažinti mūsų priklausomybę energijos, svarbiausiųjų žaliavų ir maisto srityse⁽³⁾.

1.5. Kad būtų išvengta drastiškų ekonominių ir socialinių padarinių, ES energetikos politika turi būti realistiška ir padėti kurti energetikos sąjungą bei siekti klimato tikslų, neužkraunant papildomos naštos pažeidžiamiesiems vartotojams bei darbuotojams ir nepakenkiant Europos įmonių konkurencingumui. ES turi siekti savo plataus užmojo klimato srities tikslų, kartu užtikrindama energijos tiekimo stabilumą ir saugumą už įmonėms ir piliečiams prieinamą kainą.

1.6. Europos visuomenė jau smarkiai nukentėjo nuo pandemijos, o ši krizė yra dar vienas didžiulis sukrėtimas, kurį labiausiai jaučia pažeidžiamiausi mūsų visuomenės nariai. Solidarumas ir socialinė konvergencija taip pat turi būti orientacinės gairės, kuriomis remsis būsima ES politika: nuo karo Ukrainoje nukentės visi, todėl turime užtikrinti, kad ši našta būtų paskirstyta sąžiningai. Europos Komisija galėtų toliau diskutuoti su valstybėmis narėmis dėl galimų ilgalaikių priemonių, t. y. nedarbo perdraudimo sistemų, kad būtų sprendžiamos sisteminės problemos, kurios dėl dabartinės krizės tik dar labiau paaštrėjo. Europos laikinos paramos priemonių nedarbo rizikai dėl ekstremaliosios situacijos mažinti (SURE) poveikį ir galimą tolesnį jų taikymą reikėtų išnagrinėti ir aptarti su socialiniais partneriais.

1.7. EESRK siūlo EK geresnę reglamentavimą laikyti prioritetu ir ragina Komisiją bei ES teisės aktų leidėjus nuosekliai tobulinti ir plėtoti ES geresnio reglamentavimo sistemą visais jos aspektais ir savo darbe sistemingai naudoti geresnio reglamentavimo priemones ir gaires. Šiuo tikslu EESRK ragina Komisiją visose savo tarnybose toliau propaguoti geresnio reglamentavimo principus ir priemones.

1.8. Darnaus vystymosi principas turėtų būti laikomas visaapimančiu ir neatsiejamu visų politikos krypčių, programų ir priemonių tikslu. Siekdamas paskatinti atsigavimą po krizių, Komisija ir valstybės narės turėtų nustatyti ir siekti įgyvendinti politikos kryptis ir iniciatyvas, kurios vienu metu duotų ekonominės, socialinės ir aplinkosauginės naudos, t. y. stiprintų verslo aplinką, gerintų darbo ir gyvenimo sąlygas ir palengvintų perėjimą prie poveikį klimatui neutralizavusios ir žiedinės ekonomikos.

1.9. ES atsigavimas ir atsparumas krizėms savaime priklauso nuo tvaraus augimo, socialinės konvergencijos, palankios verslo aplinkos ir pozityvios užimtumo bei įdarbinimo sąlygų raidos, laikantis Europos žaliojo kurso, Europos socialinių teisių ramsčio bei jo veiksmų plano ir Darnaus vystymosi tikslų apibrėžtų sąlygų. Visomis taikomomis politikos priemonėmis turi būti siekiama skatinti tvarų verslą, verslumą ir darbo vietų kūrimą, taip pat gerinti darbo ir gyvenimo sąlygas.

1.10. Net ir esant neatidėliotinų problemų, norint užtikrinti sėkmingą ateitį piliečiams ir įmonėms būtina nepamiršti ES pagrindų, kaip antai veiksmingo bendrosios rinkos įgyvendinimo ir ilgalaikių poreikių, pavyzdžiui, iki 2050 m. užtikrinti poveikio klimatui neutralumą ir kovoti su skurdu ir socialine atskirtimi. Todėl Komisija turėtų ir toliau sudaryti palankias sąlygas investicijoms į mokslinius tyrimus ir inovacijas ir jas skatinti, deramai atsižvelgdama į didėjančius poreikius ieškoti sprendimų, kaip padidinti atsparumą geoeconominei, socialinei, sveikatos ir aplinkosauginei rizikai.

⁽²⁾ EESRK rezoliucija „Karas Ukrainoje ir jo ekonominiai, socialiniai bei aplinkosauginiai padariniai“ (OL C 290, 2022 7 29, p. 1).

⁽³⁾ EESRK rezoliucija „Karas Ukrainoje ir jo ekonominiai, socialiniai bei aplinkosauginiai padariniai“ (OJ C 290, 2022 7 29, p. 1).

1.11. Siekiant sustiprinti savo pozicijas pasaulyje, būtina ne tik stiprinti vidaus rinką ir mažinti priklausomybę labai svarbiose srityse, bet ir sėkmingai eksportuoti. Komisija turėtų ieškoti būdų, kaip padidinti Europos įmonių konkurencingumą ir, visų pirma, sudaryti palankesnes sąlygas ES įmonėms labiau įsitvirtinti pasaulinėse technologijų, produktų ir sprendimų, kuriais reaguojama į pasaulines didžiąsias tendencijas ir uždavinius, pavyzdžiui, klimato kaitą, rinkose. Ji taip pat privalo stiprinti ES sveikatos sektoriaus pajėgumą gerindama mokslinius tyrimus ir metodologiją, kad būtų galima reaguoti į augančius sveikatos priežiūros poreikius bei galimas būsimas pandemijas. Tai turi apimti paramą Europos įmonėms ir inovatoriams rengiant standartus ir juos propaguojant tarptautiniu mastu, nes standartai formuoja rinkas.

1.12. Norint, kad ES vaidmuo pasaulyje išaugtų, reikia tvirtos valstybių narių vienybės ir bendrų pastangų. Komisija turėtų remtis per krizes pasiekta vienybe ir rasti būdų, kaip sustiprinti ES atsigavimą ir ilgalaikį konkurencingumą bei piliečių gerovę taip, kad vis labiau būtų remiamasi inovacijomis ir įgūdžiais, o ne valstybės pagalba ar kliūtimis prekybai ir bendradarbiavimui. Palaikydama santykius su platesniu pasauliu Sąjunga turėtų ir toliau prisidėti prie skurdo šalinimo ir žmogaus teisių apsaugos.

2. Europos žaliasis kursas

2.1. EESRK pritarė Europos žaliojo kurso įgyvendinimui ir pabrėžė, kad jis turi būti įgyvendinamas socialiai teisingai, su sąlyga, kad prieinamomis kainomis bus užtikrintas Europos aprūpinimo maistu saugumas ir energijos tiekimo saugumas. Tai, be kita ko, taikytina ir Pasirengimo įgyvendinti 55 proc. tikslą priemonių rinkiniui – jo poveikis sektoriams, įmonėms, regionams, bendruomenėms ir pavieniams asmenims visoje Europoje bus nevienodas. EESRK primygtinai tvirtina, kad svarbu, jog socialiniai partneriai ir atitinkamos pilietinės visuomenės organizacijos aktyviai dalyvautų tiek planavimo, tiek įgyvendinimo etapuose. Labai svarbu remti piliečių ir suinteresuotųjų subjektų grupių telkiamą aktyviai dalyvauti pereinant prie mažo anglies dioksido kiekio technologijų visuomenės.

2.2. EESRK pažymi, kad su Europos žaliuoju kursu susijusios iniciatyvos turi papildyti ir sustiprinti viena kitą klimato, energetikos, transporto, pastatų, pramonės, miškininkystės ir maisto sistemų srityse, kad būtų sukurta konkurencinga, sąžininga, neutralaus poveikio klimatui ir žiedinė ES ekonomika. EESRK taip pat ragina užtikrinti didesnę žaliosios ir skaitmeninės pertvarkos papildomumą.

2.3. Kad būtų galima stebėti pažangą pereinant prie ekonominiu, socialiniu ir aplinkosauginiu požiūriu tvaraus augimo, laikantis Europos žaliojo kurso, EESRK ragina parengti tinkamų rodiklių rinkinį neapsiribojant BVP. Glausta rodiklių, kurie „neapsiriboja BVP“, rezultatų suvestinė galėtų būti įtraukta į Europos žaliojo kurso rezultatų suvestinę ir Europos ekonomikos valdymo procesą. Jais taip pat turi būti grindžiamas politikos formavimas, gerinama komunikacija ir skatinamas tikslų nustatymas.

2.4. EESRK pritaria ES tvarios veiklos taksonomijos siekiui investicijas nukreipti į tvarius projektus ir veiklą. Šiuo tikslu Komisija parengė taisyklių rinkinį, pagal kurį nustatoma, kas gali būti laikoma su aplinkosauga susijusiomis (žaliosiomis) investicijomis. EESRK ragina taksonomiją kurti taip, kad būtų atsižvelgta į tokius visuomenės poreikius kaip energijos ir pagrindinių žaliavų ir prekių tiekimo saugumas, ir būtų daugiau dėmesio skiriama tokiems socialinio tvarumo aspektams kaip darbo ir žmogaus teisės, kartu atsižvelgiant į valstybių narių kompetencijas ir įvairias darbo santykių sistemas bei į galimybes atlikti objektyvų vertinimą prieigos prie finansavimo kontekste. Nuo pat pradžių EESRK teigė, kad žaliasis kursas gali būti ir bus sėkmingas tik tuo atveju, jei jis bus ir socialinis kursas. Dėl taksonomijos socialinių aspektų EESRK šiuo metu rengia nuomonę savo iniciatyva „Socialinė taksonomia – iššūkiai ir galimybės“. Taksonomija taip pat turėtų būti taikoma atsižvelgiant į ES žaliųjų obligacijų standartą. EESRK mano, kad svarbu tarptautiniu mastu suderinti taksonomijas, taikant tarptautinės tvaraus finansavimo platformos sistemą.

2.5. Sprendžiant susirūpinimą keliančius socialinius ir darbo klausimus, susijusius su Europos žaliuoju kursu, EESRK ragina Komisiją pasiūlyti papildomų politikos priemonių, kuriomis būtų sustiprintas Europos žaliojo kurso socialinis ir darbo matmuo, suderinant jį su plataus užmojo socialiniais tikslais, atsižvelgiant į Porto deklaraciją, Europos socialinių teisių ramstį ir TDO teisingos pertvarkos gaires. Visų pirma, EESRK ragina ES institucijas parengti detalizuotą žemėlapi ir tyrimą, parodančius, kokį poveikį užimtumui ir įgūdžiams žalioji pertvarka daro įvairiose valstybėse, regionuose ir sektoriuose, įskaitant subrangovus ir galutines vertės grandinės dalis. EESRK taip pat ragina užtikrinti, kad nacionaliniuose energetikos ir klimato srities veiksnių planuose būtų nustatytos teisingos pertvarkos strategijos. Be to, svarbu numatyti ir

valdyti pokyčius darbo pasaulyje, be kita ko, teikiant tikslinę paramą, skirtą, pvz., būtinų įgūdžių tobulinimui, socialinės apsaugos užtikrinimui ir visos suinteresuotosios visuomenės įtraukimui į pertvarkos formavimą, taip pat parengiant papildomų pasiūlymų, kaip sutelkti dideles viešąsias ir privačiąsias investicijas pertvarkai remti, ir gerokai išplečiant Teisingos pertvarkos fondo dydį bei taikymo sritį, kad jis leistų įveikti kylančius iššūkius.

2.6. EESRK ragina užtikrinti, kad ES reglamentavimo sistema teiktų galimybę ES įmonėms, įskaitant MVI, tapti žaliąjo verslo lyderėmis, kartu užkertant kelią rizikai ir apsaugant nuo prekių, darančių didesnę neigiamą poveikį aplinkai, importo. Tai ypač aktualu daug energijos suvartojančiuose pramonės sektoriuose. EESRK taip pat ragina remti MVI, kad jos geriau suprastų ir valdytų tiesiogiai ir netiesiogiai joms taikomus vis didėjančius klimato ir aplinkosaugos reikalavimus.

2.7. EESRK ragina aktyviai remti inovacijas pramonės sektoriuose, kad būtų kuriamos ir diegiamos žaliosios technologijos, medžiagos, produktai, gamybos procesai ir verslo modeliai, įvairiose srityse, sudarant sąlygas vykdyti, pavyzdžiui, programas, susijusias su vandeniliu, baterijomis, puslaidininkiais, anglies dioksido surinkimu ir naudojimu, ir taikyti žiedinės ekonomikos praktiką įvairiose srityse, pavyzdžiui, pakuočių srityje.

2.8. Siekdama didinti ES poveikį pasaulyje švelninant klimato kaitą, ES turėtų sudaryti palankias sąlygas ES pramonės sektoriams naudotis eksporto galimybėmis, atsirandančiomis dėl pasaulinės klimato technologijų bei sprendimų paklausos, ir taip didinti ES indėlį į išmetamo anglies dioksido kiekio mažinimą.

2.9. Pasirodo, kad pramonės aljansų kūrimas yra sėkmingas būdas plėtoti plataus masto ir tarpvalstybinius pramonės projektus strateginėse srityse. Šie pramonės aljansai ir bendriems Europos interesams svarbūs projektai yra nepaprastai svarbūs siekiant atgaivinti ir skatinti Europos standartus ir bazines technologijas, ypač tose srityse, kuriose pati rinka negali pasiekti reikiamų rezultatų arba yra iškraipoma.

2.10. Siekiant užtikrinti perėjimą prie įperkamos, saugios, konkurencingos, patikimos ir tvarios energetikos sistemos, reikėtų didinti pažangą kuriant tikrą energetikos sąjungą. Atsižvelgdama į dabartinius dėl Rusijos ir Ukrainos karo kilusius sunkumus, Komisija turėtų sutelkti dėmesį į priemones, kurios duoda didžiausią naudą energetikos sąjungos tikslų visumos požiūriu ir padeda vienu metu spręsti aktualius uždavinius ir siekti ilgesnio laikotarpio tikslų.

2.11. Situacija Ukrainoje paskatino parengti komunikatą „RepowerEU“⁽⁴⁾, o vėliau, Europos Vadovų Tarybos prašymu, buvo parengtas planas „REPowerEU“ su pasiūlymais⁽⁵⁾, ir jei visa tai bus tinkamai įgyvendinta, bus galima gerokai paspartinti Europos Sąjungos perėjimą prie energetinės nepriklausomybės ir tvarumo. Norint tapti nepriklausomiems nuo Rusijos dujų ir kito iškastinio kuro, reikia skubiai diversifikuoti tiekėjus ir energijos šaltinius, sustiprinti solidarumą ir imtis ilgesnio laikotarpio priemonių, kuriomis būtų skatinamas perėjimas prie anglies dioksido poveikio neutralumo, atsižvelgiant į įvairių valstybių narių ir regionų ypatumus ir turimus alternatyvius šaltinius. Tačiau norint užtikrinti proceso sėkmę be kita ko būtina sutelkti pakankamai privačiųjų ir viešųjų investicijų ir visapusiškai pasinaudoti Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemone bei sanglaudos politikos fondais. Kaip jau minėta⁽⁶⁾, iki 2022 m. pabaigos dviem trečdaliais sumažinti Rusijos dujų paklausą yra sudėtingas uždavinys, todėl, viena vertus, reikėtų įvairinti dujų šaltinius, pirmiausia trumpuoju laikotarpiu, įtraukiant suskystintas gamtines dujas ir biometaną, o, kita vertus, didinti energijos vartojimo efektyvumą ir plačiau vartoti atsinaujinančiuosius energijos išteklius. Reikėtų vengti infrastruktūros suvaržymų, kurie ateityje apribotų realias alternatyvas, ir kuo labiau skatinti investicijas į atsinaujinančiuosius energijos šaltinius ir pagalbinę infrastruktūrą. Socialiniai partneriai ir pilietinė visuomenė turi aktyviai dalyvauti rengiant šiuos politinius pasiūlymus, kad būtų užtikrintas šių pasiūlymų priimtinumai, tvarumas ir sėkmė. Be to, kad būtų geriau reaguojama į išorės krizes, Europos Sąjungos Taryboje turėtų būti nuolatinė koordinavimo struktūra.

(4) https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1511

(5) https://ec.europa.eu/info/publications/key-documents-repowerEU_en

(6) „REPowerEU“: bendri Europos veiksmai įperkamesnei energijai bei saugesnei ir tvaresnei energetikai užtikrinti | Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (europa.eu) (OL C 323, 2022 8 26, p. 123).

2.12. Tolesnė ES energijos rinkos integracija bus svarbi didinant tiekiamos energijos įperkumą ir saugumą. Šiuo tikslu turi būti sukurtas pakankamas jungties pajėgumas ⁽⁷⁾ ir atitinkama infrastruktūra, ypač energetinėse „salose“ (pvz., Iberijos pusiasalyje ⁽⁸⁾). Siekiant skatinti ES konkurencinį pranašumą atsinaujinančiųjų išteklių energijos srityje ir užtikrinti, kad atsinaujinančiųjų energijos išteklių diegimas nesukeltų pavojaus tiekimo saugumui, reikėtų parengti realistišką veiksmingos atsinaujinančiųjų išteklių energijos infrastruktūros plėtojimo ir diegimo planą, įskaitant laikymo pajėgumus ir tinkamą jungtinę perdavimo sistemą, kuriais per didelį pagaminamą kiekį būtų galima eksportuoti į kitas valstybes nares. Siekiant greitai įdiegti švarios energijos infrastruktūrą, valstybėms narėms reikia paspartinti leidimų išdavimą.

2.13. Siekdama sudaryti vienodas sąlygas visiems, ES turėtų skatinti pasauliniu mastu apmokestinti anglies dioksidą. Anglies dioksido apmokestinimas turėtų būti tobulinamas ir supaprastinamas, kad simetriškai atspindėtų poveikį klimatui ir kad jį taikant būtų atsižvelgta į priemones, skirtas anglies dioksido sekvestravimui iš atmosferos. Be to, EESRK turėtų siekti savo tikslo panaikinti subsidijas klimatui ir aplinkai žalingiems energijos šaltiniams, kartu užtikrindamas, kad perėjimas prie neutralaus poveikio klimatui ekonomikos vyktų teisingai.

2.14. Dabartinis energijos kainų kilimas kelia didelę grėsmę dėl to, kad didėja energijos nepriteklus ir mažėja energiją naudojančių įmonių konkurencingumas. EESRK ragina imtis veiksmų, kuriais būtų sėkmingai švelninamas energijos kainų augimo poveikis ir užkertamas kelias energijos nepritekliui, taip pat ir ES namų ūkiuose. Siekiant padėti mažosioms ir vidutinėms įmonėms ir daug energijos suvartojančiam pramonės sektoriui išgyventi krizę, taip pat būtina imtis laikinų ir tikslingų priemonių energijos kainų šuolio poveikiui mažinti.

2.15. Vertinant, kaip ilguoju laikotarpiu rinka reaguoja į sukrėtimus, svarbu šalinti pagrindines energijos kainų (šiuo metu – dujų kainos) didėjimo priežastis, kaip pasiūlė Europos Sąjungos energetikos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūra (ACER), remdamasi neseniai atliktu dabartinės rinkos struktūros ir kainų nustatymo sistemos vertinimu ⁽⁹⁾. Be to, būtų galima apsvarstyti galimybę atlikti peržiūrą tose rinkose, kuriose energijos tiekimo koncentracija yra didelė, todėl gali būti sutrikdytas normalus veikimas.

2.16. Vykdamas energetikos pertvarką svarbiausi turi būti piliečiai ir vartotojai – turėtų būti remiama bendruomenių energija, vietos lygmens atsakomybė ir energijos vartotojų virsmas energiją gaminančiais vartotojais. EESRK ragina rengti skaidrias informavimo, konsultavimosi ir švietimo kampanijas, kad piliečiai būtų skatinami prisidėti prie energetikos pertvarkos.

2.17. EESRK taip pat ragina daugiau dėmesio skirti pereinamojo laikotarpio uždaviniais, kylantiems siekiant pereiti prie neutralaus anglies dioksido poveikio visuomenės, ypač tose pramonės šakose, kurioms dėl įvairių techninių ir (arba) finansinių priežasčių reikia laiko prisitaikyti, kad išsaugotų konkurencingumą rinkoje.

2.18. EESRK palankiai įvertino TEN-T reglamento atnaujinimą, kad būtų geriau atsižvelgiama į aktualius tikslus ir poreikius. Ypatingą dėmesį reikia skirti prioritetams nustatyti ir tinklui, jungiančiam visas valstybių narių sostines, didžiuosius miestus, uostus, oro uostus ir terminalus, pasinaudojant Europos koridoriais, kurti. Koridoriuose, prireikus, turėtų būti įrengti „jūrų tiltai“ arba didelio tankio reguliarios ro-ro laivams pritaikytos jūrų jungtys tarp koridoriaus uostų. Kalbant apie teritorinę sanglaudą, EESRK mano, kad pagrindinio tinklo koridoriai turi būti geriau susieti su regionų, miestų ir vietos lygmenimis. Taip pat reikia nustatyti, kur nesutampa techniniai TEN-T reikalavimai ir karinio mobilumo reikalavimai, kad būtų įgyvendinta dvejopo naudojimo transporto infrastruktūra.

2.19. Atsižvelgdamas į gana ilgą TEN-T projektų įgyvendinimo laiką, EESRK pritaria tam, kad būtų sukurta Europos reguliavimo ir finansavimo sistema, kuria, kol bus baigtas kurti Europos tinklas, būtų užtikrintas vidutinės trukmės ir ilgalaikis koridorių ir projektų stabilumas. EESRK taip pat ragina skubiai parengti nacionalinius TEN-T infrastruktūros priežiūros įprasto ir specialaus finansavimo planus ir Europos lygmeniu įgyvendinti pagrindinio tinklo stebėsenos planą.

2.20. Atsižvelgdamas į esminį aviacijos vaidmenį ES, EESRK ragina laikytis visapusiško ir veiksmingo požiūrio, kad būtų skatinamas tvarios aviacijos atsigavimas ir augimas.

⁽⁷⁾ Energetikos tinklų sujungimas (mažiausiai 15 proc. iki 2030 m., nors kai kurioms šalims iki tokio lygio labai toli) jau yra vienas iš ES tikslų: https://energy.ec.europa.eu/topics/infrastructure/electricity-interconnection-targets_lt.

⁽⁸⁾ Komisijos dokumentas dėl „energetikos sąlų“: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/MEMO_18_4622.

⁽⁹⁾ Galutinis ES didmeninės elektros energijos rinkos struktūros vertinimas.

2.21. Siekdamas prisidėti prie pastangų mažinti kelių transporto išmetamą teršalų kiekį, EESRK ragina sudaryti palankias didesnių ir sunkesnių krovinių transporto priemonių ir transporto priemonių junginių naudojimo atitinkamose valstybėse narėse ir tarp jų reguliavimo sąlygas. Europos Komisija turėtų apsvarstyti būsimus ir konkrečius krovinių transporto iššūkius ir ateinančiais metais tiek dėl nepakankamos kartų kaitos, tiek dėl sudėtingų darbo sąlygų numatomą sunkvežimių vairuotojų trūkumą. Atsižvelgiant į tai, svarbu plėtoti daugiarūšį krovinių vežimą, kad būtų padidintas krovinių vežimo geležinkeliais, kaip visos logistikos grandinės dalies, patrauklumas, kartu gerinant transporto darbuotojų darbo sąlygas.

2.22. EESRK palankiai vertina ES judumo mieste sistemos plėtojamą ir ragina miesto transportą, ypač viešąjį transportą, padaryti įtraukesnį, taip skatinant lygias piliečių galimybes.

2.23. Kad būtų plečiamas tvarus ir išmanusis judumas, EESRK ragina Komisiją imtis ryžtingos iniciatyvos ir pradėti didelio masto skaitmeninius transporto srities projektus, ir tai labai svarbu, pavyzdžiui, siekiant užtikrinti veiksmingą vežimą daugiarūšiu transportu ir optimizuoti pajėgumų naudojimą.

2.24. Kadangi energetikos, transporto ir skaitmeninės sistemos yra vis labiau susijusios, reikia integruotų transporto, skaitmeninių ir energetikos tinklų. Siekdamas padidinti bendros infrastruktūros sąveiką ir atsparumą, EESRK ragina peržiūrėti pagrindines šių sistemų tarpusavio sąsajų kliūtis ir pažeidžiamumą tiek dabartinio, tiek ilgesnio laikotarpio požiūriu.

2.25. EESRK taip pat ragina didinti energetikos, transporto ir skaitmeninio tinklo atsparumą klimato kaitai, gamtiniams pavojams ir žmogaus sukeltoms katastrofoms, kad būtų sukurta ir išlaikyta ilgalaikė infrastruktūros vertė. Apskritai, EESRK ragina imtis priemonių, kuriomis būtų skatinamas prisitaikymas prie klimato kaitos ir jos poveikio.

2.26. Kad būtų užtikrintas maisto sistemų tvarumas ir Europos gamintojų konkurencingumas, EESRK ragina skatinti atvirą strateginį savarankiškumą, įskaitant didesnę apsirūpinimo baltymais savarankiškumą, užtikrinti prekybos standartų (ekonominių, socialinių, aplinkosaugos) vienodumą, skatinti mokslinius tyrimus, plėsti skaitmeninimą, kurti inovatyvias technologijas ir išvesti naujas sėklas, skatinti sąžiningas kainas, į kurias būtų įtrauktos didesnės sąnaudos ir išlaidos, susijusios su didesniu tvarumu.

2.27. Bendroji žemės ūkio politika ir bendroji žuvininkystės politika turėtų svariai prisidėti prie tvaresnių ir atsparesnių maisto sistemų kūrimo. Būtina užtikrinti struktūruotą ir platų pilietinės visuomenės dalyvavimą įgyvendinant strategiją „Nuo ūkio iki stalo“. Pasiūlyme dėl tvarių maisto sistemų teisinės sistemos turėtų būti nustatyti aiškūs tikslai, rodikliai ir patikimas stebėsenos mechanizmas bei rezultatų suvestinė.

3. Prie skaitmeninio amžiaus prisitaikusi Europa

3.1. Pandemija ir karas Ukrainoje išryškino ypatingą skaitmeninių technologijų svarbą ir būtinybę ES didinti savo skaitmeninį suverenumą. EESRK palankiai įvertino komunikatą „Skaitmeninis kelrodis. Europos skaitmeninio dešimtmečio kelias“ ir ragina veiksmingai įdiegti valdymo mechanizmą bei sudaryti palankesnes sąlygas greitai įgyvendinti tikslus. Pandemija taip pat išryškino sunkumus, kurių gali kilti dėl skaitmeninės pertvarkos, todėl EESRK ragina stiprinti socialinį dialogą Europos, nacionaliniu ir pramonės lygmenimis siekiant užtikrinti, kad ši pertvarka taip pat būtų teisinga.

3.2. EESRK mano, kad Komisijos ir valstybių narių bendradarbiavimas yra labai svarbus vertinant pažangą ir nustatant priemones, būtinas tikslams pasiekti, taip pat ir įgyvendinant daugiašalius projektus. EESRK taip pat ragina, kad Skaitmeninio dešimtmečio pažangos ataskaita būtų padedama valstybėms narėms dalytis žiniomis ir gerąja patirtimi.

3.3. EESRK pabrėžė, kad skaitmeninė pertvarka turi būti vykdoma tvariai, atsižvelgiant į žmogiškąjį aspektą ir įtraukiant visus, dar labiau nedidinant esamos skaitmeninės atskirties ir nesukuriant naujos nelygybės, užtikrinant darbo sąlygas, darbo ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą, darbuotojų sveikatą ir saugą. Šiuo tikslu taip pat svarbu numatyti ir valdyti pokyčius darbo pasaulyje, pasitelkiant socialinį dialogą įvairiais lygmenimis ir gerinant reikiamus įgūdžius bei tinkamas darbo sąlygas, įskaitant nuotolinį darbą ir darbą platformose, atliekant „teisės atsijungti“ ES lygmens vertinimą.

3.4. Investicijos į skaitmeninę infrastruktūrą, suteikiant didesnę prieinamumą, ir bendrosios duomenų rinkos plėtra yra labai svarbūs ir būtini veiksniai, kuriais užtikrinama tinkama skaitmeninė plėtra visuose ES regionuose. EESRK ragina veiksmingai įgyvendinti priemones, kuriomis būtų skatinamas laisvas duomenų judėjimas, kartu užtikrinant tinkamą duomenų, privatumo ir intelektinės nuosavybės apsaugą.

3.5. ES turėtų toliau siekti pažangos kuriant saugaus ir kosmoso technologijomis grindžiamo junglumo sistemą, naudojamą teikti garantuotas ir atsparias palydovinio ryšio paslaugas, dėl kurių visoje Europoje padidės galimybės naudotis sparčiuoju plačiajuosčiu ryšiu ir sklandžiu junglumu.

3.6. EESRK mano, kad svarbu tęsti pažangiųjų transporto sistemų plėtrą, siekiant sukurti bendrą Europos judumo duomenų erdvę, t. y. didinti veiksmingumą, gerinti darbo sąlygas ir užtikrinti integruotą daugiarūšiškumą.

3.7. EESRK mano, kad įgyvendinant skaitmenines finansines paslaugas tikslinga kliautis stipriais Europos rinkos dalyviais. EESRK mano, kad reikia skubiai imtis veiksmų siekiant užtikrinti kriptovaliutų sektoriaus skaidrumą ir apsaugoti skaitmeninių finansų galutinius naudotojus, išsaugoti finansinį stabilumą, apsaugoti ES finansų sektoriaus vientisumą, užtikrinti vienodas sąlygas įvairiems ekonomikos ir finansų sistemos dalyviams, taip pat – kaupti kriptovaliutų sektorių į tvaresnius ir mažiau energijos naudojančius veikimo mechanizmus.

3.8. Kadangi įgūdžiai ir kompetencijos yra esminis skaitmeninės pertvarkos veiksnys, EESRK ragina nuolat plėtoti būdus, kuriais būtų tiek didinamas aukšto lygio talentų skaičius, tiek gerinami piliečių bei darbuotojų įgūdžiai ir kompetencijos, kad būtų galima geriau pasinaudoti skaitmeninės pertvarkos teikiamomis galimybėmis ir valdyti su ja susijusią riziką.

3.9. Norint padidinti ES kompetenciją skaitmeninės pertvarkos srityje, Europos įmonėms, palyginti su užsienio konkurentais, reikia palankių inovacijų, investicijų ir veiklos sąlygų. Atsižvelgdamas į tai, kad kooperatyvai ypač tinka remti įtraukų dalyvavimą valdant skaitmenines platformas, EESRK ragina numatyti iniciatyvas, kuriomis būtų skatinama skaitmeninių bendradarbiavimo platformų plėtra.

3.10. Propaguojant novatoriškas įmones būtina užtikrinti, kad visos įmonės, įskaitant labai mažas, mažąsias ir vidutines įmones bei socialinės ekonomikos įmones, galėtų dalyvauti siekiant pažangos ir gauti iš to naudos. EESRK mano, kad svarbu skatinti dirbtinio intelekto ir kitų pažangiųjų technologijų naudojimą, taip pat reikia pripažinti, kad daugelis MVĮ susiduria su sunkumais diegdamos net ir bazines skaitmenines technologijas.

3.11. Visiems veikėjams, taip pat visų vertės grandinių dalyviams, vis svarbiau skirti deramą dėmesį kibernetiniam saugumui, o krizės dar labiau išryškino jo svarbą siekiant užtikrinti tinkamą ekonomikos ir visuomenės veikimą ir išlaikyti tarptautinius ryšius. Dėl to valstybės narės turi imtis aktyvesnių veiksmų, įskaitant Komisijos skatinamą bendradarbiavimą. Taip pat svarbiau nei bet kada yra kovoti su dezinformacija, kartu užtikrinant, kad ja nebūtų naudojamos kaip pretekstu riboti visuomenės laisves, visų pirma saviraiškos laisvę.

3.12. EESRK ragina sutelkti viešąjį ir privatųjį finansavimą, kad būtų sudarytos palankesnės sąlygos investuoti į mokslinius tyrimus ir inovacijas, švietimą ir mokymą bei techninę infrastruktūrą. Reguliavimo sistema yra dar vienas bendrasis skaitmeninės plėtros veiksnys. EESRK mano, kad svarbu užtikrinti, kad plėtojant reguliavimą būtų skatinamos inovacijos ir investicijos bei vienodos veiklos sąlygos, drauge atsižvelgiant į žmogaus teises ir aplinkos bei klimato srities tikslus.

3.13. Kadangi skaitmeninė pertvarka ir toliau yra svarbi pasaulio ekonomikos augimo varomoji jėga, EESRK mano, kad įgyvendinant su skaitmeninės ekonomikos apmokestinimu susijusią politiką reikėtų siekti skatinti ekonomikos augimą, taip pat tarpvalstybinę prekybą ir investicijas, o ne tam trukdyti.

3.14. Taisyklėmis grindžiamos ir vienodos skaitmeninės veiklos sąlygos svarbios ir tarptautiniu lygmeniu, o bendroji rinka yra priemonė Europos Sąjungai tapti įtakinga ir galinga pasaulinio masto veikėja. EESRK ragina pasinaudoti labai įvairiomis priemonėmis – nuo diplomatinių veiksmų iki bendradarbiavimo inovacijų srityje ir prekybos susitarimų, siekiant skatinti į žmogų orientuotą požiūrį ir skaitmeninių technologijų patikimumą. Norint išlaikyti lyderystę nustatant pasaulinius standartus, taip pat reikia pasaulinio konkurencingumo, grindžiamo tvirtu valstybių narių bendradarbiavimu.

4. Žmonėms tarnaujanti ekonomika

4.1. Dabartinę socialinę ir ekonominę raidą lydi didelis neapibrėžtumas, susijęs su tebesitęsiančia COVID-19 pandemija, be to, ją dar labiau apsunkina karas Ukrainoje ir auganti geopolitinė įtampa su Rusija. Labai svarbu, kad valstybės narės veiksmingai stiprintų ir koordinuotų savo ekonominę, sveikatos ir socialinę politiką, veiksmingai spręstų makroekonominio disbalanso problemas ir užtikrintų patikimus viešuosius finansus. Jos taip pat turi gerinti savo viešųjų investicijų kokybę ir struktūrą, kad būtų galima naudotis reikiama finansiniais ištekliais, taip pat ir skatinant privačias investicijas, socialinei ir ekologiškai ekonomikos pertvarkai remti, siekiant aukšto užimtumo lygio, aukštos kokybės darbo vietų, gerovės ir pakankamų pajamų, kartu pasirūpinant, kad dėl to nesumažėtų žmonių motyvacija būti aktyviems darbo rinkoje.

4.2. ES reiktų sutelkti dėmesį į ES pramonės konkurencinį pranašumą ir darbo vietas kaip pagrindines gerovės sąlygas, taip pat į kovą su nelygybe ir skurdą ekonomikos atgaivinimo procese. Europos socialinių teisių ramstis, kaip pagrindinė ES socialinės politikos priemonė, taip pat turėtų būti svarbiausia gaivinimo strategijos priemonė, siekiant užtikrinti, kad ekonominis ir socialinis atsigavimas vyktų kartu. Pasitelkdama aktyvias ir įtraukias politikos priemones, įgyvendinamas kartu teikiant būtinas ir įgalėjančias socialines paslaugas, ES turėtų ypatingą dėmesį skirti pažeidžiamoms grupėms.

4.2.1. Tiek priemonė „NextGenerationEU“, tiek Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė turi būti vertinamos kaip veiksmingos priemonės, kuriomis galima reaguoti į šiuo metu dėl karo kilusią krizę, kuri turbūt turės sunkių padarinių Europos ekonomikai. Šios priemonės papildo esamus struktūrinius mechanizmus ekonomikos augimui ir didėjančiai konvergencijai skatinti, gyvenimo sąlygoms apsaugoti ir socialinei taikai bei stabilumui ES užtikrinti.

4.3. ES ir nacionalinės vyriausybės turėtų imtis priemonių šiam karo Ukrainoje poveikiui sušvelninti, kad būtų sumažintas kainų ir energijos sąnaudų augimas šeimoms bei įmonėms ir kad būtų remiama ekonomika bei užimtumas koreguojant esamas neatidėliotinas priemones. Kad būtų padedama įmonėms įveikti krizes ir gebama kurti bei išlaikyti darbo vietas, Komisija turėtų nuolat stebėti pandemijos ir karo poveikį visų dydžių ES įmonėms ir būti pasirėngusi taikyti būtinas laikinas paramos priemones, kartu užtikrindama sąžiningas konkurencijos sąlygas.

4.4. EESRK tvirtai remia tikslą nukreipti investicijas taip, kad jos prisidėtų prie ES perėjimo prie tvarios ekonomikos. Tai darant būtina būti budriems ir saugotis klaidinančio manipuliavimo ekologija ar tvarumu. Komitetas tikisi, kad Komisija aktyviai įtrauks socialinius partnerius ir pilietinę visuomenę į tvaraus finansavimo kūrimą ir įgyvendinimą.

4.5. ES valstybės narės turi turėti tinkamą fiskalinę erdvę, kad galėtų kovoti su neigiamu ekonominiu ir socialiniu karo Ukrainoje poveikiu. Tai dar labiau sustiprina poreikį peržiūrėti ES ekonomikos valdymo sistemą. Vis dėlto valstybės narės privalo gerinti viešųjų finansų būklę gero augimo laikotarpiais, kad galėtų imtis priemonių ekonominio nuosmukio laikotarpiais. Taip pat, atsižvelgdamas į tai, EESRK dar kartą perspėja, kad negalima per anksti nustoti taikyti bendrąją nukrypti leidžiančią išlygą.

4.5.1. Be to, EESRK ragina pradėti naudoti patikslintą ir subalansuotą į gerovę orientuotą ekonomikos valdymo sistemą, kuri suteikia vienodą reikšmę daugeliui pagrindinių politikos tikslų, tokių kaip tvarus ir įtraukus augimas, visiškas užimtumas ir deramas darbas, konkurencinga socialinė rinkos ekonomika ir stabilūs viešieji finansai. Konkurencinga, socialiniu ir aplinkos požiūriu tvari Europos ekonomika yra būtina visų europiečių gerovės didinimo sąlyga.

4.5.2. Taip pat, valstybių, kurių nacionaline fiskaline politika pripažįstama, kad augimo laikotarpiu reikia sukaupti pajamų rezervą, kartu užtikrinant būsimam klestėjimui reikalingas investicijas, ekonomika bus atsparesnė kovojant su neigiamu ekonomikos nuosmukio poveikiu.

4.5.3. Tinkamas Stabilumo ir augimo pakto, persvarstyto užbaigus vykdomą peržiūrą, pageidautina, supaprastintomis taisyklėmis, sumažinant procikliškumą ir atsižvelgiant į aplinkybes po pandemijos, vykdymas bus labai svarbus siekiant padėti valstybėms narėms užtikrinti tvarų viešųjų finansų pagrindą ir sustiprinti pasitikėjimą investicijomis. Naudojant bet kokią būsimą fiskalinę sistemą reikia: a) skatinti tvarius viešuosius finansus, leidžiančius didinti viešąsias investicijas; b) sudaryti sąlygas vykdyti labiau anticiklinę politiką; c) užtikrinti daugiau lankstumo ir labiau diferencijuoti konkrečias valstybes kiek tai susiję su skolos planų koregavimu, kartu užtikrinant fiskalinį tvarumą. Konkrečiau, vienas iš pagrindinių

EESRK pasiūlymų dėl fiskalinės sistemos peržiūros yra nustatyti subalansuoto biudžeto taisyklę viešosioms investicijoms, nekeltiant pavojaus vidutinės trukmės fiskaliniam bei finansiniam stabilumui ir euro vertei, derinant tai su išlaidų taisykle.

4.5.4. Būsimoje ES ekonomikos valdymo sistemoje svarbų vaidmenį reikia palikti ir nacionaliniams parlamentams, ir Europos Parlamentui, kad būtų sustiprinta Sąjungos demokratinė atskaitomybė. EESRK atkreipė dėmesį į idėją sukurti nedarbo schemą, iš pradžių įtrauktą į Europos Komisijos politinius prioritetus. Atsižvelgdama į COVID krizės ir šiuo metu vykstančio karo Ukrainoje padarinius, Europos Komisija galėtų tęsti tolesnes diskusijas su valstybėmis narėmis ir socialiniais partneriais dėl galimų ilgalaikių priemonių, t. y. nedarbo perdraudimo sistemų, sisteminiams problemoms spręsti.

4.6. SURE⁽¹⁰⁾ mechanizmas atliko svarbų vaidmenį sušvelninant pandemijos smūgį ir pasirodė esąs veiksminga priemonė. Pasimokęs iš šios patirties, EESRK ragina įvertinti galimybę toliau naudoti šį mechanizmą.

4.7. Ekonominės ir pinigų sąjungos stiprinimas yra neatsiejamas nuo ekonomikos valdymo stiprinimo, įskaitant bankų ir kapitalo rinkų sąjungos sukūrimą ir Europos semestro vaidmens stiprinimą didinant augimą, sanglaudą, įtrauktį, konkurencingumą ir konvergenciją.

4.8. EESRK mano, kad, atsižvelgiant į karo keliamus uždavinius, visų pirma į didėjantį gynybos ir energetikos išlaidų poreikį, Europos Sąjunga turėtų sukurti naujus nuosavų išteklių mechanizmus.

4.9. Dėl valstybių narių kapitalo rinkų susiskaidymo įmonės neturi pakankamai galimybių lengviau gauti finansinių išteklių bendrojoje kapitalo rinkoje. Todėl reikia daugiau pažangos baigiant kurti kapitalo rinkų sąjungą. Siekiant stiprinti kapitalo rinkų sąjungą ir bankų sąjungą visų pirma reikia stiprinti finansavimo kanalus ir skatinti privačiojo sektoriaus indėlį į investavimo pastangas. Šiuo tikslu EESRK ragina užtikrinti tinkamą rizikos pasidalijimo ir jos mažinimo pusiausvyrą ir ypač palankiai vertina pastangas stiprinti dėl klimato krizės kylančios sisteminės rizikos stebėseną. Be to, taip pat svarbu atsižvelgti į socialinio tvarumo riziką, susijusią su tuo, kad didėjant persikirstymo skirtumams kyla pavojus socialinei sanglaudai. Finansų rinkų reguliavimo srityje pirmenybė taip pat turėtų būti teikiama veiksmingumui, o ne sudėtingumui, ir turėtų būti užtikrinta aukšto lygio vartotojų apsauga.

4.10. Visi suinteresuotieji subjektai turėtų dalyvauti rengiant ir įgyvendinant priemones, skirtas finansiniam raštingumui bei apsaugos taisyklių veiksmingumui didinti ir finansinių paslaugų teikėjų bei piliečių informacijos asimetrijai mažinti.

4.11. Europos bendroji rinka turėtų išnaudoti visą savo potencialą. Ekonominę naudą būtų galima užtikrinti geriau ir veiksmingiau taikant bei įgyvendinant galiojančius teisės aktus ir juos tobulinant. Tolesnis kliūčių laisvam prekių ir paslaugų judėjimui šalinimas yra naudingas visiems – klientams, darbuotojams ir įmonėms. Tinkamas bendrosios rinkos veikimas taip pat priklauso nuo prekių ir paslaugų saugos ir kokybės.

4.12. EESRK yra susirūpinęs dėl mokesčių vengimą skatinančios nesąžiningos mokesčių konkurencijos ES. Komitetas mano, kad veiksmingai pinigų sąjungai reikalinga nuosekli fiskalinė politika ir nuoseklios jos narių taikomos fiskalinės taisyklės. EESRK taip pat siūlė parengti Europos paktą dėl veiksmingos kovos su mokestiniais sukčiavimu, mokesčių slėpimu ir jų vengimu bei pinigų plovimu.

4.13. Dėl pernelyg didelės biurokratijos ekonomika ir visuomenė patiria nereikalingų išlaidų. Ateities ES neturėtų orientuotis į mikrovaldymą, veikiau reikėtų vadovautis geresnio reglamentavimo principu. Tačiau tai neturėtų būti daroma vartotojų, socialinių, darbo ir aplinkos apsaugos aukštų standartų, būdingų socialinei rinkos ekonomikai, sąskaita. Europos lygmeniu būtų galima padidinti socialinių partnerių gebėjimą spręsti problemas, pavyzdžiui, suderinti skirtingus interesus.

⁽¹⁰⁾ Europos laikinos paramos priemonė nedarbo rizikai dėl ekstremaliosios situacijos mažinti (SURE).

4.14. Verslumas yra vienas iš svarbiausių gebėjimų, padedančių didinti konkurencingumą, inovacijas ir gerovę ir kurti socialinę ir žaliąją ekonomiką, juo labiau, kai atsigaunama po pandemijos. Skatinant verslumo mokymą, ugdant verslumo įgūdžius, būtų galima sumažinti nedarbą, visų pirma, jaunimo. Visų formų verslumas ir visuose sektoriuose (įskaitant turizmą, pramonę, platformų ekonomiką, socialinę ekonomiką, laisvasias profesijas) yra būtinas ekonomikos augimui, inovacijoms, užimtumui ir socialinei įtraukčiai skatinti. Svarbu nustatyti sunkumus, su kuriais susiduria MVĮ (visų pirma labai mažos įmonės, dažnai šeimyninio pobūdžio) patekdamos į bendrąją rinką, ypač atsižvelgiant į žaliąją ir skaitmeninę pertvarką, ir į juos reaguoti. EESRK ragina Komisiją imtis konkrečių veiksmų, numatytų jos darbo programoje, kad būtų pašalintos jau nustatytos kliūtys, trukdančios patekti į bendrąją rinką ⁽¹⁾.

4.15. EESRK pritaria ekonominės politikos priemonių derinio, kuris leistų veiksmingai naudoti turimus vidaus išteklius, tiek viešuosius, tiek privačiuosius, įskaitant finansinius išteklius, kurie numatyti pagal iniciatyvą „Next Generation EU“ ir Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę, priėmimui. EESRK susirūpinimą kėlė ir tebekelia tai, kad pilietinės visuomenės organizacijos nepakankamai įtraukiamos. Organizuota pilietinė visuomenė prašo taikyti oficialesnes procedūras, kuriomis būtų sudarytos palankesnės sąlygos realiems mainams įgyvendinant ir vertinant nacionalinius ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus. Partnerystės principas turėtų būti laikomas veiksmingo pilietinės visuomenės dalyvavimo mechanizmo kūrimo pavyzdžiu.

4.16. EESRK remia Europos Komisijos teisėkūros procedūra priimamų įmonių apmokestinimo srities aktų pasiūlymus ir giria Komisiją už jų koordinavimą rengiant pasaulines diskusijas, vykdomas EBPO / įtraukios mokesčių bazės sistemos lygmeniu siekiant visuotino sutarimo.

4.17. Komitetas remia visas pastangas, kuriomis siekiama mažinti Europos įmonių ir mokesčių institucijų išlaidas, susijusias su reikalavimų laikymusi kuriant naująją mokesčių sistemą. Europos įmonės neturi atsidurti nepalankioje konkurencinėje padėtyje. Visiškas Pasaulinio mokesčių susitarimo 2 ramsčio įgyvendinimas bus sudėtingas ir pareikalaus daug laiko bei didelių tiek įmonių, tiek mokesčių institucijų pastangų. Vienodas taisyklių, dėl kurių susitariama tarptautiniu mastu, priėmimas ir įgyvendinimas ES ir kituose prekybos blokuose vienu metu yra labai svarbus ES ir jos valstybėms narėms.

4.18. Socialiniam verslumui reikia skirti ypatingą dėmesį, atsižvelgiant į šios verslumo formos vaidmenį įveikiant krizę. Socialinės ekonomikos veiksmų plano įgyvendinimas bus labai svarbus stiprinant šį sektorių. Naujojoje pramonės strategijoje apibrėžus konkrečią socialinės ekonomikos ekosistemą, turi būti imtasi konkrečių veiksmų, kad socialinė ekonomika taptų žaliąja, skaitmenine ir atsparia.

4.19. Po pandemijos išaugo poreikis skatinti visiems skirtą kokybišką mobilumą mokymosi tikslais ir mokymosi rezultatų pripažinimą, todėl EESRK siūlo iki 2025 m. sukurti tikrą Europos švietimo erdvę besimokančiai Europai. To siekiama skiriant finansavimą ir visų pirma vykdam tarpsektorinį bendradarbiavimą švietimo srityje.

4.20. Modernia vartotojų politika siekiama užtikrinti, kad vartotojai turėtų jiems reikalingas teises ir apsaugą. Bendrosios rinkos sąlygomis ES vartotojams ir verslo įmonėms yra lengviau pirkti ir parduoti prekes bei paslaugas kitose valstybėse internetu ir kitomis priemonėmis. Tam reikalingas pasitikėjimas rinka, tiksliniai teisės aktai ir veiksmingas tų teisės aktų vykdymo užtikrinimas. Vartotojų informavimas ir mokymas taip pat turi padėti jiems atsakingiau rinktis.

4.21. Reikia gerinti savanorių dalyvavimo galimybes ir didinti jų dalyvavimo apimtį bei kokybę. Reikėtų ištirti įvairaus amžiaus ir išsilavinimo žmonių dalyvavimo savanoriškoje veikloje potencialą ir pasinaudoti juo, taikant inovatyvias ir lanksčias sistemas, atveriančias naujas galimybes. 2025-uosius ES turėtų paskelbti Europos savanorių metais. Tai būtų tinkama padėka savanoriams už jų pastangas ir poveikį per COVID-19 krizę ir karą Ukrainoje. Taip būtų pabrėžta jų svarba sveikatai ir gerovei Europoje, taip pat jų vaidmuo atsigaunant ir kuriant Europos ateitį.

4.22. Laisvosios profesijos yra svarbus socialinis ir ekonominis veiksnys visose valstybėse narėse, jų atstovai teikia svarbias viešąsias paslaugas sveikatos, teisingumo, saugumo, kalbos ir meno srityse. Todėl prieš priimant Europos teisės aktus ir po jų priėmimo būtina atlikti specialų pasiūlymų dėl teisėkūros procedūra priimamo akto poveikio laisvosioms profesijoms vertinimą. Šiuo atžvilgiu Europos teisės aktų leidėjas visų pirma turi atsižvelgti į neigiamą biurokratinės naštos poveikį laisvosioms profesijoms.

⁽¹⁾ Žr., pavyzdžiui, Komisijos tarnybų darbinį dokumentą „Verslo kelias bendrojoje rinkoje. Praktinės kliūtys ir barjerai“, SWD(2020) 54 final, Briuselis, 2020 3 10.

5. Pasaulyje stipresnė Europa

5.1. EESRK ragina sukurti atvirą, sąžiningą, įtraukią ir nuspėjamą tarptautinę prekybos aplinką, kuri visapusiškai remtų demokratiją ir teisinę valstybę, taiką ir stabilumą, socialinį ir aplinkos tvarumą, atvirą, sąžiningą ir taisyklėmis grindžiamą pasaulio prekybos tvarką. Europa turi apsaugoti pasaulines prekybos taisykles, užtikrinti vienodas sąlygas ir rasti strateginės autonomijos ir atvirumo tarptautinei prekybai pusiausvyrą skatindama kurti stiprią pramoninę bazę ir atsparias tarptautines tiekimo grandines.

5.2. Vis dėlto tiek pastarieji įvykiai Kinijoje, tiek tebesitęsianti Rusijos agresija aiškiai rodo, kad didėjanti tarptautinė prekyba nebūtinai padeda stiprinti demokratinius procesus. Todėl savo prekybos politikoje ES turi skatinti savo pagrindines vertybes, tokias kaip pagarba žmogaus teisėms, teisinė valstybė ir žiniasklaidos laisvė.

5.3. EESRK mano, kad svarbu toliau spręsti kritinės ES priklausomybės nuo trečiųjų valstybių klausimą. Tai visų pirma pasakytina apie energetiką, žaliavas, maistą, sveikatos produktus, infrastruktūrą ir technologijas. Tai taip pat taikoma saugumo, gynybos ir kosmoso politikos pramoniniam aspektui. ES visų pirma turi įvertinti savo pramonės pajėgumų trūkumą ir priklausomybę nuo nepatikimų partnerių.

5.4. Kartu, siekiant stiprinti ES atvirą strateginį savarankiškumą ir imtis svarbesnio vaidmens pasaulyje, reikia bendradarbiauti su partneriais įvairiose srityse, įskaitant prekybą. EESRK ragina užbaigti derybas dėl dvišalių prekybos susitarimų ir plėtoti daugiašalį bendradarbiavimą PPO. Santykių su Lotynų Amerikos partneriais stiprinimas, grindžiamas modernizuotais susitarimais, taip pat būtų aktuali galimybė ES sustiprinti savo pozicijas.

5.5. EESRK pabrėžia esminį pilietinės visuomenės vaidmenį prekyboje ir pabrėžia, kad reikia stiprinti bendradarbiavimą su pilietine visuomene – nuo prekybos priemonių ir susitarimų (laisvosios prekybos susitarimų, ekonominės partnerystės susitarimų ir investicijų susitarimų) rengimo iki stebėsenos. Visa tai padėtų įgyvendinti naujosios ES prekybos strategijos tikslus užtikrinant, kad sudarytais prekybos susitarimais būtų prisidedama prie ekonominiu, socialiniu ir aplinkos atžvilgiu tvarios plėtros tiek ES, tiek derybose dalyvaujančiose šalyse partnerėse.

5.6. Taip pat būtina bendradarbiauti transporto, skaitmeninėje ir energetikos srityse, atsivėrus naujoms galimybėms, pavyzdžiui, ES ir JAV bendradarbiavimui. Pagrindinio tinklo koridoriai prekių ir keleivių atžvilgiu turi būti geriau sujungti su likusiu pasauliu. EESRK ragina įsteigti forumą, kuris palengvintų TEN-T tinklo integravimą į likusį pasaulį, įskaitant kaimynines valstybes.

5.7. EESRK mano, kad ES turi aktyviau ir veiksmingiau rūpintis Europos pramonės interesais – sudaryti vienodas konkurencines sąlygas ir galiojančiais prekybos įstatymais, ypač antidempingo ir antisubsidijų įstatymais, kovoti su nesąžininga prekybos praktika.

5.8. Komitetas mano, kad reikia stiprinti tarptautinį euro vaidmenį, kaip svarbią priemonę, kuria galima pagerinti Europos padėtį pasaulyje, ir ragina daugiau dėmesio skirti priežastims, dėl kurių silpnėja tarptautinis euro vaidmuo, bei baigti kurti ekonominę ir pinigų sąjungą.

5.9. EESRK ragina Komisiją dėti daugiau pastangų, kad ir PPO būtų laikomasi ES požiūrio į prekybą ir darnaus vystymosi įsipareigojimus darbo ir aplinkos srityse. Tai taip pat turėtų apimti tolesnius svarstymus apie struktūrinį visų pilietinės visuomenės narių įtraukimą į PPO procesus, nes be pilietinės visuomenės dalyvavimo negali būti tikro tvarumo.

5.10. Sąjungos civilinės saugos mechanizmas nebėra nei pakankamai pajėgus, nei pakankamai platus, kad galėtų reaguoti į nelaimes, susijusias su klimato kaita, ir daugialypę riziką, kylančią Sąjungos teritorijoje ir už jos ribų. Mechanizmas taikomas ne tik įprastai su gaivalinėmis nelaimėmis susijusiai veiklai, bet ir kilus kitoms grėsmėms, pavyzdžiui, pandemijoms, didelei pramonei rizikai, didelio masto jūrų taršai, kibernetinių išpuolių prieš elektros energijos ir geriamo vandens tiekimo tinklus ir visą pagrindinę infrastruktūrą padariniams arba su imigracija susijusių humanitarinių krizių valdymui.

5.11. Reikia labiau atsižvelgti į trumpalaikės civilinės saugos ir ilgalaikio humanitarinės pagalbos valdymo sąsają bei geriau ją koordinuoti. Taigi, EESRK mano, kad reikėtų apsvaistyti galimybę įsteigti Europos civilinės saugos ir humanitarinės pagalbos agentūrą, kaip stipresnę praktinę priemonę imantis užsienio politikos veiksmų.

5.12. EESRK pažymi, kad daugelyje šalių partnerių vis dar nėra įtraukaus ir dalyvaujamojo dialogo bei politikos formavimo, o pilietinio ir socialinio dialogo erdvė, nepaisant Komisijos paramos, palaipsniui mažėja. EESRK siūlo Komisijai, bendradarbiaujant su EESRK, parengti bandomąjį projektą „Pilietinės erdvės rezultatų suvestinė“, skirtą kelioms šalims partnerėms, kad būtų galima kasmet įvertinti pilietinio ir socialinio dialogo būklę, pradedant Vakarų Balkanų arba Europos ir Viduržemio jūros regiono valstybėmis.

6. Europinės gyvensenos propagavimas

6.1. Beveik kiekvienoje Europos valstybėje reikia stiprinti sveikatos sistemas, daugiausia dėmesio skiriant prevencijai ir visiems užtikrinant galimybę naudotis kokybiškomis visuomenės sveikatos priežiūros struktūromis, pagrindinėmis sveikatos priežiūros paslaugomis, įskaitant vakcinas ir ilgalaikę priežiūrą. Psichikos sveikatos problemoms spręsti reikia imtis skubių strateginių veiksmų.

6.2. EESRK primena, kad labai svarbu remti stiprią ir koordinuotą Europos sveikatos priežiūros ekosistemą, kad būtų prisidedama prie ES pramonės strateginio savarankiškumo, technologinio suverenumo ir geresnės ES piliečių gyvenimo kokybės. Reikėtų, remiantis principu „iš apačios į viršų“, atlikti padėties apžvalgą ir analizę, siekiant įvertinti tikslų nustatytų priklausomybės ryšių pobūdį, taip pat spręsti pažeidžiamumo ir strateginių medžiagų trūkumo problemas.

6.3. Migracija tebėra prioritetas dėl jos poveikio ES demografijai, ekonomikai ir politikai (užimtumui, socialiniams reikalams, darbo rinkai, integracijos politikai, sienų kontrolei, kovai su rasizmu, ksenofobija, populizmu ir diskriminacija). ES migracijos ir prieglobsčio paktui ir bendrai Europos prieglobsčio sistemai turės būti suteiktas galutinis pavidalas, grindžiamas tikra solidarumo ir atsakomybės pusiausvyra bei ES ir valstybių narių įsipareigojimais pagal tarptautinę teisę.

6.4. Dėl karo Ukrainoje kilusi pabėgėlių krizė parodo, kad ši sritis yra labai svarbi ir kad ES turi tinkamai reaguoti: be skubios apsaugos pabėgėliams suteikimo ir laikinų leidimų gyventi bei dirbti išdavimo, reikia imtis skubių priemonių, susijusių su integracija į valstybių narių visuomenę ir darbo rinkas, taip pat reikia skirti tinkamą finansavimą tiek vyriausybėms, tiek pilietinės visuomenės organizacijoms, veikiančioms vietoje.

6.5. 2022-ieji yra paskelbti Europos jaunimo metais – tuo siekiama pripažinti buvusį ir esamą jaunimo pasiaukojimą ir jiems kilusius uždavinius per COVID-19 pandemiją ir suteikti jaunimui galimybių dalyvauti visais lygmenimis, ypač daug dėmesio skiriant ekologijos, įtraukties, skaitmeniniams klausimams ir jaunimo klausimų integravimui į visas ES politikos sritis. Labai svarbu, kad būtų konkretus šių metų palikimas ir kad iš tiesų kiekvienais metais jaunimas būtų ES lygmens iniciatyvų dėmesio centre. Todėl 2023 m. ir vėliau Komisija turėtų tęsti savo darbą, susijusį su pažangos, siejamos su Jaunimo metais, stebėjimu.

7. Naujas postūmis Europos demokratijai

7.1. Reikia imtis priemonių pilietiniam dialogui su suinteresuotaisiais subjektais bei visuomenės grupėmis ir jų tarpusavio dialogui gerinti, suteikiant jiems galimybę prisimti atsakomybę už tiesiogiai juos liečiančią politiką ir iš tikrųjų dalyvauti ją įgyvendinant, taip skatinant piliečių vaidmenį kuriant Europos ateitį.

7.2. Esama keletu kanalų, atliekančių svarbų vaidmenį Europos lygmens piliečių dalyvavimo srityje, pavyzdžiui, Europos piliečių iniciatyva. Tačiau šių kanalų nepakanka, kad ES piliečiai prasmingai dalyvautų, todėl reikia, kad dalyvavimo priemonės (įskaitant e. dalyvavimą) būtų įtraukesnės, naudojamos struktūruotai, visiems prieinamos ir, visų pirma, veiksmingesnės.

7.3. Laikantis šios idėjos, EESRK institucinis vaidmuo turėtų būti sustiprintas ir Komitetui kaip pripažintam organizuotos pilietinės visuomenės atstovui turėtų būti suteikti įgaliojimai konsultuoti ES politikos formavimo klausimais, taip pat – palengvinti ir garantuoti dalyvaujamosios demokratijos veiklą, pavyzdžiui, struktūruotą dialogą su pilietinės visuomenės organizacijomis ir piliečių forumus. Gyvybinga pilietinė visuomenė yra labai svarbi Europos Sąjungos demokratiniam gyvenimui.

7.4. Mes rekomenduojame ES politikos formuotojams sukurti nuosekliai (vidaus ir išorės) Europos Sąjungos pilietinės visuomenės strategijas, kurios apimtų politiką, paremtą didesniu sektoriaus ir pilietinio dialogo pripažinimu, tam numatant specialų ramstį Europos demokratijos veiksmų plane, metinį teisinės valstybės principo vertinimą ir Europos pilietinės visuomenės strategiją; palankiais teisiniais pagrindais ir vienodų sąlygų sudarymu Europoje; prieiga prie viešojo finansavimo; stebėseną ir apsaugos mechanizmais ES lygmeniu.

7.5. Labai svarbu sutelkti dėmesį į tolesnius veiksmus, susijusius su Konferencijos dėl Europos ateities pasiūlymais, kad būtų įgyvendinti piliečių reikalavimai. EESRK tikisi, kad kiekviename tolesnių veiksmų etape, įskaitant pasiūlymus dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų, kiekviena Europos institucija, atsižvelgdama į savo vaidmenį ir kompetenciją, konstruktyviai ir su užmoju prisims išsipareigojimus. EESRK yra pasirengęs atlikti savo vaidmenį ir užtikrinti tinkamą su Konferencijos rezultatais susijusią tolesnę veiklą ir, jeigu bus organizuojamas Konventas, yra pasiruošęs dalyvauti jo veikloje.

7.6. Siekiant atkurti pasitikėjimą plėtros politika ir sustiprinti būdus, kuriuos taikant ES užmezga ryšius su savo tikromis sąjungininkėmis regione, EESRK yra įsitikinęs, kad ES turėtų aiškiai įtraukti Vakarų Balkanų šalis į Konferencijos dėl Europos ateities išvadų įgyvendinimo veiklą.

7.7. Karas Ukrainoje paskatino Europos bendrus veiksmus ir integraciją svarbiuose sektoriuose, pavyzdžiui, gynybos ir užsienio politikos, tokiu mastu, kokį dar prieš kelis mėnesius buvo sunku įsivaizduoti. EESRK palankiai vertina Versalio deklaracijoje išsakytą išsipareigojimą aktyviau naudotis Europos taikos priemone ir pabrėžia, kad ES turėtų siekti didesnės politinės integracijos siekiant stiprinti bendrą užsienio politiką. Mes raginame valstybes nares nedelsiant pradėti įgyvendinti iš tiesų bendrą ir veiksmingą gynybos sistemą, kuri gerokai sustiprintų Europos gebėjimą apsiginti⁽¹²⁾. ES lygmeniu priimant su tuo susijusį sprendimą reikėtų įtraukti Europos Parlamentą, kuris pagal Sutartis yra tiesioginis žmonių atstovas.

7.8. Europos Parlamentas, taip pat EESRK, socialiniai partneriai ir pilietinės visuomenės organizacijos turi būti įtraukti į nenumatytų atvejų planų, skirtų kovoti su ekonominiais karo padariniais, procesus. Visų pirma, rengiant įvairius strategijos „REPowerEU“ punktus.

7.9. EESRK pabrėžia, kad reikia spręsti uždavinius, susijusius su aktyviu jaunimo dalyvavimu visuomenės gyvenime ir politikos bei sprendimų priėmimo procesuose, atsižvelgiant į tai, kad vaikai ir jaunimas yra ta karta, kuri turės sumokėti milžinišką valdžios sektoriaus skolą, valstybėms dabar skolinantis pandemijos padariniams likviduoti, ir gyventi su veiksmų, kurių dabar imamasi sprendžiant klimato kaitos ir naujos saugumo padėties Europoje problemas, rezultatais. Be to, siekiant nutraukti kelioms kartoms būdingų sunkumų ciklą, reikia koordinuoto Europos požiūrio, grindžiamo tvirta politika ir teisinėmis sistemomis. Reikėtų atidžiai stebėti, kaip siekiama plataus užmojo tikslo užtikrinti, kad kuo daugiau vaikų ir jaunimo išbristų iš skurdo.

7.10. EESRK pabrėžia, kad lyčių lygybė ir lyčių aspekto integravimas turėtų būti įtraukti į visus ES teisės aktų kūrimo ir įgyvendinimo aspektus, visų pirma dėl to, kad pandemija ir jos sukeltas ekonomikos nuosmukis dar labiau padidino lyčių disbalansą.

7.11. Bet koks reagavimas į išskirtines sąlygas neturi prieštarauti teisinės valstybės principams ir kelti pavojaus demokratijai, valdžių atskyrimui ir pagrindinėms Europos piliečių teisėms. Reikia įgyvendinti naujas ES priemones, skirtas pagrindinėms teisėms ir teisinei valstybei apsaugoti ir skatinti, pavyzdžiui, teisinės valstybės peržiūros ciklą ir mechanizmą, kurį taikant ES finansavimas priklausytų nuo to, ar laikomasi pagrindinių teisių ir teisinės valstybės principų. Į tai visų pirma reikia atsižvelgti priimant didesnės rizikos laikinus sprendimus, pavyzdžiui, uždrausti tam tikrus transliuotojus, apriboti laisvą žmonių judėjimą ar kitus sprendimus, priimamus kilus tiek pandemijai, tiek karui.

7.12. EESRK rekomendavo priimti Europos chartiją dėl kaimo ir miesto subjektų teisių ir pareigų ir ragina sukurti tokių Kaimo pakto valdymo modelį, kuris apimtų vietos valdžios institucijas ir vietos įmones, tiek privačias, tiek nesiekiančias pelno, bendradarbiaujančias su vietos demokratinėmis ir socialinių partnerių struktūromis, kad būtų užtikrintas vietos nuomonės išklaušymas ir sėkmingas ilgalaikės vizijos įgyvendinimas.

7.13. Kalbant apie Europos žaliąjį kursą, EESRK ragina sukurti tvirtas valdymo struktūras, kad rengiant Europos žaliojo kurso priemones būtų įtraukti visi suinteresuotieji subjektai, įskaitant:

- sukurti Europos klimato pakto suinteresuotųjų subjektų platformą, kurią sudarytų su klimato kaita kovojantys visų lygmenų subjektai;
- įsteigti ES kovos su klimato kaita finansavimo forumą, kad būtų sudarytos palankesnės sąlygos gauti finansavimą ir pašalintos kliūtys;
- užtikrinti tinkamą esamų Europos socialinio dialogo struktūrų dalyvavimą;

⁽¹²⁾ OL C 290, 2022 7 29, p. 1.

- skatinti valstybes nares įtraukti regionines valdžios institucijas, socialinius partnerius ir pilietinės visuomenės organizacijas į nacionalinių ir regioninių teisingos pertvarkos planų rengimą;
- struktūriškiau įtraukti jaunimą į sprendimų dėl tvarumo priėmimo procesą ir įtraukti jaunimo atstovą į oficialią ES delegaciją, dalyvaujančią Šalių konferencijos posėdžiuose;
- Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinį struktūriškai susieti su JT darnaus vystymosi tikslais;
- toliau sėkmingai plėtoti bendrą EK ir EESRK darbą, susijusį su Europos žiedinės ekonomikos suinteresuotųjų subjektų platforma.

7.14. ES institucijos taip pat turėtų pripažinti esminį pilietinės visuomenės vaidmenį skleidžiant pagrindinių teisių ir teisinės valstybės principų kultūrą ir skatinti pilietinės visuomenės dalyvavimą palengvinant tinkamą ES vertybių ir principų sklaidą. Taigi, pilietinės visuomenės vaidmuo teisinės valstybės principo taikymo peržiūros cikle turi būti sustiprintas, be kita ko, įsteigiant suinteresuotųjų subjektų forumą.

7.15. Be to, EESRK mano, kad labai svarbu užtikrinti pilietinės visuomenės atstovų, įskaitant socialinius partnerius, vartotojų organizacijas ir kitus susijusius suinteresuotuosius subjektus, dalyvavimą formuojant, įgyvendinant ir stebint politikos programą ir susijusius nacionalinius veiksmų planus.

7.16. EESRK ragina EK geresnį reglamentavimą laikyti prioritetu ir ragina Komisiją, įskaitant visas jos tarnybas, ir ES teisės aktų leidėjus nuosekliai tobulinti bei plėtoti ES geresnio reglamentavimo sistemą visais jos aspektais ir savo darbe sistemingai naudoti geresnio reglamentavimo priemones ir gaires.

7.17. EESRK pabrėžia, kad nustatyta tvarka Komisija kiekvieną pasiūlymą dėl teisėkūros procedūra priimamo akto turi pagrįsti išsamiai parengtu poveikio vertinimu. Komisija turėtų atlikti tinkamus visų būsimų strategijų poveikio vertinimus, kad būtų galima anksti nustatyti poveikį ir geriau numatyti bendrus atskirų iniciatyvų rezultatus.

7.18. EESRK pabrėžia, kad geresnio reglamentavimo priemonės politikos požiūriu turi išlikti neutralios ir būti aiškiai atskirtos nuo politinio sprendimų priėmimo proceso, o šis turi būti paliktas paskirtosioms ir teisėtoms politinėms institucijoms.

Vykdamat viešųjų konsultacijų procedūras, susijusias su EK pasiūlymais, būtina užtikrinti ir subalansuoti įvairių suinteresuotųjų subjektų indėlį. Tam reikia peržiūrėti metodiką, kad būtų galima geriau pasiekti ES ir nacionalinio lygmens pilietinės visuomenės organizacijas. EESRK pabrėžia, kad internetines procedūras turi papildyti struktūruotas dialogas su pilietinės visuomenės organizacijomis visuose politikos formavimo etapuose, įskaitant įgyvendinimo ir vertinimo etapą.

7.19. EESRK ragina Komisiją ir konkrečiai Jungtinių tyrimų centrą visapusiškai įtraukti EESRK į prognozavimo ciklą ir padėti jam tikrinti jau vykdomą prognozavimo veiklą, kartu su pilietinės visuomenės organizacijomis, profesinėmis sąjungomis ir verslo asociacijomis.

7.20. Komitetas taip pat ragina nuolat stiprinti bendradarbiavimą atliekant įvairių iniciatyvų *ex post* vertinimą.

7.21. Tiek pandemija, tiek dabar vykstantis karas Ukrainoje parodė, kad būtina skubiai imtis tolesnių veiksmų nacionaliniu ir Europos lygmeniu, kad būtų stiprinama laisva ir pliuralistinė žiniasklaida ir kokybiška nepriklausoma žurnalistika.

Bruselis, 2022 m. liepos 14 d.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė
Christa SCHWENG

NUOMONĖS

EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ
KOMITETAS571-OJI EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETO PLENARINĖ SESIJA
DALYVAUJANT TIK FIZIŠKAI, 2022 7 13–2022 7 14Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl tarpvalstybinių nuotolinių
darbuotojų ir jų darbdavių apmokestinimo

(nuomonė savo iniciatyva)

(2022/C 443/02)

Pranešėjas **Krister ANDERSSON**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2022 1 20
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 52 straipsnio 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Ekonominės ir pinigų sąjungos, ekonominės ir socialinės sanglaudos skyrius
Priimta skyriuje	2022 7 1
Priimta plenarinėje sesijoje	2022 7 13
Plenarinė sesija Nr.	571
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	195 / 0 / 2

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) pripažįsta, kad plintant tarpvalstybiniam nuotoliniam darbui, dabartinėms tarptautinėms mokesčių sistemoms kyla ypatingų uždavinių. Tai visų pirma pasakytina apie darbo užmokesčio ir įmonių pelno apmokestinimą.

1.2. EESRK sutinka su Europos Komisija, kad tarpvalstybiniai nuotoliniai darbuotojai gali susidurti su dvigubu pajamų apmokestinimu, todėl gali kilti ilgų ir brangiai kainuojančių darbuotojo ir valstybių narių mokesčių institucijų ginčų. Atsižvelgiant į tai, kaip valstybėje apmokestinamos užsienyje gautos pajamos, darbuotojas taip pat gali privalėti teikti dvi atskiras mokesčių deklaracijas, galbūt skirtingu laiku, nes mokesčių deklaracijų pateikimo terminai valstybėse narėse gali skirtis. Reikalavimų laikymosi našta yra kliūtis veiksmingam bendrosios rinkos veikimui. Valstybės narės, pasirašydamos dvišalius susitarimus dėl mokesčių, tokioms kliūtims turėtų skirti deramą dėmesį.

1.3. Kalbant apie įmonės pelno apmokestinimą, gali kilti rizika, kad dėl tarptautinių nuotolinių darbuotojų įmonei netyčia gali būti sukurta nuolatinė buveinė kitoje šalyje nei ta, kur ji yra. Jei kitoje valstybėje įmonei priskiriamas nuolatinės buveinės statusas, ji būtų priversta tiksliai paskirstyti savo pajamas abiem vietovėms, todėl jai būtų taikomos skirtingos deklaracijų teikimo ir mokesčių prievolės.

1.4. EESRK palankiai vertina laikinąsias mokesčių priemones, kurių valstybės narės ėmėsi pandemijos įkarštyje, ir EBPO per pandemiją paskelbtas gaires. Dėl šių priemonių tarpvalstybiniai nuotoliniai darbuotojai ir darbdaviai galėjo tęsti verslo veiklą ir užtikrinti, kad nei vieniems, nei kitiems nebūtų taikomas dvigubas apmokestinimas, todėl įmonės svarbiu metu galėjo toliau remti ES ekonomiką ir darbuotojus.

1.5. EESRK pabrėžia, kaip svarbu toliau modernizuoti mokesčių sistemas, kad jos atitiktų šiuolaikinės darbo aplinkos poreikius. Tarptautinė pelno mokesčio sistema neseniai buvo iš esmės pakeista susitarus dėl mokesčių srities dokumentų rinkinio dėl EBPO ir G 20 įtraukios sistemos, kurią sudaro du ramsčiai. Jei darbuotojai vis dažniau dirba nuotoliniu būdu, gali prireikti peržiūrėti ir tarptautines fizinių asmenų apmokestinimo taisykles. Visų pirma, taisyklių turi būti lengva laikytis.

1.6. EESRK mano, jog labai svarbu, kad su tarpvalstybiniu nuotoliniu darbu susijusiomis apmokestinimo taisyklėmis būtų užtikrinama, kad nei darbuotojai, nei darbdaviai nebūtų dvigubai apmokestinami arba kad nei vienu, nei kitu atžvilgiu nebūtų netyčinio neapmokestinimo. Užtikrinant, kad įvairaus dydžio įmonės galėtų siūlyti nuotolinio darbo galimybes, svarbu, kad būtų panaikintos arba bent iki minimumo sumažintos visos administracinės prievolės, susijusios su tarpvalstybinių nuotolinių darbuotojų apmokestinimu.

1.7. Nors EESRK pripažįsta, kad valstybės turi teisę spręsti, ar ir koku tarifu jos turėtų taikyti mokesčius savo viduje, dėl tarpvalstybinio nuotolinio darbo apmokestinimo principų pageidautina susitarti pasauliniu lygmeniu. Tačiau, atsižvelgiant į natūralų judumą Europos Sąjungoje, laikantis laisvo judėjimo bendrojoje rinkoje principo, yra priešasčių šį klausimą spręsti ES lygmeniu, kol nerastas pasaulinio masto sprendimas. Nors galima taikyti įvairius požiūrius, svarbu, kad ES būtų pasiektas aukštas koordinavimo lygis.

1.8. EESRK pabrėžia, kad taisyklės turėtų būti paprastos ir darbuotojams, ir darbdaviams. Viena iš galimybių būtų valstybėms narėms susitarti apmokestinami darbuotoją tik tuo atveju, jei jo darbo dienų skaičius valstybėje viršija 96 dienas per kalendorinius metus. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad rengiant EBPO įtraukią sistemą mokesčių srityje daugiašalė priemonė naudojama kaip įrankis, padedantis laiku įgyvendinti naujas mokesčių taisykles.

1.9. EESRK ragina Europos Komisiją apsvarstyti, ar būtų galima taikyti vieno langelio principą, kaip taikoma PVM srityje. Taikant šį principą, darbdavys privalėtų pranešti, kiek dienų tarpvalstybiniai nuotoliniai darbuotojai dirbo savo gyvenamosios vietos valstybėje ir valstybėje, kurioje yra įsisteigęs darbdavys. Turėdamos šią informaciją mokesčių institucijos galėtų įvertinti, kurioje valstybėje apmokestinami pajamas arba kokią pajamų dalį apmokestinami kiekvienoje valstybėje.

1.10. Tarpvalstybiniais nuotoliniais darbuotojams sukurta vieno langelio sistema gali būti pirmas žingsnis siekiant plėtoti infrastruktūrą, kuri darbuotojams ir darbdaviams teiktų galimybę sumažinti mokesčius valstybių narių tarpusavio ginčus ir kartu užtikrintų, kad mokesčiai būtų teisingai taikomi, nereikalaujant, kad asmuo teiktų dokumentus keliose valstybėse.

2. Bendrosios aplinkybės

2.1. COVID-19 pandemija beprecedenčiu mastu pakeitė darbuotojų ir įmonių gyvenimą. Viena ryškiausių tendencijų per COVID-19 pandemiją, kai buvo taikomi kelionių suvaržymai ir vyriausybės ribojo biuruose dirbančių darbuotojų skaičių, siekdamas sumažinti COVID-19 viruso plitimą, buvo nuotolinio darbo augimas⁽¹⁾. Įmonės ir darbuotojai dėjo daug pastangų, siekdami suskaičiuoti savo kasdienę veiklą (pvz., naudojo e. posėdžių priemones), kad darbuotojams, dirbantiems iš namų, būtų sudarytos palankesnės sąlygos. Taip įmonės ir toliau galėjo klientams tiekti (būtinai) prekes ir teikti (būtinai) paslaugas ir taip remti ES ekonomiką, darbo vietas, prekybą ir ekonomikos augimą.

⁽¹⁾ Nors pripažįstama darbo sutarčių, socialinio draudimo įmokų, teisių į pensiją, (fizinės ir psichikos) sveikatos ir saugos problemų, poveikio darbo rinkos organizacijoms, konkurencingumo ir kt. svarba, šioje nuomonėje daugiausia dėmesio skiriama tiesioginiam darbuotojų ir darbdavių apmokestinimui esant aplinkybėms, kai darbuotojas dirba įmonėje vienoje valstybėje, tačiau ribotą darbo laiko dalį dirba užsienyje, naudodamasis nuotolinio darbo priemonėmis. Nuomonėje nenagrinėjami komandiruotų darbuotojų, pasienio darbuotojų, kaip apibrėžta dvišaliuose susitarimuose, ar savarankiškai dirbančių darbuotojų, vykdančių tarpvalstybinę prekybą, klausimai.

2.2. Nuotolinis darbas yra siejamas su didesniu lankstumu, nes reikia mažiau laiko kelionei į darbą ir atgal į namus, dėl to darbuotojas galbūt patiria mažiau streso, pagerėja jo profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyra ⁽²⁾. Be to, nuotolinio darbo plitimas gali būti naudingas siekiant ES tikslo užtikrinti anglies dioksido poveikio neutralumą. Didelė dalis ES išmetamų teršalų susidaro dėl transporto, todėl, plintant nuotoliniam darbui, galėtų sumažėti išmetamas anglies dioksido kiekis ir transporto spūstys ⁽³⁾. Tikėtina, kad pereinant prie nuotolinio darbo sumažės biuro patalpų poreikis, todėl sumažės biurų pastatų sąnaudos, susijusios su išmetamais teršalais (pvz., šildymo ir vėsinimo).

2.3. Nors manome, kad pereinant į laikotarpį po COVID-19 krizės, kai visoje ES bus didelė vakcinacijos aprėptis, dalis darbuotojų grįš į savo biurus, mažai tikėtina, kad didėjanti nuotolinio darbo tendencija bus visiškai sustabdyta. Per 2021 m. kovo mėn. atliktą *Eurofound* apklausą 46 proc. ES darbuotojų pareiškė pageidavimą pasibaigus pandemijai ir toliau „kasdien“ arba „kelis kartus per savaitę“ dirbti iš namų ⁽⁴⁾. Taigi, taip pat manoma, kad nuotolinis darbas taps mūsų darbo kultūros dalimi.

2.4. Tačiau didėjantis tarpvalstybinis nuotolinis darbas kelia sunkumų dabartinėms mokesčių sistemoms. Nors tarpvalstybinio darbo reiškinys nėra naujas, galimybė darbuotojui dirbti nuotoliniu būdu iš savo namų kitoje valstybėje kelia problemų, susijusių su tarptautinėmis mokesčių taisyklėmis, ypač tada, kai darbuotojas didelę darbo dienų dalį dirba ne tradicinėje veiklos vykdymo vietoje, o savo gyvenamosios vietos arba trečiojoje šalyje. Tai visų pirma pasakytina apie darbo užmokesčio ir įmonių pelno apmokestinimą. Tokių atvejų dažniausiai gali kilti tam tikruose „populiariuose regionuose“, esančiuose geografiškai arti kitų valstybių narių, tačiau dėl telekonferencijų priemonių naudojimo augimo ir plėtojimo tokių atvejų gali padaugėti platesniu mastu.

2.5. Kalbant apie darbo užmokesčio apmokestinimą, vienoje valstybėje narėje gyvenantiems (gyvenamosios vietos jurisdikcija), bet kitoje valstybėje narėje esančiai įmonei (šaltinio jurisdikcija) dirbantiems darbuotojams gali būti taikomas dvigubas apmokestinimas – pajamos apmokestinamos abiejose jurisdikcijose. Siekdamas išvengti tokio scenarijaus, valstybės sudarė dvišalius susitarimus dėl dvigubo apmokestinimo išvengimo, dažnai vadovaudamasi EBPO pavyzdine sutartimi dėl pajamų bei kapitalo apmokestinimo. EBPO pavyzdinėje sutartyje dėl pajamų bei kapitalo apmokestinimo nustatytas bendrasis principas, kad pajamos iš darbo santykių turėtų būti apmokestinamos tik gyvenamosios vietos jurisdikcijoje. Tačiau jeigu darbas atliekamas kitoje valstybėje (t. y. šaltinio valstybėje), šaltinio valstybė gali apmokestinti pajamas, priskiriamas šioje valstybėje dirbtoms dienoms, jeigu darbuotojas šaltinio valstybėje išbūna bent 183 dienas per metus, arba jeigu atlyginimą moka šaltinio valstybės darbdavys, arba jeigu atlyginimą moka darbdavio nuolatinė buveinė šaltinio valstybėje.

2.6. Pagal EBPO pavyzdinę sutartį dėl pajamų ir kapitalo apmokestinimo, darbuotojo, kurio gyvenamosios vietos valstybė yra kita nei jo įprastinės darbo veiklos valstybė, darbo pajamų apmokestinimo teisės nuo pat pirmos dienos proporcingai paskirstomos gyvenamosios vietos valstybei ir šaltinio valstybei.

2.7. Siekdamas išvengti momentinio pajamų iš tarpvalstybinio darbo paskirstymo, taip pat kadangi EBPO pavyzdinė sutartis yra šablonas, kuriuo valstybės narės neprivalo vadovautis, kelios valstybės nustatė kitokias taisykles, pavyzdžiui, susijusias su *de minimis* struktūra. Tokiu atveju darbuotojo pajamos apmokestinamos tik gyvenamosios vietos valstybėje, jeigu dienų, kai darbuotojo nėra įprastoje veiklos vykdymo vietoje, skaičius neviršija tam tikro skaičiaus ⁽⁵⁾.

2.8. Dėl priemonių, kurių buvo imtasi per pandemiją, pavyzdžiui, griežtų karantino reikalavimų taikymo ir tarpvalstybinių kelionių apribojimo, daug darbuotojų, ypač pasienio darbuotojai, buvo priversti nuotoliniu būdu dirbti savo gyvenamosios vietos valstybėje, o ne įprastoje veiklos vykdymo valstybėje. Dėl COVID-19 pandemijos daug valstybių narių ėmėsi laikinų priemonių, kad šaltinio jurisdikcijos neprarastų visos savo apmokestinimo teisės. Valstybės narės susitarė dėl susitarimo memorandumų, pagal kuriuos visos dienos, dirbtos namuose, būtų laikomos veikla toje valstybėje narėje, kurioje paprastai vykdoma darbo veikla. Tai taikyta tik darbuotojams, kurie susidūrė su išskirtinėmis COVID-19 aplinkybėmis, o ne tarpvalstybiniams darbuotojams, kurie dar iki pandemijos dirbo nuotoliniu būdu. Tikėtina, kad po

⁽²⁾ The impact of teleworking and digital work on workers and society.

⁽³⁾ The impact of teleworking and digital work on workers and society.

⁽⁴⁾ *Eurofound*: „Labour market change: Teleworkability and the COVID-19 crisis: a new digital divide?“. Darbo dokumentas WPEF20020.

⁽⁵⁾ Šios struktūros apima ne tik nuotolinį darbą, bet ir mokymą bei komandiruotes.

2022 m. birželio 30 d. šios laikinosios priemonės nebus pratęstos ir valstybės grįš prie bendros EBPO pavyzdinės sutarties dėl apmokestinimo arba *de minimis* struktūrų. Be to, EBPO taip pat išleido gaires dėl negalinčių išvykti darbuotojų (darbuotojų, ilgą laiką negalinčių išvykti iš šaltinio valstybės dėl su COVID-19 susijusių kelionių apribojimų, karantino taisyklių ir pan.)⁽⁶⁾.

2.9. Pasak Europos Komisijos⁽⁷⁾, tarpvalstybinio nuotolinio darbuotojo pajamos gali būti dvigubai apmokestintos, o dėl to gali kilti (ilgų ir brangiai kainuojančių) darbuotojo ir valstybių narių ginčų. Atsižvelgiant į tai, kaip valstybėje apmokestinamos užsienyje gautos pajamos, darbuotojas taip pat gali privalėti teikti dvi atskiras mokesčių deklaracijas, galbūt skirtingu laiku, nes mokesčių deklaracijų pateikimo terminai valstybėse narėse gali skirtis. Be to, gali kilti sunkumų, kai tam tikras mokesťines išlaidas, būtinas pajamoms gauti, reikėtų tiksliai paskirstyti dviem valstybėms narėms. Tarpvalstybiniai nuotoliniai darbuotojai taip pat gali nukentėti praradę mokesčių lengvatas arba kreditus.

2.10. Mokesčių mokėtojai nerezidentai, gaunantys pajamų iš dviejų ar daugiau valstybių narių, pavyzdžiui, mobilieji darbuotojai, sezoniniai darbuotojai, sportininkai, menininkai ir pensininkai, paprastai neturi teisės atsižvelgti į asmenines ir šeimines aplinkybes tokia pat tvarka, kaip mokesčių mokėtojai rezidentai. Pagal R. Schmacher bylos teismo sprendimą⁽⁸⁾, valstybės narės turi suteikti tokias lengvatas nerezidentams, jeigu mokesčių mokėtojai uždirba „visas arba beveik visas“ savo pajamas toje valstybėje narėje. Kai kurios valstybės narės taiko 90 proc. visų pajamų, kurias reikia uždirbti toje valstybėje narėje, ribą, kad galėtų suteikti tokias mokesčių lengvatas. Tai gali būti kliūtis laisvam judėjimui, nes jei kitose valstybėse narėse uždirbama daugiau nei 10 proc. visų pajamų, tokios mokesčių lengvatos bent iš dalies prarandamos, nes nebeįmanoma pasiekti ribos, nuo kurios galima suteikti visas tokias mokesčių lengvatas. Valstybės narės turėtų leisti atsižvelgti į asmenines ir šeimines aplinkybes, jei šaltinio valstybėje nerezidentai uždirbta 75 proc. apmokestinamų pajamų.

2.11. Reikalavimų laikymosi našta yra kliūtis veiksmingam bendrosios rinkos veikimui. Valstybės narės, pasirašydamos dvišalius susitarimus dėl mokesčių, tokioms kliūtims turėtų skirti deramą dėmesį.

2.12. Kalbant apie įmonės pelno apmokestinimą, gali kilti rizika, kad dėl tarptautinių nuotolinių darbuotojų įmonei netyčia gali būti sukurta nuolatinė buveinė kitoje šalyje nei ta, kur ji yra. Jei kitoje valstybėje įmonei priskiriamas nuolatinės buveinės statusas, ji būtų priversta tiksliai paskirstyti savo pajamas abiem vietovėms, todėl jai būtų taikomos skirtingos deklaracijų teikimo ir mokesťinės prievolės.

2.13. Daug įmonių, visų pirma MVĮ, pagal struktūrą nesančios tarptautinėmis, gali nežinoti, kad dėl darbuotojų, dirbančių iš kitos valstybės, joms gali atsirasti tam tikrų pareigų ir reikalavimų, ir dėl to joms gali būti taikomas pelno paskirstymo reikalavimas ir prievolė laikytis sandorių kainodaros taisyklių bei atskaitomybės reikalavimų. MVĮ gali neturėti mokesčių skyriaus arba galimybės naudotis konsultantų paslaugomis, o jų išlaidos, susijusios su reikalavimų laikymusi, ir taip yra labai didelės. Europos Komisijos atlikto tyrimo duomenimis, ES ir Jungtinės Karalystės įmonės kasmet, kaip apskaičiuota, išleidžia apie 204 mlrd. EUR, kad įvykdytų prievoles, susijusias su pelno mokesčiais, PVM, su darbo užmokesčiais susijusiais mokesčiais ir įmokomis, turto ir nekilnojamojo turto mokesčiais bei vietiniais mokesčiais. Vidutinės įmonės metinės išlaidos, patiriamos vykdant mokesťines prievoles, sudaro iki 1,9 proc. jos apyvartos⁽⁹⁾. Bet koks papildomas jų padidėjimas gali kelti grėsmę įmonės gyvybingumui.

2.14. Kilus susirūpinimui, kad dėl tarpvalstybinio nuotolinio darbo gali būti sukurtos nuolatinės buveinės, EBPO 2020 m. balandžio mėn. ir 2021 m. kovo mėn. paskelbė gaires šia tema⁽¹⁰⁾. EBPO laikėsi nuomonės, kad „išimtinis ir laikinas“ vietas, kurioje dirba darbuotojai, „pakeitimas neturėtų darbdaviui sukurti naujų nuolatinių buveinių“⁽¹¹⁾. Apskritai EBPO teigė, kad „net jei dalis įmonės veiklos gali būti vykdoma tokioje vietoje, kaip fizinio asmens namai, dėl to neturėtų

⁽⁶⁾ „Updated guidance on tax treaties and the impact of the COVID-19 pandemic“, OECD.

⁽⁷⁾ „Tax in an Increasingly Mobile Working Environment: Challenges and Opportunities“, by Commission Expert Group „Platform for Tax Good Governance“.

⁽⁸⁾ Žr. 1995 m. vasario 14 d. Europos Sąjungos Teisingumo teismo sprendimą R. Schumacker byloje C-279/93.

⁽⁹⁾ „Tax compliance costs for SMEs: An update and a complement: final report“ („MVĮ mokesťinių prievolių vykdymo išlaidos: atnaujinta ir papildyta galutinė ataskaita“), 2022 m.

⁽¹⁰⁾ „Updated guidance on tax treaties and the impact of the COVID-19 pandemic“ „OECD Secretariat analysis of tax treaties and the impact of the COVID-19 crisis“.

⁽¹¹⁾ „OECD Secretariat analysis of tax treaties and the impact of the COVID-19 crisis“.

būti daroma išvada, kad įmonė gali disponuoti ta vieta vien dėl to, kad ta vieta naudojasi fizinis asmuo (pvz., darbuotojas), kuris dirba įmonėje“, ir teigė, kad darbuotojas, kuris dėl COVID-19 pandemijos ir visuomenės sveikatos priemonių yra priverstas dirbti iš namų, yra „laikytinas turinčiu nepakankamą pastovumo ir tęstinumo laipsnį“, kad jo namai būtų laikomi darbdavio nuolatine buveine.

2.15. Nors EBPO pabrėžė išskirtinį COVID-19 pobūdį, ji atkreipė dėmesį į tai, kad jei darbuotojai po COVID-19 pandemijos ir toliau dirbtų namuose, taip savo įmonės būstinei užtikrindami tam tikrą veiklos „pastovumo ir tęstinumo laipsnį“, tai „nebūtinai būtų <...> verslo veiklos nuolatine buveine“. EBPO teigimu, tokiais atvejais reikėtų išsamiau išnagrinėti konkrečius faktus ir aplinkybes. Asmenų, einančių su sprendimų priėmimu susijusias pareigas, atžvilgiu mokesčių institucijos dažnai kvestionuoja, ar gali būti, kad buvo sukurta nuolatine buveine.

3. Bendrosios pastabos

3.1. EESRK labai palankiai vertina įmonių ir darbuotojų pastangas per COVID-19 pandemiją tęsti verslo veiklą naudojant skaitmenines priemones. Beprecedentės COVID-19 pandemijos aplinkybės ir su pandemija susijusios visuomenės sveikatos priemonės priverstė įmones ir darbuotojus pritaikyti savo darbo aplinką, kad galėtų tęsti verslo veiklą ir tiekti prekes bei teikti paslaugas ir taip remti ES ekonomiką, darbo vietas ir ekonomikos augimą.

3.2. Kadangi dėl didesnės internetinių biuro priemonių (pvz., e. posėdžių programinės įrangos) pažangos dalis darbuotojų galės vis dažniau ir nemažiau efektyviai ar net efektyviau darbo veiklą vykdyti iš namų, manome, kad ES daugės (tarpvalstybinių) nuotolinių darbuotojų. Teisės aktų leidėjai turi pritaikyti esamas taisykles prie naujos realybės.

3.3. Nors nuotolinio darbo galimybės gali skirtis atsižvelgiant į sektorių ir pareigas, EESRK mano, kad nuotolinio darbo plitimas turėtų būti palankiai vertinamas ir, jei įmanoma, skatinamas. Be to, kad darbuotojams suteikiama daugiau lankstumo, nuotolinis darbas taip pat gali būti naudingas platesnei ES žaliojo kurso darbotvarkei, nes mažiau žmonių važinėja į darbą, todėl mažės transporto išmetamų teršalų ir oro tarša. EESRK pripažįsta, kad ši tema ypač svarbi Europos Sąjungai ir laisvam darbuotojų judėjimui bendrojoje rinkoje.

3.4. EESRK pripažįsta, kad dėl tarpvalstybinio nuotolinio darbo plitimo tarptautinei mokesčių sistemai kyla ypatingų uždavinių. EESRK atkreipia dėmesį į kliūtis, kurių kyla su tarpvalstybinio darbu susijusiomis aplinkybėmis ir apie kurias darbuotojai nurodydavo dar iki pandemijos⁽¹²⁾. EESRK palankiai vertina laikinąsias mokesčines priemones, kurių valstybės narės ėmėsi pandemijos įkarštyje, ir EBPO per pandemiją paskelbtas gaires. Dėl šių priemonių tarpvalstybiniai nuotoliniai darbuotojai ir darbdaviai galėjo tęsti verslo veiklą ir užtikrinti, kad nei vieniems, nei kitiems nebūtų taikomas dvigubas apmokestinimas, todėl įmonės svarbiu metu galėjo toliau remti ES ekonomiką ir darbuotojus.

3.5. Tačiau EESRK pabrėžia, kaip svarbu toliau modernizuoti mokesčių sistemas, kad jos atitiktų šiuolaikinės darbo aplinkos poreikius. Visų pirma, svarbu, kad darbdaviai, diegdami nuotolinio darbo tvarką, dėl mokesčių kliūčių nebūtų atgrasomi samdyti darbuotojus iš kitų nei darbdavio valstybių. Analogiškai, mokesčių taisyklės neturėtų būti kliūtis darbuotojams, kurie kreipiasi dėl darbo vietų tarpvalstybinėmis aplinkybėmis.

⁽¹²⁾ Žr. Komisijos komunikatą „ES piliečiams kylančių tarpvalstybinių mokesčių kliūčių šalinimas“ (COM(2010) 769 *final*, p. 4): „ES piliečiai, išvykstantys į užsienį dirbti laikinai ar nuolat ir vykstantys į užsienį dirbti kasdien, labiausiai skundžiasi sunkumais gauti išmokas, mokesčių lengvatas ir užsienio mokesčių institucijoms sumokėtų mokesčių atskaitymus. Be to, neretai jie skundžiasi dėl ne rezidentams taikomų didesnių progresinių mokesčių tarifų ir didesnių užsienyje gautų pajamų apmokestinimo tarifų. Dažnai nurodomos ir dvigubo apmokestinimo problemos, kylančios dėl nesutarimų dėl gyvenamosios vietos mokesčių tikslais, kredito, kurį galima gauti pagal dvišales dvigubo apmokestinimo išvengimo sutartis, sumos apribojimų ir net dėl to, kad tam tikrais atvejais tokių sutarčių nėra.“

3.6. EESRK mano, jog labai svarbu, kad su tarpvalstybiniu nuotoliniu darbu susijusiomis apmokestinimo taisyklėmis būtų užtikrinama, kad nei darbuotojai, nei darbdaviai nebūtų dvigubai apmokestinami arba kad nei vienu, nei kitu atžvilgiu nebūtų netyčinio neapmokestinimo. Užtikrinant, kad įvairaus dydžio įmonės galėtų siūlyti nuotolinio darbo galimybes, svarbu, kad būtų panaikintos arba bent iki minimumo sumažintos visos administracinės prievolės, susijusios su tarpvalstybinių nuotolinių darbuotojų apmokestinimu ⁽¹³⁾.

3.7. Tarptautinė pelno mokesčio sistema neseniai buvo iš esmės pakeista susitarus dėl EBPO įtraukios sistemos teisės aktų rinkinio, kurį sudaro du ramsčiai. Jei darbuotojai vis dažniau dirba nuotoliniu būdu, gali prireikti peržiūrėti ir tarptautines fizinių asmenų apmokestinimo taisykles. Visų pirma, taisyklių turi būti lengva laikytis.

3.8. EESRK palankiai vertina tai, jog siekdamą modernizuoti mokesčių sistemas, kad jos atspindėtų šiuolaikinę darbo aplinką, vis dažniau grindžiamą nuotoliniu darbu, Europos Komisija šia tema pradėjo diskusijas tiek su valstybėmis narėmis, tiek su ekspertų grupės „Gero mokesčių valdymo, agresyvaus mokesčių planavimo ir dvigubo apmokestinimo klausimai“ suinteresuotaisiais subjektais. EESRK atkreipia dėmesį į ankstesnes diskusijas šiuo klausimu, surengtas rengiant komunikatą „ES piliečiams kylančių tarpvalstybinių mokesčių kliūčių šalinimas“ ir Europos Komisijos ekspertų grupės ataskaitą „Fiziniais asmenimis ES kylančių tarpvalstybinių mokesčių kliūčių šalinimo būdai“ ⁽¹⁴⁾.

4. Konkrečios pastabos

4.1. Nors pripažįstama, kad valstybės turi teisę spręsti, ar ir koku tarifu jos turėtų taikyti mokesčius savo viduje, dėl tarpvalstybinio nuotolinio darbo apmokestinimo principų pageidautina susitarti pasauliniu lygmeniu. Tačiau, atsižvelgiant į natūralų judumą Europos Sąjungoje, laikantis laisvo judėjimo bendrojoje rinkoje principo, yra priežasčių šį klausimą spręsti ES lygmeniu, kol nerastas pasaulinio masto sprendimas. Nors galima taikyti įvairius metodus, svarbu, kad būtų pasiektas aukštas koordinavimo tarp ES valstybių narių ir, kai įmanoma, su trečiosiomis valstybėmis (Jungtine Karalyste, Šveicarija ir kt.) lygis.

4.2. Taisyklės turėtų būti paprastos ir darbuotojams, ir darbdaviams. Viena iš galimybių būtų valstybėms narėms susitarti apmokestinami darbuotoją tik tuo atveju, jei jo darbo dienų skaičius valstybėje viršija 96 dienas per kalendorinius metus. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad rengiant EBPO įtraukią sistemą mokesčių srityje daugiašalė priemonė naudojama kaip įrankis, padedantis laiku įgyvendinti naujas mokesčių taisykles.

4.3. Atrodo, kad būtų pagrįsta nustatyti plataus užmojo taisykles, pagal kurias būtų galima tarpvalstybiniu mastu dirbti nuotoliniu būdu. Jei būtų taikoma 183 dienų taisyklė, darbuotojams būtų suteikta daugiau lankstumo, o aplinkosaugos tikslų pasiekimas būtų labiau tikėtinas. Padidinus dienų skaičių, kartu padidėja tam tikros standartizuotos ataskaitų teikimo sistemos poreikis, ir gali prireikti sukurti tam tikrą kompensacinį mokesčių pajamų pervedimo tarp valstybių mechanizmą ⁽¹⁵⁾.

⁽¹³⁾ Darbuotojams, kurie po pandemijos nuolat gyvena kitoje ES valstybėje nei valstybė, kurioje veikia įmonė, ir dirba nuotoliniu būdu, kils daug klausimų: kuri socialinės apsaugos sistema bus taikoma; kuriai mokesčių institucijai darbdavys turės mokėti mokesčius nuo jų pajamų; ar darbdavys ir toliau galės taikyti išskaičiuojamąjį mokestį; ar darbo santykiai turės būti registruojami kompetentingose naujos darbuotojo gyvenamosios valstybės užimtumo tarnybose; kokie darbo teisės aktai turėtų būti taikomi darbo santykiams ir pan.

⁽¹⁴⁾ „Ways to tackle cross-border tax obstacles facing individuals within the EU“.

⁽¹⁵⁾ Pagal parengtą tarptautinių įmonių apmokestinimo kompensacinę schemą labai pelningų bendrovių pelno dalis tenka pardavimo valstybei (1 ramsčio A suma). Svarbu, kad visos kompensacinės schemos, valstybių taikomos dėl tarpvalstybinio nuotolinio darbo, būtų kuo paprastesnės. Dienų skaičius ir uždirbtos pajamos turėtų būti pagrindiniai parametrai, į kuriuos reikia atsižvelgti.

4.4. EESRK prašo Europos Komisijos apsvarstyti, ar būtų galima taikyti vieno langelio principą, kaip taikoma PVM srityje⁽¹⁶⁾. Taikant šį principą, darbdavys privalėtų pranešti, kiek dienų tarpvalstybiniai nuotoliniai darbuotojai dirbo savo gyvenamosios vietos valstybėje ir valstybėje, kurioje yra įsisteigęs darbdavys. Turėdamos šią informaciją mokesčių institucijos galėtų įvertinti, kurioje valstybėje apmokestinti pajamas arba kokią pajamų dalį apmokestinti kiekvienoje valstybėje. Tokiai rekomendacijai pritarė Europos Komisijos ekspertų grupė savo ataskaitoje „Fiziniais asmenimis ES kylančių tarpvalstybinių mokesčių kliūčių šalinimo būdai“⁽¹⁷⁾. Valstybių taikoma mokesčių pajamų kompensavimo schema galėtų būti susieta su vieno langelio sistemoje pateikiama informacija. Mokesčių mokėtojui turėtų tekti tik vienas mokesčių administratorius.

4.5. Darbdavys paprastai turi išskaičiuoti mokesčius iš darbuotojo darbo užmokesčio. Be to, socialinio draudimo įmokos į valstybines pensijų sistemas ir kitos socialinės išmokos darbuotojui dažnai mokamos atskirai, tačiau grindžiamos darbuotojo pajamomis⁽¹⁸⁾. Jei tokius mokesčius už darbuotoją darbdavys galėtų mokėti taip, kad vieno langelio principu grindžiama sistema lėšas paskirstytų atitinkamai valstybei gavėjai, administracinė našta gerokai sumažėtų. Tokia sistema reikalautų glaudaus mokesčių institucijų bendradarbiavimo ir elektroninio duomenų teikimo.

4.6. EESRK ne kartą prašė valstybių narių mokesčių institucijų glaudžiau bendradarbiauti. Toks bendradarbiavimas palengvintų paprastų piliečių ir įmonių gyvenimą ir padidintų galimybes veiksmingiau kovoti su sukčiavimu ir mokesčių slėpimu. Siekiant kovoti su mokesčių slėpimu, labai svarbu, kad būtų lengviau laikytis reikalavimų.

4.7. Tarpvalstybiniais nuotoliniais darbuotojams sukurta vieno langelio sistema gali būti pirmas žingsnis siekiant plėtoti infrastruktūrą, kuri darbuotojams ir darbdaviams teiktų galimybę sumažinti mokesčius valstybių narių tarpusavio ginčus ir kartu užtikrintų, kad mokesčiai būtų teisingai taikomi, nereikalaujant, kad asmuo teiktų dokumentus keliose valstybėse.

Bruselis, 2022 m. liepos 13 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė*
Christa SCHWENG

⁽¹⁶⁾ Vieno langelio principu grindžiama PVM sistema ES buvo įdiegta siekiant palengvinti našta įmonėms, parduodančioms prekes vartotojams kitose ES valstybėse narėse. Vieno langelio principu grindžiama sistema suteikiama galimybė teikti vieną PVM deklaraciją, kurioje deklaruojami pardavimai keliose ES valstybėse narėse, užuot reikėjus PVM mokėtojais registruotis kiekvienoje valstybėje.

⁽¹⁷⁾ „Ways to tackle cross-border tax obstacles facing individuals within the EU“.

⁽¹⁸⁾ EESRK pripažįsta, kad taip pat reikia atsižvelgti į poveikį išmokoms, pavyzdžiui, pensijoms ir pan., jei socialinio draudimo įmokos padalijamos tarp šalių. Tai gali būti būsimo EESRK darbo tema.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Skaitmeninė tapatybė, duomenų suverenumas ir informacinėje visuomenėje gyvenantiems piliečiams skirtos teisingos skaitmeninės pertvarkos kelias“

(nuomonė savo iniciatyva)

(2022/C 443/03)

Pranešėjas **Dumitru FORNEA**

Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 52 straipsnio 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Plenarinės asamblėjos sprendimas	2022 1 20
Atsakingas skyrius	Transporto, energetikos, infrastruktūros ir informacinės visuomenės skyrius
Priimta skyriuje	2022 6 21
Priimta plenarinėje sesijoje	2022 7 14
Plenarinė sesija Nr.	571
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	179 / 1 / 3

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Technologijų pažanga ir skaitmeninių technologijų, biotechnologijų ir elektroninių komunikacijos sistemų raida suteikė svarbių galimybių sustiprinti ekonomiškai klestinčią, įtraukusnę ir teisingesnę visuomenę. Kartu kilo tam tikrų pavojingų grėsmių žmonijai.

1.2. Siekdami išlaikyti žmonijos saugumą ir socialinę struktūrą, būtina kiekvienam žmogui gyventi visavertį gyvenimą šioje planetoje, privalome užtikrinti, kad su skaitmenine ir pramonės revoliucija įvedamos naujos valdymo priemonės nebūtų prievartinės ir kad kasdieniniame gyvenime asmenys neturėtų privalomai įsitraukti į nedemokratiškai valdomas skaitmenines technologines sistemas.

1.3. Viešosios institucijos yra pažeidžiamos nevalstybinių subjektų, kurie turi tiesioginę prieigą prie žinių, patentų, technologijų ir investicinių lėšų. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) mano, kad Europos technologinis suverenumas turi būti įtrauktas į visus būsimus politikos pokyčius, o teisės aktai turi būti papildyti aiškiais ir visose valstybėse narėse visapusiškai pritaikomomis taisyklėmis ir bendrais standartais.

1.4. Technologinė plėtra daro poveikį daugybės piliečių teisėms ir laisvėms. Komitetas reikalauja, kad visi sektoriai, kuriuose naudojami asmens duomenys ir biometriniai duomenys, būtų reglamentuojami aiškiai ir visapusiškai laikantis pagrindinių žmogaus teisių, ir ragina atitinkamai atnaujinti Bendrąjį duomenų apsaugos reglamentą.

1.5. EESRK yra įsitikinęs, kad skaitmeninė tapatybė, skaitmeninės mokėjimo priemonės ir integracija į virtualiosios ir papildytosios realybės platformas turėtų išlikti priemonėmis, kurios tik papildo fizinį egzistavimą, kuris buvo norma prieš pradėdant taikyti šias technologijas, ir neturėtų visiškai ir nepagrįstai pakeisti kitų egzistencinių modelių, kuriuos žmonija sukūrė ir tobulino per tūkstančius savo gyvavimo metų.

1.6. EESRK ragina visuose būsimuose pasiūlymuose dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų dėl skaitmeninės tapatybės nustatyti aiškias kovos su diskriminacija nuostatas ir visiškai nepritaria tam, kad būtų įdiegta sistema, kuri būtų naudojama informacijai apie Europos piliečius rinkti, jiems sekti ir (arba) jų veiklai ir elgesiui stebėti. Be to, Komitetas mano, kad būtina, jog organizuota pilietinė visuomenė aktyviai dalyvautų įgyvendinimo procese.

1.7. EESRK priėjo prie išvados, kad bet kokia piliečių integravimo į Europos skaitmeninės tapatybės sistemą iniciatyva turėtų būti grindžiama poveikio tyrimais ir išsamiais sociologiniais apklausomis. Galutinis sprendimas turėtų būti priimamas tik gavus piliečio, kuriam prieš tai buvo suteikta informacija, laisvą sutikimą.

1.8. EESRK mano, kad Europos Komisija, siekdama demokratiškai pereiti prie lygiateisės skaitmeninės visuomenės, kuriai pritarę ES piliečiai, turi atlikti poveikio vertinimą, įvertindama:

- didžiulį ir nepertraukiamą energijos poreikį pasaulinei technologinei infrastruktūrai palaikyti, kad būtų užtikrinta nepertraukiama ir saugi prieiga prie skaitmeninių sistemų, kurioms siekiama perduoti svarbiausias ir strategines žmonių visuomenei reikalingas funkcijas,
- skaitmenizacijos ir žmonių bendravimo automatizavimo poveikį gyvenimo kokybei ir darbo sąlygoms, ypač žmogiškųjų santykių srityje, atsižvelgiant į tai, jog didėja žmonių vienišumas, daugėja psichikos sveikatos problemų, mažėja kognityvinis ir emocinis intelektas ir didėja susvetimėjimo rizika,
- politines, ekonomines ir socialines priemones, kurių reikia, kad visuomenė prisitaikytų prie didelių kiekybinių pokyčių darbo rinkoje,
- kibernetinį saugumą, atsižvelgiant į tai, kad padidėjo išlaužėlių vykdomos veiklos įvairovė ir sudėtingumas, taip pat atsižvelgiant į spartesnę daiktų interneto plėtros sąlygas, dėl kurių priegos protokolai tampa pažeidžiami ir pralaidūs.

1.9. EESRK daro išvadą, kad duomenų saugumas turėtų būti nediskutuotinas, ir apgailestauja, kad Komisijos pasiūlyme dėl teisėkūros procedūra priimamo teisės akto dėl būsimos Europinės skaitmeninės tapatybės dėklės šios iniciatyvos saugumas nėra laikomas svarbiausiu prioritetu.

1.10. EESRK mano, kad visuose ES pasiūlymuose dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų dėl dirbtinio intelekto turi būti aiškiai nurodyta visiška atsakomybė už galimas triktis. Reikia užtikrinti tinkamą pusiausvyrą tarp komercinių paslapčių neatskleidimo ir skaidrios bei atsekamos plėtros užtikrinimo.

1.11. Komitetas buvo pirmoji Europos institucija, paraginusi taikyti *žmogaus atliekamo proceso valdymo* principą, ir pakartoja, kad siekiant jį užtikrinti, būtina vykdyti keleto lygių kontrolę.

1.12. EESRK visiškai nepritaria privačioms veido atpažinimo duomenų bazėms, išskyrus atvejus, kai tai daroma siekiant atskleisti nusikaltimus, ir bet kokiai socialinio vertinimo sistemai, nes tai pažeidžia pagrindines ES vertybes ir teises.

1.13. Komitetas mano, kad ES sukurti duomenys turėtų būti saugomi ES teritorijoje ir būti apsaugoti nuo bet kokios ekstrateritorinės prieigos. Be to, EESRK mano, kad informuoto asmens sutikimą dėl duomenų naudojimo būtina taikyti tiek asmens, tiek ne asmens duomenims, ir dar kartą ragina šiuo požiūriu atnaujinti Bendrąjį duomenų apsaugos reglamentą.

1.14. EESRK yra susirūpinęs dėl didėjančių skirtumų tarp valstybių narių ir dėl nepakankamos pažeidžiamų grupių apsaugos, todėl dar kartą ragina kurti tokią ES, kurioje būtų skatinama e. įtrauktis ir kurioje nė vienas nebūtų paliktas nuošalyje. Ypatinę dėmesį reikia atkreipti į vyresniąją kartą.

1.15. Komitetas ragina sukurti stiprią Europos skaitmeninio švietimo sistemą, kuri galėtų parengti darbo jėgą, pajėgią susitvarkyti su technologiniais iššūkiais, ir padėtų jai įsidarbinti aukštos kokybės darbo vietose. Visose valstybėse narėse reikia įgyvendinti skaitmeninio raštingumo ir skaitmeninio mokymosi visą gyvenimą programas, rengti supažindinimo su terminais ir praktinius mokymus.

1.16. Komitetas mano, kad labai svarbu į skaitmeninę pertvarką įtraukti darbuotojus, kad jie suprastų būsimą riziką ir galimybes ir kad būtų galima perduoti žinias bei įgyti naujų įgūdžių.

2. Bendroji informacija

2.1. Europos piliečiai yra suinteresuoti skaitmeninių technologijų sprendimų įgyvendinimo naujovėmis, leidžiančiomis supaprastinti administracines procedūras, būtinas bendraujant su valdžios institucijomis ar naudojamas kasdiniame visuomenės gyvenime. Šios nuomonės tikslas – didinti nacionalinių ir ES sprendimus priimančių asmenų informuotumą apie organizuotos pilietinės visuomenės susirūpinimą dėl galimo neigiamo poveikio, kurį visuomenei gali padaryti paspartintas skaitmeninių technologijų diegimas.

2.2. Dėl COVID-19 pandemijos paspartėjo visuomenės skaitmeninė transformacija ir piliečiai buvo priversti pradėti naudoti naujas technologijas darbe, moksle ir kitoje kasdienėje veikloje. Tai įmonėms ir piliečiams suteikė galimybių tobulėti skaitmeninėje srityje ir daryti pažangą.

2.3. Visuotinio skaitmeninės tapatybės įdiegimo nauda plačiai aiškinama įvairiuose ES institucijų ir pasaulinių tarptautinių organizacijų dokumentuose. Šiuo požiūriu naujausias dokumentas yra 2021 m. birželio 3 d. paskelbtas Pasiūlymas dėl reglamento dėl Europos skaitmeninės tapatybės sistemos nustatymo ⁽¹⁾.

2.4. Europos Komisija siekia sukurti Europos skaitmeninės tapatybės sistemą, pagrįstą dabartinės sistemos peržiūra, kad iki 2030 m. bent 80 proc. piliečių galėtų naudotis skaitmeniniu ID sprendimu prieigai prie pagrindinių viešųjų paslaugų ⁽²⁾. Viešojo sektoriaus institucijos turi turėti reikiamus žmogiškuosius ir finansinius išteklius, kad galėtų aprėpti ir kontroliuoti skaitmeninių technologijų plėtrą.

2.5. Kaip to įrodymą reikėtų nurodyti faktą, kad 2021 m. Europos Komisijos paskelbtas skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės indeksas (DESI) ⁽³⁾ rodo, kad 2020 m. gyventojų, turinčių bent bazinius skaitmeninius įgūdžius, procentinė dalis buvo 56 proc. Tačiau didelė dalis ES gyventojų dar neturi bazinių skaitmeninių įgūdžių, nors daugumoje darbo vietų jų reikia. Daug piliečių teigia turintys skaitmeninių įgūdžių, tačiau atlikus išsamesnį patikrinimą paaiškėja, kad jų įgūdžiai tėra gebėjimas naudotis pagrindinėmis interneto teikiamomis galimybėmis (naršymas ir bendravimas socialiniuose tinkluose) ir programinės įrangos paketais „Microsoft Office“ ar „Mac OS“.

2.6. Kalbant apie dirbtinį intelektą, neseniai Europos investicijų banko ⁽⁴⁾ paskelbtas tyrimas rodo, kad Europa vis dar atsilieka nuo kitų stiprios ekonomikos pasaulio valstybių. Jame nurodoma, kad bendrai paėmus JAV ir Kinijai tenka daugiau kaip 80 proc. iš 25 mlrd. EUR metinių investicijų į nuosavą kapitalą dirbtinio intelekto ir blokų grandinės technologijų srityje. ES jų tenka tik 7 proc., o bendras investicijų atotrūkis siekia 5–10 mlrd. EUR per metus.

2.7. Komisija pasiūlė pašalinti šį atotrūkį ir kasmet dirbtiniam intelektui skirti 1 mlrd. EUR investicijų, kurias turėtų papildyti privačios investicijos ir valstybių narių nuosavos lėšos. Tikslas – per ateinančių dešimtmetį pasiekti 20 mlrd. EUR investicijų per metus ⁽⁵⁾.

3. Bendrosios pastabos

3.1. Apskritai technologijų pažanga ir skaitmeninių technologijų, biotechnologijų ir elektroninių komunikacijos sistemų raida per pastaruosius du dešimtmečius suteikė milžiniškų galimybių pasaulio mastu sustiprinti ekonomiškai klestinčią, įtraukesnę ir teisingesnę visuomenę.

3.2. Tačiau nesudarius naujos visuomenės sutarties ir nesukūrus reguliavimo sistemos, pritaikytos prie šių naujų technologijų, turinčių trikdantį poveikį, iškilo keletas pavojingų grėsmių žmonijai (pvz., darbo vietų praradimas dėl automatizavimo pažangos ir diegimo, privatumo pažeidimai, algoritminis šališkumas dėl prastos kokybės duomenų, rinkos nepastovumas ir t. t.), ypač atsižvelgiant į nuolatinius pasaulinių technologijų milžinų bandymus pristesti savo produktus ir paslaugas, aplenkiant galiojančius tarptautinio ir nacionalinio lygmens teisės aktus, kuriais užtikrinamos pagrindinės žmogaus teisės.

3.3. Tarptautinės ir nacionalinės valdžios institucijos yra pažeidžiamos nevalstybinių subjektų, turinčių tiesioginę prieigą prie žinių, patentų, technologijų ir investicinių lėšų, nes dažnai šių institucijų darbuotojai nesuvokia viso visuomeninio naujų technologijų poveikio piliečių ir vartotojų teisėms. Komitetas yra įsitikinęs, kad į visus būsimus politikos pokyčius reikia įtraukti ES technologinio suverenumo aspektus.

⁽¹⁾ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo dėl Europos skaitmeninės tapatybės sistemos nustatymo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 910/2014 (COM(2021) 281 *final*).

⁽²⁾ Skaitmeninė tapatybė visiems europiečiams.

⁽³⁾ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>

⁽⁴⁾ EIB tyrimas „Dirbtinis intelektas, blokų grandinės ir Europos ateitis. Kaip revoliucingosios technologijos suteikia galimybių žaliajai ir skaitmeninei ekonomikai“.

⁽⁵⁾ Europos Komisija. Europos požiūris į dirbtinį intelektą.

3.4. EESRK ragina patikslinti ir papildyti teisės aktus išsamiais ir visapusiškai taikomais reglamentais ir bendrais standartais, skirtais visoms valstybėms narėms, numatant susijusias pareigas, atsižvelgiant į tai, kad su skaitmenine tapatybe susijusias technologijas daugiausia valdo kompiuteriniai algoritmai ir dirbtinis intelektas, kurie negali būti laikomi atsakingais už padarytas klaidas.

3.5. Jau užfiksuota ir išsamiai išnagrinėta daug atvejų, kai žmonės buvo paveikti ir nederamai nukentėjo dėl neteisingų kompiuterinių algoritmų ir dirbtinio intelekto priimtų sprendimų. Pavyzdžiui, neteisingi rezultatai, kuriuos sugeneruoja kompiuteriniai algoritmai, kaip antai „dirbtinis intelektas“, „veido atpažinimas“, „mašinų mokymasis“, „duomenų analizė ir prognozavimas“, „laiko apskaita ir vertinimas“ ir pan., suklaidina saugumo ir policijos pajėgų sprendimų priėmėjus. Dėl to nukenčia daugybės piliečių teisės ir laisvės.

3.6. Todėl teisinės normos, kurios bus parengtos skaitmeninės tapatybės ir su ja susijusių technologijų srityje, pirmiausia turi būti grindžiamos visišku skaidrumu, teisingu ir išsamiu naudotojų informavimu bei laisvu informuotu sutikimu, taip pat turi būti užtikrinta visapusiška apsauga, apimanti visas mobiliųjų ryšių tinklų ir jų įrenginių kibernetines spragas ir t. t. Dėl šių priežasčių EESRK reikalauja, kad visi sektoriai, kuriuose naudojami asmens duomenys ir biometriniai duomenys, pavyzdžiui, skaitmeninės tapatybės arba 5G judriojo ryšio tinklų, dirbtinio intelekto ir pan., būtų reguliuojami aiškiai, išskirtinai ir visapusiškai laikantis pagrindinių žmogaus teisių.

4. Konkrečios pastabos

Skaitmeninė tapatybė

4.1. Europoje diegiant skaitmeninę tapatybę, labai svarbu valdyti duomenis, kad būtų užtikrinta piliečių apsauga ir apsaugotas jų privatumas. Būtina užtikrinti visišką atitiktį Bendrajam duomenų apsaugos reglamentui (BDAR).

4.2. Europos piliečiai yra centrinis visų ES įgyvendinamų programų ir politikos priemonių elementas. EESRK palankiai vertina ir remia Komisijos pasiūlymo dėl skaitmeninės tapatybės visiems europiečiams ⁽⁶⁾ paskelbimą, kuriame nurodoma, kad sprendimą, ar naudotis skaitmenine tapatybe, turi priimti pats asmuo. Vis dėlto Komitetas mano, kad buvo sumenkintas kai kurių piliečių, kurie nepasirinks skaitmeninės tapatybės, atskirties poveikis, ir primygtinai reikalauja, kad ES teisės aktuose būtų aiškiai įtvirtinta teisė būti pamirštam ir teisė atsijungti.

4.3. EESRK ragina visuose būsimuose su šia tema susijusiuose pasiūlymuose dėl teisėkūros procedūra priimamų teisės aktų numatyti aiškias kovos su diskriminacija nuostatas. Nepriklausomai nuo priežasties, dėl kurios kuris nors pilietis gali nuspręsti nesinaudoti šia funkcija, nesvarbu, ar tai būtų duomenų apsaugos, ar anonimiškumo, ar kitos priežastys, jo padėtis neturi būti blogesnė nei aktyvių naudotojų ir jis neturi būti atskirtas. Asmens duomenys visada turėtų likti atitinkamo asmens nuosavybe, o žmogaus teisių apsauga turi būti skaitmeninės tapatybės įgyvendinimo pagrindas. Siekiant užtikrinti duomenų apsaugą ir saugumą, taip pat pagarbą privačiam gyvenimui, Komitetas siūlo, kad ES piliečių skaitmeninę tapatybę kiekvienoje valstybėje narėje valdytų viešoji įstaiga, kuri priklausytų valstybės kompetencijai ir kurią demokratiškai kontroliuotų nacionalinis parlamentas.

4.4. Skaitmeninės tapatybės Europoje įvedimo tikslas turėtų būti užtikrinti saugų ir paprastą vartotojų prisijungimą. Ja, be kita ko, turi būti užtikrinamas geresnis duomenų ir viešųjų paslaugų teikimas, patobulintos tikslinės vyriausybės programos ir didesnis kredito rinkos veiksmingumas. EESRK pritaria tokiam scenarijui. Tačiau Komitetas pažymi, kad skaitmeninės tapatybės įgyvendinimas kelia nemažai pavojų privatumo ir duomenų saugos požiūriu, ir visiškai nepritaria tam, kad būtų įdiegta sistema, kuri būtų naudojama informacijai apie Europos piliečius rinkti, jiems sekti ir (arba) jų veiklai ir elgesiui stebėti.

4.5. Svarbus įgyvendinimo aspektas yra kibernetinis saugumas, nes išlaužimo ir priegos prie svarbių asmens ir finansinių duomenų rizika yra didelė. EESRK laukia galutinės siūlomų teisės aktų versijos ir valstybių narių susitarimo dėl standartų, techninių specifikacijų ir sąveikumo aspektų, kurie turėtų būti parengti iki 2022 m. spalio mėn. EESRK mano, kad į įgyvendinimo procesą turi būti visapusiškai įtraukta organizuota pilietinė visuomenė, įskaitant socialinius partnerius, NVO ir akademinę bendruomenę.

⁽⁶⁾ Skaitmeninė tapatybė visiems europiečiams (COM(2021) 281 *final*).

4.6. Viena iš didžiausių rizikų, susijusių su skaitmeninės tapatybės įgyvendinimu, tebėra sukčiavimas. Apgaulingų pranešimų, kuriuos šiandien visi gauname, padaugės ir jie bus nukreipiami į pažeidžiamiausias Europos visuomenės grupes. EESRK mano, kad su šia problema susiję saugumo klausimai nebuvo išsamiai kiekybiškai įvertinti, ir yra nusivylęs, kad būsimo skaitmeninės tapatybės deklės saugumas nėra svarbiausias klausimas Europos Komisijos pasiūlyme, kuriuo nustatoma Europos skaitmeninės tapatybės sistema. Sintezinio tapatybės klastojimo atvejų jau pasitaikė kitose pasaulio dalyse, kur įdiegtos panašios sistemos, todėl ES turėtų susipažinti su šiomis problemomis ir jas spręsti prieš įdiegdama šią sistemą. Todėl Komitetas mano, kad duomenų saugumas turėtų būti nediskutuotinas dalykas.

Dirbtinis intelektas

4.7. Norint plėsti ir tobulinti bendrąją skaitmeninę rinką, reikalingas dirbtinis intelektas. Jis grindžiamas algoritmais, kuriems reikia didžiulių kiekių privačių duomenų ir metaduomenų. Visuomenė turi naudotis technologijų plėtra ir algoritmais grindžiamu taikomuoju mokslu. Tačiau diegiant dirbtinio intelekto technologijas reikia užtikrinti, kad istoriškai marginalizuotos bendruomenės sugebėtų naudotis programomis ir kad nebūtų didinami esami socialiniai skirtumai.

4.8. EESRK buvo pirmoji ES institucija, raginusi užtikrinti, kad sprendžiant dirbtinio intelekto sistemų klausimus procesus valdytų žmogus⁽⁷⁾. EESRK dar kartą pabrėžia, kad nepaprastai svarbu, jog žmogus turėtų lemiamą žodį ir visiškai kontroliuotų sprendimų priėmimo procesus, kai kalbama apie automatizuotų sistemų plėtrą.

4.9. Intelektinės nuosavybės apsauga gali būti naudojama kaip argumentas, siekiant pateisinti neskaidrią dirbtinio intelekto plėtrą. EESRK mano, kad reikia užtikrinti tinkamą pusiausvyrą tarp komercinių paslapčių neatskleidimo ir skaidrios bei atsekamos plėtros užtikrinimo. Be to, visuose ES pasiūlymuose dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų dėl dirbtinio intelekto turi būti aiškiai numatyta atsakomybė už galimas triktis, o atsakomybė turi tekti projektuotojams, programuotojams, dirbtinio intelekto kūrėjams ir teisėtiems savininkams.

4.10. Komitetas mano, kad dirbtinio intelekto technologijos turi būti diegiamos socialiniu požiūriu tvariai, atsižvelgiant į žmogaus teises, Europos vertybes, lyčių lygybę, kultūrų įvairovę, nepalankioje padėtyje esančių grupių interesus ir intelektinės nuosavybės teises.

4.11. Reikia toliau siekti pažangos dėl BDAR reglamento, kad būtų užtikrinta, jog algoritmai visiškai atitiktų Europos teisei ir jos nepažeistų, todėl Komitetas prašo parengti bendras etikos taisykles, kuriomis būtų užtikrinta laisva prieiga prie algoritmų pirminių kodų.

4.12. Dirbtinis intelektas gali padėti pasiekti klimato ir aplinkos apsaugos tikslus, tačiau reikia atsižvelgti į didžiulį energijos kiekį, kurio reikia šių skaitmeninių sistemų eksploatavimui, taip pat į kitus iššūkius, susijusius su išorės sąnaudų internalizavimu. EESRK siūlo sustiprinti šio aspekto stebėseną ir ragina skaitmenines bendroves daryti pažangą mažinant išmetamą anglies dioksido kiekį.

4.13. Svarbiose srityse, kaip antai gynybos ar kibernetinio saugumo, būtina užtikrinti, kad žmonės kontroliuotų robotus, todėl EESRK ragina sukurti labai konkrečią ES lygmens sistemą, kuri užtikrintų tokią kontrolę ir tai, kad visada būtų įmanomas žmogaus įsikišimas siekiant ištaisyti bet kokios automatizuotos sprendimų priėmimo sistemos klaidas.

4.14. EESRK visiškai nepritaria privačioms veido atpažinimo duomenų bazėms, išskyrus atvejus, kai tai daroma siekiant atskleisti nusikaltimus, ir bet kokiai socialinio vertinimo sistemai, nes tai pažeidžia pagrindines ES vertybes ir teises.

4.15. Kalbant apie socialinius aspektus, EESRK nerimauja, kad dėl dirbtinio intelekto plėtros bus padarytas didžiulis poveikis darbo rinkoms ir galimai kils nedarbo krizė. Be to, ši plėtra gali paveikti žmonių elgseną ir paskatinti tinginystę bei paviršutiniškumą.

⁽⁷⁾ OL C 288, 2017 8 31, p. 1.

Didieji duomenys

4.16. EESRK palankiai vertina 2022 m. vasario mėn. Europos Komisijos paskelbtą Duomenų aktą⁽⁸⁾ ir mano, kad tai yra etiška skaidraus asmens duomenų tvarkymo sistema, kurioje visišką kontrolę turi duomenis generuojantys piliečiai ir įmonės. Šiuo teisės aktu sudaromos sąlygos duomenis naudoti didesniai suinteresuotųjų subjektų ir piliečių skaičiui, o tai suteikia daugiau naudos vartotojams, įmonėms ir valdžios institucijoms, todėl sukuriama sąžininga duomenimis grindžiama ekonomika.

4.17. Viešojo sektoriaus institucijos ir keletas technologijų milžinių, pavyzdžiui, *Google*, *Facebook (Meta)*, *TikTok* ir *Amazon*, dabar turi didžiulius kiekius duomenų. Deja, šiuo metu jais gali naudotis tik nedaug suinteresuotųjų subjektų, ir EESRK yra susirūpinęs dėl to, kad ES sukurti duomenys yra saugomi ir tvarkomi ir kuria vertę už Europos ribų⁽⁹⁾. Komitetas mano, kad bus sudėtinga pasiekti ES skaitmeninį suverenumą neturint savo pačios ES skaitmeninių technologijų milžinių, neturint Europos duomenų saugyklų ES teritorijoje ir neapsaugant šių duomenų nuo ekstrateritorinės prieigos.

4.18. Tvarkant didžiuosius duomenis, reikia visada laikytis žmogaus teisių, kaip nustatyta Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos⁽¹⁰⁾ 21 straipsnyje, ypač tais atvejais, kai sprendimų priėmimo procese naudojami algoritmai. ES įsikūrę debesijos paslaugų teikėjai užima tik nedidelę dalį tarptautinės rinkos, kurioje daugiausia dominuoja JAV įmonės. Dėl to ES atsiduria nepalankioje padėtyje ir ribojamos investavimo galimybės duomenų tvarkymo rinkoje. Be to, tai trukdo didelių bendrovių konkurencingumui, jų galimybėms augti ir užimti rinkas, o MVĮ – plėstis. Komitetas palankiai vertina Europos Komisijos komunikatą „Naujiems iššūkiams tinkama konkurencijos politika“⁽¹¹⁾ ir pabrėžia skaitmeninės pertvarkos svarbą performuojant būsimą ES konkurencijos sistemą.

4.19. Komitetas mano, kad tiek asmens, tiek ne asmens duomenų atžvilgiu būtina įgyvendinti informuoto asmens sutikimo principą dėl duomenų naudojimo. EESRK dar kartą ragina šiuo požiūriu atnaujinti BDAR.

Teisinga skaitmeninė pertvarka ir skaitmeninis raštingumas ES

4.20. Komitetas atkreipia dėmesį į besikeičiančią darbo rinką, kai vis daugiau ekonomikos sektorių skundžiamasi dėl to, jog trūksta kvalifikuotos darbo jėgos. Jis taip pat pastebi, kad mažėja žmonių kvalifikacija ir jiems trūksta specifinių žinių ir patirties.

4.21. Ankstesnėse nuomonėse EESRK ragino kurti e. įtrauktį skatinančią Sąjungą, kurioje nė vienas nebūtų paliktas nuošalyje. Prabėgus keleriems metams skirtumai tarp valstybių narių didėja ir vis dar neapsaugomos pažeidžiamos grupės, ypač vyresnio amžiaus gyventojai, kuriems kyla didžiausia grėsmė.

4.22. Komitetas yra susirūpinęs dėl Europos Sąjungoje esamos skaitmeninės atskirties ir ragina visose valstybėse narėse koordinuotai įgyvendinti skaitmeninio raštingumo programas ir užtikrinti, kad Europos Sąjungoje realybe taptų skaitmeninis mokymasis visą gyvenimą, įskaitant atvirojo kodo sprendimus kaip nemokamas alternatyvas komerciniams sprendimams. Skaitmeninių įgūdžių ugdymas pradamas supažindinimu su terminais, o baigiamas – praktiniais mokymais.

4.23. Labai svarbu į skaitmeninę pertvarką įtraukti darbuotojus, kad jie suprastų ir būsimą riziką, ir galimybes. Keičiantis darbo aplinkai reikia ne tik perduoti žinias ir įgyti naujų įgūdžių, bet ir pagerinti darbo sąlygas asmenims, dirbantiems skaitmeninėse darbo platformose.

4.24. EESRK ragina sukurti stiprią Europos skaitmeninio švietimo sistemą, kuri darbo jėgą galėtų parengti technologiniams iššūkiams ir padėti jai gauti itin kokybiškų darbo vietų, ir šiuo atžvilgiu primena Europos socialinių partnerių bendrąjį susitarimą dėl skaitmenizacijos.

⁽⁸⁾ Europos Komisija. Duomenų aktas.

⁽⁹⁾ Eurostatas praneša, kad 2020 m. debesijos paslaugomis naudojosi tik 36 proc. ES įmonių ir dauguma jų naudojosi e. pašto ir saugyklų paslaugomis, o tik 19 proc. – debesijos bendrovėmis.

⁽¹⁰⁾ OL C 326, 2012 10 26, p. 391.

⁽¹¹⁾ Europos Komisijos komunikatas „Naujiems iššūkiams tinkama konkurencijos politika“ (COM(2021) 713 final).

4.25. Komitetas jau anksčiau ragino toliau tobulinti tvirtus gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos sričių įgūdžius ⁽¹²⁾.

Briuselis, 2022 m. liepos 14 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė*
Christa SCHWENG

⁽¹²⁾ OL C 14, 2020 1 15, p. 46, OL C 10, 2021 1 11, p. 40, OL C 228, 2019 7 5, p. 16, OL C 75, 2017 3 10, p. 6, OL C 374, 2021 9 16, p. 11.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Organizuotos pilietinės visuomenės vaidmens naujajame ES ir Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybių organizacijos (AKRVO) susitarime tyrimas, įskaitant ekonominės partnerystės susitarimų (EPS) padėtį šioje srityje“

(nuomonė savo iniciatyva)

(2022/C 443/04)

Pranešėjas **Carlos TRINDADE**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2021 10 21
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 52 straipsnio 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Išorės santykių skyrius
Priimta skyriuje	2022 6 9
Priimta plenarinėje sesijoje	2022 7 13
Plenarinė sesija Nr.	571
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	170 / 0 / 1

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) pažymi, kad Europos Sąjunga (ES) jau seniai patvirtino vertybių ir tikslų sistemą, kuria remiantis reguliuojami jos santykiai su Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno (AKR) valstybėmis ir kuri konkrečiai apima demokratiją, gerą valdymą ir žmogaus teises, tvarų ir integracinį augimą užtikrinant deramas darbo vietas, judumą ir migraciją, kurie laikomi galimybėmis, žmogaus socialinę raidą, aplinką ir norą „sutelkti jėgas pasaulinėje arenoje bendrų interesų srityse“. Kalbant apie santykius su kaimyninėmis trečiosiomis šalimis, ši sistema papildoma saugumo tikslu.

1.2. EESRK pritaria šiai vertybių ir tikslų sistemai, nuo 1960 m. nustatyta įvairiuose tarptautiniuose susitarimuose su AKR valstybėmis, su kuriomis ES užmezgė prekybos ir vystomojo bendradarbiavimo santykius.

1.3. EESRK iš esmės pritaria šiam naujam susitarimui ir tikisi, kad šalis greitai jį pasirašys, taip pat palankiai vertina jų įdėtas dideles pastangas ir prisiimtus svarbius įsipareigojimus, kurie sudaro Jungtinių Tautų darnaus vystymosi tikslų (DVT) pagrindą.

1.4. Visų pirma EESRK primygtinai siūlo Komisijai išsamiai apsvarstyti ir priimti naujus sprendimus dėl vystomojo bendradarbiavimo struktūros, kuria grindžiamas naujasis susitarimas ir ekonominės partnerystės susitarimai (EPS), atsižvelgiant į per COVID-19 įgytą patirtį (ypatingos svarbos sveikatos priežiūros infrastruktūros klausimas) ir į geopolitines Ukrainos karo pasekmes (įskaitant aprūpinimo maistu saugumą, energijos kainas ir grėsmes demokratijai). EESRK pabrėžia, kad dėl šių dviejų ypatingų pasaulinių procesų, kurie iš esmės pakeitė situaciją pasaulyje, AKR valstybėms būtini sudėtingesni ir skubesni atsakomieji veiksmai, o tam reikia tokio tarptautinio bendradarbiavimo, kuris pakankamai skirtųsi nuo dabartinio.

1.5. EESRK su pasitenkinimu pažymi, kad naujajame susitarime pripažįstama pilietinės visuomenės organizacijų ir socialinių partnerių vaidmens svarba, ir sveikina pasirašiusias šalis pritarus šiam pripažinimui.

1.6. EESRK pabrėžia ir labai vertina tai, kad naujojo susitarimo bendru pagrindu ir visais jo regioniniais protokolais ne kartą, nors ir skirtingomis formuluotėmis, patvirtinama, kad svarbu numatyti oficialius pilietinės visuomenės dalyvavimo, informavimo, klausymo ir struktūruoto konsultavimo mechanizmus, arba „institucinius mechanizmus“.

1.7. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad pilietinės visuomenės organizacijos ir socialiniai partneriai turi atskirus institucionalizavimo mechanizmus, kuriais remdamiesi jie gali oficialiai išreikšti savo poziciją, pasiūlymus ir kritiką. Labai svarbu, kad, neatsižvelgiant į pavadinimą – ar tai būtų ekonomikos, socialiniai ir kultūros komitetai, patariamiosios tarybos, forumai, platformos, pilietinės visuomenės organizacijų tinklai, nuolatinės konferencijos ar bet kokie kiti objektai – būtų sukurti teisiškai reglamentuojami ir formaliai veikiančios instituciniai mechanizmai, per kuriuos pilietinį dialogą vedančios pilietinės visuomenės organizacijos ir socialiniame dialoge dalyvaujantys socialiniai partneriai savo išsipareigojimu galėtų prisidėti prie diskusijų viešojoje ir demokratinėje erdvėje. Taigi formalizuojant šiuos institucinius mechanizmus suteikiamas didesnis atsparumas visuomenei, nes taip didinamas pilietiškumas ir stiprinamas demokratinis gyvenimas.

1.8. Kalbant apie pilietinės visuomenės organizacijas, socialinius partnerius ir institucinius mechanizmus, EESRK pastebi, kad dėl ekonominių, socialinių, kultūrinių ir politinių regionų, paregionų ir šalių skirtumų padėtis Sąjungoje ir AKR valstybėse labai nevienoda. AKR valstybėse neformali ekonomika yra neįnaujami realybė ir į tai turi būti atsižvelgiama pilietinės visuomenės organizacijų ir socialinių partnerių veikloje, taip pat įgyvendinant institucinius mechanizmus ir jiems veikiant. Jei tai nebus padaryta, plačiajai visuomenei nebus naudingi naujojo susitarimo rezultatai. EESRK patvirtina, kad būtina rasti sprendimus, kurie padėtų įveikti esamus sunkumus, visų pirma susijusius su techniniais pajėgumais ir finansine parama pilietinės visuomenės organizacijoms ir socialiniams partneriams. EESRK mano, kad Europos Sąjungoje ir AKRVO egzistuoja gerosios patirties pavyzdžių, kuriuos reikėtų nustatyti, kad būtų galima pritaikyti kitose šalyse. Kaip pavyzdį galima pateikti ES ir AKR šalių tęstinio darbo komitetą. Jis gali imtis šios užduoties.

1.9. Atsižvelgdamas į savo dalyvavimą šiame procese, EESRK siekia įgyvendinti numatytus institucinius mechanizmus ir skatinti bei remti pilietinės visuomenės organizacijas ir socialinius partnerius AKR valstybėse. Jis pripažįsta, kad šie subjektai atlieka pagrindinį vaidmenį skatinant darnų vystymąsi, visų pirma atsižvelgiant į 17-ąją Jungtinių Tautų darnaus vystymosi tikslą.

1.10. EESRK siūlo Komisijai, atsižvelgiant į naujajame susitarime pateiktą struktūrą, nustatyti keturis institucinius mechanizmus: pirmąjį – bendrais pagrindais grindžiamą Europos Sąjungos ir AKRVO mechanizmą, antrąjį – ES ir Afrikos regioniniu protokolu grindžiamą ES ir Afrikos mechanizmą, trečiąjį – ES ir Karibų jūros regioniniu protokolu grindžiamą ES ir Karibų mechanizmą ir ketvirtąjį – ES ir Ramiojo vandenyno mechanizmą, remiantis ES ir Ramiojo vandenyno regioniniu protokolu.

1.11. EESRK taip pat siūlo Komisijai pagal ekonominės partnerystės susitarimus sukurti konsultacinius komitetus. EESRK patvirtina, kad AKR valstybėse pilietinės visuomenės organizacijos ir (arba) socialiniai partneriai atlieka nepakeičiamą vaidmenį ir kad ji reikėtų stiprinti. Todėl EESRK pritaria nuomonėje REX/536 pateiktoms rekomendacijoms, kurios turėtų būti įgyvendintos dabartiniuose ir būsimuose EPS, ir mano, kad CARIFORUM konsultacinis komitetas yra puikus gerosios patirties, kuri turėtų būti skleidžiama ir pakartojama, pavyzdys.

1.12. EESRK primygtinai siūlo Komisijai užtikrinti, kad ateityje įvairūs instituciniai mechanizmai, kurie turi būti įgyvendinti pagal Europos Sąjungos ir AKRVO susitarimą (bendri pagrindai, regioniniai protokolai ir ekonominės partnerystės susitarimai), būtų tinkamai suformuluoti siekiant sukurti sąveiką ir optimizuoti išteklius, ypač finansinius. Tokiu būdu instituciniai mechanizmai, jeigu jie bus atidžiai ir griežtai orientuoti į savo misiją, veikdami tinkle ir vienoje bei struktūruotoje sistemoje, parodys savo svarbą visuomenių atsparumui, ekonomikos augimui ir žmonių gerovei.

1.13. EESRK primygtinai siūlo Komisijai numatyti finansines priemones, skirtas remti tyrimų ir prognozavimo programas ir projektus, susijusius su AKR valstybių pilietinės visuomenės organizacijų ir socialinių partnerių padėtimi, atsižvelgiant į jų poreikius, susijusius su gebėjimais vadovauti, techniniu tvirtumu ir planuojamų institucinių mechanizmų įgyvendinimu. EESRK pabrėžia, kad naujuoju susitarimu siekiama stiprinti demokratinių pilietinės visuomenės organizacijų ir (arba) socialinių partnerių gyvavimą, imantis kompetentingų veiksmų ir aktyviai dalyvaujant jų nariams.

1.14. EESRK primygtinai ragina Komisiją remti EESRK ES ir AKR tęstinio darbo komiteto, kuris yra vienintelis pagal naująjį ES ir AKRVO susitarimą veikiančias institucinis mechanizmas ir kuris atliks svarbesnį vaidmenį šiame procese, darbą, visų pirma vykdant struktūrinį dialogą, siekiant: i) teikti institucijoms atitinkamas ataskaitas, projektus ir nuomones, ii) paskatinti dalyvauti AKR valstybių suinteresuotuosius subjektus ir iii) prisidėti prie planuojamų institucinių mechanizmų sukūrimo.-

2. Bendrosios pastabos dėl istorinių aplinkybių ir strateginių tikslų

2.1. 2016 m. Europos Sąjunga, remdamasi atnaujinta partneryste su Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybių organizacijos (AKRVO) šalimis, priėmė bendro intereso prioritetų rinkinį. Šie prioritetai buvo dar kartą patvirtinti vėlesniuose dokumentuose ir apėmė demokratiją, gerą valdymą ir žmogaus teises, tvarų ir integracinį augimą užtikrinant deramas darbo vietas, judumą ir migraciją, kurie laikomi galimybėmis, žmogaus socialinę raidą, aplinką ir norą „sutelkti jėgas pasaulinėje arenoje bendrų interesų srityse“⁽¹⁾. Atsižvelgiant į artimiausias kaimynines šalis, šie prioritetai buvo papildyti saugumo tikslais. Todėl tikslai, kuriuos Europos Sąjunga anksčiau buvo užsibrėžusi šioje srityje, buvo struktūruoti ir konsoliduoti.

2.2. ES oficialiai įtvirtino šiuos tikslus tarptautiniais susitarimais, visų pirma Jaundės konvencija, vėliau Lomės susitarimais, dar vėliau – Kotonu susitarimu, o dabar – derybomis dėl Kotonu susitarimą pakeisiančio susitarimo. Tuo pat metu ES sudarė ekonominės partnerystės susitarimus su keletu AKR valstybių ar valstybių grupių.

2.3. Ekonominės partnerystės susitarimai, kuriuos Europos Sąjunga yra sudariusi su Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno (AKR) valstybėmis arba subregionais, yra pati bendriausia ekonominė priemonė, kuria įgyvendinama ši strategija ir keliamas tikslas skatinti „laipsnišką ir darnų AKR valstybių integravimą į pasaulio ekonomiką“ bei panaikinti skurdą, kartu pabrėžiant, kad derybose reikia atsižvelgti į šalių vystymosi skirtumus ir ekonominius, socialinius ir aplinkos ypatumus, o ypač į neformalumo lygį kiekvienoje valstybėje ar paregionyje.

2.4. EESRK mano, kad, atsižvelgiant į patirtį, įgytą per pandemiją, nesvarbu, ar ji susijusi, be kita ko, su sunkumais, kurių dėl pandemijos kilo sveikatos sistemose, žalingomis pandemijos pasekmėmis ekonomikai, didėjančia socialine nelygybe ir dėl to kylančiu skurdu, struktūrinėmis problemomis galimybės gauti vaistų ir vakcinų ar jų gamybos srityje, skaitmeninių priemonių veiksmingumu, grėsmėmis žmogaus teisėms ir demokratijai, taip pat didele ekonomine priklausomybe, tapo aišku, kad būtina persvarstyti vystomojo bendradarbiavimo struktūrą ir kad į šį poreikį būtina atsižvelgti įgyvendinant ir peržiūrint Europos Sąjungos ir AKRVO strategijas.

3. Konkrečios pastabos dėl Kotonu susitarimą pakeisiančio susitarimo

3.1. 2015 m. atliktas 15 metų Kotonu susitarimo vertinimas, kuriame nustatyti jo laimėjimai ir trūkumai.

3.2. Kotonu susitarimas turėjo nustoti galioti 2020 m. vasario mėn. Tačiau dėl kai kurių aptariamų temų opumo ir dėl pandemijos nebuvo įmanoma jo pratęsti numatytą datą ir tik 2021 m. balandžio mėn. Europos Sąjunga ir AKRVO parafavo atnaujinto partnerystės susitarimo, kuris paprastai vadinamas Kotonu susitarimą pakeisiančiu susitarimu (naujuoju susitarimu), tekstą.

3.3. Siekiant atsižvelgti į jį pasirašiusių šalių įvairumą ir užtikrinti individualų jo taikymą kiekvienam susijusiam regionui, naujai sudarytas susitarimas grindžiamas bendru pagrindu ir yra papildytas trimis Afrikai, Karibams ir Ramiojo vandenyno regionui skirtais regioniniais protokolais, kiekvienas iš šių elementų yra privalomas. Dėl šios struktūros sudėtingumo ES ir AKR šalių tęstinio darbo komitetas ateityje turės laikytis aktyvesnio požiūrio.

3.4. Naujojo susitarimo prioritetai atspindi šalių išsipareigojimą siekti Jungtinių Tautų darnaus vystymosi tikslų (DVT) ir yra nukreipti į šešias sritis: i) žmogaus teisės, demokratija ir valdymas, ii) taika ir saugumas, iii) žmogaus socialinė raida, apimanti sveikatą, švietimą, sanitariją, aprūpinimo maistu saugumą, socialinę sanglaudą, kultūrą ir lyčių lygybę, taip pat išsipareigojimus vystomojo bendradarbiavimo srityje, iv) integracinis ir tvarus ekonomikos augimas ir vystymasis, taip pat ir ekonominės partnerystės susitarimų požiūriu, v) aplinkos tvarumas bei klimato kaita ir galiausiai vi) migracija ir judumas. Jie labai svarbūs pilietinės visuomenės organizacijoms ir socialiniams partneriams.

3.5. Prie šių prioritetų taip pat turėtų būti priskiriama kova su COVID-19 pandemijos padariniais tiek Europos Sąjungoje, tiek AKR valstybėse, atsižvelgiant į demokratijos mažėjimo riziką ir ekonominį bei socialinį gaivinimą, nes AKR valstybėse atsigavimo perspektyvos yra prastos, todėl skurdas ir nelygybė gali dar labiau padidėti.

⁽¹⁾ Bendras komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai „Atnaujinta partnerystė su Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybėmis“, 2016 m., p. 7–8.

3.6. EESRK visų pirma pažymi, kad, kaip parodė pandemija, ypatingos svarbos infrastruktūros klausimas AKR valstybėse tebėra aktualus. Darnus vystymasis labai priklauso nuo atsparios infrastruktūros, kuria skatinama ir remiama ekonominė veikla bei socialinė pažanga ir kuri atlieka lemiamą vaidmenį siekiant darnaus vystymosi tikslų, nesvarbu, ar tai būtų Darbotvarkė iki 2030 m., ar Afrikos Sąjungos darbotvarkė iki 2063 m. EESRK pabrėžia, kad vystomasis bendradarbiavimas ir toliau yra būtina, nors ir nepakankama, sąlyga pasiekti šiuos tikslus, ir pabrėžia, kad svarbu jį stiprinti AKR valstybėse.

3.7. Šiuo požiūriu EESRK ypač akcentuoja ypatingos svarbos sveikatos priežiūros infrastruktūros reikšmę. Visuotinės, lengvai prieinamos ir apskritai nemokamos sveikatos priežiūros paslaugos AKR valstybėse yra labai svarbios gyventojų gerovei ir tvariam vystymuisi. Visų pirma galimybė greitai gauti vakcinų (patentai ir techniniai vietos gamybos pajėgumai) AKR šalių visuomenėms suteiks reikiamą atsparumą bet kokių pandemijų, kurios gali kilti ateityje, atveju. EESRK pažymi, kad šis svarbus klausimas neįtrauktas į naująjį susitarimą ir ragina ES ir AKRVO į tai atsižvelgti susitarimą įgyvendinant.

3.8. EESRK mano, kad naujajame susitarime turi būti atsižvelgta į dabartinę geopolitinę padėtį Europoje ir pasaulyje ir ypač į karo Ukrainoje pasekmes (įskaitant aprūpinimo maistu saugumą, energijos kainas ir grėsmes demokratijai) vystomajam bendradarbiavimui apskritai ir ypač ekonominės partnerystės susitarimams. EESRK išpėja dėl pavojaus, kad dėl dabartinės padėties stiprės kova dėl įtakos su AKR valstybėmis, ir ragina Sąjungą stiprinti savo gebėjimą bendradarbiauti su šiomis šalimis, ypač ekonomikos, socialiniu ir kultūros lygmenimis.

3.9. Kalbant apie oficialius pilietinės visuomenės dalyvavimo, informavimo, klausymo ir struktūruoto konsultavimo mechanizmus, arba „institucinius mechanizmus“, Komitetas palankiai vertina naujojo susitarimo nuostatas, ypač kai jame nurodoma, kad šalys turi sukurti „atvirus ir skaidrius struktūruotų konsultacijų mechanizmus“⁽²⁾, kad jos „sukuria atviro ir skaidraus konsultavimosi mechanizmus“⁽³⁾, kad jos „sukuria ir plėtoja konsultavimosi ir dialogo mechanizmus“⁽⁴⁾ arba kad jos „numato konsultacijų ir dialogo mechanizmus“⁽⁵⁾.

4. Konkrečios pastabos dėl ES ir Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno šalių ekonominės partnerystės susitarimų (EPS)

4.1. Užbaigus derybas dėl devynių šių susitarimų, įsigaliojo septyni regioniniai susitarimai, sudaryti su 32 iš 79 AKR valstybių: 14 jų yra Karibų jūros regione, 14 – Afrikoje ir 4 – Ramiojo vandenyno regione. Iš šių septynių susitarimų penki susitarimai taikomi laikinai, jų dar neratifikavo visos Europos Sąjungos valstybės narės. Kiti du susitarimai, sudaryti su Vakarų ir Rytų Afrika, dar nėra taikomi laikinai, nes Afrikos šalis vėluoja juos pasirašyti ir ratifikuoti, o dar 21 valstybė baigė derybas dėl tokių susitarimų ir juos dar reikia įgyvendinti.

4.2. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad EPS suteikia palankių perspektyvų, tačiau taip pat susiję ir su rizika. Labai svarbu užtikrinti lygiateisę partnerystę, kuri skatintų ne tik ekonomikos augimą, bet ir gerovę bei socialinį teisingumą. Siekiant šių tikslų labai svarbūs pilietinės visuomenės organizacijų ir (arba) socialinių partnerių veiksmi.

4.3. Pilietinės visuomenės organizacijų ir socialinių partnerių gretose tiek ES, tiek valstybėse partnerėse ekonominės partnerystės susitarimai vis dėlto kritikuojami.

4.4. Dėl ekonominės partnerystės susitarimų išreikšta kritika susijusi su jų struktūra ir būgštavimais, kad dėl jų gali sulėtėti gamybos augimas AKR valstybėse, nors šiais susitarimais ir užtikrinama šalių nacionalinės pramonės, įskaitant, pavyzdžiui, žemės ūkio ir maisto pramonę, apsauga. Nors tai vienas iš ekonominės partnerystės susitarimų privalumų, laisvoji prekyba tarp Europos Sąjungos ir AKRVO daugeliu atvejų padarė priešingą poveikį, t. y. dėl jos sumažėjo pajamos iš muitų, nes visų pirma sumažėjo mokesčiai už išorės prekybą. Be to dėl Europos Sąjungos ir AKR valstybių ekonominio vystymosi skirtumų ji gali kelti pavojų labai mažoms, mažosioms ir vidutinėms įmonėms arba kooperatyvams, sudarantiems šeimos ekonomikos pagrindą, kaip nurodė daugelis pilietinės visuomenės organizacijų ir socialinių partnerių.

⁽²⁾ Susitarimo bendri pagrindai, 95 straipsnis.

⁽³⁾ Afrikos regioninis protokolai, 5 straipsnis.

⁽⁴⁾ Karibų jūros regioninis protokolai, 7 straipsnis.

⁽⁵⁾ Ramiojo vandenyno regioninis protokolai, 7 straipsnis.

4.5. Ekonominės partnerystės susitarimuose į pilietinės visuomenės vaidmenį atsižvelgiama skirtingais būdais ir jis pasireiškia įvairiai, o, kalbant apie derybas ir tolesnius veiksmus, jais pilietinės visuomenės organizacijoms taip pat suteikiama kintanti vieta. Pavyzdžiui, sudarius susitarimą su Dramblio Kaulo Krantu, buvo sukurta Dramblio Kaulo Kranto pilietinės visuomenės konvencija (CSCI), pagal kurią pradėtas projektas ⁽⁶⁾, kuriuo siekiama stebėti susitarimo poveikį šeimos ekonomikai. Be to, kadangi vidaus posėdžiuose daugiausia dėmesio skiriama darnaus vystymosi temai, pilietinės visuomenės įtaka kitose srityse yra ribota.

4.6. Kai kuriuose ekonominio bendradarbiavimo susitarimuose numatytos papildomos institucijos, pavyzdžiui, jungtinis parlamentinis komitetas – taip yra su CARIFORUM ir Vakarų Afrika pasirašytuose susitarimuose.

4.7. Atsižvelgiant į tai, kad ekonominio bendradarbiavimo susitarimuose aiškiai nurodyta, kad jie yra įtraukti į Kotonu susitarimo prioritetus, peržiūrėtoje jo versijoje jį pasirašiusiems šalims suteikiama galimybė skatinti platesnį, suderintą ir institucionalizuotą pilietinės visuomenės organizacijų ir socialinių partnerių dalyvavimą, kuris turėtų būti visapusiškai išnaudojamas, nes pažanga šioje srityje lėta, kaip matyti iš jo įgyvendinimo peržiūros, kurią Europos Sąjunga parengė 2021 m. Veiksmingiausias būdas įgyvendinti ekonominio bendradarbiavimo susitarimuose numatytus institucinius mechanizmus yra viešosioms institucijoms laiku ir išsamiai apie šį procesą informuoti pilietinės visuomenės organizacijas ar socialinius partnerius ir pakviesti juos struktūruotai dalyvauti, atlikti tyrimus ir rengti argumentuotus pasiūlymus.

5. Konkrečios pastabos dėl pilietinės visuomenės ir socialinių partnerių apibrėžties, reprezentatyvumo, veiksmų ir institucionalizavimo

5.1. EESRK siekia tapti „Europos pilietinės visuomenės namais“. EESRK yra Europos Sąjungos patariamasis organas, įsteigtas pagal Europos Sąjungos sutarties 13 straipsnį. Jis turi 329 narius, atstovaujančius darbdaviams (I grupė), darbuotojams (II grupė) ir pilietinės visuomenės organizacijoms (III grupė). EESRK sudaro Europos institucinį mechanizmą, kuriame šios interesų grupės struktūrinio dialogo metu išreiškia savo požiūrį Europos Sąjungai aktualiais klausimais.

5.2. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad pilietinės visuomenės organizacijos į savo gretas įtraukia asociacijas, kurios siekia įvairių tikslų, atstovauja jose registruotiems nariams ir atlieka tam tikrą funkciją visuomenėje, visų pirma vykdo veiklą gyventojų gerovės, socialinės integracijos ir kovos su atskirtimi srityse, gina gyventojų ar piliečių grupių teises bei socialinius, ekonominius, kultūrinius ir profesinius interesus, saugo aplinką ir kovoja su klimato kaita, gina žmogaus teises ir skelbia protestus vadovaudamasi pareiga būti budriems, taip pat, rūpindamasi apsauga, įspėja valdžios institucijas ir daro joms spaudimą, kad apsaugotų savo narių interesus ir patvirtintų jų visuomenines vertybes.

5.3. Kai reikia apibrėžti šių organizacijų, kurių yra daug ir įvairių, formą, lemiamas vaidmuo tenka ekonominėms, socialinėms ir politinėms aplinkybėms, kuriomis jos veikia, todėl nepaisant jų veiklos svarbos ir nuopelnų, neturėtume jų laikyti svarbiausiais visuomenės dalyviais, skatinančiais darnų vystymąsi.

5.4. EESRK pabrėžia, kad atsižvelgiant į šią daugialypę tikrovę apskritai būtina tinkamai atsižvelgti į didelį ekonomikos ir socialinio neformalumo lygį AKR valstybėse, nes šis neformalumas būdingas visiems socialiniams, organizaciniams ir instituciniams santykiams ir juos lemia. Tokiomis aplinkybėmis pilietinės visuomenės organizacijos ir socialiniai partneriai paprastai susiduria su dideliais steigimosi, veiklos organizavimo ir institucinio veikimo, finansinės paramos užtikrinimo ir oficialios veiklos sunkumais. Šioms pilietinės visuomenės organizacijoms ir socialiniams partneriams turėtų būti teikiama išskirtinė finansinė parama, nes kitaip vargu ar savo dalyvavimu ir veiksmais jie galės prisidėti prie savo šalies darnaus vystymosi, pilietiškumo ir demokratinio atsparumo.

5.5. Pilietinės visuomenės organizacijų veikla yra socialine, pilietine ar, tiksliau, politine kryptimi grindžiamo jų norimo atlikti vaidmens, jų dydžio, jų narių ir bendruomenės, kurioje jos vykdo savo veiklą, joms suteiktos visuomeninės svarbos, prisiimto vadovaujamojo vaidmens, taip pat išteklių, kurių joms reikia tikslams pasiekti, ir šiuo atžvilgiu visų pirma sąlygų, kurias joms kelia paramos teikėjai, išraiška.

⁽⁶⁾ Parama Dramblio Kaulo Kranto pilietinės visuomenės organizacijų veiklos pajėgumams stiprinti, kad piliečiai galėtų stebėti, kaip Dramblio Kaulo Krante įgyvendinamas laikinasis ekonominės partnerystės susitarimas.

5.6. Apskritai trūkumai, darantys įtaką pilietinės visuomenės organizacijoms, skatina jas siekti gauti finansavimą, konkuruoti tarpusavyje ir su viešosiomis įstaigomis. Šie trūkumai apsunkina jų veiklą ir dalyvavimą nacionaliniuose ar tarptautiniuose instituciniuose mechanizmuose. Be to, jos gali tapti priklausomos nuo paramos teikėjų arba savo šalies valdžios institucijų.

5.7. Sąvokai „socialiniai partneriai“ priskiriamos profesinės sąjungos ir įmonių federacijos laikomos pilietinės visuomenės organizacijomis, tačiau jos išsiskiria savo specifika. Socialiniai partneriai užtikrina atstovavimą savo nariams ir jų interesų, ypač ekonominio pobūdžio, gynimą tiek prieš suverenias institucijas, taikant specialius konsultacijų ir derybų mechanizmus, tiek tarpusavyje santykiuose, visų pirma pasitelkiant kolektyvines derybas ir sudarant kolektyvines sutartis. Jiems būdinga nuosekli struktūra, noras aiškiai atstovauti savo narių interesams, neginčijamo ilgaamžiškumo demonstravimas, jie pasikliauja pripažintais istoriniais pasiekimais, tobulina savo veiksmus, išsiskiria tvirta ir gerai apibrėžta santykių sritimi ir apskritai gali patys save finansuoti.

6. Konkrečios pastabos dėl Kotonu susitarimą pakeisiančio susitarimo, susijusios su pilietine visuomene ir socialiniais partneriais

6.1. Pilietinė visuomenė ir socialiniai partneriai Kotonu susitarimą pakeisiančiame susitarime

6.1.1. Naujajame susitarime, kaip ir kiekviename iš jo trijų regioninių protokolų, pilietinei visuomenei suteikiamas aktyvus vaidmuo, tačiau konkrečiai nenurodoma, kaip jis bus atliekamas, nes susitarimą pasirašiusioms šalims, AKRVO ir Europos Sąjungai, paliekama užduotis apibrėžti institucinę šio dalyvavimo struktūrą, visų pirma kuriant institucinius mechanizmus, todėl svarbiausia bus nustatyti, kaip būtina užtikrinti pilietinės visuomenės organizacijų ir socialinių partnerių dalyvavimą šiame procese nacionaliniu ir tarptautiniu lygmenimis.

6.1.2. Atsižvelgiant į esminius organizacinės srities parametrus, pavyzdžiui, šių suinteresuotųjų subjektų teisinę formą, atstovavimą, jų atstovų pasirinkimą arba mažiausias posėdžių dažnumo ribas, buvo sukurta tam tikra dinamika, kuri sustiprino pilietinės visuomenės organizacijų ir socialinių partnerių, kurie yra šio proceso dalyviai, vaidmenį.

6.1.3. Jie atlieka specifinį vaidmenį, susijusį su jų pačių interesais ir besiskiriantį nuo politinių partijų visuomenėje priiimamo vaidmens. Pilietinės visuomenės organizacijų ir socialinių partnerių dalyvavimas turėtų būti skatinamas vykdant konkrečią veiklą ir neapsiribojant bendromis diskusijomis. Dėl tyrimų, nuomonių ir pasiūlymų, kuriuos jie perduoda institucijoms, kurstomos diskusijos ir priimami sprendimai. Institucinių mechanizmų, kurie, aktyviai įtraukiant suinteresuotuosius subjektus į procesą, yra valdomi ir grindžiami nusistovėjusiomis darbo tvarkos taisyklėmis, skleidžiant informaciją ir bendraujant tarpusavyje per konsultacijas ir struktūrinį dialogą, egzistavimas yra geriausias pilietinės visuomenės organizacijų ir socialinių partnerių indėlis į „atvirą vyriausybę“⁽⁷⁾.

6.1.4. Labai svarbus yra finansinis aspektas. Be tinkamo finansavimo, atitinkančio griežtas sąlygas ir teikiamo visiškai skaidriai, nebus galima užtikrinti pilietinės visuomenės organizacijų ir socialinių partnerių dalyvavimo posėdžiuose arba, svarbiausia, parengiamajame taikomųjų mokslinių tyrimų darbe, kuris bus atliekamas renkant duomenis, vykdant tyrimus ir rengiant nuomones.

6.2. Dabartinė pilietinės visuomenės ir socialinių partnerių padėtis AKR valstybėse

6.2.1. Europoje

Kalbant apie Europą, nacionaliniu arba Europos lygmeniu yra tūkstančiai asociacijų, organizacijų, federacijų, konfederacijų, platformų ir forumų, priklausančių arba pilietinės visuomenės organizacijoms, arba verslo pasauliui – jie gali būti privatūs, priklausyti labai mažų ir mažųjų įmonių pasauliui arba būti susiję su viešuoju ar socialiniu sektoriumi, profesinių sąjungų pasauliui, būti tam tikru mastu suderinti organizaciniu lygmeniu.

6.2.2. Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybėse

6.2.2.1. Kalbant apie AKR valstybes, kiekvieno regiono, paregionio ir valstybės ekonominė, socialinė, politinė ir istorinė padėtis nulėmė didelę pilietinės visuomenės organizacijų ir socialinių partnerių organizacinę įvairovę ir kai kuriais atvejais jų tarpusavyje sąveikos trūkumą. Yra ir daugybė gerosios praktikos pavyzdžių ir daug sunkumų ir trūkumų.

⁽⁷⁾ EBPO apibrėžtas principas.

6.2.2.2. Sunkumų kyla ir dėl to, kad pilietinės visuomenės organizacijos ir socialiniai partneriai kartais visiškai neturi bendros ar konkrečios informacijos apie ekonominės partnerystės susitarimus (kai tokių esama), taip pat nėra forumų, kuriuose būtų galima dalyvauti ir struktūruotai diskutuoti su viešosiomis institucijomis.

6.2.2.3. Atsižvelgiant į šią nevienodą tikrovę, šios dvi situacijos turėtų būti nagrinėjamos vietoje, siekiant skleisti gerosios patirties pavyzdžius ir pašalinti problemas bei trūkumus, kad pilietinės visuomenės organizacijos ir socialiniai partneriai būtų tinkamai įvertinti ir būtų sustiprintas jų vaidmuo. Taikant šį metodą bus galima remti esamus institucinius mechanizmus arba skatinti kurti kitus.

6.2.3. ES ir AKR šalių tęstinio darbo komitetas

Šiuo metu, atsižvelgiant į ES ir AKR valstybių santykius, pilietinės visuomenės organizacijos ir (arba) socialiniai partneriai gali remtis ES ir AKR tęstinio darbo komitetu, kuris priklauso EESRK ir kurį sudaro 12 narių iš ES/EESRK ir 12 narių, kuriuos skiria AKR šalių pilietinės visuomenės organizacijos ir socialiniai partneriai (šiuo metu aštuoni iš Afrikos, du iš Karibų jūros regiono ir du iš Ramiojo vandenyno regiono). Juos skiria kiekvieno regiono organizuota pilietinė visuomenė, atsižvelgiant į interesus pusiausvyrą.

7. Konkrečios pastabos, kaip skatinti ir remti pilietinės visuomenės organizacijas ir socialinius partnerius, kaip darnaus vystymosi varomąją jėgą

7.1. EESRK mano, kad labai svarbu suteikti formalią formą numatytiems instituciniams mechanizms, ir tvirtina, kad tai yra pagrindinis jo tikslas.

7.2. Galiausiai pasirašius naująjį susitarimą, EESRK primygtinai ragina Komisiją imtis iniciatyvos ir pasiūlyti AKRVO ir atitinkamoms šalims nustatyti politines, organizacines ir finansines sąlygas, būtinas šiems instituciniams mechanizms sukurti.

7.3. EESRK primygtinai ragina AKRVO taip pat ryžtingai dalyvauti šiame procese.

7.4. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad naujojo susitarimo struktūra numatomas institucinio mechanizmo, susijusio su bendrais pagrindais, sukūrimas ir jis apima Europos Sąjungos ir AKRVO atstovus. Be to, pagal regioninius protokolus kiekviename regione – Afrikoje, Karibų ir Ramiojo vandenyno regione – leidžiama sukurti institucinį mechanizmą, kuriame dalyvautų šio regiono ir Europos Sąjungos atstovai. Todėl reikės įdiegti sistemą, kuri apimtų keturis institucinius mechanizmus (1 + 3), sudarančius visą naujojo susitarimo sritį.

7.5. EESRK pažymi, kad instituciniai mechanizmai, patariamieji komitetai, taip pat numatyti partnerystės susitarimuose, kaip ir susitarimuose, sudarytuose su CARIFORUM, Vakarų ir Rytų Afrika.

7.6. Jis konkrečiai atkreipia dėmesį į tai, kad norint sukurti sąveiką, išvengti pastangų dubliavimo ir išteklių, ypač finansinių, eikvojimo bei optimizuoti jų naudojimą, reikės dėti daug organizacinių ir tinklaveikos pastangų kuriant institucinius mechanizmus.

7.7. EESRK siūlo Komisijai raginti Europos Sąjungos delegacijas AKRVO valstybėse remti pilietinės visuomenės organizacijų ir socialinių partnerių projektus, visų pirma skirtus jų narių ir vadovų informavimui, mokymui ir įgalinimui, techninių gebėjimų stiprinimui, taip pat institucinių mechanizmų kūrimo skatinimui. Komitetas rekomenduoja, kad Komisija, atsižvelgdama į atitinkamus jų nuopelnus, tarp pateiktų paraiškų pirmenybę teiktų pilietinės visuomenės organizacijoms ir socialiniams partneriams iš AKR valstybių.

7.8. EESRK siūlo Komisijai parengti programas, kurios, įgyvendinant institucinius mechanizmus, suteiktų galimybę vietoje išnagrinėti pilietinės visuomenės organizacijų ir partnerių, taip pat įvairių esamų struktūrų, pavyzdžiui, platformų, forumų ir kt., padėti, potencialą ir sunkumus, kad būtų galima rinkti gerosios patirties pavyzdžius, kurių jau yra atsižvelgiant į Sąjungos ir AKRVO santykius ir kurie turėtų būti skleidžiami. Komitetas rekomenduoja tiek kiekybiniu, tiek kokybiniu požiūriu į šiuos tyrimus ryžtingai įtraukti AKR valstybių pilietinės visuomenės organizacijas ir socialinius partnerius.

7.9. EESRK pabrėžia, kad tam, kad galėtų geriau prisidėti prie šio proceso ir vykdyti savo misiją, ES ir AKR šalių tęstinio darbo komitetas sustiprins savo organizacinius pajėgumus numatydamas daugiau išteklių, narių ir atstovų.

7.10. EESRK primygtinai rekomenduoja Komisijai šio proceso finansavimą įtraukti į esamas finansines priemones. Jis ypač pabrėžia, jog norint, kad pilietinės visuomenės organizacijos ir socialiniai partneriai vykdytų savo veiklą, jie turi būti finansuojami, nes jų finansavimo iš savo lėšų nepakanka. Komitetas primena, kad atsižvelgiant į ypatingą geografinę naujojo susitarimo aprėptį, tinkamam institucinių mechanizmų veikimui ir pilietinės visuomenės organizacijų bei socialinių partnerių dalyvavimui reikia finansinių priemonių, kurių jie neturi. Net taikant griežtus valdymo kontrolės metodus ir šiuolaikines skaitmenines technologijas, būtina teikti ekonominę paramą šioms organizacijoms. Komitetas primygtinai ragina Europos Sąjungą, AKRVO ir valstybes nares patvirtinti programas, kuriomis būtų teikiama konkreti parama šių pilietinės visuomenės organizacijų ir socialinių partnerių veiksmams ir institucinių mechanizmų veikimui.

Briuselis, 2022 m. liepos 13 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė*
Christa SCHWENG

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Naujosios ES ir JAV prekybos ir technologijų tarybos veikla: verslo, darbuotojų ir vartotojų prioritetai ir būtinos apsaugos priemonės“

(nuomonė savo iniciatyva)

(2022/C 443/05)

Pranešėjas **Timo VUORI**

Bendrapranešėję **Tanja BUZEK**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2021 10 21
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 52 straipsnio 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Išorės santykiai
Priimta skyriuje	2022 6 9
Priimta plenarinėje sesijoje	2022 7 14
Plenarinės sesijos Nr.	571
Balsavimo rezultatai	
(už / prieš / susilaikė)	173 / 0 / 4

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. **Konstruktvyvos transatlantinės darbotvarkės kūrimas.** ES ir JAV prekybos ir technologijų taryba (TTC) gali tapti darbotvarkės, skirtos atnaujinti mūsų partnerystę pasitelkiant patikimus bendradarbiavimo kanalus, pagrindu. Nepaisant to, kad ES ir JAV transatlantinė ekonomika sudaro maždaug pusę pasaulio BVP ir didžiąją pasaulio prekybos ir investicijų srautų dalį, mūsų santykiams vis dar trukdo kliūtys prekybai, investicijoms, darbui, kelionėms ir studijoms abiejose Atlanto pusėse.

1.2. **Lyderio vaidmuo apsaugant mūsų vertybėmis ir taisyklėmis grindžiamą prekybą.** Geopolitiniu požiūriu neramiais laikais stipriausioms pasaulio ekonomikoms – ES ir JAV – kartu su kitais panašiai mąstančiais partneriais tenka prisiimti didelę atsakomybę ir pagreitinti šiuolaikiškos bendradarbiavimo prekybos ir technologijų srityje sistemos, remiančios atvirą ir tvarią ekonomiką, laisvą ir sąžiningą prekybą, gerbiančią demokratines vertybes, deramą darbą ir žmogaus teises, sukūrimą.

1.3. **Būtinybė reaguoti į rinkos sutrikdymą.** Po daugybės besitęsiančių krizių transatlantiniai partneriai turi greitai rasti būdų, kaip sustiprinti mūsų atvirų demokratiškos visuomenių atsparumą, be kita ko, užtikrinant mūsų pasaulines vertybes ir tiekimo grandines ir energetinį saugumą, visų pirma atsižvelgiant į neatidėliotiną poreikį pakeisti Rusijos energijos ir žaliavų tiekimą kitais šaltiniais. Be to, ES ir JAV turi labiau stengtis stiprinti daugiašališkumą ir spręsti uždavinius, susijusius su klimato kaita, užtikrinimu, kad nebūtų pakenkta laisvai ir sąžiningai prekybai, ir autoritarinių valstybių sukeliama rinkos trikdžiais.

1.4. **Tarpusavio ir stabiliu bendradarbiavimu grindžiamo pasitikėjimo didinimas.** Abi pusės turi dalyvauti formuojant ES ir JAV prekybos ir technologijų tarybos nuolatinio dialogo struktūrą, kad būtų pasiekta konkrečių rezultatų trumpuoju ir ilguoju laikotarpiu, ne tik per politinių rinkimų ciklus ir administracijų kaitą. Be to, veikiant Prekybos ir technologijų tarybai, ES ir JAV turi siekti strategiškesnio ir horizontalesnio požiūrio į prekybos ir technologijų klausimus. Dešimt ES ir JAV prekybos ir technologijų tarybos darbo grupių turėtų siekti holistinio ir veiksmingai koordinuojamo požiūrio į bendradarbiavimą, dėl kurio neatsirastų jokie nereikalingi susiskaidymo.

1.5. **Suinteresuotųjų subjektų dalyvavimo stiprinimas.** Siekiant išvengti nesėkmių, patirtų per ankstesnes plataus užmojo prekybos derybas, skaidrumas ir aktyvus suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas abipus Atlanto yra vienintelis būdas Prekybos ir technologijų tarybai pasiekti užsibrėžtus tikslus. Todėl Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) aktyviai dalyvaus ES ir JAV prekybos ir technologijų tarybos struktūrose ir siekia būti įtrauktas į šios tarybos

ministrų posėdžius kaip unikalus pilietinės visuomenės suinteresuotasis subjektas. Atsižvelgdamas į tai, EESRK dar kartą išreiškia apgailėstą, kad prekybos susitarimų ekspertų grupė nebuvo atnaujinta ir nebuvo sukurta panaši nuolatinė konsultacijų su suinteresuotaisiais subjektais struktūra.

1.6. Konkretus transatlantinis dialogas su darbuotojais. EESRK jau yra išreiškęs palankią nuomonę dėl transatlantinių įmonių ir vartotojų dialogo, todėl palankiai vertina neseniai Paryžiuje paskelbtą ministrų pranešimą, kuriuo įsteigiamas trišalis prekybos ir darbo dialogas, taip sukuriant oficialų kanalą socialiniams partneriams abiejose Atlanto pusėse, skirtą rinkti ES ir JAV prekybos ir technologijų tarybos vykdomai veiklai reikalingą informaciją ir formuoti transatlantinius prekybos ir investicijų santykius. Atsižvelgdamas į tai, EESRK ragina ES Komisiją spręsti darbo demokratijos pusiausvyros sutrikimo problemą, susidariusią dėl to, kad šešios pagrindinės TDO konvencijos nėra ratifikuotos, ir dėl šio neratifikavimo poveikio vienodoms prekybos sąlygoms.

2. Bendrosios pastabos. Didėjantis glaudesnės ES ir JAV partnerystės poreikis

2.1. EESRK ir transatlantinis dialogas. Jau daugelį metų EESRK stebi transatlantinius politinius ir prekybos klausimus ir formuoja ES organizuotos pilietinės visuomenės poziciją. Be to, EESRK palaiko nuolatinį dialogą tiek su ES institucijomis, tiek su JAV administracija ir ypač su pilietine visuomene už Atlanto. Pradėjus veikti naujai ES ir JAV prekybos ir technologijų tarybai, turinčiai dešimt darbo grupių ir nuolat rengiančiai klausymus, EESRK turi atnaujinti savo poziciją dėl Prekybos ir technologijų tarybos prioritetų.

2.2. Pasaulio stipriausios ekonomikos valstybių atsakomybė. EESRK pabrėžia, kad ES ir JAV vis dar palaiko aktyviausius dvišalius prekybos ir investicijų santykius ir gali didžiuotis labiausiai integruotais pasaulyje ekonominiiais ryšiais. Nors 2021 m. Kinija lenkė JAV ir buvo didžiausias ES prekių importo šaltinis, JAV iki šiol išlieka didžiausia ES prekybos ir investicijų partnere. Pasaulio ekonomiką apibrėžia transatlantiniai santykiai, ir tai yra sudėtinga daugiašalė prekybos sistema, kuriai, ištikus krizėms, t. y. dveju metus besitęsiančiai COVID-19 pandemijai, o dabar – karui Ukrainoje, poveikį turėjo Pasaulio prekybos organizacija (PPO). ES arba JAV yra didžiausia beveik visų kitų pasaulio ekonomikos valstybių prekybos ir investicijų partnerė. Transatlantinė partnerystė pati savaime nėra tikslas – ji turi būti grindžiama bendromis vertybėmis, interesais ir bendra atsakomybe. ES ir JAV turėtų būti pasaulio demokratijos, taikos ir saugumo visame pasaulyje, teisinės valstybės ir visų žmogaus teisių garantas⁽¹⁾.

2.3. Galimybė kurti glaudesnę, strateginę ES ir JAV partnerystę. EESRK pažymi, kad dabar, kai pasaulį krečia daugybė nenumatytų krizių, pasaulio stipriausioms ekonomikoms – ES ir JAV, kartu su kitomis panašiai mąstančiomis demokratinėmis valstybėmis, turinčiomis atvirą ir taisyklėmis grindžiamą rinkos ekonomiką, – atėjo lemiamas momentas gilinti savo politinį ir ekonominį bendradarbiavimą, kad būtų apsaugotos mūsų visuotinės vertybės ir sustiprinta gerovė, demokratija ir teisinės valstybės principas, saugumas ir žmogaus teisės. Iš jų visų taika tapo būtinu prioritetu vykdant tarptautinę politiką. Kartu turėtume nebetoleruoti jokių valstybių veiksmų, nukreiptų prieš tarptautinę tvarką, arba tarptautine prekyba besinaudojančių valstybių simuliančių.

2.4. Svarbiausias prekybos ir technologijų vaidmuo geopolitikoje. EESRK kartoja, kad prekyba ir technologijos yra ne tik reguliavimo klausimai, bet ir esminės priemonės šioms visuotinėms vertybėms apsaugoti ir skatinti visame pasaulyje. ES ir JAV turi gilinti savo bendradarbiavimą ir pasiekti konkrečių rezultatų daugiašaliu ir dvišaliu lygmenimis. Prekybos ir technologijų taryba suteikia unikalią galimybę tokiam aukšto lygio strateginiam prekybos ir technologijų sričių bendradarbiavimui, pranokstančiam esamus ir *ad hoc* bendradarbiavimo susitarimus ir neapsiribojančiu ES ir JAV rinkimais bei institucine administracijų kaita.

2.5. Dialogo ir bendradarbiavimo platforma. Prekybos ir technologijų taryba nėra ir neturėtų būti laikoma Transatlantinės prekybos ir investicijų partnerystės (TPIP) pakartojimu, nors iš šių nesėkmingų derybų galima pasimokyti tam tikrų naudingų dalykų. Siekiant Prekybos ir technologijų tarybos tikslų ir taikant jos procedūras neturi kilti abejonių dėl ES institucijų ir sprendimų priėmimo procesų, o suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas turi būti aktyvesnis. Neturi kilti abejonių dėl ES standartų, atspindinčių mūsų vertybes, ypač dėl atsargumo principo, nes jis yra pagrindinis ES požiūrio į standartų nustatymą elementas. EESRK pritaria nuomonei, kad bendradarbiavimas standartų srityje taip pat yra susijęs su skirtingomis teisinėmis sistemomis ir reikalauja išsamios techninių klausimų analizės, taip pat ekonominio, socialinio ir aplinkosauginio poveikio vertinimo, ir visa tai turėtų būti atliekama kiekvienu konkrečiu atveju. Pavyzdžiui, naujasis pagrindų susitarimas, iš esmės susijęs su duomenų srautais, rodo, kad ES ir JAV gali siekti sutarimo opiais klausimais.

⁽¹⁾ OL C 152, 2022 4 6, p. 56.

2.6. **Stipri suinteresuotųjų subjektų parama.** EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad tiek ES, tiek JAV verslo ir kiti pilietinės visuomenės suinteresuotieji subjektai jau išreiškė bendrą paramą Prekybos ir technologijų tarybai ir nustatytoms dešimties darbo grupių temoms. Atrodo, kad transatlantiniai partneriai išvelgia strateginės transatlantinės partnerystės ir glaudesnio bendradarbiavimo reguliavimo srityje pridėtinę vertę. Vis dar esama nereikalingų kliūčių prekybai, investicijoms ir darbui. Be to, transatlantiniai partneriai galėtų kartu sustiprinti savo pasaulinį konkurencingumą pasaulinėje rinkoje, o tai neatsiejama nuo darnaus vystymosi, socialinio teisingumo, pagarbos žmogaus teisėms, aukštų darbo ir aplinkosaugos standartų tikslų. Tačiau, kad pasiektų rezultatų, abi šalys turi žinoti viena kitos tikslus, požiūrį ir priemones, kad galėtų sukurti naująją bendrą prekybos sistemą.

2.7. **Geresnis suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas po nesėkmingų ES ir JAV pilietinės visuomenės dialogų.** EESRK pabrėžia, kad sustiprintas pilietinės visuomenės dialogas yra labai svarbus transatlantinio konteksto, įskaitant Prekybos ir technologijų tarybą, elementas. Šiomis aplinkybėmis itin reikalingas bendras dialogas pilietinių teisių, atsparumo dezinformacijai, žiniasklaidos laisvės, klimato srities veiksmų, socialinių teisių ir vartotojų apsaugos, taip pat demokratijos skatinimo klausimais⁽²⁾. Transatlantinė partnerystė gali sudaryti sąlygas dar glaudesnei transatlantinei mūsų ekonomikų integracijai, įskaitant bendrą prekybos, technologijų ir investicijų sistemą.

3. Konkrečios pastabos. Pagrindiniai verslo, darbuotojų ir vartotojų prioritetai

3.1. EESRK mano, kad Prekybos ir technologijų taryba rodo dviejų didžiausių pasaulio ekonomikų tarpusavio sąsajas ir yra unikalus forumas, padedantis glaudžiau bendradarbiauti prekybos politikos ir rinkos reguliavimo klausimais už Atlanto. Todėl EESRK mano, kad Prekybos ir technologijų taryba turėtų sutelkti dėmesį į tam tikrus pagrindinius prioritetus verslo, darbuotojų ir vartotojų požiūriu.

3.2. **Šiuolaikiška taisyklėmis grindžiama daugiašalė prekyba.** ES ir JAV turi priimti bendrą atsakomybę bei imtis vadovaujamojo vaidmens Pasaulio prekybos organizacijoje (PPO) ir propaguoti veiksmingą daugiašalį modelį bei pažangią prekybos politiką, kurią įgyvendinant būtų atsižvelgiama į aplinkos ir socialinius aspektus⁽³⁾. ES ir JAV susiduria su sunkumais, kuriuos kelia ne rinkos ekonomikos valstybių rinką iškreipiančios priemonės, įskaitant nesąžiningus ir diskriminacinius veiksmus, susijusius su valstybinėmis įmonėmis, valstybinėmis subsidijomis, rinkliavomis ir mokesčiais.

3.3. **Vadovavimas PPO reformai.** Prekybos ir technologijų taryba turėtų sutelkti dėmesį į būdus, kaip tobulinti PPO daugiašalę prekybos sistemą ir jos ginčų sprendimo mechanizmą, atsižvelgiant į tai, kad jai tenka pagrindinis vaidmuo kuriant veiksmingą daugiašalę pažangios prekybos darbotvarkės, apimančios aplinkos ir socialinius klausimus, matricą. ES ir JAV turi vadovauti plataus užmojo PPO reformai ir skatinti šiuolaikinę PPO darbotvarkę, griaudamos tabu (pvz., dėl socialinių prekybos aspektų) ir sprendamos dabartines ir būsimas tvarumo problemas. Šiuo tikslu EESRK ragina ES ir JAV su pagrindiniais prekybos partneriais sudaryti susitarimus dėl strateginio bendradarbiavimo prioritetiniais daugiašaliais klausimais⁽⁴⁾.

3.4. **Deramas darbas tarptautinės prekybos srityje⁽⁵⁾.** EESRK ragina ES ir JAV skatinti glaudesnę PPO ir Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) bendradarbiavimą, kad prekybos priemonėmis būtų skatinamas deramas darbas ir darbo standartai. Neseniai abiejose organizacijose išrinkti nauji generaliniai direktoriai turėtų padėti suteikti naują postūmį šioje srityje. Tarptautinių darbo standartų, kuriuos nustato ir prižiūri TDO, laikymosi užtikrinimas turėtų būti ES ir JAV vadovaujamos PPO reformos diskusijų dalis. Kaip teigiamą pavyzdį ir galimybę sustiprinti šį plataus užmojo persvarstymą,

⁽²⁾ OL C 152, 2022 4 6, p. 56.

⁽³⁾ OL C 152, 2022 4 6, p. 56.

⁽⁴⁾ OL C 374, 2021 9 16, p. 73.

⁽⁵⁾ EESRK pateikė konkrečių rekomendacijų OL C 429, 2020 12 11, p. 197; SOC/727: *Deramas darbas visame pasaulyje*, pranešėja Maria del Carmen Barrera Chamorro, priimta 2022 m. rugsėjo mėn.

EESRK palankiai vertina JAV pasiūlymą, kaip spręsti pasaulinę priverstinio darbo žvejybos laivuose problemą, pateiktą šiuo metu vykstančiose PPO derybose dėl žuvininkystės subsidijų ⁽⁶⁾. Transatlantiniai partneriai savo bendradarbiavimu turėtų toliau siekti sukurti tvirtesnę teisinį pagrindą, kad TDO pagrindinės darbuotojų teisės būtų įtrauktos į PPO ⁽⁷⁾. Dvišaliai bendro intereso darbo klausimai turėtų apimti lyginamąjį požiūrį į laisvosios prekybos susitarimų (LPS) prekybos ir darnaus vystymosi skyrius ir galimybę veiksmingai užtikrinti jų vykdymą ⁽⁸⁾. EESRK jau seniai ragina taikyti atnaujintas sankcijas prekybos ir darnaus vystymosi skyrių požiūriu ir palankiai įvertino novatoriškas vykdymo užtikrinimo priemones, numatytas JAV, Meksikos ir Kanados susitarime (USMCA) ⁽⁹⁾.

3.5. Bendradarbiavimas tarptautiniuose forumuose. Prekybos ir technologijų taryba galėtų tapti forumu, kuriame būtų rengiamasi glaudesniai bendradarbiavimui darbo ir užimtumo klausimais tarptautiniuose forumuose, visų pirma, TDO ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijoje (EBPO). Šis glaudesnis bendradarbiavimas turėtų apimti išsamaus patikrinimo skatinimą ir vykdymą. Prekybos ir technologijų taryba turėtų raginti bendrai stiprinti gebėjimus, visų pirma skatinant darbuotojų saugą ir sveikatą (DSS) visame pasaulyje, ir rengti bendrus projektus, pavyzdžiui, dėl trečiųjų valstybių darbo inspekcijų aprūpinimo ištekliais. Tikimasi, kad DSS konvencijos bus įtrauktos į TDO pagrindinius darbo standartus, o tai būtų palanki terpė bendradarbiauti. Priverstinis darbas yra visiems didelį susirūpinimą keliantis klausimas, todėl reikėtų suderinti ES ir JAV požiūrį, visų pirma į prekių, pagamintų taikant tokią praktiką Kinijoje, importą. Naujų įdarbinimo formų, ypač darbo platformose, plitimas pasaulyje, JAV ir ES bendrovėms esant šios srities lyderėmis, turėtų būti aptartas atitinkamose Prekybos ir technologijų tarybos darbo grupėse, įskaitant darbuotojų atstovų indėlį.

3.6. Pasaulinių tiekimo grandinių atsparumas ir tvarumas. Prekybos ir technologijų taryba, užtikrindama pasaulinių tiekimo grandinių tvarumą ir tinkamą jų veikimą, turėtų parengti didesnio atsparumo strategijas. ES ir JAV turėtų nustatyti bendras silpniausias vietas ir bendradarbiauti, pavyzdžiui, svarbiausių žaliavų ir produktų, tokių kaip puslaidininkiai, prieinamumo srityje. Transatlantiniai partneriai taip pat turėtų nedelsiant atkreipti dėmesį į standartizuotą požiūrį į energijos tiekimo saugumą, visiškai suderintą su plataus užmojo tvarumo darbotvarke, pavyzdžiui, Europos žaliuoju kursu. Be to, jie turėtų apvarstyti galimybę imtis bendrų veiksmų atitinkamiems gamybos pajėgumams, investicijoms ir logistikai gerinti. Prekybos ir technologijų taryba turėtų siekti bendro privalomo išsamaus patikrinimo tiekimo grandinėse, pagrįsto geriausia patirtimi, kad būtų sukurtas pasaulinių tvarumo reikalavimų vertės grandinėse modelis.

3.7. Žaliosios ekonomikos rėmimas. Prekybos ir technologijų taryba turėtų daugiausia dėmesio skirti bendradarbiavimui klimato ir žaliųjų technologijų bei teisingos pertvarkos politikos srityse. ES ir JAV turėtų skatinti klimato kaitos švelninimo, žiedinės ekonomikos, tvaraus finansavimo, energijos taupymo technologijų, viešiesiems pirkimams taikomų žaliųjų ir socialinių standartų, ekologinio ženklavimo ir informacijos apie tvarumą teikimo tarptautinę sistemą ir standartus. Be to, transatlantiniai partneriai turėtų siekti, kad būtų suformuota daugiatašalė aplinkosaugos prekių prekybos liberalizavimo sistema, įgyvendinant dabartines iniciatyvas, t. y. Susitarimą dėl aplinkosaugos prekių, Prekybos ir aplinkos tvarumo struktūrinės diskusijas (TESSD) ir Neformalų dialogą dėl plastiko taršos (IDP). Prekybos ir technologijų taryba daugiausia dėmesio turėtų skirti veiksmingiems ir koordinuotiems pasienio anglies dioksido korekciniais mechanizmais, kad būtų sukurtas pasaulinės sistemos modelis bei išvengta ES ir JAV prekybos konfliktų.

3.8. Skaitmeninė pertvarka ir nauja ekonomika. Prekybos ir technologijų taryba turėtų sutelkti dėmesį į bendradarbiavimą, susijusį su dirbtinio intelekto, daiktų interneto, 6G, baterijų, kvantinių ir blokų grandinės technologijų sričių technologiniais standartais, moksliniais tyrimais ir politikos priemonėmis. Sistema turėtų skatinti inovacijas ir standartizaciją, tačiau į ją turi būti įtraukti svarbiausi pagrindiniai politiniai aspektai. Naujoms technologijų sritims, pavyzdžiui, dirbtinio intelekto sričiai, dažnai būdingas ir darbo vietos aspektas, dėl kurio reikalingos tvirtos dirbtinio intelekto ir duomenų strategijos, pirmiausia nustatant žmogaus teisėmis grindžiamą Europos teisinę ir įgalinančią sistemą, įskaitant etikos taisykles, darbuotojų ir profesinių sąjungų teises. Nors neįmanoma pasiekti, kad abi šalys taikytų visiškai

⁽⁶⁾ OL C 374, 2021 9 16, p. 73.

⁽⁷⁾ Galimi tolesni veiksmai galėtų būti išaiškinimas pagal PPO susitarimo IX straipsnio 2 dalį, kuriuo būtų patvirtintas „visuomenės moralinių normų“ išimties (Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1994) XX straipsnis ir Bendrojo susitarimo dėl prekybos paslaugomis (GATS) XIV straipsnis) aiškinimas, apimantis TDO pagrindines darbuotojų teises ir nurodantis galimą TDO sprendimų vaidmenį visuose teismo procesuose šiuo klausimu.

⁽⁸⁾ Geras pavyzdys, kuriuo būtų galima remtis, yra ES užsakymu atlikta laisvosios prekybos susitarimų prekybos ir darnaus vystymosi nuostatų lyginamoji analizė (*Comparative Analysis of Trade and Sustainable Development Provisions in Free Trade Agreements*, LSE, 2022 m. vasario mėn.), visų pirma atsižvelgiant į Jungtinių Valstijų, Kanados ir Meksikos susitarimo greitojo reagavimo mechanizmą, <https://www.lse.ac.uk/business/consulting/assets/documents/TSD-Final-Report-Feb-2022.pdf>.

⁽⁹⁾ OL C 105, 2022 3 4, p. 40.

vienodas taisykles, turėtų būti siekiama sistemų sąveikumo. Be to, reikia išaiškinti bendrus reguliavimo reikalavimus, taikomus neutralaus poveikio klimatui technologijoms, biotechnologijoms ir sveikatos technologijoms. ES ir JAV turėtų skatinti vertybėmis grindžiamus tarptautinių standartų principus, kad išlaikytų pasaulinę lyderystę šios naujos ekonomikos srityse. Prekybos ir technologijų taryba taip pat turėtų stiprinti mūsų demokratinių visuomenių atsparumą, kad būtų užkirstas kelias tikslinėms dirbtinio intelekto valdomoms dezinformacijos kampanijoms ir, padidinus informacinių ir ryšių technologijų (IRT) saugumą, atremtos valstybės remiamos kibernetinės atakos.

3.9. **Duomenys ir privatumas.** Prekybos ir technologijų taryba daugiausia dėmesio turėtų skirti bendradarbiavimui siekiant užtikrinti, kad ateityje JAV ir ES dalijantis skaitmeninėmis technologijomis ir duomenimis atsirastų galimybė kurti atvirą tarptautinę pažangiausių technologijų mokslinių tyrimų, plėtros ir inovacijų ekosistemą, naudingą klientams ir piliečiams visame pasaulyje, kartu apsaugant jų pagrindinę teisę į duomenų privatumą ir išsaugant viešosios prieigos prie duomenų ir jų kontrolės politinę erdvę bei galimybę reguliuoti tarptautines skaitmenines bendroves. Be to, ES ir JAV turėtų skubiai parengti naują duomenų perdavimo sistemą ir išspręsti problemas, dėl kurių privatumo skydas buvo pripažintas negaliojančiu, ir palaikyti bendras privatumo ir saugumo vertybes.

3.10. **Eksporto kontrolė.** Prekybos ir technologijų taryba turėtų imtis užduočių, susijusių su besiformuojančiomis ir pagrindinėmis technologijomis, ir užtikrinti svarbų daugiašalių eksporto kontrolės režimų vaidmenį, nes šie režimai yra labai svarbūs tiek ES, tiek JAV, siekiant skatinti demokratiją, žmogaus teises ir atvirą visuomenę bei rinkos ekonomiką. Pavyzdžiui, veiksmingos prekybos sankcijos reikalauja veiksmingos eksporto kontrolės valstybių, kurios piktnaudžiauja prekyba ir technologijomis ir kelia pavojų taikai, saugumui ir žmogaus teisėms, atžvilgiu. ES ir JAV turėtų kartu kurti sąjungas su panašiais mėtančiais partneriais, kad galėtų spręsti problemas ir užtikrinti vienodas sąlygas.

3.11. **Standartizacija.** Prekybos ir technologijų taryba turėtų sutelkti dėmesį į standartizacijos institucijų bendradarbiavimą, taip pat į riboto tarpusavio pripažinimo principus. JAV ir ES standartizacijos sistemos skiriasi. Pirmiausia JAV netaikomas principas „vienas produktas, vienas standartas, pripažįstamas visur“, esantis ES bendrosios rinkos ramsčiu. Europoje priėmus naują standartą, jam prieštaraujantys nacionaliniai standartai panaikinami; JAV rinkoje vienu metu taikomi įvairūs standartai, todėl MVĮ sunku suprasti, kuris iš jų geriausiai tiktų jų produktų linijoms. Tai dažnai būna mažosios įmonės, turinčios ribotus išteklius, bet pasižyminčios labai didele specializacija nišinėje rinkoje, kuri yra jų konkurencingumo pagrindas.

3.12. **MVĮ.** Bendradarbiavimas reguliavimo srityje, veikiant Prekybos ir technologijų tarybai, gali atlikti svarbų vaidmenį lengvinant prekybą ir investicijas, taip pat didinant konkurencingumą, ypač mažųjų įmonių. Naujų galimybių pirmiausia tikisi mažosios ir vidutinės įmonės (MVĮ), nes jos, kitaip nei stambios įmonės, neturi išteklių, kad galėtų lengvai orientuotis skirtingoje reguliavimo aplinkoje abipus Atlanto. Be to, didesnis reguliavimo sistemų suderinamumas teiktų galimybių didelėms įmonėms pasinaudoti masto ekonomijos tarp ES ir JAV pranašumais ⁽¹⁰⁾.

3.13. **Maisto produktai ir žemės ūkis.** EESRK nuomone, svarbu, kad, be Prekybos ir technologijų tarybos darbo, ES ir JAV įsteigė naują transatlantinio bendradarbiavimo žemės ūkio srityje platformą, skirtą pasauliniams tvarumo, klimato kaitos ir aprūpinimo maistu saugumo uždaviniams spręsti. Tarptautinis bendradarbiavimas kovojant su klimato kaita ir skatinant tvarumą yra itin svarbus siekiant sušvelninti mūsų, pasaulio visuomenės, laukiančią niūrią ir sunkią ateitį. Karas Ukrainoje ir jo tiesioginis poveikis pasauliniam maisto tiekimui pasunkino šį uždavinį. Klimato kaita jau dabar daro gilų ir sudėtingą poveikį ūkininkų pragyvenimo šaltiniams: nuo ekstremalaus meteorologinio nepastovumo iki didelių sausrų, nuo potvynių iki miškų gaisrų ir kitų katastrofinių įvykių, keliančių grėsmę mūsų miestams, miesteliams ir bendruomenėms. ES ir JAV turi imtis spręsti šį uždavinį.

3.14. **Vartotojai.** Vykdamas Prekybos ir technologijų tarybos veiklą svarbu nustatyti apsaugos priemones, kad bendradarbiavimo reguliavimo srityje procesas nebūtų naudojamas socialiniams, darbo, vartotojų ir aplinkos apsaugos standartams pažeisti. Veikiau turėtų būti siekiama juos suderinti ir tobulinti. Jei šios sąlygos bus įvykdytos, pranašumai bus ne tik ekonominiai, bet ir galės palengvinti reguliuotojams užduotį įgyvendinti viešosios politikos tikslus. Be to, transatlantinis bendradarbiavimas gali būti plėtojamas dalijantis analize, išankstinio perspėjimo apie pavojingus produktus

⁽¹⁰⁾ OL C 487, 2016 12 28, p. 30.

ir paslaugas iš trečiųjų šalių sistemomis ir dialogu dėl geresnio teisės aktų vykdymo užtikrinimo. Atsisakydamos privalomos konvergencijos, kurios oficialiai buvo siekiama TPIP, ES ir JAV turi tinkamai suprasti šią naują savanoriško bendradarbiavimo darbotvarkę, kad padėtų savo piliečiams spręsti naujus šio kritinio laikotarpio uždavinius.

4. Susirūpinimą keliančių klausimų sprendimas ir būtinos apsaugos priemonės

4.1. Prekybos ir technologijų taryba yra geriausia proga parodyti, kad ES ir JAV gali imtis konkrečių veiksmų, kad realiai bendradarbiautų prekybos ir technologijų srityje, ir įrodyti, kad jų santykiai grindžiami prasminga partneryste. Tačiau, kad Prekybos ir technologijų taryba būtų sėkminga, turi būti išspręsti tam tikri ypatingos svarbos klausimai:

- tvirtas strateginis ir ES, ir JAV vadovų įsipareigojimas,
- aiški bendra Prekybos ir technologijų tarybos tikslų ir procesų vizija,
- poreikis bendradarbiaujant ir pasiekiant teigiamų, konkrečių rezultatų kurti pridėtinę vertę,
- poreikis imtis keleto veiksmų, kuriais būtų siekiama plėtoti bendrą požiūrį į bendrus standartus,
- poreikis nustatyti aiškų išsamių techninių klausimų sprendimo procesą,
- veiksmingų informavimo apie politinių sprendimų priėmimą mechanizmų plėtojimas tiek ES, tiek JAV,
- aktyvaus ir struktūrinio suinteresuotųjų subjektų dalyvavimo proceso, įtraukiant verslo, profesinių sąjungų ir kitus pilietinės visuomenės suinteresuotuosius subjektus, plėtojimas,
- sklandaus koordinavimo, nuoseklumo ir holistinio požiūrio į visą darbo procesą užtikrinimas; naudojimas patirtimi, įgyta derybose dėl TPIP ir vykdant ankstesnę dvišalę veiklą proceso, skaidrumo ir visuomenės informavimo srityse,
- atsakomybės už tai, kad pilietinė visuomenė visame Atlanto regione prisidėtų prie šio proceso, turėdama pakankamai informacijos, prisiėmimas.

4.2. EESRK visada buvo labai svarbu užtikrinti aukštą ES viešojo intereso lygį transatlantinio bendradarbiavimo reguliavimo srityje. Komitetas ryžtingai patvirtina, kad esamų aukštų standartų išsaugojimas yra esminis reikalavimas. Be tikslo didinti prekybos galimybes, bendradarbiavimu reguliavimo srityje taip pat turėtų būti didinamas piliečių saugumas, gerinama sveikata ir didinama ekonominė bei socialinė gerovė abiejose Atlanto pusėse. EESRK ragina nustatyti papildomas garantijas, kad nebūtų pakeisti, pavyzdžiui, ES maistą reglamentuojantys teisės aktai ir kad ES išlaikytų hormonams, augimą skatinančioms medžiagoms ir genetiškai modifikuotiems organizmams taikomus apribojimus⁽¹¹⁾.

4.3. EESRK ragina ES Komisiją taikant Prekybos ir technologijų tarybos sistemą spręsti demokratijos darbo srityje disbalanso ir jo poveikio vienodoms prekybos sąlygoms klausimą. EESRK kartoja, kad JAV ratifikavo tik du iš aštuonių TDO pagrindinių darbo konvencijų, ypač pasigendama svarbiausių konvencijų: 87 konvencijos dėl asociacijų laisvės ir 98 konvencijos dėl teisės vesti kolektyvines derybas⁽¹²⁾.

5. Prasmingas suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas atsižvelgiant į TPIP proceso metu įgytą patirtį

5.1. EESRK pabrėžia, kad Prekybos ir technologijų tarybos procesas turėtų būti skaidrus, atskaitingas ir jį turėtų prasmingai ištraukti visuomenės interesų grupės. Tai turėtų būti įgyvendinama kartu su geresne ir aktyvesne komunikacijos, susijusios su Prekybos ir technologijų tarybos pobūdžiu, politika. Svarbiausia tai, kad bendradarbiavimo darbotvarkė turi išlikti informavimo ir keitimosi gerąja patirtimi platforma, o ne būti automatine priemone daryti įtaką vieni kitų teisėkūros ir sprendimų priėmimo procesams ar atgrasyti vieni kitus nuo apsaugos gerinimo.

⁽¹¹⁾ OL C 487, 2016 12 28, p. 30.

⁽¹²⁾ Kitos neratifikuotos pagrindinės konvencijos dėl darbo – 29 konvencija dėl priverstinio ar privalomojo darbo, 100 konvencija dėl vienodo atlyginimo vyrams ir moterims už lygiavertį darbą, 111 konvencija dėl diskriminacijos darbo ir profesinės veiklos srityje ir 138 konvencija dėl minimalaus įdarbinimo amžiaus.

5.2. Suinteresuotieji subjektai turi turėti galimybę prisidėti prie visų dešimties darbo grupių, kad būtų išvengta susiskaidymo. Nors pasaulinės prekybos uždavinių darbo grupė yra labiau tarpsektorinio pobūdžio ir yra pagrindinis diskusijų dėl darbo jėgos forumas, susijusių problemų kyla ir kelių kitų darbo grupių, visų pirma susijusių su tiekimo grandinės klausimais, dirbtiniu intelektu ir kitomis naujomis technologijomis bei duomenų apsauga, kompetencijos srityse.

5.3. EESRK mano, kad vartotojų apsauga ir gerovė yra svarbiausi šio bendradarbiavimo tikslai. Įvairūs Prekybos ir technologijų tarybos dialogai turi būti skaidrūs suinteresuotiesiems subjektams. Atitinkamos reguliavimo institucijos ir sektorių specialistai turi imtis pagrindinio vaidmens plėtojant bendradarbiavimą reguliavimo srityje.

5.4. Be tikslinių pilietinės visuomenės dialogo susitikimų, turėtų būti planuojama prieš kiekvieną Prekybos ir technologijų tarybos posėdį ir po jo rengti suinteresuotųjų subjektų parengiamuosius susitikimus ir apibendrinimus. Ankstesnė Prekybos generalinio direktorato įsteigta TPIP patariamoji grupė buvo vertingas konsultacijų su suinteresuotaisiais subjektais, kuriose turėjo dalyvauti ir EESRK, pavyzdys. Be to, tai buvo forumas, kuriame organizacijos narės galėjo geriau suprasti prekybos uždavinius ir galimybes, susijusias su įvairiais kitų atstovaujamaiais interesais. Ji padėjo tiesti tiltus tarp skirtingų organizacijų.

5.5. Todėl EESRK dar kartą išreiškia apgailėstą, kad nebuvo atnaujinta prekybos susitarimų ekspertų grupė. Tai buvo labai teigiamas žingsnis įgyvendinant Komisijos strategiją, kuria siekiama gerinti bendradarbiavimą su pilietine visuomene prekybos politikos klausimais ir didinti skaidrumą. Be to, tai buvo logiška TPIP patariamąsios grupės tąsa.

5.6. EESRK jau anksčiau yra išreiškęs paramą transatlantiniams verslo ir vartotojų dialogams ir ragino pripažinti lygiavertį Transatlantinį darbuotojų dialogą.

Briuselis, 2022 m. liepos 14 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė*
Christa SCHWENG

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Jaunimo politika Vakarų Balkanuose – Vakarų Balkanų inovacijų darbotvarkės elementas“**(nuomonė savo iniciatyva)**

(2022/C 443/06)

Pranešėjas **Ionuț SIBIAN**Bendrapranešėjis **Andrej ZORKO**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2022 1 20
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 52 straipsnio 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Išorės santykių skyrius
Priimta skyriuje	2022 6 9
Priimta plenarinėje sesijoje	2022 7 13
Plenarinė sesija Nr.	571
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	165 / 2 / 1

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK), pripažindamas pažangą kuriant patikimas jaunimo politikos sistemas, ragina Vakarų Balkanų partnerių vyriausybes toliau investuoti į įrodymais grindžiamą jaunimo politiką, kuria būtų sprendžiami jaunimo ugdymo iššūkiai. EESRK mano, kad siekiant užtikrinti sėkmingą tvarų vystymąsi vietos bendruomenėse, labai svarbu, kad instituciniai, programiniai ir politiniai pokyčiai būtų grindžiami jaunų žmonių požiūriu į žmogaus socialinę raidą. Be to, EESRK yra įsitikinęs, kad pakankami ir skaidrūs biudžeto asignavimai jaunimo politikos plėtojimui yra būtina sąlyga siekiant paspartinti teigiamus pokyčius ir pagerinti jaunimo padėtį.

1.2. EESRK ragina Vakarų Balkanų šalių vyriausybes vadovautis pagrindiniais Europos Sąjungos (ES) jaunimo politikos dokumentais, toliau plėtoti nacionalinę jaunimo politiką ir sudaryti sąlygas jaunimui dalyvauti formuojant politiką.

1.3. EESRK mano, kad sistemingai renkami aukštos kokybės, jaunimo požiūriu svarbūs duomenys yra būtina sąlyga, kad jaunimui, ypač pažeidžiamoms jaunimo grupėms, būtų galima taikyti informacija grindžiamą politiką ir paramos priemones. Visų pirma reikia gerokai patobulinti duomenų, susijusių su jaunimo dalyvavimo socialiniu aspektu, rinkimo ir tvarkymo sistemą ⁽¹⁾.

1.4. EESRK laikosi nuomonės, kad sprendžiant kovos su skurdu ir švietimo kokybės gerinimo klausimus labai svarbu įtraukti socialinius partnerius ir pilietinės visuomenės organizacijas (PVO), kad būtų įgyvendinta platesnio masto reforma, kuria būtų siekiama pagerinti socialines teises ir jaunimo perspektyvas. Socialiniams partneriams ir kitoms PVO turėtų tekti svarbesnis vaidmuo vykdant dialogą dėl socialinių ir ekonominių reformų. Teikiant tiesioginę ES paramą reikėtų užtikrinti, kad būtų atsižvelgta į socialinių partnerių ir pilietinės visuomenės organizacijų nuomonę.

1.5. EESRK ragina stiprinti ES programas ir regionines struktūras, siekiant įtraukti daugiau Vakarų Balkanų jaunų žmonių, suteikiant jiems švietimo, judumo, savanoriškos veiklos ir užimtumo galimybių.

⁽¹⁾ Youth Participation Index for 2020, Ana ir Vlade Divac fondas, p. 31.

1.6. EESRK ragina daugiau dėmesio skirti profesiniam rengimui ir mokymui, derinant pameistrystės sistemas su akademinio mokymusi vidurinėse ir aukštesiose mokyklose. Komitetas mano, kad reikia stiprinti glaudų švietimo ir mokymo politikos ir verslo bendruomenės bendradarbiavimą ir daugiau dėmesio skirti įgūdžiams, o ne kvalifikacijai.

1.7. EESRK palankiai vertina Vakarų Balkanų ekonomikos ir investicijų planą (EIP), kuriame raginama didinti jaunimo, moterų, nepalankioje padėtyje esančių grupių ir mažumų, ypač romų, dalyvavimą darbo rinkoje. Įgyvendinant EIP turėtų būti siekiama kuo didesnės naudos jaunimui.

1.8. EESRK ragina Jaunimo garantijų iniciatyvą Vakarų Balkanuose įgyvendinti vadovaujantis Tarybos rekomendacijomis dėl sustiprintos Jaunimo garantijų iniciatyvos ⁽²⁾.

1.9. Siekiant įgyvendinti Jaunimo garantijų iniciatyvą Vakarų Balkanuose, EESRK ragina didinti valstybinių užimtumo tarnybų (VUT) ir jų darbuotojų pajėgumus regiono šalyse.

1.10. EESRK atkreipia dėmesį į įvairių partnerių bendradarbiavimo svarbą sprendžiant jaunimo nedarbo problemą. Visais valdžios lygmenimis reikėtų užmegzti Jaunimo garantijų iniciatyvos paslaugų teikėjų ir atitinkamų suinteresuotųjų subjektų, pavyzdžiui, socialinių partnerių, švietimo ir mokymo įstaigų, jaunimo organizacijų ir kitų PVO, partnerystę.

1.11. EESRK mano, kad siekiant sušvelninti mažų garantijų darbo sąlygų poveikį ir pagerinti darbo vietų kokybę, reikėtų skirti dėmesio ir paramos socialinių partnerių gebėjimų stiprinimui, socialinio dialogo ir kolektyvinių derybų plėtojimui. EESRK taip pat ragina Vakarų Balkanų socialinius partnerius aktyviai įtraukti jaunimą į visą savo veiklą, įskaitant kolektyvines derybas, nacionaliniu ir sektorių lygmenimis.

1.12. Atsižvelgdamas į 2022 m. paskelbtų Europos jaunimo metų galimybes, EESRK yra įsitikinęs, kad sprendžiant problemas, su kuriomis susiduria jaunimas, ir priartinant Europą prie jaunimo, turėtų būti atsižvelgiama ne tik į ES, bet ir į visų Vakarų Balkanų šalių partnerių jaunimą.

1.13. EESRK ragina ES ir partnerius iš Vakarų Balkanų, laikantis ES jaunimo strategijos, pradėti taikyti poveikio jaunimui vertinimo priemonę, vadinamąją jaunimo testą. Šis jaunimo testas padėtų užtikrinti, kad formuojant politiką būtų atsižvelgiama į jaunimą; tai leistų parengti tikslingesnę politiką ir nustatyti visas poveikio švelninimo priemones, būtinas siekiant išvengti neigiamo poveikio jaunimui.

1.14. EESRK mano, kad Vakarų Balkanų partnerių vyriausybės turi dėti pastangas, kad regioninis bendradarbiavimas taptų politikos prioritetu. Remdama šią pertvarką ir skatindama regioninį bendradarbiavimą kaip politikos prioritetą, ES turėtų padėti Vakarų Balkanams nustatyti pagrindines sritis ir būdus, kurie galėtų paskatinti pokyčius visų Vakarų Balkanų piliečiams, ypač jaunimui.

1.15. 2021 m. Vakarų Balkanų aukščiausiojo lygio susitikimo Berlyne išvadose dėl Berlyno proceso ⁽³⁾ pabrėžiama, kad reikia stiprinti jaunimo organizacijas ir tinklus. EESRK ragina Europos Komisiją toliau nagrinėti būdus, kaip regioniniu lygmeniu remti atitinkamas jaunimo struktūras, pavyzdžiui, nacionalines jaunimo tarybas ir skėtines jaunimo organizacijas Vakarų Balkanuose, sudarant sąlygas regioniniam jaunimo politikos dialogui.

⁽²⁾ 2020 m. spalio 30 d. Tarybos rekomendacija „Tiltas į darbo rinką. Sustiprinta Jaunimo garantijų iniciatyva“, kuria pakeičiama 2013 m. balandžio 22 d. Tarybos rekomendacija dėl Jaunimo garantijų iniciatyvos nustatymo (OL C 372, 2020 11 4, p. 1).

⁽³⁾ Berlyno proceso Vakarų Balkanų aukščiausiojo lygio susitikimas, 2021 m. Berlyno aukščiausiojo lygio susitikimas, pirmininko išvada.

1.16. EESRK mano, kad reikia toliau stengtis stiprinti jaunimo politinį švietimą ir atstovavimą jam tiek per tradicinę politiką, tiek per jaunimo struktūras, pavyzdžiui, nacionalines jaunimo tarybas, vietas ir savivaldybių tarybas. Todėl EESRK kviečia ES institucijas toliau remti Vakarų Balkanų šalis gerinant jaunimo dalyvavimą.

1.17. EESRK palankiai vertina tai, kad Vakarų Balkanų inovacijų darbotvarkėje numatyti tolesni veiksmai, kuriais būtų remiamas jų dalyvavimas visose ES programose, apimančiose mokslinius tyrimus, inovacijas, švietimą, kultūrą, jaunimą ir sportą. Atsižvelgiant į teigiamą judumo švietimo ar mokymo tikslais ir jaunimo pilietinio bei politinio aktyvumo sąsają, tolesnės pastangos šioje srityje gali paskatinti aktyvesnį jaunimo dalyvavimą ir įsitraukimą.

1.18. EESRK dar kartą pabrėžia jaunimo svarbą Vakarų Balkanų ateičiai, todėl svarbu imtis konkrečių priemonių, kad šis regionas taptų vieta, turinčia ateities perspektyvų ir galimybių jaunimui, kad jis galėtų čia likti ir klestėti⁽⁴⁾. Itin svarbu laiku įtraukti jaunimą rengiant ir įgyvendinant socialines ir politines permainas.

2. Įžanga

2.1. Eurostato duomenimis⁽⁵⁾, Vakarų Balkanuose iš viso gyvena apie 3,6 mln. jaunuolių, o tai sudaro maždaug 21 proc. visų gyventojų. Kosove^(*) visų gyventojų jaunimo dalis yra didžiausia (26,29 proc.), toliau seka Albanija (23,4 proc.), Bosnija ir Hercegovina (20,37 proc.), Šiaurės Makedonija (20,32 proc.), Juodkalnija (19,49 proc.) ir Serbija (16,8 proc.). Vaikinių ir merginų santykis yra panašus visose Vakarų Balkanų partnerėse, tik vaikinių yra šiek tiek daugiau – Vakarų Balkanuose 51,16 proc. jaunimo sudaro vaikinai, o 48,84 proc. – merginos⁽⁶⁾.

2.2. Vakarų Balkanų partnerės padarė didelę pažangą toliau kurdamos ir įtvirtindamos jaunimo politikos sistemą, priimdamos atitinkamus teisės aktus, strategijas ir veiksmų planus. Tačiau visiškai veikianti jaunimo sistema, kuria būtų užtikrintas veiksmingas jaunimo įgalėjimas, įtraukimas ir dalyvavimas priimant sprendimus, dar turi būti plėtojama. Esama įvairių trūkumų, pradedant platesniais politiniais klausimais ir noru teikti pirmenybę jaunimui kaip tarpinstitucinei ir tarpsektorinei politikos kryptiai ir baigiant labai specifiniais sunkumais, susijusiais su sisteminga jaunimo politikos formavimo ir įgyvendinimo stebėseną ir vertinimu, duomenų rinkimu ir skelbimu⁽⁷⁾.

2.3. Siekiant skatinti jaunų žmonių gerovę, taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į vaiko teisių užtikrinimą. Tvarios politikos veiksmai šiuo atžvilgiu skatina vaikų gerovę ir toliau padeda kokybiškai pereiti į paauglystę ir jaunystę.

3. Žmogiškojo kapitalo vystymas

3.1. Išsilavinimo lygis ir aktualumas yra svarbiausi veiksniai, lemiantys jaunų žmonių įsidarbinimo galimybes, karjeros raidą ir socialinę įtrauktį regione. Vis dėlto švietimo sistemose vis dar esama trūkumų, susijusių su prisitaikymu prie visų besimokančių asmenų poreikių ir atitinkamų įgūdžių suteikimu jauniems absolventams. Dėl nepakankamų arba neveiksmingų sąsajų su kitomis politikos sritimis, pavyzdžiui, užimtumo, ekonomikos, socialinių paslaugų ir socialinės apsaugos, daugeliui vaikų ir jaunuolių gresia nebaigti mokyklos, socialinė atskirtis ir skurdas⁽⁸⁾.

⁽⁴⁾ Baigiamoji 8-ojo Vakarų Balkanų pilietinės visuomenės forumo deklaracija.

⁽⁵⁾ Pagrindiniai Vakarų Balkanų ir Turkijos duomenys, informacijos suvestinės, 2022 m. leidimas.

^(*) Šis pavadinimas nekeičia pozicijų dėl statuso ir atitinka JT Saugumo Tarybos rezoliuciją 1244 bei Tarptautinio Teisingumo Teismo nuomonę dėl Kosovo nepriklausomybės deklaracijos.

⁽⁶⁾ Regioninio bendradarbiavimo taryba, *Mapping of Youth Policies and Identification of Existing Support and Gaps in the Financing of Youth Actions in the Western Balkans* – Lyginamoji ataskaita, 2021 m. sausio mėn., p. 4.

⁽⁷⁾ Regioninio bendradarbiavimo taryba, *Mapping of Youth Policies and Identification of Existing Support and Gaps in the Financing of Youth Actions in the Western Balkans* – Lyginamoji ataskaita, 2021 m. sausio mėn., p. 4.

⁽⁸⁾ Europos mokyimo fondas (ETF), *Unlocking youth potential in South Eastern Europe and Turkey: Skills development for labour market and social inclusion*, 2020.

3.2. Norint sukurti dinamišką ekonomiką, Vakarų Balkanams reikia investuoti į žinias ir jaunimo įgūdžių ugdymą. Švietimo sistemos reformos yra labai svarbios siekiant pažangos ugdymo srityje⁽⁹⁾. Vakarų Balkanai vis dar turi gerinti savo veiklos rezultatus ir užtikrinti, kad jaunimas įgytų pagrindinių įgūdžių, be to, jie turi sumažinti veiklos rezultatų atotrūkį nuo ES.

3.3. Emigracija iš Vakarų Balkanų yra ilgalaikė problema, kurios priežastis – ekonominiai, socialiniai ir instituciniai sunkumai, kurie kelia grėsmę regiono plėtros perspektyvoms. Tikėtina, kad artimiausioje ateityje emigracija iš daugumos regiono šalių tęsis, tačiau tai neturėtų trukdyti priimti atitinkamą politiką, kuria būtų siekiama išlaikyti jaunimą regione. Žmonės nusprendžia išvykti dėl įvairių priežasčių, tačiau dažniausiai jos susijusios su sunkumais siekiant užtikrinti aukštą gyvenimo kokybę sau ir savo šeimoms, jei jie liktų regione. Protų nutekėjimas mažina regionų žmogiškąjį kapitalą, kuris būtinas ekonomikos augimui, o esama socialinė infrastruktūra nepadaeda pagerinti pasilikusiųjų gyvenimo sąlygų. Taip pat reikia imtis atitinkamų priemonių nacionaliniu lygmeniu, kad protų nutekėjimas virstų protų apykaita.

3.4. Daugumai Vakarų Balkanų šalių žmonių išvykimas kitur tebėra pagrindinis rūpestis, nes jis turi įtakos ekonominėms, socialinėms ir politinėms regiono, kuris vis dar ekonomiškai atsilieka nuo ES, perspektyvoms. Sudėtinga tiksliai nustatyti bendrą iš regiono išvykusių žmonių skaičių. Duomenys rodo⁽¹⁰⁾, kad žmonės ir toliau išvyksta iš regiono. 2012–2018 m. vidutiniškai kasmet iš regiono į Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) šalis išvykdavo po 155 000 žmonių; vien 2018 m. šis skaičius siekė 175 000 žmonių⁽¹¹⁾.

3.5. Be geresnių ekonominių perspektyvų užsienyje, tyrimuose taip pat pabrėžiama, kad kokybiškos ir patikimos viešosios institucijos yra svarbus emigraciją skatinantis veiksnys. TVF analizė (2016 m.)⁽¹²⁾ parodė, kad nors visų tipų migrantai siekia geresnių ekonominių galimybių užsienyje, aukštesnės kvalifikacijos asmenis persikelti motyvuoja ir institucijų kokybė gimtinėje (korupcija ir nepotizmas siekiant įsidarbinti), o žemesnės kvalifikacijos asmenis taip pat traukia didesnės ir patikimesnės socialinių išmokų sistemos užsienyje⁽¹³⁾. Aukštas korupcijos lygis regione yra pagrindinis migrantų srautus lemiantis veiksnys, kurį dar labiau pablogina tai, kad 63 proc. regiono gyventojų nepasitiki teismais ar teisėkūros institucijomis⁽¹⁴⁾.

3.6. Regiono jaunimas labai trokšta išvykti į užsienį, kad galėtų pasinaudoti geresnėmis galimybėmis, todėl jaunimo dalis bendrame emigrantų skaičiuje yra neproporcingai didelė. Pavyzdžiui, Bosnijoje ir Hercegovinoje, Šiaurės Makedonijoje ir Albanijoje daugiau kaip 50 proc. jaunų žmonių nori gyventi ir dirbti užsienyje ilgiau nei 20 metų, o tai reiškia, kad regiono demografinė ir ekonominė ateičiai gali būti padaryta didelė ilgalaikė žala⁽¹⁵⁾. Didelę jaunimo migraciją iš Vakarų Balkanų visų pirma lemia tai, kad jaunimas negali įgyti kokybiško išsilavinimo (ir turi tik ribotų ekonominių galimybių įgijus išsilavinimą), todėl daugelis jų priversti ieškoti galimybių mokytis užsienyje. 2018 m. 6 proc. regiono universitetinio amžiaus jaunuolių studijavo užsienio šalyje (ES vidurkis – 3 proc.).

⁽⁹⁾ 2018 m. EBPO tarptautinio moksleivių vertinimo programos (PISA) rezultatai rodo, kad beveik visose Vakarų Balkanų šalyse pagrindinių gebėjimų pasiekimo lygis yra labai žemas (moksleiviai, kurie pagal PISA skalę neperžengia 2 lygio skaitymo, matematikos ir gamtos mokslų srityse).

⁽¹⁰⁾ Europos Tarybos vystymo bankas: *Social Infrastructure in the Western Balkans- Increasing the region's economic resilience, enhancing human capital and counteracting the effects of brain drain*, 2021 m. lapkričio mėn.

⁽¹¹⁾ Vakarų Balkanų regiono migracijos duomenų tikslumas yra susijęs su įvairiomis problemomis, kurios riboja galimybę atlikti išsamius palyginimus tarp šalių.

⁽¹²⁾ Emigracija ir jos ekonominis poveikis Rytų Europai, 2016 m.

⁽¹³⁾ Socialinės išmokos Vakarų Balkanuose gali būti teikiamos nereguliarai, o išmokų pervedimas gali vėluoti.

⁽¹⁴⁾ Regioninio bendradarbiavimo taryba, Balkanų barometras, 2020 m.: viešosios nuomonės apklausa.

⁽¹⁵⁾ Lavric, Tomanovic, & Jusic, *FES Youth Study Southeast Europe* 2018/2019.

3.7. Vakarų Balkanų socialinė infrastruktūra nepakankamai remia regiono gebėjimą kurti ir palaikyti tvirtą žmogiškojo kapitalo bazę, ypač atsižvelgiant į žmogiškojo kapitalo persikėlimą kitur per protų nutekėjimą. Daugumos šalių švietimo sektoriai susiduria su finansavimo ir išteklių trūkumu, todėl švietimo prieinamumas ir rezultatai nėra optimalūs. Nepakankami švietimo rezultatai savo ruožtu nesuteikia būtinų įgūdžių, kurių reikia ateities kartoms, kad jos atitiktų esamų įmonių reikalavimus ir padėtų plėtoti naujas įmones.

3.8. Didinant konkurencingumą ir sprendžiant nedarbo problemą gyvybiškai svarbu kuo labiau padidinti žmogiškojo kapitalo vertę. Šiuolaikinė darbo jėga turi turėti įvairių universaliųjų įgūdžių, gebėti prisitaikyti ir būti versli; tuo pat metu jai turi būti užtikrinta socialinė apsauga.

3.9. Reikia reformuoti dabartines švietimo sistemos ir mokymo programas ir stiprinti jaunosios kartos įsidarbinimo galimybes, skatinant profesinį rengimą ir mokymą, skaitmeninį švietimą ir verslumą.

3.10. Reikėtų skatinti ir remti jaunimo verslumo įgūdžius. Politikos formuotojai turi užtikrinti palankią aplinką jauniems žmonėms pradėti savo verslą ir tapti verslininkais, taip pat remti startuolius ir sudaryti jiems palankesnes sąlygas gauti finansavimą.

3.11. Šiandienos sparčiai besivystančiame pasaulyje labai svarbi kova su klimato kaita, nauji verslo modeliai, mokslinių tyrimų ir inovacijų pajėgumai ir naujų technologinių sprendimų žaliajai pertvarkai kūrimas. Todėl svarbu didinti gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos, menų ir matematikos gebėjimų ir skaitmeninių įgūdžių turinčių jaunuolių, ypač merginų, skaičių.

3.12. Žalioji pertvarka keičia esamas darbo vietas, kai kurias iš jų naikina ir kuria naujas darbo vietas, kurioms reikia naujų žaliųjų ir skaitmeninių įgūdžių. Švietimo ir mokymo sistema turi prisitaikyti prie kintančių naujų įgūdžių poreikių. Švietimo ir mokymo programos turėtų derėti su besikeičiančiais verslo poreikiais ir dvejopa žaliaja ir skaitmenine pertvarka.

4. Jaunimo užimtumo iššūkiai Vakarų Balkanuose

4.1. Pagrindiniai iššūkiai, su kuriais susiduriama įgyvendinant jaunimo užimtumo politiką regione, yra: suinteresuotųjų subjektų koordinavimas įvairiais valdžios lygmenimis ir įvairiose politikos srityse (užimtumo, švietimo, būsto, sveikatos priežiūros paslaugų); švietimo sistemų kokybės trūkumai ir darbo rinkai reikalingų įgūdžių ugdymo trūkumai; darbo paieškos proceso neveiksmingumas, lemiantis įgūdžių neatitikimą ir ilgai trunkantį perėjimą nuo mokyklos ir universiteto prie darbo; mažų garantijų darbo dominavimas kai kuriose pramonės šakose; laisvų darbo vietų jauniems žmonėms trūkumas; vaikų priežiūros įstaigų, padedančių į darbą grįžtančioms moterims, trūkumas ir aukštas neformalumo lygis.

4.2. Vakarų Balkanų jaunimo padėtis regiono darbo rinkose yra nepalanki. 2020 m. visame Vakarų Balkanų regione 15–24 metų amžiaus grupės jaunimo užimtumo lygis buvo mažesnis nei 27 proc., o jaunimo nedarbo lygis 15–24 metų amžiaus grupėje viršijo 26 proc. (palyginti su tik 16,8 proc. 15–24 metų amžiaus grupės jaunimo nedarbo lygiu 27 ES valstybėse narėse) ir Kosove siekė beveik 50 proc.⁽¹⁶⁾

4.3. Nedirbančio, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio jaunimo (NEET) dalis 15–24 metų amžiaus grupėje Vakarų Balkanuose vidutiniškai sudaro 23,7 proc. (nuo 15,9 proc. Serbijoje iki 37,4 proc. Kosove), palyginti su 11,1 proc. 15–24 metų amžiaus grupėje ES⁽¹⁷⁾.

4.4. Šiaurės Makedonijoje, Bosnijoje ir Hercegovinoje bei Kosove su ilgalaikiu nedarbu susiduria beveik du trečdaliai jaunų bedarbių, o Juodkalnijoje – du trečdaliai bedarbių merginų.

⁽¹⁶⁾ Regioninio bendradarbiavimo taryba, *Jaunimo užimtumo Vakarų Balkanuose tyrimas 2021 m.*

⁽¹⁷⁾ Regioninio bendradarbiavimo taryba, *Jaunimo užimtumo Vakarų Balkanuose tyrimas 2021 m.*

4.5. Jaunimo darbo jėgos aktyvumo lygis (darbo jėgos aktyvumo lygis) taip pat buvo žemesnis nei ES ir yra didelis vyrų ir moterų galimybių darbo rinkoje skirtumas, iš dalies dėl to, kad jaunos mamoms, norinčioms ištraukti į darbo rinką, trūksta vaikų priežiūros įstaigų. Lyčių atotrūkį taip pat atspindi ir merginų užimtumo lygis, kuris visur regione yra žemesnis nei vaikinių užimtumo lygis. Ten, kur jaunimo nedarbo lygis yra didžiausias (Bosnijoje ir Hercegovinoje, Kosove, Šiaurės Makedonijoje, Serbijoje), merginų nedarbo lygis viršija vaikinių nedarbo lygį. Kita vertus, Albanijoje ir Juodkalnijoje, kaip ir ES, merginų nedarbo lygis yra mažesnis už vaikinių nedarbo lygį.

4.6. Jaunimas susiduria su nestabilios savo padėties darbo rinkoje problema. Visoje regiono ekonomikoje jauni žmonės dirba pagal laikinąsias sutartis dažniau nei ES, ypač Kosove ir Juodkalnijoje, kur daugiau nei trys ketvirtadaliai dirbančio jaunimo dirba pagal tokias sutartis, o Serbijoje – daugiau nei pusė. Toks mažų garantijų darbas gali neigiamai paveikti asmenų gerovę ir ekonomikos produktyvumą.

4.7. Jaunimo poreikių tenkinimas turėtų tapti prioritetu, ypač atsižvelgiant į didelį NEET skaičių. Būtina pabrėžti, kad reikia imtis priemonių, pagrįstų ES Jaunimo garantijų iniciatyvos pavyzdžiu, ypač krizės metu. Tai padės jaunimui užtikrinti darbo, tolesnio mokymosi, pameistrystės ar stažuotių pasiūlą, taip pat pasiūlant sprendimų ir perspektyvų jaunimui ir prisidės prie protų nutekėjimo problemos sprendimo.

5. Vakarų Balkanų jaunimas – svarbi regioninio bendradarbiavimo ir Europos integracijos skatinimo jėga

5.1. Klestėjimas ir konvergencija su ES turėtų būti grindžiami įtraukties, pasitikėjimo ir bendradarbiavimo principais. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad vykdydamos ES rekomenduojamas reformas ir įgyvendindamos investicijų planus Vakarų Balkanų vyriausybės išpareigojo puoselėti pagrindines Europos vertybes – demokratiją, teisinės valstybės principus ir pagrindines teises, taip pat siekti susitaikymo⁽¹⁸⁾.

5.2. EESRK sutinka, kad regioninis bendradarbiavimas Vakarų Balkanuose yra labai svarbus plėtros procesui ir turėtų būti toliau stiprinamas siekiant skatinti pertvarką. Įtikima stojimo į ES perspektyva yra pagrindinė šio regiono pertvarkos paskata ir varomoji jėga. Tai svarbus veiksnys siekiant skatinti demokratiją, teisinę valstybę ir pagarbą pagrindinėms teisėms, kurios, be kita ko, yra pagrindiniai ekonominės integracijos varomosios jėgos aspektai ir svarbus pagrindas, leidžiantis sudaryti palankias sąlygas susitaikymui ir stabilumui regione⁽¹⁹⁾.

5.3. EESRK pripažįsta, kad per pastaruosius kelerius metus pradėtos kelios svarbios Europos ir regioninės iniciatyvos, ypač skirtos Vakarų Balkanų regionui, siekiant priartinti jį prie ES, taip pat stiprinti jaunimo bendradarbiavimą. ES išlieka pagrindine strategine regiono partnere, teikiančia lėšas ir paramą pagal įvairias programas (PNPP, „Erasmus+“ ir kt.). Be to, remiantis sėkmingu Prancūzijos ir Vokietijos jaunimo biuro pavyzdžiu, 2016 m. buvo įsteigtas Regioninis jaunimo bendradarbiavimo biuras (RYCO), kurio tikslas – skatinti regiono jaunimo santarvės ir bendradarbiavimo dvasią pasitelkiant jaunimo mainų programas.

5.4. RYCO atlieka svarbų vaidmenį stiprinant Vakarų Balkanų jaunimo bendradarbiavimą ir susitaikymą. ES parama racionalizuojant regioninį jaunimo bendradarbiavimą, kuris yra esminis elementas siekiant taikos ir stabilumo regione, yra labai svarbi. Jaunimo gerinant regiono perspektyvas turėtų būti stiprinamas ne tik RYCO pastangomis.

5.5. Europos jaunimo sostinės vardą suteikia Europos jaunimo forumas. Jis skirtas įgalėti jaunimą, skatinti aktyvesnį jaunimo dalyvavimą ir stiprinti europinę tapatybę miestuose. 2022 m. Europos jaunimo sostinė yra Tirana. Naudojant šūkį „Skatinkime jaunimo aktyvumą“ pagrindinis šio vardo tikslas yra skatinti aktyvų dalyvavimą, orientuotą į jaunų žmonių poreikius šiandien ir rytoj. Programoje numatyta veikla, kuria siekiama skatinti savanorystę, įgalėti jaunimo organizacijas ir kurti tinklus bei sinergiją tarp jaunų žmonių iš visos Europos.

⁽¹⁸⁾ REX/184. Baigiamoji 8-ojo Vakarų Balkanų pilietinės visuomenės forumo deklaracija, p. 3.

⁽¹⁹⁾ OL C 220, 2021 6 9, p. 88.

5.6. ES institucijų ir Vakarų Balkanų jaunimo politikos suinteresuotųjų subjektų glaudesnis bendradarbiavimas ir bendrai organizuojama tarpusavio mokymosi veikla turėtų toliau padėti sėkmingai įgyvendinti Vakarų Balkanų inovacijų darbotvarkę.

5.7. Pastangos įtraukti Vakarų Balkanus į ES jaunimo programas turėtų būti derinamos su RYCO vykdomomis programomis. EESRK ragina Europos Komisiją padėti Vakarų Balkanams ieškoti būdų, kaip sukurti naujas tarpregionines judumo programas.

6. Garsesnis Vakarų Balkanų jaunimo balsas

6.1. Kalbant apie Vakarų Balkanų inovacijų darbotvarkę, ES politinė darbotvarkė skirta palengvinti įrodymais grindžiamos politikos formavimą⁽²⁰⁾. Patikimi ir skaidrūs statistikos duomenys yra pagrindinis ES reikalavimas visoms pasirengimo narystei etapo šalims⁽²¹⁾.

6.2. 2019 –2027 m. ES jaunimo strategijos tikslas – skatinti ir raginti įtraukti demokratinių visų jaunų žmonių dalyvavimą demokratiniuose procesuose ir visuomenėje, aktyviai juos įtraukti, remti jaunimo atstovavimą vietos, regionų ir nacionaliniu lygmenimis, taip pat tirti ir skatinti naudoti novatoriškas ir alternatyvias demokratinio dalyvavimo formas, pavyzdžiui, skaitmeninės demokratijos priemones⁽²²⁾.

6.3. ES jaunimo dialogas yra gerai įtvirtintas jaunimo ir sprendimų priėmėjų dialogo mechanizmas. EESRK palankiai vertina Komisijos pasiūlymus remtis šiuo mechanizmu ir įtraukti jį į Vakarų Balkanų regioninio bendradarbiavimo sistemą, užtikrinant, kad nustatant jaunimo politikos prioritetus būtų atsižvelgta į jaunuolių ir jaunimo organizacijų nuomonę ir poreikius. Be to, reikėtų skatinti ir propaguoti esamus ir jaunimą įtraukiančius dalyvaujamuosius procesus ir mechanizmus Vakarų Balkanuose.

6.4. Remiantis jaunimo dalyvavimo indeksu⁽²³⁾, Vakarų Balkanų jaunimas vis dar labai menkai dalyvauja politiniame gyvenime. Naujais duomenys rodo, kad didžioji dauguma (78 proc.) mano, jog jauni žmonės turėtų turėti svaresnį žodį politikoje⁽²⁴⁾.

6.5. EESRK tvirtai remia jaunų žmonių dalyvavimą priimant sprendimus jiems aktualiais klausimais. Be asmeninio dalyvavimo, jaunimo organizacijų vaidmuo yra gyvybiškai svarbus gerinant jaunų žmonių padėtį politinėje, ekonominėje ir socialinėje srityse. Todėl, kaip pabrėžiama PNPP III reglamente ir plėtros metodikoje, siekiant patenkinti jaunimo poreikius, reikia atkreipti dėmesį į pilietinės visuomenės organizacijų finansavimo ir paramos joms svarbą.

6.6. Socialinis ir ekonominis statusas bei išsilavinimas laikomi svarbiais veiksniais, lemiančiais asmenų polinkį balsuoti ar dalyvauti kitokioje politinėje veikloje. Regiono lygmens statistinė analizė rodo nuoseklų socialinės ir ekonominės nelygybės, susijusios su jaunų žmonių dalyvavimu Vakarų Balkanų regione, vaizdą⁽²⁵⁾.

Bruselis, 2022 m. liepos 13 d.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė
Christa SCHWENG

⁽²⁰⁾ Vakarų Balkanų inovacijų, mokslinių tyrimų, švietimo, kultūros, jaunimo ir sporto darbotvarkė.

⁽²¹⁾ Europos Komisija – *acquis* skyriai / derybų skyriai.

⁽²²⁾ Įtraukti, susieti jaunuolius ir suteikti jiems galių. Nauja ES jaunimo strategija (COM(2018) 269 final).

⁽²³⁾ *Youth Participation Index for 2020*, Ana ir Vlade Divac fondas.

⁽²⁴⁾ FES (2019), Jusic, *Political alienation of a precarious generation*, p. 5.

⁽²⁵⁾ FES (2019), Jusic, *Political alienation of a precarious generation*, p. 5.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl dokumento „ES veiksmų nebuvimo kaštai. Bendrosios rinkos nauda“**(tiriamoji nuomonė)**

(2022/C 443/07)

Pranešėjas **Philip VON BROCKDORFF**Bendrapranešėję **Émilie PROUZET**

Prašymas pateikti nuomonę	Europos Sąjungos Tarybai pirmininkaujanti valstybė narė, 2022 1 26
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 304 straipsnis
Atsakingas skyrius	Bendrosios rinkos, gamybos ir vartojimo skyrius
Priimta skyriuje	2022 6 27
Balsavimo rezultatai	63 / 1 / 1
(už / prieš / susilaikė)	
Priimta plenarinėje sesijoje	2022 7 13
Plenarinė sesija Nr.	571
Balsavimo rezultatai	
(už / prieš / susilaikė)	194 / 0 / 3

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) mano, kad bendroji rinka skirta padidinti gerovę per socialinę ir ekonominę konvergenciją, kuria būtų galima sumažinti nelygybę ir užtikrinti, kad didėjantis socialinis disbalansas netaptų rimta kliūtimi Europos integracijai.

1.2. EESRK mano, kad Europos Komisijai (EK) turi būti pranešama apie nacionalinės teisės aktus, galinčius trukdyti vidaus rinkai, dėl jų turi būti pateikiamos pastabos ir jie turi būti įvertinti. Neatlikus tokių veiksmų, šios procedūros ir toliau yra neveiksmingos ir dėl jų kyla nereikalingų kliūčių.

1.3. Kalbant apie nacionalinį sertifikavimą, EESRK rekomenduoja valstybėms narėms išsipareigoti taikyti mažiau ribojančias nacionalines priemones, pasitelkiant tvirtesnę bendradarbiavimą.

1.4. EESRK taip pat ragina veiksmingai įgyvendinti direktyvas, dėl kurių jau buvo susitarta ir balsuota, pavyzdžiui, geresnio reglamentavimo dokumentų rinkinį, ir užtikrinti jų vykdymą.

1.5. EESRK mano, kad Skaitmeninių paslaugų aktas (SPA)⁽¹⁾ ir Skaitmeninių rinkų aktas (SRA)⁽²⁾ yra nepaprastai svarbus žingsnis siekiant užtikrinti vienodas sąlygas visiems ekonominės veiklos vykdytojams skaitmeninėse rinkose. Be to, pirmenybė turėtų būti teikiama kuo didesniai SRA taikymo srities suderinimui.

1.6. Laisvas duomenų judėjimas taip pat labai svarbus Europos inovacijoms, įmonių augimui ir bendrajai skaitmeninei rinkai remti.

1.7. EESRK pabrėžia, kad teritoriniai tiekimo suvaržymai trukdo bendrosios rinkos plėtrai, ir ragina EK spręsti antikonkurencinio teritorinių tiekimo suvaržymų poveikio klausimą.

1.8. EESRK rekomenduoja valstybėms narėms laikytis koordinuoto požiūrio į prekybą produktais, kuriuos paveikė krizė Ukrainoje. Dėl Rusijos agresijos sukeltos krizės atsirado didžiuliai tiekimo apribojimai.

⁽¹⁾ COM(2020) 825 final.(OL C 286, 2021 7 16, p. 70).

⁽²⁾ COM(2020) 842 final. (OL C 286, 2021 7 16, p. 64).

1.9. EESRK rekomenduoja taikyti veiksmingesnes nacionalinės politikos priemonės ir numatyti judumo paskatas, daugiausia dėmesio skiriant aktyviai darbo rinkos politikai, pavyzdžiui, lengvatas dirbantiems ES gyventojams.

1.10. Pripažindamas, kad kapitalo rinkų sąjunga (KRS) yra sudėtingas projektas, EESRK pažymi, kad ES vis dar turi 27 kapitalo ir finansų rinkas, kurios neveikia kaip viena rinka, o tai riboja bendrosios rinkos potencialą.

1.11. Šiuo didelio neapibrėžtumo laikotarpiu būtina užtikrinti, kad konkurencijos politika būtų ypač orientuota į ES išsipareigotų pertvarkų įgyvendinimą. Be to, negalima leisti jokio komercinio, socialinio, reguliavimo, fiskalinio ar aplinkosauginio dempingo, kuris iškraipo konkurenciją.

1.12. Galiausiai EESRK mano, kad reikėtų taikyti atviro strateginio savarankiškumo požiūrį, ypač svarbiausiuose sektoriuose, kad būtų galima didinti atsparumą, įvairinimą ir įgyvendinti plataus užmojo prekybos darbotvarkę.

2. Nuomonės aplinkybės

2.1. Bendrosios rinkos tikslas

2.1.1 ES bendrosios rinkos tikslas – pašalinti kliūtis prekių, paslaugų, kapitalo ir žmonių judėjimui, siekiant padidinti našumą ir konkurencingumą visoje ES.

2.2. Bendra atsakomybė už bendrąją rinką

2.2.1 Už bendrosios rinkos veikimą bendrai atsako ES ir valstybės narės. Tačiau dabar ES teisė vis dar aiškinama ir taikoma labai skirtingai. Daugeliu atvejų tokie skirtumai gali būti laikomi nepagrįstais arba neproporcingais ir bet kuriuo atveju trukdo laisvam žmonių, prekių ir paslaugų judėjimui.

2.3. Valstybių narių atsakomybė

2.3.1 Žvelgiant objektyviai, gali būti pagrįstų priežasčių, dėl kurių gali atsirasti skirtumų tarp valstybių narių, tačiau toks pagrindimas ne visada pateikiamas, be to, kartais valstybės narės nesistengia suderinti nacionalinio lygmens pagrindimo ir galimo neigiamo poveikio bendrajai rinkai. Todėl ES vis dar yra daug reguliavimo ir su reguliavimu nesusijusių kliūčių, dėl kurių bendroji rinka yra neišbaigta ir susiskaidžiusi, pavyzdžiui:

- nacionalinės teisės aktai grindžiami prielaida, kad subsidiarumo principas yra taikomas;
- tariamo tarpusavio pripažinimo principo nepripažinimas;
- daugėja perteklinių perkėlimų į nacionalinę teisę, kitaip dar vadinamų pertekliniu reglamentavimu (angl. *gold-plating*), ir reikalavimų neatitinkančio perkėlimo, kai nacionalinės vyriausybės ir parlamentai į nacionalinę teisę perkelia pernelyg daug ES teisės aktų, dėl kurių buvo susitarta ES lygmeniu. Taigi, daug kliūčių, darančių poveikį bendrajai rinkai, atsiranda dėl neteisingo ar nevisapusiško ES teisės aktų taikymo ir dėl to, kad valstybės narės taiko nacionalines taisykles, prieštaraujančias bendrosios rinkos tikslams. Todėl netikslus ar neteisingas valstybių narių įgyvendinimas ir nepakankamas Komisijos vykdymo užtikrinimas turi žalingų pasekmių ES ir nacionaliniu lygmenimis tiek piliečiams, tiek įmonėms;
- būsimų Europos priemonių taikymas nacionaliniu lygmeniu, kai vyriausybės ir parlamentai stengiasi iš anksto numatyti ES politikos taikymą, pirmenybę teikdami nacionaliniams interesams, nepaisant to, kad Komisija vis dar rengia ES politiką. To pavyzdys – ES žiedinės ekonomikos politika;
- nacionalinių interesų viršenybė sprendžiant strateginius Europos ekosistemų klausimus.

2.4. Bendrosios rinkos apribojimų ekonominiai kaštai

2.4.1 Minėti pavyzdžiai iliustruoja pagrindinius ES veiksmų nebuvimo kaštus, be to, keliuose tyrimuose iš tiesų pabrėžiama didžiulė ekonominė nauda, kurią duotų užbaigta bendroji rinka. Europos Parlamento apžvalginėje ataskaitoje nurodyta, kad šie kaštai svyruoja nuo 650 mlrd. iki 1,1 trln. EUR per metus, t. y. nuo 5 iki 8,6 proc. ES BVP⁽³⁾.

2.4.2 Tame pačiame Europos Parlamento užsakymu „RAND Europe“ atliktame tyrime buvo nagrinėjamas ekonominis mažesnių prekybos kliūčių poveikis bendrajai rinkai. Tyrimo duomenimis, dėl mažesnių prekybos kliūčių pagerėjusių prekybos srautų, ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo poveikio ekonominė nauda siektų nuo 183 iki 269 mlrd. EUR per metus⁽⁴⁾.

2.4.3 Kalbant apie prarastą galimą naudą, taip pat svarbus EK vertinimas dėl visapusiškai integruotos ES bendrosios skaitmeninės rinkos. EK teigia, kad ši rinka skatintų inovacijas, kasmet į ES ekonomiką įneštų 415 mlrd. EUR ir sukurtų šimtus tūkstančių naujų darbo vietų⁽⁵⁾.

2.4.4 Visa tai rodo, kad labiau išplėtotą bendroji rinka būtų davusi didelę galimą ekonominę naudą (ir su ja susijusią gerovę). Kitaip tariant, tai atspindi ES veiksmų nebuvimo bendrus ekonominius kaštus arba prarastą pridėtinę vertę ir kolektyvines viešąsias gėrybes.

2.4.5 Nepaisant apribojimų, vidaus rinka iki šiol padėjo išsaugoti ir skatinti ES ekonominę klestėjimą. Vis dėlto ES ekonomikos konkurencingumą ir atsparumą reikia stiprinti vykdant tolesnes bendrosios rinkos reformas ir sprendžiant strategines priklausomybės klausimus. ES taip pat reikia skatinti verslumo kultūrą, kurioje visų dydžių novatoriškoms įmonėms, ypač labai mažoms, mažosioms ir vidutinėms įmonėms (MVĮ), taip pat startuoliams būtų teikiama veiksmingesnė parama ir jie galėtų klestėti, kad prisidėtų prie atsparesnės ir darnesnės visuomenės kūrimo. Ne mažiau svarbu ir tai, kad gerai veikianti bendroji rinka sudarys palankesnes sąlygas įgyvendinti socialesnės Europos viziją, kurioje piliečių gerovė būtų svarbiausia politinės darbotvarkės dalis ir kuri padėtų išvengti socialinės nelygybės didėjimo.

3. Apribojimai

3.1. Esami apribojimai yra susiję su reguliavimu, nacionalinės teisės klausimais, mokesčių klausimais, logistika ir tiekimo problemomis, taip pat su kitais daugiau niuansų turinčiais ES valstybių narių skirtumais, dėl kurių prekyba visoje ES tebėra sudėtinga.

3.2. Apribojimai taip pat stabdo pagrindinius ekonomikos sektorius, pavyzdžiui, paslaugų, kurie, kaip parodyta toliau, tebėra susiskaidę pagal valstybių sienas:

- tradiciškai ribojančios nacionalinės taisyklės dažnai pateisinamos subsidiarumo principu;
- ydingas Paslaugų direktyvos įgyvendinimas ir taikymas, trukdantis įsisteigimo laisvei, laisvam paslaugų judėjimui ir laisvei teikti paslaugas;
- prekybos srities nacionalinės teisės aktai, kurie trukdo įmonėms vykdyti veiklą, kaip jos nori tai daryti. Dažnai šie teisės aktai kenkia sektoriaus konkurencingumui, yra protekcionistiniai ir daro neigiamą poveikį patikimų ir teisėtų kitų valstybių narių įmonių investicijoms;
- nacionaliniai reikalavimai, trukdantys laisvam prekių judėjimui. Dažnai valstybės narės nepraneša apie naujus nacionalinius techninius reikalavimus Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje (ES) 2015/1535⁽⁶⁾ nustatyta tvarka ir netaiko tarpusavio pripažinimo principo nesuderintoje veikloje, pavyzdžiui, perteklinio reglamentavimo direktyvose ir kt.

⁽³⁾ <https://www.rand.org/blog/2017/11/why-the-eu-single-market-has-still-not-reached-its.html>

⁽⁴⁾ <https://www.rand.org/blog/2017/11/why-the-eu-single-market-has-still-not-reached-its.html>

⁽⁵⁾ <https://www.rand.org/blog/2017/11/why-the-eu-single-market-has-still-not-reached-its.html>

⁽⁶⁾ 2015 m. rugsėjo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2015/1535, kuria nustatoma informacijos apie techninius reglamentus ir informacinės visuomenės paslaugų taisyklės teikimo tvarka (OL L 241, 2015 9 17, p. 1).

3.3. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad pažeidimų nagrinėjimo procedūros yra ilgos, brangios ir jų baigtis yra neaiški. Įmonėms jos reiskia didelius kaštus ir neskatina jų plėsti verslą ar investuoti kitur ES. Be to, dėl šių apribojimų vartotojai neturi didesnio pasirinkimo, negauna geresnių paslaugų ir mažesnių kainų. EESRK taip pat ragina Komisiją aktyviau taikyti pažeidimo nagrinėjimo procedūras.

3.4. Šie kaštai daro poveikį visai ekonomikai, ribodami konkurencingumą, augimo potencialą ir tolesnę rinkos sistemos ekonomikos plėtrą.

3.5. ES, kaip ir bet kurią kitą ekonomiką, veikia išorės sukrėtimai, tačiau atsaką į šiuos sukrėtimus ir rinkų reakciją iš esmės lemia atskirų valstybių narių vidaus politika ir priemonės, kurių imamasi ekonominei elgsenai skatinti. Karas Ukrainoje parodė ES priklausomybę nuo pasaulinių vertės grandinių. Tikėtina, kad besitęsianti krizė sektorius paveiks skirtingai, tačiau neabejotina, kad išryškėjo bendrosios rinkos silpnosios vietos, ypač laisvo prekių ir paslaugų judėjimo bei būtiniausių prekių judėjimo apribojimai.

3.6. Galiausiai, reikėtų pažymėti, kad maždaug 82 proc. produktų, kuriais prekiaujama bendrojoje rinkoje, taikomos suderintos taisyklės, o maždaug 18 proc. ES vidaus prekybos prekėmis taikomos tarpusavio pripažinimo taisyklės. Tačiau vis dar pasitaiko naujų atvejų, kai nacionalinės techninės taisyklės prieštarauja ES teisei. Be to, daugelyje valstybių narių pastaruoju metu padaugėjo nacionalinių maisto produktų ir gėrimų ženklinimo reikalavimų, grindžiamų vartotojų apsauga ir aplinkosauga. Kartu, tarpusavio pripažinimo principas nėra sklandžiai taikomas. Tai įrodo faktas, kad 71 proc. MVĮ, kurios kreipėsi dėl esamos tarpusavio pripažinimo sistemos taikymo nesuderintoms prekėms, buvo neleista patekti į rinką.

4. Apribojimų problemos sprendimas

4.1. Toliau nurodytos priemonės padėtų gauti dalį galimos ekonominės naudos, kurią suteiktų bendroji rinka.

4.2. *Efektyvesnis esamų priemonių naudojimas*

4.2.1 EESRK mano, kad EK turi būti pranešama apie nacionalinės teisės aktų projektus, galinčius trukdyti vidaus rinkai, dėl jų turi būti pateikiamos pastabos ir jie turi būti įvertinti. Valstybėms narėms neįsipareigojus pranešti ir teikti pastabas ir (arba) įvertinti, šios procedūros ir toliau bus neveiksmingos. Todėl būtina veiksmingesnė stebėseną, padedanti suderinti produktų rinkos reguliavimą visose ES valstybėse narėse. Pavyzdžiui, mažmeninės prekybos sektoriuje pastaruoju metu padaugėjo nacionalinių apribojimų, taikomų išduodant leidimus ir nustatant vietos turinio reikalavimus. Tai prieštarauja Sutarties 28 ir 30 straipsniams, nes nacionaliniai pakartotiniai bandymai dažnai taikomi įsigyjant produktus, kurie jau teisėtai pateko į bendrąją rinką. Kalbant apie paslaugas, EESRK taip pat mano, kad pranešimo procedūra pagal Paslaugų direktyvą neveikia taip gerai, kaip tikėtasi. Kalbant apie įsisteigimo laisvę, EESRK apgailestaudamas pažymi, kad valstybės narės nepasiekė kompromiso dėl pasiūlymo dėl vadinamosios Pranešimų apie leidimą teikti paslaugas direktyvos. Šiuo dokumentu būtų buvusi sugriežtinta valstybių narių prievolė pranešti Komisijai apie įstatymų ir kitų teisės aktų projektus dėl paslaugų (taigi ir dėl miestų planavimo) leidimų išdavimo tvarkos⁽⁷⁾. EESRK taip pat primygtinai ragina EK ir valstybes nares pateikti išsamesnę informaciją apie pagrindimą ir proporcingumą, taikomus valstybėms narėms pranešant apie technines taisykles. Taip pat svarbu užtikrinti, kad reikalavimai, apie kuriuos buvo pranešta, būtų tinkamai patikrinti nepriklausomai nuo to, kokia pranešimo procedūra taikoma⁽⁸⁾. EESRK mano, kad, siekiant išspręsti šią problemą iš esmės, reikėtų tolesnio teisinio perėjimo nuo minimalaus prie maksimalaus suderinimo.

4.2.2 Dar viena susirūpinimą kelianti sritis – priemonių, kuriomis užkertamas kelias planuojamam ES reglamentavimui, pavyzdžiui, nacionalinio sertifikavimo, taikymas būtent siekiant užtikrinti tam tikrą apsaugos lygį, ypač žemės ūkio maisto produktų sektoriuje. EESRK nuomone, tokie apribojimai yra akivaizdžiai protekcionistiniai, tačiau kai apie juos sužinoma, jų panaikinimo procesas dažnai būna lėtas ir sudėtingas, todėl tokie apribojimai mažmenininkams galioja pernelyg ilgai. Siekiant to išvengti, EESRK mano, kad valstybės narės vietoj to galėtų įsipareigoti taikyti mažiau ribojančias nacionalines priemones, pasitelkdamas Sutartyje numatytą tvirtesnę bendradarbiavimą. EESRK taip pat daro nuorodą į visos Europos asmeninės pensijos produktą, kaip standartinę bendrosios rinkos rėmimo sistemą, kuri galėtų būti taikoma kitose srityse.

⁽⁷⁾ 2016/0398(COD); https://eur-lex.europa.eu/procedure/FR/2016_398

⁽⁸⁾ Proporcingumo vertinimo, kurį atlieka valstybės narės, priimdamos su mažmeninės prekybos įmonėmis susijusius reikalavimus pagal Direktyvą 2006/123/EB, tyrimas.

4.2.3 EESRK taip pat mano, kad Europos semestras galėtų būti veiksminga priemonė tokiems klausimams spręsti, visų pirma Komisijai imantis proporcingų veiksmų, jei nesilaikoma įsipareigojimų pagal konkrečiai šaliai skirtas rekomendacijas (KŠSR), įskaitant galimą ES lėšų skyrimo sustabdymą. Tai atitinka EK valstybėms narėms skirtas gaires dėl ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planų, kuriuose pabrėžiamas reguliavimo ir su reguliavimu nesusijusių kliūčių vidaus rinkai šalinimas, taip pat sąlygos, kuriomis valstybės narės turi atitikti Europos semestro reikalavimus.

4.2.4 Galiausiai, EESRK ragina veiksmingai įgyvendinti direktyvas, dėl kurių jau buvo susitarta ir balsuota, ir užtikrinti jų vykdymą. Todėl EK ir valstybės narės turėtų įsipareigoti įgyvendinti geresnio reglamentavimo dokumentų rinkinį atlikus aukštos kokybės poveikio vertinimus.

4.3. Bendrosios skaitmeninės rinkos potencialo panaudojimas

4.3.1 EESRK mano, kad auganti skaitmeninė ekonomika Europoje suteikia galimybių ekonomikos augimui, o potencialią ekonominę naudą galima pasiekti geriau integravus skaitmenines paslaugas valstybėse narėse.

4.3.2 Šiuo atžvilgiu EESRK mano, kad Skaitmeninių paslaugų aktas (SPA) ir Skaitmeninių rinkų aktas (SRA) yra nepaprastai svarbus žingsnis siekiant užtikrinti vienodas sąlygas visiems ekonominės veiklos vykdytojams skaitmeninėse rinkose. SPA ir SRA, kuriuose daugiausia dėmesio skiriama konkrečioms paslaugoms, neatsižvelgiant į paslaugų teikėjo buvimo vietą ar paslaugų teikimui taikomą teisę, prasmingai sprendžiamas vienodo požiūrio į Europos ir pasaulio interneto ekonominės veiklos vykdytojus klausimas. Be to, absoliutus EESRK prioritetas – užkirsti kelią nacionalinės teisės aktų skaičiaus didėjimui, kad vidaus rinka nebūtų dar labiau suskaidyta.

4.3.3 Didelės finansinės naudos taip pat būtų galima gauti labiau naudojantis internetinėmis paslaugomis ir gerinant ES skaitmeninę infrastruktūrą. Atsižvelgiant į tai, EK rekomenduoja pereiti prie visapusiškai veikiančios e. viešųjų pirkimų sistemos ir e. sąskaitų faktūrų išrašymo. Įspūdinga tai, kad iš skaičiavimų matyti, jog, visiškai perėjus prie e. viešųjų pirkimų, per metus būtų galima gauti nuo 50 iki 75 mlrd. EUR⁽⁹⁾.

4.3.4 Galiausiai EESRK mano, kad laisvas duomenų judėjimas yra labai svarbus Europos inovacijoms, visų dydžių įmonių augimui, darbo vietų kūrimui ir bendrosios skaitmeninės rinkos kūrimui. Teisės aktai, kuriais remiamas laisvas duomenų judėjimas, jau priimti. Tačiau reikėtų vengti bet kokių nepagrįstų reikalavimų dėl duomenų vietos nustatymo.

4.4. Tiekimo apribojimų pašalinimas

4.4.1 EESRK pažymi, kad 2018 m. geografinio blokavimo reglamentai padėjo palengvinti prekybą ES. Tačiau Europos vartotojams vis dar taikomas prekių ir paslaugų geografinis blokavimas. Iš tiesų, EESRK pabrėžia, kad esama nuolatinių teritorinių tiekimo apribojimų, kurie gali pasireikšti įvairia praktika, tokia kaip atsisakymas tiekti arba grasinimas nutraukti tiekimą tam tikram platintojui, parduodamo kiekio ribojimas pagal valstybę narę, nepaaiškinami produktų asortimento ir kainų skirtumai skirtingose valstybėse narėse arba produktų pakuočių kalbų pasirinkimo ribojimas. EESRK pabrėžia, kad teritoriniai tiekimo apribojimai trukdo bendrosios rinkos plėtrai ir jos galimai naudai vartotojams, ir ragina EK spręsti antikonkurencinio teritorinių tiekimo apribojimų poveikio klausimą, kad būtų sukurta visapusiškai veikianti bendroji rinka.

4.4.2 Rusijos invazija į Ukrainą atskleidė didžiulę grėsmę energetiniam ir aprūpinimo maistu saugumui, dėl kurios ES turi laikytis vieningo strateginio požiūrio. EESRK mano, kad gerai veikianti bendroji rinka gali padėti įgyvendinti šią strategiją ir sumažinti kainų spaudimą, kuris sparčiai mažina perkamąją galią visoje ES. Atsižvelgdamas į tai EESRK palankiai vertina ES lygmens pastangas bendradarbiauti (savanoriškai) bendrai perkant dujas, kad būtų sumažintas spaudimas energijos kainoms.

4.4.3 Tačiau EESRK apgailėstauja dėl to, kad valstybės narės iki šiol nebandė laikytis koordinuoto požiūrio, susijusio su kitų produktų, kuriuos paveikė krizė Ukrainoje, pirkimu.

⁽⁹⁾ <https://www.rand.org/blog/2017/11/why-the-eu-single-market-has-still-not-reached-its.html>

4.5. Tarpvalstybinio darbuotojų ir specialistų judumo didinimas

4.5.1 Nepaisant ES politikos, kuria siekiama sudaryti palankesnes sąlygas laisvam asmenų judėjimui, tarpvalstybinis darbuotojų ir specialistų judumas ES tebėra problema, ribojanti pasiūlą ir sukelianti neatitikimus tokiuose sektoriuose kaip IT ir aukštųjų technologijų pramonė. Iš Europos ir nacionalinių duomenų matyti, kad judumo lygis tiek tarp šalių, tiek pačiose šalyse išlieka žemas, palyginti ir tarptautiniu mastu.

4.5.2 Konkrečiai, EESRK rekomenduoja taikyti veiksmingesnes nacionalinės politikos priemones ir numatyti judumo paskatas, daugiausia dėmesio skiriant aktyviai darbo rinkos politikai, pavyzdžiui, lengvatas ES dirbantiems asmenims ir trečiųjų šalių darbuotojams, turintiems pabėgėlio statusą. Todėl EESRK mano, kad priimančiųjų šalių finansinės paskatos darbo ieškantiems asmenims įsidarbinti kitoje valstybėje narėje ar kitame regione dar labiau paskatintų judumą. Be to, toliau reikia stengtis gerinti informaciją apie darbo vietas kitose ES šalyse, taip pat teikti pagalbą persikraustant į kitą šalį, kad būtų galima išspręsti su persikraustymu susijusius logistinius klausimus, t. y. susirasti būstą, užsiregistruoti mokesčių tikslais, rasti vaikams mokyklą, galbūt padėti susirasti darbą partneriams ir kt. Tačiau EESRK įspėja, kad darbo jėgos judumas ES nukentėjo dėl iki šiol taikyto fragmentiško požiūrio. Reikia vengti tolesnės nesuderintos politikos, ypač nacionaliniu lygmeniu.

4.5.3 Diplomų ir kvalifikacijų pripažinimas, kuris yra labai svarbus siekiant užpildyti laisvas darbo vietas ten, kur trūksta darbo jėgos, tebėra problema visoje ES. EESRK mano, kad dabartinė sistema vis dar pernelyg priklauso nuo atskirų vyriausybių, kai valstybės narės gali laisvai taikyti savo taisykles. Komisija turėtų užtikrinti, kad visose valstybėse narėse būtų taikomas labiau suderintas diplomų ir kitų kvalifikacijų pripažinimo metodas.

4.5.4 Galiausiai, didinti ES darbuotojų ir specialistų judumą galima tik tuo atveju, jei bus geriau užtikrintas galiojančių nuostatų vykdymas, užtikrinama galimybė gauti informaciją ir valstybių narių bendradarbiavimas. EESRK pažymi tai, kad atskiros valstybės narės gali santūriau reaguoti į pasiūlymą vykdyti daugiau bendrosios rinkos reformų, nes jos baiminasi, kad dėl to trumpuoju laikotarpiu gali būti prarasta darbo vietų ir nukentėti tam tikri sektoriai, ypač tose šalyse, kurios jau ir taip atsilieka, taip pat mažo našumo šalyse ir (arba) sektoriuose. Teoriškai laisvas darbo jėgos judėjimas padėtų spręsti šią problemą, tačiau, žvelgiant iš nacionalinės perspektyvos, tai gali lemti išteklių praradimą ir galimą protų ir (arba) igūdžių nutekėjimą.

4.6. Kapitalo srautų ir finansinių paslaugų visoje ES didinimas

4.6.1 Tas pats argumentas tinka ir ES kapitalo rinkoms. EESRK pripažįsta, kad kapitalo rinkų sąjunga (KRS) yra sudėtingas projektas, kuriuo siekiama pagilinti ir toliau integruoti ES valstybių narių kapitalo rinkas. Šiam projektui įgyvendinti reikia priimti priemones ir teisės aktų pakeitimus įvairiose srityse ir tai reiškia prisiimti atsakomybę ne tik ES, bet ir kiekvienos valstybės narės lygmeniu. EESRK pažymi, kad KRS užbaigimas 2022 m. vis dar yra tolimas tikslas. Nepaisant tam tikros pažangos, ypač įgyvendinant ES kapitalo rinkų gaivinimo dokumentų rinkinį, ES vis dar turi 27 kapitalo rinkas, kurios neveikia kaip viena rinka. Europos finansai vis dar smarkiai pasiskirstę pagal valstybių sienas, o taupytojai ir investuotojai yra labai priklausomi nuo nacionalinės aplinkos. Tai pasakytina ir apskritai apie finansines paslaugas, įskaitant mažmenines finansines paslaugas ir vidaus santaupas.

4.6.2 EESRK mano, kad tai riboja ir ekonomikos atsigavimą ir sklandų bendrosios rinkos veikimą. Ekonominė KRS nauda yra akivaizdi, tačiau, siekiant užbaigti kurti KRS, reikia ir politinio atskirų valstybių narių pritarimo, ir veiksmingo EK vadovaujamo iniciatyvų, įskaitant tas, kuriomis siekiama stiprinti tarptautinį euro vaidmenį, įgyvendinimo. Be to, negalima nuvertinti skaitmeninės pertvarkos vaidmens sudarant palankesnes sąlygas KRS.

4.7. Daug stipresnė politinė valia panaikinti bendrosios rinkos apribojimus

4.7.1 Šiuo didelio neapibrėžtumo laikotarpiu EESRK norėtų pamatyti konkurencijos politiką, kuri būtų ypač orientuota į ES pradėtą pertvarkų įgyvendinimą. Šioms pertvarkoms įgyvendinti reikės plataus užmojo prekybos ir investicijų politikos, ypatingų viešųjų ir privačiųjų investicijų, inovacijų, tolesnės socialinės, ekonominės ir aplinkosaugos pažangos ir gerai veikiančios bendrosios rinkos. Visa tai turi būti paremta teisine ir finansine sistema, kuri užtikrintų vienodas sąlygas rinkoje visiems suinteresuotiesiems subjektams, visiems regionams ir piliečiams visoje ES. Mūsų vidaus rinkos vientisumas ir jos nesuskaidymas šiuo atveju yra nepaprastai svarbūs. Svarbiausia yra gerai veikianči bendroji rinka ir konkurencijos politika, suteikiančios įmonėms ir vartotojams galimybę vienodomis sąlygomis konkuruoti didžiulėje rinkoje ir taip skatinančios efektyvumą bei inovacijas ir sudarančios sąlygas sėkmingam verslui augti.

4.7.2 Mūsų nuomone, suderinimas ir kliūčių laisvam judėjimui teritorijoje pašalinimas leidžia plėtoti konkurenciją, inovacijas ir didinti našumą. Negalima leisti jokio komercinio, socialinio, reguliavimo, fiskalinio ar aplinkosauginio dempingo, kuris iškraipo konkurenciją. EESRK tikisi, kad visos valstybės narės to laikysis ir reikalaus, kad mūsų išorės partneriai gerbtų mūsų pagrindines vertybes ir teises tiek socialinėje, tiek verslo ir aplinkosaugos srityse.

4.7.3 EESRK įspėja, kad į bendrąją rinką nebegalima žiūrėti kaip į pagerintą pasaulinio prekybos susitarimo versiją, kurio savybės gali būti pakoreguotos derybų metu. Bendroji rinka yra kur kas daugiau. Bendrąja rinka taip pat norima padidinti gerovę užtikrinant socialinę ir ekonominę konvergenciją, kuria būtų galima mažinti nelygybę ir užtikrinti, kad didėjantis socialinis disbalansas ir apskritai didėjantis skurdas netaptų rimtomis kliūtimis Europos integracijai. Atsižvelgdamas į tai EESRK pabrėžia pagrindines socialines ir darbuotojų teises į deramą darbo užmokestį ir darbo sąlygas ne tik jų sąveikoje su ekonominėmis laisvėmis, bet ir sąveikoje su vidaus ir darbo rinka, konkurencija ir bet kuria kita Sąjungos politikos priemone, įskaitant tokias sritis kaip ekonomikos valdymas, prekyba, skaitmeninė pertvarka ir aplinka, bet jomis neapsiribojant. Juo taip pat siekiama apsaugoti ir sustiprinti socialinių partnerių savarankiškumą, nustatant aiškią sąsają su pagarba kolektyvinėms socialinėms teisėms ir jų skatinimu. Be to, labai svarbu užtikrinti, kad Sutartimis būtų numatyta visapusiška pagrindinių teisių apauga ir užtikrinimas.

4.7.4 EESRK pripažįsta, kad bendroji rinka turi nuolat reaguoti į technologijų pokyčius, globalizaciją, pokyčius švietimo srityje, darbo ir kapitalo rinkose, taip pat į pasaulines krizes ir konfliktus. Dabartinėmis sąlygomis įprastiniai pasiūlymai neįmanomi – teikiant pasiūlymus dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų būtina atsižvelgti į dabartinę krizinę padėtį ir pasikeitusias aplinkybes.

4.7.5 EESRK taip pat laikosi nuomonės, kad reikėtų taikyti atviro strateginio savarankiškumo požiūrį, ypač svarbiausiuose sektoriuose. Tai padėtų stiprinti atsparumą pasitelkiant atvirumą, plataus užmojo prekybos darbotvarkę, bendradarbiavimą su panašiai mąstančiais partneriais, įvairinimą ir protekcionizmo vengimą.

4.7.6 Galiausiai EESRK apgailestauja, kad praėjus beveik 30 metų, kai egzistuoja Europos bendroji rinka, vidaus rinka vis dar nebaigta kurti.

Briuselis, 2022 m. liepos 13 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė*
Christa SCHWENG

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Skaitmeninio sektoriaus apmokestinimo**(tiriamoji nuomonė ES Tarybai pirmininkaujančios Čekijos prašymu)**

(2022/C 443/08)

Pranešėjas **Benjamin RIZZO**Bendrapranešėjis **Petru Sorin DANDEA**

Prašymas pateikti nuomonę	2022 m. sausio 26 d. Europos reikalų ministro Mikulášo BEKO laiškas
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 304 straipsnis
Atsakingas skyrius	Ekonominės ir pinigų sąjungos, ekonominės ir socialinės sanglaudos skyrius
Priimta skyriuje	2022 7 1
Priimta plenarinėje sesijoje	2022 7 13
Plenarinė sesija Nr.	571
Balsavimo rezultatai	
(už / prieš / susilaikė)	200 / 0 / 1

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Tinkamų skaitmeninės ekonomikos apmokestinimo principų ir taisyklių parengimas tapo pagrindine tiek Europos Sąjungos, tiek kitų tarptautinių reguliavimo institucijų užduotimi, siekiant fiskalinę politiką modernizuoti ir pritaikyti esamiems ir būsimiems poreikiams.

1.2. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) siūlo, pasiekus tarptautinį susitarimą dėl EBPO ir G20 įtraukios sistemos 1 ramsčio, susijusio su apmokestinimo teisių persikirstymu, atitinkamas taisykles skubiai įgyvendinti ES, kartu su kitais svarbiausiais prekybos partneriais koordinuojant veiksmus ir vienu metu imantis bendros iniciatyvos.

1.3. EESRK mano, kad ES gali imtis pagrindinio vaidmens skaitmeninės ekonomikos apmokestinimo srityje. Tačiau toks vaidmuo turėtų būti atliekamas pagal tarptautinį EBPO ir G20 susitarimą, kaip jau buvo padaryta taikant 2 ramstį, susijusį su apsaugos nuo mokesčių bazės erozijos mechanizmu.

1.4. EESRK mano, kad labai svarbu kuo greičiau ES įgyvendinti tiek 1, tiek 2 ramstį, kad būtų pasiektas aukšto laipsnio suderinamumas su tarptautiniu susitarimu, dėl kurio bus rengiamos derybos EBPO ir G20 forume. 1 ir 2 ramsčiai turėtų būti vertinami kaip išsamus ir tarpusavyje integruotas reguliavimo dokumentų rinkinys.

1.5. EESRK pažymi, kad Europos teisėkūros iniciatyva dėl skaitmeninės ekonomikos apmokestinimo galėtų būti labai naudinga vidaus rinkai, nes, palyginti su skirtingomis nacionalinėmis iniciatyvomis, neabejotinai būtų sukurta veiksmingesnė sistema. Valstybėms narėms taikant nesuderintas ir skirtingas taisykles, padidėtų susiskaidymas visoje ES, atsirastų neaiškumas dėl apmokestinimo ir sumažėtų konkurencingumas.

1.6. EESRK ragina sudaryti tarptautinį susitarimą dėl 1 ramsčio – susitarimu turėtų būti siekiama sukurti veiksmingą mokesčių sistemą, kurioje būtų laikomasi neutralumo ir vienodo požiūrio principų ir kuri, viena vertus, padėtų išsaugoti skaitmeninėje ekonomikoje slypintį inovacijų potencialą ir, kita vertus, užtikrintų, kad beveik tik skaitmeninę veiklą vykdančios įmonės į nacionalinius biudžetus įneštų teisingą savo dalį.

1.7. EESRK ragina sudaryti tarptautinį susitarimą dėl 1 ramsčio, susitarime turėtų būti kiek įmanoma susilaikoma nuo pernelyg sudėtingų taisyklių ir siekiama skaidrumo, nuspėjamumo ir administracinio supaprastinimo, taip pat mažų reikalavimų laikymosi išlaidų. Dėl pernelyg sudėtingos sistemos iš tikrųjų gali atsirasti galimybių apeiti naujai sutartas taisykles ir sumažinti tų taisyklių veiksmingumą.

1.8. EESRK pabrėžia, kad svarbu tinkamai parengti tarptautinius skaitmeninius įmonių mokesčių įstatymus siekiant užkirsti kelią mokesčių slėpimui ir vengimui, taip pat sukurti teisingą, stabilų ir pažangią mokesčių sistemą. Įmonių pelno mokesčių srityje labai svarbu užtikrinti vienodas sąlygas, nes pastaraisiais metais keliose valstybėse narėse įmonės galėjo pasinaudoti specialiomis mokesčių taisyklėmis, labai sumažinančiomis jų efektyvųjų mokesčio tarifą.

1.9. EESRK mano, kad tinkamoje skaitmeninės ekonomikos apmokestinimo reguliavimo sistemoje turėtų būti atsižvelgta į didelę priklausomybę nuo nematerialiojo turto, atsirandančio dėl skaitmeninės pertvarkos. Dėl šio turto įmonėms atsirado gerokai daugiau galimybių vykdyti atitinkamą verslo veiklą kitoje jurisdikcijoje, fiziškai ten nebūnant.

1.10. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad dažnai skaitmeninės įmonės vertei kurti naudoja naudotojų duomenis. Toks vertės kūrimo būdas nėra įtrauktas į dabartines mokesčių sistemas, todėl atsiranda vertės kūrimo ir apmokestinimo neatitikimas. Šis konkretus klausimas turėtų būti tinkamai sprendžiamas įgyvendinant 1 ramstį.

1.11. EESRK dar kartą pabrėžia, kad labai svarbu taikyti metodą, kuris padėtų bet kurioje jurisdikcijoje išvengti dvigubo apmokestinimo ir netyčinio neapmokestinimo rizikos, iki minimumo sumažinant Europos įmonių reikalavimų laikymosi išlaidas. Šiuo požiūriu susitarimu dėl 1 ramsčio ir jo perkėlimo į nacionalinę teisę nuostatomis turėtų būti suderintos įvairios valstybių narių jau įgyvendinamos iniciatyvos, kad būtų išvengta neatitikimų ir spragų.

1.12. EESRK nuoširdžiai tikisi, kad tiek tarptautiniu, tiek ES lygmenimis kuo greičiau bus pasiektas perspektyvus susitarimas dėl 1 ramsčio, tačiau apgailestauja, kad vis dar esama kliūčių, trukdančių baigti rengti tokį svarbų susitarimą.

2. Pagrindinės aplinkybės

2.1. Dabartinės tarptautinės pelno mokesčio taisyklės yra pagrįstos XX a. pradžioje sukurtais ir ilgainiui iš dalies pritaikytais principais. Šiandienos aplinkybėmis jos nebeatitinka savo paskirties ir nėra pritaikytos skaitmeninei globalizuotai ekonomikai. Tai reiškia, kad mokestinės pajamos valstybėms nėra paskirstomos teisingai ir kad suteikiama galimybė toliau taikyti žalingą mokesčių praktiką, o tai kenkia viešiesiems finansams ir sąžiningai konkurencijai.

2.2. Taigi, tinkamų skaitmeninės ekonomikos apmokestinimo principų ir taisyklių parengimas tapo pagrindine tiek Europos Sąjungos, tiek kitų viso pasaulio reguliavimo institucijų užduotimi, siekiant fiskalinę politiką modernizuoti ir pritaikyti esamiems ir būsimiems poreikiams.

2.3. EBPO ir G20 mokesčių bazės erozijos ir pelno perkėlimo (BEPS) įtrauki sistema yra grindžiama dviejų ramsčių sprendimu, kuriuo siekiama spręsti mokesčių problemas, kylančias dėl vis labiau globalizuojamos ir skaitmeninamos ekonomikos.

2.4. 1 ramsčiu bus siekiama užtikrinti teisingesnį pelno ir apmokestinimo teisių paskirstymą tarp valstybių, kai tai susiję su didžiausiomis tarptautinėmis įmonėmis, visų pirma skaitmeninėmis įmonėmis. Įgyvendinant 1 ramstį daugiausia bus reikalaujama, kad tarptautinės įmonės dalį savo pelno mokesčių mokėtų ten, kur yra jų vartotojai ir naudotojai, taip sukiant ryšį tarp pelno ir vietų, kuriose yra atitinkami naudotojai ir vartotojai.

2.5. Susitarimas dėl pelno perskirstymo pagal 1 ramstį apima skaitmeninių paslaugų mokesčių bei kitų aktualių panašių priemonių panaikinimą ir taikymo sustabdymą, taip panaikinant įtampą prekybos srityje, kylančią dėl tarptautinės mokesčių sistemos nestabilumo.

2.6. 2 ramsčiu siekiama užtikrinti, kad didelės tarptautinės įmonės, ypač skaitmeninės, mokėtų minimalų efektyvųjų 15 proc. pelno mokesčio tarifą, taip nustatant reguliavimo sistemą, kuri galėtų atgrasyti nuo pelno perkėlimo ir būtų tinkama užkirsti kelią žalingai mokesčių konkurencijai tarp jurisdikcijų. Taigi, būtų galima veiksmingai panaikinti konkurencijos dėl pelno mokesčio tarifų apribojimą ir pasiekti, kad būtų taikomas visuotinis minimalus pelno mokesčio tarifas, ir valstybės tuo naudotųsi siekdamos apsaugoti savo mokesčių bazes. EESRK ragina visas valstybes nares skubiai pasiekti politinį susitarimą dėl šių taisyklių, ir apgailestauja, kad galutinis sutarimas dar nepasiektas.

2.7. EBPO ir G20 forume buvo pasiektas tarptautinis susitarimas dėl 2 ramsčio ir įtraukios sistemos, ir ES institucijos tinkamai ėmėsi jį perkelti į nacionalinę teisę, pateikdamos pasiūlymą dėl direktyvos, dabar svarstomą Taryboje ⁽¹⁾.

2.8. EBPO ir G20 vis dar siekia bendro tarptautinio sutarimo šiuo klausimu, ir tai patvirtina pastarojo meto EBPO konsultacijos dėl 1 ramsčio – per jas siekiama sužinoti visuomenės nuomonę dėl taisyklių projekto, nors tokios taisyklės „neatspindi sutarimo dėl dokumento esmės“ ⁽²⁾.

2.9. Europos Komisija 2018 m. paskelbė pasiūlymą dėl teisėkūros procedūra priimamo akto dėl skaitmeninės ekonomikos apmokestinimo, tačiau jis nepajudėjo į priekį daugiausia dėl to, kad nebuvo pasiektas tarptautinis platus sutarimas dėl taisyklių, kurios turėtų būti įgyvendinamos pagal 1 ramstį.

2.10. Tuo tarpu ES institucijos patvirtino Skaitmeninių rinkų aktą – juo siekiama reguliuoti konkurencinę skaitmeninių rinkų struktūrą. Šiuo atžvilgiu ES patvirtino originalią ir išsamią reguliavimo sistemą, kuri skiriasi nuo kitų didžiųjų prekybos blokų, pavyzdžiui, JAV, Kinijos ir kitų besiformuojančios rinkos ekonomikos valstybių, taikomų sistemų.

2.11. EESRK mano, kad, remdamasi Skaitmeninių rinkų akto pavyzdžiu, ES taip pat gali imtis pagrindinio vaidmens skaitmeninės ekonomikos apmokestinimo srityje. Tačiau toks vaidmuo turėtų būti atliekamas pagal tarptautinį EBPO ir G20 susitarimą, kaip jau buvo padaryta 2 ramsčio atveju.

3. Bendrosios pastabos

3.1. EESRK yra tvirtai įsitikinęs, kad, atsižvelgiant į ekonomikos skaitmeninę pertvarką ir siekiant geriau išnaudoti globalizacijos teikiamą naudą, esant tinkamam ir veiksmingam pasauliniam valdymui ir taisyklėms, bet kokie pelno apmokestinimo teisių paskirstymo valstybėms taisyklių pakeitimai turi būti visuotinai derinami. Todėl konkretūs sprendimai turi būti plataus tarptautinio susitarimo, apimančio kuo daugiau mokesčių jurisdikcijų, rezultatas. Be to, turėtų būti tinkamai atsižvelgta į skirtingą naujų taisyklių poveikį ir padarinius tiek mažoms, tiek didesnėms valstybėms narėms.

3.2. EESRK vertina skaitmeninės pertvarkos nulemtus reikšmingus ekonomikos pokyčius ir jų teigiamą poveikį mūsų visuomenei, taip pat didelį skaitmeninės pertvarkos potencialą mokesčių administravimo institucijoms suteikiant daugiau galių, tuo pasinaudojant kaip priemone, padedančia teikti geresnes paslaugas nacionaliniams biudžetams ir piliečiams. ES turės padėti valstybių narių mokesčių institucijoms ir koordinuoti jų veiksmus, kad jos galėtų prisitaikyti prie naujos tvarkos ir sparčiai besikeičiančių ekonominių aplinkybių.

3.3. EESRK sutinka su 2015 m. EBPO ir G20 mokesčių bazės erozijos ir pelno perkėlimo 1 veiksmo galutinėje ataskaitoje daroma išvada, kad skaitmeninė ekonomika vis didesniu mastu virsta pačia ekonomika. Daugelio įmonių skaitmeninė pertvarka metams bėgant buvo išpūdinga, ir šis procesas paspartėjo taikant pastarojo meto COVID-19 izoliavimo priemones. Dažnai dėl tokios tendencijos didžiulis skaitmeninių platformų uždirbtas pelnas ir fizinės vietos, kuriose yra šikūrė susiję mokantys naudotojai ir vartotojai, nesutampa. Ateityje šis reiškinys turėtų būti nagrinėjamas ir socialinės apsaugos prievolių požiūriu.

3.4. EESRK siūlo, kad, pasiekus tarptautinį susitarimą dėl EBPO ir G20 įtraukios sistemos 1 ramsčio, suderinant kelias iki šiol išreikštas pozicijas, 1 ramstis, kaip anksčiau ir 2 ramstis, taip pat galėtų būti greitai įgyvendintas ES, koordinuojant veiksmus su kitais pagrindiniais prekybos partneriais, taip konsoliduojant vidaus rinką pagal Sutarties 113–115 straipsnius.

3.5. EESRK mano, jog labai svarbu, kad tiek 1, tiek 2 ramstis būtų kiek įmanoma greičiau įgyvendinti ES, pasiekiant aukšto laipsnio derėjimą su tarptautiniu susitarimu, dėl kurio bus rengiamos derybos EBPO ir G20 forume. 1 ir 2 ramsčiai turėtų būti vertinami kaip išsamus ir tarpusavyje integruotas reguliavimo dokumentų rinkinys, kurį būtų galima greitai įgyvendinti ES.

⁽¹⁾ Žr. EESRK nuomonę „Minimalus efektyvusis įmonių apmokestinimas“ (OL C 290, 2022 7 29, p. 52).

⁽²⁾ OECD Consultation on the Draft Rules for Nexus and Revenues Sourcing Under Pillar 1 – Amount A, 2022 m. vasario 4 d.

3.6. EESRK pažymi, kad Europos teisėkūros iniciatyva dėl skaitmeninės ekonomikos apmokestinimo galėtų būti labai naudinga vidaus rinkai, nes, palyginti su atskiromis nacionalinėmis iniciatyvomis, neabejotinai būtų sukurta veiksmingesnė sistema. Valstybėms narėms taikant nesuderintas ir skirtingas taisykles, grindžiamas skirtingais apmokestinimo principais ir kriterijais, padidėtų susiskaidymas visoje ES, atsirastų neaiškumas dėl mokesčių ir sumažėtų konkurencingumas. EESRK ragina sukurti ginčų sprendimo mechanizmą, kuris suteiktų galimybę valstybėms narėms spręsti galinčias kilti problemas.

3.7. Tarptautiniu susitarimu dėl 1 ramsčio turėtų būti siekiama sukurti veiksmingą mokesčių sistemą, kurioje būtų laikomasi neutralumo ir vienodo požiūrio principų ir kuri, viena vertus, padėtų išsaugoti skaitmeninėje ekonomikoje slypintį inovacijų potencialą, viena vertus, ir, kita vertus, užtikrintų, kad beveik tik skaitmeninę veiklą vykdančios įmonės į nacionalinius biudžetus ir visuomenę įneštų teisingą savo dalį.

3.8. EESRK ragina sudaryti tarptautinį susitarimą dėl 1 ramsčio; susitarime turėtų būti kiek įmanoma susilaikoma nuo pernelyg sudėtingų taisyklių ir siekiama skaidrumo, nuspėjamumo ir administracinio supaprastinimo, taip pat mažų reikalavimų laikymosi išlaidų. Dėl pernelyg sudėtingos sistemos iš tikrųjų gali atsirasti galimybių apeiti naujai sutartas taisykles ir sumažinti tų taisyklių veiksmingumą.

3.9. EESRK pabrėžia, kad svarbu tinkamai parengti tarptautinius skaitmeninius įmonių mokesčių įstatymus siekiant užkirsti kelią mokesčių slėpimui ir vengimui, taip pat sukurti teisingą, stabilią ir veiksmingą mokesčių sistemą.

3.10. EESRK pabrėžia, kad pagal 2 ramstį bus veiksmingai nustatytos dvi nacionalinės taisyklės, kurias reikės taikyti, – konkrečiau:

- A. tarpusavyje susijusios nacionalinės taisyklės (visuotinės kovos su mokesčių bazės erozija taisyklės), t. y.: i) pajamų įtraukimo taisyklė, pagal kurią patronuojančiajam subjektui nustatomas papildinis mokestis dėl į grupę įeinančio subjekto mažų apmokestinamų pajamų, ir ii) nepakankamai apmokestintų mokėjimų taisyklė, pagal kurią atskaitymai neleidžiami arba reikalaujama lygiavertio patikslinimo tiek, kiek mažus mokesčius mokančio į grupę įeinančio subjekto pajamos nėra apmokestinamos pagal pajamų įtraukimo taisyklę;
- B. sutartimi pagrįsta taisyklė (apmokestinimo taisyklė), pagal kurią valstybės, kurioje gaunamos pajamos, jurisdikciją turintiems subjektams leidžiama taikyti ribotą apmokestinimą prie šaltinio tam tikriems susijusių šalių mokėjimams, kurie apmokestinami mažesniu nei minimalus tarifas mokesčiu.

4. Konkrečios pastabos

4.1. EESRK pabrėžia, kad įmonių pelno apmokestinimo srityje labai svarbu užtikrinti vienodas sąlygas. Pastaraisiais metais keliose valstybėse narėse kai kurios įmonės galėjo pasinaudoti specialiomis mokesčių taisyklėmis ir sumažinti efektyvųjį mokesčio tarifą. Prie tokio rezultato prisidėjo skaidrumo trūkumas, o keli opūs atvejai buvo susiję su tarptautinėmis įmonėmis, veikiančiomis skaitmeninių paslaugų srityje.

4.2. EESRK mano, kad tinkamoje skaitmeninės ekonomikos apmokestinimo reguliavimo sistemoje turėtų būti atsižvelgta į didelę priklausomybę nuo nematerialiojo turto, atsirandančio dėl skaitmeninės pertvarkos. Dėl šio turto įmonėms atsirado gerokai daugiau galimybių vykdyti reikšmingą verslo veiklą kitoje jurisdikcijoje, fiziškai ten nebūnant. Dabartinės tarptautinės mokesčių taisyklės ir principai turėtų būti pritaikyti šioms naujoms ekonominėms aplinkybėms.

4.3. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad skaitmeninės įmonės kurdamos turinį yra labai priklausomos nuo nematerialiojo turto, ypač nuo naudotojų duomenų naudojimo ir pasinaudojimo tais duomenimis vertei kurti. Šis vertės kūrimo būdas nėra įtrauktas į dabartines mokesčių sistemas, todėl atsiranda vertės kūrimo ir apmokestinimo neatitikimas. Šis konkretus klausimas turėtų būti tinkamai sprendžiamas įgyvendinant 1 ramstį.

4.4. EESRK dar kartą pabrėžia, kad labai svarbu taikyti metodą, kuris padėtų bet kurioje jurisdikcijoje išvengti dvigubo apmokestinimo ir netyčinio neapmokestinimo rizikos, iki minimumo sumažinant Europos įmonių reikalavimų laikymosi išlaidas. Šiuo požiūriu susitarimu dėl 1 ramsčio ir jo perkėlimo į nacionalinę teisę nuostatomis turėtų būti suderintos įvairios valstybių narių jau įgyvendinamos iniciatyvos, nes dėl šių skirtumų gali atsirasti neatitikimų ir spragų.

4.5. EESRK primena, kad vienas iš svarbiausių veiksnių, kuriais palaikomos ir skatinamos sudėtingos pastangos pasiekti visuotinį sutarimą dėl EBPO 1 ramsčio pasiūlymo, yra vienašališkų skaitmeninių mokesčių plitimas ir su tuo susijusi galimybė kelioms jurisdikcijoms reikalauti to paties pelno apmokestinimo teisių labai skirtingais ir kartais sutampančiais būdais.

4.6. Todėl 1 ramsčiu turėtų būti užtikrintas nacionalinių skaitmeninių paslaugų mokesčių ir kitų panašių įmonėms taikomų priemonių panaikinimas. Šis klausimas labai svarbus siekiant užtikrinti kelių pagrindinių jurisdikcijų sutarimą dėl 1 ramsčio ir išvengti naujų taisyklių, kurios ateityje galėtų būti užginčytos kaip diskriminacinės pagal Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) taisykles ir gali sukelti nenumatytų padarinių tarptautinės prekybos požiūriu.

4.7. EESRK nuoširdžiai tikisi, kad kuo greičiau bus pasiektas perspektyvus tarptautinis susitarimas dėl 1 ramsčio, ir apgailestauja, kad vis dar esama kliūčių, trukdančių baigti rengti tokį susitarimą.

4.8. EESRK mano, kad įgyvendinus 1 ir 2 ramsčius, Europos vartotojų naudojamose platformose teikiamos paslaugos turėtų būti visiškai įtrauktos į PVM sistemą, kaip esminis elementas sprendžiant su skaitmenine ekonomika susijusius mokesčių klausimus. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad skaitmeninių ryšių paslaugų ir socialinių tinklų klientai šiomis paslaugomis gali naudotis nemokamai, dėl to kyla klausimų, kaip būtų galima pagrįstai taikyti PVM. PVM pajamos yra ES biudžeto nuosavi ištekliai, todėl EESRK mano, kad svarbu skaitmenines paslaugas taip pat įtraukti į mokesčio bazę.

4.9. EESRK mano, kad reikia tinkamai subalansuoti įmonių pelno mokesčių persikirstymą daugiausia eksportuojančioms ir daugiausia importuojančioms valstybėms, taip pat gamintojų ir vartotojų valstybėms, nekeliant pavojaus valstybių galimybėms įgyvendinti taip pat ir socialinius ir aplinkosauginius tikslus.

4.10. EESRK pažymi, kad skaitmeninė pertvarka kelia ne tik uždavinių, bet ir teikia galimybių mokesčių institucijoms. Dideli trečiųjų šalių duomenų kiekiai, kuriais gali naudotis mokesčių institucijos, suteikia galimybę automatizuoti daugiau ataskaitų, o tai taupo abiejų šalių laiką ir pinigus. Duomenų rinkimas taip pat gali būti naudojamas kovai su nepakankamu ataskaitų teikimu, mokesčių slėpimu ar sukčiavimu. Programinės įrangos sprendimai, kuriais keletas mokesčių administratorių naudojami pardavimo duomenims fiksuoti sandorio sudarymo metu (duomenys gali būti teikiami tiesiogiai mokesčių institucijoms), jau padėjo gerokai padidinti kelių valstybių PVM pajamas.

4.11. Galiausiai, EESRK atkreipia dėmesį, kad daugiau ir išsamiau susipažinti su konkrečiais klausimais galima jo nuomonėje „Kovos su pinigų plovimu teisės aktų rinkinys“⁽³⁾, taip pat abiejose jo nuomonėse dėl kovos su mokesčių vengimu: „21-ojo amžiaus verslo apmokestinimas“⁽⁴⁾ ir „Kova su naudojimosi priedangos subjektais“⁽⁵⁾.

2022 m. liepos 13 d., Briuselis

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė*
Christa SCHWENG

⁽³⁾ EESRK nuomonė „Kovos su pinigų plovimu teisės aktų rinkinys“ (OL C 152, 2022 4 6, p. 89).

⁽⁴⁾ EESRK nuomonė dėl 21-ojo amžiaus verslo apmokestinimo (OL C 275, 2022 7 18, p. 40).

⁽⁵⁾ EESRK nuomonė „Kova su naudojimosi priedangos subjektais“ (OL C 290, 2022 7 29, p. 45).

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl lyčių lygybės**(tiriamoji nuomonė ES Tarybai pirmininkaujančios Čekijos prašymu)**

(2022/C 443/09)

Pranešėja **Milena ANGELOVA**

Tarybai pirmininkaujančios Čekijos prašymas	2022 1 26
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 304 straipsnis
Atsakingas skyrius	Užimtumo, socialinių reikalų ir pilietybės skyrius
Priimta skyriuje	2022 6 22
Priimta plenarinėje sesijoje	2022 7 13
Plenarinė sesija Nr.	571
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	194 / 13 / 13

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) pabrėžia, kad, norint sėkmingai ir tvariai didinti lyčių lygybę, reikia puoselėti **visą gyvenimą trunkančią lyčių lygybės kultūrą**, kuri tęstųsi visą gyvenimo ciklą ir kurioje būtų numatytos priemonės, pritaikytos prie konkrečių kiekvieno gyvenimo etapo ypatumų ir poreikių. Kadangi lyčių lygybė yra kultūros klausimas, jos negalima užtikrinti vien tik pasitelkiant atskirą politiką ir priemones, bet reikia, kad ją pripažintų, už ją prisiimtų atsakomybę ir jai nuolat įsipareigotų visi visuomenės veikėjai.

1.2. Visą gyvenimą trunkančią lyčių lygybės kultūrą reikia pradėti formuoti vaikams nuo ankstyvos vaikystės, rodant pavyzdį šeimoje, o vėliau tęsiant šį darbą ikimokyklinio ugdymo įstaigose ir visuose mokyklinio ugdymo etapuose. EESRK ragina valstybes nares vykdančias švietimo politiką stiprinti lyčių atžvilgiu neutralų mokymą, kuriuo būtų siekiama suteikti tiek žinių, tiek socialinių įgūdžių, taip pat kurti mokymosi aplinką be lyčių stereotipų.

1.3. Siekiant toliau užtikrinti visą gyvenimą trunkančią lyčių lygybės kultūrą, lyčių lygybę reikia skatinti vykdančias bet kokią ekonominę ir visuomeninę veiklą, įskaitant verslą, viešąsias paslaugas ir politinį gyvenimą. EESRK mano, kad sistemingas lyčių lygybės aktualizavimas įvairiuose kontekstuose yra būtina priemonė, kurią taikant galima daryti pažangą.

1.4. EESRK rekomenduoja valstybėms narėms, padedant Komisijai ir EESRK, ir dirbant kartu su socialiniais partneriais bei atitinkamomis pilietinės visuomenės organizacijomis, pradėti plataus masto sąmoningumo ugdymo ir informavimo kampaniją, kuria būtų skatinama visą gyvenimą trunkanti lyčių lygybės kultūra. Ypatingą dėmesį reikėtų skirti tradicinei žiniasklaidai ir socialinėms medijoms, kurios atlieka pagrindinį vaidmenį formuojant visuomenės požiūrį.

1.5. Vykdančią šią kampaniją atitinkamoje valstybėje narėje turėtų būti atkreiptas politikos formuotojų dėmesys į lyčių lygybės padėtį ir pažangą ir valstybės narės turėtų būti paskatintos semtis įkvėpimo viena iš kitos bei dalytis gerąja patirtimi. Politikos veikėjai, sprendimus priimančios asmenys ir viešosios organizacijos taip pat turėtų rodyti pavyzdį didindami lyčių lygybę savo veikloje.

1.6. Labai svarbu užtikrinti lyčių lygybę tarp dalyvaujančių priimančias politinius sprendimus nacionaliniu, regioniniu ir savivaldybių lygmenimis, kadangi politinių sprendimų poveikis piliečių gyvenimui yra labai didelis. Norint padidinti moterų politikų skaičių visais lygmenimis, reikia stiprinti rinkėjų ir kandidatus keliančių partijų informuotumą ir puoselėti kultūrą, kuri skatina moteris ir suteikia joms galimybę aktyviai dalyvauti politiniame gyvenime.

1.7. Kadangi norint pagerinti lyčių lygybės padėtį reikia imtis priemonių keliose politikos srityse, EESRK dar kartą ragina atitinkamų lygmenų sprendimus priimančius asmenis laikytis lyčių aspekto integravimo principo ir įtraukti lyčių lygybės aspektą į visus sprendimus, įskaitant sprendimus dėl investicijų ir finansavimo, įskaitant viešuosius pirkimus.

1.8. Atsižvelgiant į iššūkius, kurie kyla dėl visuomenės senėjimo ir poreikio užtikrinti kvalifikuotą darbo jėgą, įtrauktis darbo rinkose tampa vis svarbesnė. Todėl būtina pašalinti bet kokias kliūtis ir numatyti paskatas tam, kad moterys apskritai dalyvautų darbo rinkose, nepriklausomai nuo profesijos, užduoties pobūdžio ar amžiaus. Pavyzdžiui, lyčių lygybę galima didinti sudarant lanksčias darbo sąlygas, suteikiant vaiko priežiūros atostogas, nustatant apmokestinimą ir taikant kitas paskatas. Greta teisės aktų sistemų reikėtų nustatyti praktines sąlygas naudojantis socialinių partnerių kolektyvinių derybų teikiamomis galimybėmis.

1.9. Kadangi ekonomikos atgaivinimą po pandemijos reikia vykdyti kartu su žaliaja ir skaitmenine pertvarka, vis svarbesni tampa gebėjimai gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos srityse. Atsižvelgiant į lyčių lygybę ir lyčių segregacijos prevenciją, svarbu pritraukti merginas studijuoti daugiau gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos dalykų, o kartu pritraukti daugiau vaikinių studijuoti ir rinktis priežiūros ir švietimo profesijas. Šie aspektai turėtų būti įtraukti į profesinio orientavimo ir darbuotojų išlaikymo procesą.

1.10. EESRK mano, kad labai svarbu skatinti moterų lyderystę versle, viešosiose organizacijose ir socialinių partnerių organizacijose. Jis ragina valstybes nares, verslo organizacijas ir socialinius partnerius pradėti rengti mokymo bei mentorystės programas, kurios būtų skirtos moterims lyderėms ir kandidatėms į vadovaujamas pareigas viešosiose organizacijose arba į valdybos narių ir aukštas vykdomąsias pareigas įmonėse, profesinėse sąjungose ir privačiose organizacijose. Jis taip pat palankiai vertina neseniai Europos Parlamento ir Tarybos pasiektą politinį susitarimą dėl Direktyvos dėl biržinių bendrovių nevykdomųjų direktorių pareigas einančių asmenų lyčių pusiausvyros gerinimo ir ragina ES institucijas skubiai ir veiksmingai įgyvendinti šią direktyvą.

1.11. Taip pat reikia pašalinti bet kokias kliūtis moterims imtis verslo. Kadangi galimybė gauti finansavimą yra būtina išankstinė sąlyga imtis verslo, būtina užtikrinti vienodas moterų galimybes gauti tiek privatų, tiek viešąjį finansavimą. EESRK taip pat ragina valstybes nares nukreipti tinkamas viešąsias investicijas į projektus, kuriais didinama lyčių lygybė, be kita ko, į skaitmeninę ir priežiūros infrastruktūrą.

1.12. EESRK ragina sprendžiant pabėgėlių iš Ukrainos klausimą deramą dėmesį skirti lyčių lygybei. Pavyzdžiui, reikėtų remti vaikus, kad jie gautų priežiūrą ir galėtų lankyti mokyklą, taip pat integruoti moteris į darbo rinką suteikiant kokybišką užimtumą ir suteikti galimybę naudotis seksualinės ir reprodukcinės sveikatos paslaugomis.

2. Bendrosios pastabos

2.1. Ši nuomonė yra atsakas į pirmininkaujančios Čekijos prašymą įvertinti pažangą lyčių lygybės srityje, taip pat priemones jai didinti atsižvelgiant į keletą aspektų, pavyzdžiui, padėtį po pandemijos, ekonomikos atsigavimą ir užimtumą, jaunimo įgalėjimą, švietimą ir įgūdžius, verslumą ir užimamas vadovaujamas pareigas bendrovėse, profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą, taip pat migracijos ir pabėgėlių, be kita ko, dėl karo Ukrainoje, klausimą. Šie klausimai anksčiau buvo nagrinėjami esamose EESRK nuomonėse, o daug kitų lyčių lygybės aspektų taip pat yra nagrinėjami kitose EESRK nuomonėse ⁽¹⁾, kuriose aptariami įvairūs klausimai, kaip antai darbo sąlygos ir darbo užmokestis, priežiūros infrastruktūra, skurdas, energijos nepriteklis ir smurtas dėl lyties.

⁽¹⁾ SOC/723 (dar nepaskelbta Oficialiajame leidinyje), OL C 364, 2020 10 28, p. 77, OL C 240, 2019 7 16, p. 3, OL C 228, 2019 7 5, p. 103.

2.2. Endeminė diskriminacija, įskaitant diskriminaciją dėl lyties, yra pagrindinė priežastis, dėl kurios žmonės lieka nuošalyje. EESRK pabrėžia, kad lyčių lygybė yra grindžiama ES vertybėmis ⁽²⁾ ir siekiant panaikinti vyrų ir moterų nelygybę ir skatinti jų lygybę reikalingas holistinis ir horizontalusis požiūris. Norint sėkmingai ir tvariai didinti lyčių lygybę, reikia puoselėti **visą gyvenimą trunkančią lyčių lygybės kultūrą**, kuri tęstųsi visą gyvenimo ciklą ir kurioje būtų numatytos priemonės, pritaikytos prie konkrečių kiekvieno gyvenimo etapo ypatumų ir poreikių.

2.3. Visą gyvenimą trunkančią lyčių lygybės kultūrą reikia formuoti nuo ankstyvos vaikystės, rodant pavyzdį vaikams šeimoje, užtikrinant lygias kiekvieno šeimos nario teises ir pareigas, rodant tolerantišką elgesį kaip normą ir gerbiant kiekvieno asmeninę erdvę ir laiką. Reikėtų vengti bet kokio išankstinio nusistatymo dėl veiklos, užduočių ir darbų šeimoje skirstymo į „moteriškus“ ir „vyriškus“, taip pat vengti rodyti bet kokią kitą lygybę pažeidžiantį elgesį ir to mokyti. To išmokstama per praktiką, o pradėti mokyti reikia nuo pat mažens, abiem tėvams vienodai ir pakaitomis rūpinantis savo kūdikiu – palaikydami vienas kitą tėvai gali išlaikyti savo teises į privatumą, darbą ir poilsį. EESRK ragina Europos Komisiją ir valstybes nares dėti visas pastangas siekiant padėti abiem tėvams derinti asmeninį ir profesinį gyvenimą ir suteikti šeimoms tinkamas pasirinkimo galimybes. Šiuo atveju itin svarbu veiksmingai įgyvendinti Profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros direktyvą ir užtikrinti prieinamą ir įperkama ikimokyklinį ugdymą ir priežiūrą.

2.4. Vaikų integracija į visuomenę prasideda vos tik jie pradeda lankyti lopšėlį, o vėliau ikimokyklinio ugdymo įstaigą. Todėl tokio tipo priežiūros įstaigose turi būti plėtojamas stiprus mokymas ir ugdymas apie visą gyvenimą trunkančią lyčių lygybės kultūrą. Vien tai, kad daugelyje šių įstaigų dirba daugiausia moterys, sustiprina stereotipus arba įsitikinimą, kad vaikų auginimas ir rūpinimasis jais yra moterų užduotis.

2.5. Kitas svarbus žingsnis – suteikti jaunimui lyčių atžvilgiu neutralų mokymą ir mokymosi aplinką be lyčių stereotipų per visus mokslo metus. Daugelyje valstybių narių to svarba nepakankamai įvertinama. Pavyzdžiui, labai svarbu skatinti vaikus domėtis gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos dalykais, atsižvelgiant į tai, kaip reaguoja jų smegenys, o ne į lytį, taip užtikrinant, kad jų talentas ir potencialas būtų visapusiškai skatinamas, plėtojamas ir išnaudojamas vėlesniuose gyvenimo etapuose. Be žinių aspekto, ne mažiau svarbu užtikrinti, kad vaikai ir jaunimas įgytų socialinių ir kitų reikalingų įgūdžių bei išsiugdytų emocinį intelektą lyčių atžvilgiu neutraliu būdu, be jokių skirstymų į kategorijas ar išankstinį nusistatymų. Taip pat reikia atsisakyti su išvaizda susijusių lyčių stereotipų.

2.6. Vaikų ir jaunimo savigarbos ir pasitikėjimo savimi puoselėjimas yra esminis visą gyvenimą trunkančios lyčių lygybės kultūros užtikrinimo veiksnys, kuris idealiu atveju gali sukurti teigiamą perspektyvą, padedančią pagrindą suvokti ir įgyvendinti lygybę visą likusį gyvenimą.

2.7. Svarbų vaidmenį stiprinant lyčių lygybę atlieka profesinis orientavimas, kuriame atsižvelgiama į lyčių lygybę, taip padedant siekti karjeros ir išsaugoti darbo vietas, ir užkertant kelią studijų ir profesijų segregacijai. Nors svarbu pritraukti mergaites studijuoti gamtos mokslus, technologijas, inžineriją ir matematiką, nemažiau svarbu pritraukti daugiau berniukų studijuoti ir rinktis darbui švietimo ir slaugos srities profesijas, ypač atsižvelgiant į didėjančius senėjančios visuomenės priežiūros poreikius ⁽³⁾.

2.8. Siekiant užtikrinti visą gyvenimą trunkančią lyčių lygybės kultūrą per visą suaugusio asmens gyvenimo etapą, lyčių lygybę reikia skatinti tiek šeimyniniame gyvenime, tiek vykdant bet kokią ekonominę ir visuomeninę veiklą, įskaitant verslą, viešąsias paslaugas ir politinį gyvenimą. Kadangi lyčių lygybė yra kultūros klausimas, jos negalima užtikrinti atskira politika ir priemonėmis, o reikia, kad ją pripažintų, už ją prisiimtų atsakomybę ir jai nuolat išsipareigoję visi visuomenės veikėjai. Švedijos požiūris, pagal kurį vyriausybė pasiskelbė esanti feministine vyriausybe, yra vienas iš pavyzdžių, kaip galima užtikrinti, kad tiek vyrų, tiek moterų žinios ir patirtis būtų panaudoti siekiant pažangos visais visuomenės gyvenimo aspektais ⁽⁴⁾.

⁽²⁾ Žr., pavyzdžiui, Europos Sąjungos sutarties 2 straipsnį ir 3 straipsnio 3 dalį, Pagrindinių teisių chartijos 21 straipsnį, Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 8 straipsnį.

⁽³⁾ OL C 194, 2022 5 12, p. 19.

⁽⁴⁾ <https://sweden.se/life/equality/gender-equality>

2.9. EESRK mano, kad sistemingas lyčių lygybės aktualizavimas įvairiuose kontekstuose, užtikrinant tinkamą teisinį ir politinį pagrindą, yra būtina priemonė, kurią taikant galima daryti pažangą. EESRK rekomenduoja valstybėms narėms, padedant Komisijai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir dirbant kartu su socialiniais partneriais bei atitinkamomis pilietinės visuomenės organizacijomis, pradėti plataus masto sąmoningumo ugdymo ir informavimo kampaniją, kuria būtų skatinama visą gyvenimą trunkanti lyčių lygybės kultūra. Ypatingą dėmesį reikėtų skirti tradicinei žiniasklaidai ir socialinėms medijoms, kurios atlieka pagrindinį vaidmenį formuojant visuomenės požiūrį, pavyzdžiui, per reklamą.

2.10. Vykdam šią kampaniją atitinkamoje valstybėje narėje turėtų būti atkreiptas politikos formuotojų dėmesys į lyčių lygybės padėtį ir pažangą, vertinamas pagal, pavyzdžiui, lyčių lygybės indeksą. Ši kampanija taip pat turėtų paskatinti valstybes nares semtis įkvėpimo viena iš kitos bei dalytis gerąja patirtimi. Viešosios įstaigos ir organizacijos turėtų rodyti pavyzdį didindamos lyčių lygybę savo veikloje. Kaip gerąją patirtį EESRK rekomenduoja šiems veikėjams – taip pat profesinių sąjungų, darbdavių ir pilietinės visuomenės organizacijoms – viešai skelbti, kokia lyčių pusiausvyra buvo užtikrinta jų valdybose ir stebėtojų tarybose. Tam, kad visoje visuomenėje įsivyratų teigiamas požiūris, vykdam kampaniją informuoti apie lyčių lygybės naudą reikėtų būtent vyrus ir vaikus.

2.11. Labai svarbu užtikrinti lyčių lygybę tarp dalyvaujančių priimant politinius sprendimus nacionaliniu, regioniniu ir savivaldybių lygmenimis, kadangi politinių sprendimų poveikis piliečių gyvenimui yra labai didelis. Norint padidinti moterų politikų skaičių, reikia stiprinti rinkėjų ir kandidatus keliančių partijų informuotumą.

2.12. Kadangi norint pagerinti lyčių lygybę padėti reikia imtis priemonių keliose politikos srityse, EESRK dar kartą ragina atitinkamų lygmenų sprendimus priimančius asmenis laikytis lyčių aspekto integravimo principo ir įtraukti lyčių lygybės aspektą į visus sprendimus, įskaitant sprendimus dėl investicijų ir finansavimo, taip pat ir dėl viešųjų pirkimų. Lyčių aspekto integravimas taip pat turi būti tinkamai stebimas ir vertinamas. Be to, reikalingas holistinis požiūris į lyčių lygybę, ypač dėmesį skiriant lyties sąsajoms su kitais aspektais, pavyzdžiui, negalia, etnine kilmė, nepilnos šeimos aspektu, socialine ir ekonomine padėtimi, amžiumi ar seksualine orientacija.

2.13. EESRK ragina visas ES institucijas, valstybes nares ir suinteresuotuosius subjektus aktyviai naudotis vertingu Europos lyčių lygybės instituto (EIGE) atliktu darbu, pavyzdžiui, kalbant apie pagal lytį suskirstytus duomenis ir statistiką. EESRK taip pat nori pabrėžti aktyvios socialinių partnerių įtraukties svarbą skatinant lyčių lygybę, nes ji daugeliu aspektų yra tiesiogiai susijusi su darbo rinka ir darbo sąlygomis. Svarbi priemonė lyčių lygybei darbo pasaulyje pasiekti – kolektyvinės derybos. Taip pat svarbu naudotis EESRK kaip aktyvia platforma lyčių lygybės visą gyvenimą kultūrai skatinti.

3. Konkrečios pastabos. Užimtumas vykstant ekonomikos atsigavimui po pandemijos

3.1. Nors COVID-19 pandemija paveikė ir moteris, ir vyrus, jos poveikis buvo skirtingas, o krizės padariniai gali pakenkti per pastarąjį dešimtmetį pasiektai pažangai mažinant lyčių nelygybę valstybėse narėse. Pandemija ne tik paveikė profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą, bet ir skaudžiau smogė moterims, nes daug jų arba visai neteko darbo, arba laikinai liko be jo, nes sektoriai, kuriuose dominuoja moterys, ypač nukentėjo⁽⁵⁾. Moterys verslininkės taip pat daug dažniau nei vyrai pranešė apie verslo nutraukimą dėl pandemijos. Didžiausia lyčių nelygybė pastebėta Europoje ir Šiaurės Amerikoje, kur tikimybė, kad moterys praneš apie verslo nutraukimą, buvo 50 proc. didesnė nei vyrų atveju⁽⁶⁾.

3.2. Lyčių lygybės ir įvairovės požiūriu pagrindinis iššūkis gaivinant ekonomiką po pandemijos yra užtikrinti, kad nacionaliniuose ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose būtų atsižvelgiama į lyčių aspektą ir kad į juos būtų įtraukti tiksliniai veiksmai lyčių lygybei darbo rinkoje didinti. Numatytomis priemonėmis taip pat turėtų būti sukuriamos tinkamos sąlygos verslumui ir verslui, įskaitant skatinamąją fiskalinę sistemą ir šalinant kliūtis moterims imtis verslo.

⁽⁵⁾ OL C 220, 2021 6 9, p. 13.

⁽⁶⁾ Pasaulio verslumo stebėjimas (angl. *Global Entrepreneurship Monitor*).

3.3. Šalinti kliūtis ir teikti paskatas reikia apskritai visam moterų dalyvavimui darbo rinkose, nepriklausomai nuo profesijos ir užduoties pobūdžio. Tai taip pat taikoma visų amžiaus grupių moterims. Nors ypač svarbu į darbo rinkas įtraukti jaunimą suteikiant kokybiškų darbo vietų, taip pat svarbu suteikti galimybių vyresnio amžiaus asmenims tinkamai prie jos prisidėti (⁷). Atsižvelgiant į iššūkius, kurie kyla dėl visuomenės senėjimo ir didėjančio kvalifikuotos darbo jėgos trūkumo kai kuriuose sektoriuose, vis svarbiau tampa užtikrinti įtrauktį darbo rinkose taip pat ir makroekonominio požiūriu.

3.4. EESRK pabrėžia, kad reikia imtis plataus užmojo ir veiksmingų priemonių perkeliant Profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros direktyvą į nacionalinę teisę. Praktiniai būdai, kaip skatinti ir pagerinti geresnę tėvų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą, turi būti nustatyti kolektyvinių derybų proceso metu – tai tinkama priemonė geriausiems sprendimams ir praktikai užtikrinti, atsižvelgiant į darbuotojų ir įmonių interesus. Kartu su lanksčiomis darbo sąlygomis ir lanksčiomis apmokamomis vaiko priežiūros atostogomis, lyčių lygybę galima didinti ir nustatant apmokestinimą bei taikant kitas paskatas, kad moterys liktų darbo rinkoje. Tinkamas vaiko priežiūros atostogų apmokėjimas, ypač pirmaisiais mėnesiais po gimdymo, paskatintų tėvus išeiti ilgesnių atostogų, padedant jiems užmegzti glaudesnę ryšį su kūdikiu ir padėtų motinai pailsėti, kartu geriau derinant profesinį ir asmeninį gyvenimą. Atskiras sutuoktinių pajamų apmokestinimas padeda skatinti abu tėvus būti aktyviems darbo rinkoje. Taip pat reikia pripažinti, kad priemonės, kuriomis sudaromos sąlygos ir skatinama dirbti, taip pat prisideda prie deramesnių pensijų.

3.5. Nors per pastarąjį dešimtmetį moterų skaičius darbo rinkose padidėjo, vis dar pastebima aiški lyčių segregacija (⁸). Ir toliau išlieka nelygios moterų galimybės gauti išsilavinimą ir naudotis ekonominėmis galimybėmis, nors nelygybės lygis Europoje (su tam tikrais skirtumais tarp Vakarų ir Rytų Europos), palyginti su kitomis pasaulio šalimis, yra mažiausias (⁹). EESRK taip pat ragino imtis skubių priemonių, siekiant visose srityse ir sektoriuose panaikinti vyrų ir moterų darbo užmokesčio ir pensijų skirtumus, visų pirma taikant privalomas darbo užmokesčio skaidrumo priemones (¹⁰), ir pabrėžia, kad darbo užmokesčio skirtumai didina pensijų skirtumus, o dėl to moterys yra ypač pažeidžiamos.

Moterų profesiniam pasirinkimui įtakos turi ir kultūrinis kontekstas bei tradiciniai stereotipai. Daug daugiau moterų nei vyrų dirba, pavyzdžiui, švietimo, priežiūros, sveikatos ir socialiniuose sektoriuose, o vyrai dominuoja tokiuose sektoriuose kaip statyba ir sunkioji pramonė.

3.6. Skatinant lyčių lygybę kaip įtraukios ir tvarios pramonės plėtros darbotvarkės elementą, reikia stengtis ne tik stiprinti ekonomikos sektorių, kuriuose jau dirba daug moterų, konkurencingumą, bet ir sudaryti moterims sąlygas dalyvauti naujuose sektoriuose ir imtis naujų pareigų. Įtraukus moteris į naujus sektorius ir profesijas, kuriuose jos anksčiau nedalyvavo, bus sudarytos sąlygos klestėti besikuriantiems sektoriams, nes bus visapusiškai išnaudojami gausesni ir įvairesni išgūdžiai. Norint užtikrinti, kad šiuose naujuose sektoriuose neliktų lyčių nelygybės, būtina kurti kokybiškas darbo vietas.

3.7. Lyčių segregacija taip pat pastebima švietimo srityje. Nors moterys įgyja tretinį išsilavinimą ir dalyvauja mokymosi visą gyvenimą programose, jos pirmenybę teikia kitiems dalykams, o ne gamtos mokslams, technologijoms, inžinerijai ir matematikai. Atsižvelgiant į tai, kad ekonomikos atgaivinimą po pandemijos reikia vykdyti kartu su žaliaja ir skaitmenine pertvarka, vis svarbesnis vaidmuo tenka gebėjimams gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos srityse. Be to, greta funkcinių gebėjimų labai svarbu pabrėžti emocinių išgūdžių (t. y. asmeninių ir socialinių išgūdžių) svarbą, nes tai yra atsparumo, psichikos stiprumo, konfliktų valdymo, bendradarbiavimo ir dalykinio bendravimo pagrindas. Ateityje neabejotinai reikės sutelkti dėmesį į racionalųjį ir emocinį intelektą. Visą gyvenimą trunkanti lyčių lygybės kultūra turi apimti emocinį švietimą, nes 2021 m. Pasaulio ekonomikos forume buvo teigta, kad tarp septynių svarbiausių žmoniškųjų išgūdžių yra kūrybiškumas, emocinis intelektas ir sudėtingų problemų sprendimas (¹¹).

(⁷) Dėl kitų su lyties aspektų, susijusių su senėjimu, taip pat žr. OL C 194, 2022 5 12, p. 19.

(⁸) EIGE.

(⁹) Lyčių lygybės indeksas.

(¹⁰) OL C 341, 2021 8 24, p. 84.

(¹¹) Moterų įkurtas skaitmeninis startuolis UPN'CHANGE (www.upnchange.com) rado būdų, kaip ekspertų žinias psichologijos ir konsultuojamojo ugdymo srityje paversti paprastomis skaitmeninėmis priemonėmis, padedančiomis žmonėms ugdyti asmeninius, socialinius ir kūrybinius išgūdžius. UPN'CHANGE vizija – skaitmeninėmis priemonėmis išlaisvinti darbuotojų ir komandų potencialą, kad organizacijos galėtų siekti tvarios sėkmės, nes tinkami išgūdžiai reiškia veiksmingą bendradarbiavimą. Veiksmingas bendradarbiavimas reiškia inovacijas. O inovacijos reiškia augimą visiems.

3.8. Kalbant apie skaitmeninę pertvarką, galima pastebėti aiškia lyčių segregaciją švietimo ir darbo rinkose, susijusių su informacinių ir ryšių technologijų (IRT) absolventų, IRT specialistų, mokslininkų ir inžinierių pasiskirstymu aukštųjų technologijų sektoriuose.

3.9. Norint sėkmingai įtraukti merginas į ateities profesijas, labai svarbu jas skatinti domėtis gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos dalykais. Be to, reikia tikslingų priemonių ir plėtros programų, kurios padėtų jas pritraukti ir išlaikyti su gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos dalykais susijusioje profesinėje veikloje. Po dešimtmečio devynioms iš dešimties darbo vietų reikės skaitmeninių įgūdžių⁽¹²⁾. Ateityje darbo rinkoje didės technologijų specialistų, pavyzdžiui, kompiuterių inžinierių ir IRT specialistų, paklausa. Moterys sudaro 65 proc. visų Europos darbuotojų, tačiau tik 17 proc. visų Europos IRT darbuotojų, o iki 2026 m. 57 proc. darbo vietų, kurias turėtų pakeisti technologijos, būtų priklausiusios moterims⁽¹³⁾.

3.10. Moterų dalyvavimas kuriant dirbtinį intelektą taip pat yra labai svarbus veiksnys siekiant išvengti algoritmų, kurie grindžiami šališkais duomenimis apie tikrovę ir todėl teikia šališkus rezultatus. Šioje srityje taip pat būtinas tarpsektorinis požiūris. Be to, kadangi prieiga prie didelės spartos ryšio ir skaitmeninių įgūdžių yra būtinas sėkmingos skaitmeninės transformacijos pagrindas, jie turėtų būti prieinami ir pasiekiami visiems, nepriklausomai nuo lyties, amžiaus, negalios, socialinės ir ekonominės padėties ar geografinės vietos.

3.11. Nepakankamas moterų atstovavimas technologijų srityje yra problema taip pat ir žaliosios pertvarkos požiūriu, nes sprendžiant klimato kaitos ir aplinkosaugos problemas reikia kurti ir diegti įvairių rūšių technologinius sprendimus.

3.12. Nors skaitmeniniai ir žalieji įgūdžiai turi būti laikomi neatsiejama kiekvienos profesijos dalimi, jie gali labiau pritraukti jaunimą nei vyresnio amžiaus darbuotojus. Kita vertus, akivaizdu, kad yra skirtumas tarp su darbu susijusių IRT įgūdžių, kurie apima duomenų valdymą ir stalinę leidybą, ir su jaunimu paprastai siejamo skaitmeninio raštingumo, pavyzdžiui, žinučių siuntimo ir interneto naudojimo laisvalaikiu.

3.13. Be gebėjimų gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos srityse, taip pat svarbu skatinti merginas studijuoti ekonomikos ir vadybos dalykus, kad jos būtų pasirėngusios užimti vadovaujamas pareigas. Be to, svarbu padėti joms išmokyti verslumo ir rizikos valdymo įgūdžių ir sustiprinti jų pasitikėjimą savimi, kad jos išvengtų apsimetėlio sindromo ir jį įveiktų⁽¹⁴⁾. Žvelgiant į tai, kaip moterys reaguoja į stresą, atrodo, kad stresinėse situacijose jos yra labiau intravertės nei ekstravertės. Tai lemia, kad moterys nesiekia užimti svarbių pareigų, nes bijo neigiamų aplinkinių komentarų, kuriuos jos priima asmeniškai, nesijaučia kvalifikuotos, jei neatitinka visų pareigybės aprašyme nurodytų reikalavimų, ir nenori būti „kvotos moterimi“. Tai dažnai susiję su (pasąmoniniais) įsitikinimais ir nuogąstavimais. Nors tam, kad būtų stiprinami įgūdžiai ir kompetencijos, reikia imtis praktinių priemonių mokymo ir mokymosi metodų ir profesinio orientavimo lygmeniu, šie tikslai taip pat turėtų būti siejami su bendra informuotumo apie visą gyvenimą trunkančios lyčių lygybės kultūros didinimo programa.

3.14. Konkretus aspektas, į kurį reikia atkreipti dėmesį, yra šališkumas lyčių atžvilgiu sveikatos priežiūros srityje, kurio priežastys – mokslinių tyrimų trūkumas, į virus orientuotas švietimas, klaidingos ligų diagnozės ir nepakankamas pacientų gydymas. Nežinojimas apie biologine ir socialine lytimi grindžiamus skirtumus įvairiose medicinos srityse gali lengvai būti neteisingos diagnozės ar gydymo priežastis, nes moterų ir vyrų simptomai skiriasi arba vaistų dozės nustatomos remiantis klinikiniais tyrimais, kurie daugiausia atliekami su vyrais. Be to, trūksta mokslinių tyrimų apie ligas, kuriomis serga išskirtinai tik moterys, pvz., endometriozę ir menopauzę, taip pat pagal lytį suskirstytų duomenų moksliniuose tyrimuose, todėl sunku suprasti sveikatos problemų mechanizmus ir tai kliudo bandant rasti tinkamą atsaką į, pavyzdžiui, moterims kylančią didesnę riziką jausti ilgalaikius simptomus persirgus COVID.

⁽¹²⁾ 2020 m. Pasaulio ekonomikos forumo metinis susitikimas.

⁽¹³⁾ Ten pat.

⁽¹⁴⁾ Apsimetėlio sindromas, pvz., kai kyla abejonių dėl savo gebėjimų ir pajėgumų, gali trukdyti teikti paraiškas užimti vadovaujamas arba didelio matomumo pareigas. Ypač stiprų savirefleksijos jausmą turintys žmonės, kurie stresinėmis aplinkybėmis yra linkę atsitraukti, susiduria su sunkumais bendraudami su savimi labai pasitikinčiais žmonėmis.

3.15. Siekiant išvengti neigiamo lyčių atžvilgiu šališkos medicinos poveikio moterų dalyvavimui darbo rinkoje, EESRK pabrėžia, kad visose Europos sveikatos ir vaistų strategijose būtina atsižvelgti į šališkumą lyčių atžvilgiu ir biologine ir socialine lytimi grindžiamus skirtumus ir juos spręsti. Be to, turi būti visapusiškai laikomasi moterų teisės savarankiškai priimti sprendimus dėl savo kūno.

4. Konkrečios pastabos. Profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyra

4.1. Lyčių lygybė profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros požiūriu yra labai svarbi ekonomikai ir visuomenei, nes ji yra glaudžiai susijusi su gerove, bendru užimtumu ir dalyvavimu darbo rinkose, taip pat su karjera ir pareigomis tiek viešajame, tiek privačiajame sektoriuose. Tai taikoma įvairioms įmonių, administravimo ir politinių sprendimų priėmimo užduotims ir atsakomybei už jas.

4.2. Profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros užtikrinimas moterims kelia didesnę iššūkį nei vyrams, nes moterys prisiima didesnę dalį neapmokamų namų ruošos darbų ir priežiūros pareigų. Remiantis lyčių lygybės indeksu ⁽¹⁵⁾ ⁽¹⁶⁾, nuo 2010 m. ES balas sumažėjo laiko srityje, pagal kurią vertinamas namų ruošos darbų ir priežiūros pareigų pasiskirstymas. Dideli skirtumai tarp valstybių narių atspindi nacionalinių sistemų ir šeimos kultūrų skirtumus.

4.3. Dėl pandemijos šeimoms tapo sunkiau išlaikyti profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą. Tai ypač pasakytina apie moteris ir vienišas motinas, o kalbant apie vaikų priežiūrą, esama duomenų, kad dėl abiejų tėvų nuotolinio darbo lyčių nelygybė mažėja ⁽¹⁷⁾. Nuotolinis darbas gali suteikti daug galimybių prisidėti prie lyčių lygybės, o geresnis koordinavimas gali suteikti papildomos naudos. Tačiau EESRK taip pat išpėjo, kad reikia užkirsti kelią tam, kad nuotolinis darbas toliau didintų nevienodą moterų ir vyrų darbo pasidalijimą namuose ⁽¹⁸⁾. Pandemija paveikė moterų, einančių įvairias pareigas, be kita ko, verslininkių, vadovių ir samdomų darbuotojų, profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą. Nereikia pamiršti, kad moterys dažnai skirtingai jaučia atsakomybę ir pareigą „rūpintis kitais“.

4.4. Daugelis su lyčių lygybe susijusių veiksnių priklauso nuo nacionalinės socialinės infrastruktūros, kuri atlieka svarbų vaidmenį užtikrinant aktyvesnę dalyvavimą darbo rinkose ir geresnę profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą. Akivaizdžiausios infrastruktūros sistemos apima priežiūros sistemą, vaiko priežiūros atostogas, švietimo įstaigų sistemą ir užimtumo priemones.

4.5. Pakartodamas savo ankstesnius pasiūlymus ⁽¹⁹⁾, EESRK mano, kad svarbu, jog valstybės narės, imdamosi plataus užmojo veiksmų, veiksmingai ir laiku įgyvendintų Profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros direktyvą, kad šeimoms būtų suteiktos tinkamos ir vienodesnės pasirinkimo galimybės, be kita ko, skatinant geriau apmokamas abiejų tėvų vaiko priežiūros atostogas. Įgyvendinant direktyvą taip pat būtina atsižvelgti į įmonių, ypač MVĮ, poreikius.

4.6. EESRK pabrėžia, kad valstybės narės turi investuoti į įvairių priežiūros infrastruktūrą, įskaitant vaikų priežiūrą, popamokinę vaikų priežiūrą, vyresnio amžiaus asmenų priežiūrą ir asmenų su negalia priežiūrą, kad jos būtų visiems prieinamos ir įperkamos. EESRK ragina valstybes nares kartu su socialiniais partneriais parengti tinkamas priemones, kurios padėtų šeimoms lengvai ir veiksmingai naudotis paramos ir priežiūros paslaugomis.

4.7. Be to, siekiant gerinti lyčių lygybę profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros požiūriu, reikia keisti mąstymą visais lygmenimis. Dėl to ypač svarbu mažinti ir šalinti stereotipinį mąstymą apie vaidmenis šeimoje, taip pat įgyvendinti užimtumo praktiką, kuri skatina moterų ir vyrų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą.

5. Konkrečios pastabos. Vadovaujamų pareigų ėjimas

5.1. Nors lyčių lygybė ir nediskriminavimas darbe užtikrinami teisės aktais, vienodas moterų ir vyrų dalyvavimas versle einant vadovaujamas pareigas yra remiamas ne tik suteikiant lygias galimybes, bet ir užtikrinant platesnę ekonominę ir socialinę naudą, gaunamą prisidedant prie platesnių perspektyvų, kūrybiškumo ir konkurencingumo ⁽²⁰⁾. Bendrovės yra

⁽¹⁵⁾ EIGE, <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2020-report/progress-gender-equality-most-notable-company-boards>.

⁽¹⁶⁾ Europos gyvenimo ir darbo sąlygų gerinimo fondas (*Eurofound*).

⁽¹⁷⁾ A. Sevilla ir S. Smith, 2020 m.

⁽¹⁸⁾ OL C 220, 2021 6 9, p. 13.

⁽¹⁹⁾ OL C 129, 2018 4 11, p. 44.

⁽²⁰⁾ Taip pat žr. OL C 318, 2009 12 23, p. 15 ir OL C 341, 2013 11 21, p. 6.

suinteresuotos pritaikyti moterų aukštąjį išsilavinimą ir gabumus darbe, remdamos moterų dalyvavimą valdybose ir kitose vadovaujamosiose pareigose. Tam reikia gerai suprasti įvairovės naudą, taip pat suvokti neigiamą poveikį, kurį individualiems asmenims ir visuomenei daro įvairovės neskatinimas visose srityse.

5.2. Nors dar yra kur tobulėti, didžiausia pažanga ES lyčių lygybės indekse nuo 2010 m padaryta galios srityje, pagal kurią vertinama pažanga priimant politinius ir ekonominius sprendimus. Ryškiausias pagerėjimas buvo tai, kad daugiau moterų tapo didžiausių biržinių bendrovių valdybų narėmis. Tai paaiškina, kodėl padidėjo didžioji dalis viso indekso balų ⁽²¹⁾.

5.3. Lyčių įvairovės didinimo bendrovių valdybose priemonės valstybėse narėse skiriasi ⁽²²⁾, taip pat akivaizdžiai skiriasi dabartinė padėtis ir ilginiui padaryta pažanga. Kai kurios valstybės narės nustatė privalomas nacionalines kvotas didelėms biržinėms bendrovėms – jų kvotos svyruoja nuo 25 iki 40 proc. ⁽²³⁾ Kita vertus, kelios valstybės narės viršija ES vidurkį arba padarė didelę pažangą ir be kvotų, remdamosi tik savireguliacija. Prancūzijoje, kur šie teisės aktai buvo priimti 2011 m., daugiau kaip 40 proc. narių valdybose yra moterys, o aštuoniose šalyse šis skaičius viršijo trečdalį. Tačiau kai kuriose valstybėse narėse moterų skaičius valdybose nesiekia 10 proc. ES vidurkis yra apie 30 proc.

5.4. Šie skirtumai taip pat susiję su atskiromis įmonėmis. Nors pirmaujančios bendrovės padarė didelę pažangą, mažesni pokyčiai pastebimi bendrovių reitingo apačioje ⁽²⁴⁾. Taip pat verta pažymėti, kad nors valdybų nariai dažnai yra vykdomieji vadovai, atrodo, kad šalys, kuriose geriausi rodikliai pagal moterų, einančių vykdomųjų direktorių pareigas didelėse bendrovėse, skaičių, nėra tos pačios šalys, kuriose geriausi rodikliai pagal moterų narių skaičių bendrovių valdybose ⁽²⁵⁾.

5.5. Taigi panašu, kad skirtumams tarp valstybių narių nėra vieno paaiškinimo. To galima buvo tikėtis, nes plėtojant lyčių lygybę svarbų vaidmenį atlieka nacionalinių tradicijų ir kultūrų skirtumai. Itin svarbu remti teigiamus pokyčius, dalytis geriausia patirtimi ir mokytis iš kitų patirties.

5.6. EESRK taip pat pakartoja savo išvadas ir rekomendacijas šiuo klausimu ⁽²⁶⁾ ir palankiai vertina neseniai Europos Parlamento ir Tarybos pasiektą politinį susitarimą dėl 2012 m. Komisijos pasiūlytos direktyvos dėl biržinių bendrovių nevykdomųjų direktorių pareigas einančių asmenų lyčių pusiausvyros gerinimo. Komitetas ragina ES institucijas skubiai ir veiksmingai pradėti jį įgyvendinti. Valstybės narės, konsultuodamosi su socialiniais partneriais, gali geriausiai nuspręsti, kokios yra geriausios ir tinkamiausios moterų skaičiaus valdybose didinimo priemonės, atsižvelgiant į tai, kad valdybos sudėtį nustato bendrovės savininkai.

5.7. EESRK mano, kad svarbu skatinti moterų lyderystę pasitelkiant bendras programas, skirtas moterims vadovėms ir kandidatėms į valdybos narius ir aukštas vykdomąsias pareigas, taip pat organizuojant individualius mokymus ir mentorystę ⁽²⁷⁾. Jis ragina įmones investuoti į tokias programas kurios galėtų taip pat būti remiamos ES lėšomis. Moterų paaugstinimas į vadovaujamas pareigas bendrovėse taip pat turėtų būti neatsiejamas nuo vienodo darbo užmokesčio, kuris mokamas tas pačias pareigas užimantiems vyrams, laikantis principo „vienodas užmokestis už vienodą darbą“, kuriam EESRK visiškai pritaria.

⁽²¹⁾ „2020 m. EIGE statistikos apžvalga: lyčių pusiausvyra bendrovių valdybose“ (angl. *EIGE Statistical brief: gender balance in corporate boards 2020*).

⁽²²⁾ EIGE.

⁽²³⁾ <https://eige.europa.eu/news/countries-legislated-quotas-could-achieve-gender-balance-parliaments-2026-those-without-may-take-close-twenty-years>

⁽²⁴⁾ „Europos moterų valdybose“, <https://europeanwomenonboards.eu/wp-content/uploads/2021/01/EWoB-Gender-Diversity-Index-2020.pdf>.

⁽²⁵⁾ Įvairūs šaltiniai, kuriuos surinko Suomijos prekybos rūmai, <https://naisjohtajat.fi/wp-content/uploads/sites/28/2019/01/women-directors-and-executives-report-2018.pdf>.

⁽²⁶⁾ OL C 133, 2013 5 9, p. 68.

⁽²⁷⁾ Puikus pavyzdys – WKÖ siūlomos mokymo ir paramos programos, https://www.wko.at/service/Women_in_Business.html.

6. Konkrečios pastabos. Verslumas

6.1. Siekiant skatinti verslumą, būtina išnaudoti visą moterų kūrybiškumo ir gebėjimų potencialą. Moterys verslininkės taip pat parodė, kad jos yra stiprios ir atsparios krizių ir sumaišties akivaizdoje ⁽²⁸⁾.

6.2. Moterys verslininkės taip pat labai nukentėjo nuo pandemijos, joms teko prisiimti neproporcingai didelę dalį priežiūros pareigų, kurios dar labiau pasunkėjo dėl vaikų priežiūros paslaugų trūkumo ir izoliavimo priemonių. Tačiau daug verslių moterų naujas verslo aplinkybes sugebėjo pritaikyti savo naudai ir įkvėpti kitus, ypač kitas moteris, taip pat tapti verslininkėmis ir pradėti daugiau verslų. Tai duoda teigiamų rezultatų, pavyzdžiui, kuriamos darbo vietos ir užtikrinama gerovė.

6.3. Europoje moterų verslumo lygis yra vienas žemiausių, palyginti su moterų verslumo lygiu kitose pasaulio dalyse (5,7 proc., palyginti su 11 proc. pasaulio vidurkiu). Vienas paaiškinimas yra tai, kad moterys Europos šalyse turi daugiau kitų darbo galimybių, palyginti su kitomis pasaulio šalimis. Nepaisant to, darbo vietų trūkumas vis dar buvo dažniausia verslo kūrimo priežastis, kurią dažniau nurodė moterys nei vyrai ⁽²⁹⁾.

6.4. Galimybė gauti finansavimą yra būtina išankstinė sąlyga imtis verslo, todėl reikia užtikrinti vienodas galimybes gauti tiek privatų, tiek viešąjį finansavimą. EESRK ragina įvertinti atitinkamo finansavimo kriterijus, pavyzdžiui, ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę, kad būtų skatinama lygybė verslumo srityje, taip pat skatinti investicijas į projektus, kuriais didinama lyčių lygybė, be kita ko, ir skaitmeninėje bei priežiūros infrastruktūroje.

6.5. Jei Europos moterys vadovauja įmonei arba dirba savarankiškai, jos dažniau turi mažiau darbuotojų (nuo vieno iki penkių). Įmonėms dažniau vadovauja vyresnio amžiaus grupėms priklausančios moterys. Nors moterys mano, kad verslumas yra patraukli užimtumo galimybė, ir nors jos vidutiniškai yra labai išsilavinusios, moterys nurodo, kad jų verslumo pojūtis yra menkas, t. y. jos neįžvelgia naujų verslo galimybių, neturi įgūdžių pradėti verslą ir jas stabdo baimė patirti nesėkmę ⁽³⁰⁾.

6.6. Kartu su kultūrinėmis priežastimis tokį suvokimą gali formuoti ir problemos, susijusios su darbo ir šeimos poreikių derinimu. Todėl moterys verslininkės gali būti linkusios išsivirti tam tikruose sektoriuose ir nenoriai plėsti savo verslą. Norint paskatinti moterų verslumą, joms reikia padėti įveikti šiuos nusistatymus ir ribojančius veiksnius ⁽³¹⁾. Laikantis geresnio reglamentavimo darbotvarkės, aukščiausiojo lygio ES strategijos, kuria siekiama užtikrinti, kad ES teisės aktais apskritai būtų kuo efektyviau įgyvendinti jos tikslai, būtų galima suteikti papildomas paskatas taikant priemones, kuriomis supaprastinamos administracinės procedūros ir mažinamos reikalavimų laikymosi išlaidos, nepakenkiant atitinkamų teisės aktų apsaugos lygiui ⁽³²⁾.

7. Konkrečios pastabos. Ukrainos pabėgėliai

7.1. Rusijos invazija į Ukrainą sukėlė precedento neturinčią humanitarinę krizę, įskaitant šimtus tūkstančių į ES valstybes nares atvykusių prieglobsčio prašančių pabėgėlių, daugiausia moterų ir vaikų. Visos valstybės narės, remiamos pilietinės visuomenės, daro viską, kad pasirūpintų pabėgėliais, juos apgyvendintų ir integruotų į darbo rinkas, tačiau susiduriama su daugybe iššūkių, dėl kurių reikia geriau koordinuoti sprendimus ⁽³³⁾.

7.2. Kadangi dauguma pabėgėlių yra moterys su vaikais, negalėjimas naudotis socialinės priežiūros paslaugomis, lopšeliais, ikimokylinio ugdymo įstaigomis ir mokyklomis tampa kliūtimi, trukdančia moterims integruotis į darbo rinką. Be to, pagrindiniai integracijos elementai yra kalbos barjero įveikimas, pabėgėlių išsilavinimo ir kvalifikacijų pripažinimas ir greitas perkvalifikavimas bei kvalifikacijos kėlimas. Nuotoliniam darbui reikalingų priemonių, kaip antai interneto ryšio ir prietaisų, užtikrinimas taip pat yra viena iš priemonių, reikalingų šiai problemai spręsti.

⁽²⁸⁾ „Moterų verslumas 2020–2021: klestėjimas per krizę“ (angl. *Women's Entrepreneurship 2020/21: Thriving Through Crisis*). Išleido Pasaulinė verslumo tyrimų asociacija (angl. *Global Entrepreneurship Research Association*), Londono verslo mokykla, ISBN 978-1-9160178-8-7.

⁽²⁹⁾ Ten pat.

⁽³⁰⁾ Pasaulio verslumo stebėjimas (angl. *Global Entrepreneurship Monitor*).

⁽³¹⁾ Taip pat žr. OL C 299, 2012 10 4, p. 24.

⁽³²⁾ „Dėmesys MVĮ – ilgalaikė Europos pramonės ateities strategija“ (angl. *SME focus – Long-term strategy for the European industrial future*), Europos Parlamento Europos Sąjungos vidaus politikos generalinio direktorato Ekonomikos, mokslo politikos ir gyvenimo kokybės teminis skyrius, autorius Stephanus Johannes Smit, PE 648.776 – 2020 m. balandžio mėn.

⁽³³⁾ Remiantis pasiūlymais, pateiktais OL C 242, 2015 7 23, p. 9.

7.3. EESRK ragina valstybes narės laikytis labiau koordinuoto požiūrio įgyvendinant *Politines gaires dėl paramos Ukrainos pabėgėlių įtraukimui į švietimo sistemą: svarstymai, pagrindiniai principai ir praktika* ⁽³⁴⁾. EESRK taip pat ragina Europos Komisiją aktyvinti visas galimas finansavimo galimybes, ypač skirtas valstybėms narėms, į kurias atvyksta itin daug pabėgėlių.

7.4. Moterims karo ir bėgimo nuo konfliktų metu kyla didesnė grėsmė patirti seksualinį išnaudojimą ir prievartą. Karo metu išžaginimas dažnai naudojamas kaip ginklas. Ukrainietėms pabėgėlėms, ypač išžaginimo aukoms, labai svarbu turėti galimybę naudotis lytinės ir reprodukcinės sveikatos paslaugomis, įskaitant kontracepciją, skubiąją kontracepciją, saugų nėštumo nutraukimą ir psichologinių traumų gydymą. Moterys niekada neturėtų būti verčiamos tęsti nepageidaujamą nėštumą. Šių paslaugų nebuvimas valstybėse narėse niekada neturėtų būti priežastis neleisti joms išvykti iš nesaugios šalies. Visos valstybės narės turi užtikrinti galimybę visoms pabėgėlėms naudotis šiomis paslaugomis. Apskritai, kiekvienam pabėgėliui turi būti aktyviai teikiamas traumų gydymas, kitaip tai puiki terpė vėlesniems konfliktams ir neigiamoms emocijoms užgimti, o tai labai brangiai kainuoja valstybėms! Šioje srityje labai reikia žemo slenksčio mišrių paramos pasiūlymų, o tokių pradedančiųjų įmonių finansavimas turi būti nuosekliai remiamas.

7.5. Dar vienas klausimas, kurį reikia spręsti, yra pabėgėlių, ypač vaikų, skiepijimo statusas. Kadangi ES yra gerai išvystytos vaikų skiepijimo programos, valstybėse narėse pašalinama tikimybė susirgti daugybe pavojingų ligų, pavyzdžiui, poliomieliu, raupais, kai kuriomis hepatito rūšimis ir kt. Norėdamos išsaugoti šiuos pasiekimus, valstybės narės turi sutelkti savo sveikatos priežiūros sistemas, ir šiame procese labai padės ES lygmens gairės. Papildomų sunkumų kyla dėl to, kad daugelyje valstybių narių norint naudotis socialinės priežiūros paslaugomis, pavyzdžiui, ikimokyklinio ugdymo įstaiga ar mokykla, vaikas turi būti visiškai paskiepytas.

7.6. Vėliau Ukrainos atstatymas turėtų būti galimybė didinti lyčių lygybę tarp ukrainiečių, be kita ko, kuriant švietimo, sveikatos priežiūros, socialinę ir skaitmeninę infrastruktūrą.

Bruselis, 2022 m. liepos 13 d.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė
Christa SCHWENG

⁽³⁴⁾ <https://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/resources/publications/policy-guidance-on-refugees.htm>

PRIEDAS

Šis pakeitimas, už kurį buvo atiduota ne mažiau kaip ketvirtadalis balsų, svarstymo metu buvo atmestas (Darbo tvarkos taisyklių 43 straipsnio 2 dalis):

1 PAKEITIMAS**Pateikė:**

ANGELOVA Milena

BLIJLEVENS René

KONTKANEN Mira-Maria

MINCHEVA Mariya

PILAWSKI Lech

VADÁSZ Borbála

SOC/731 – Lyčių lygybė**3.5 punktas**

Iš dalies pakeisti taip:

Skyriaus nuomonė	Pakeitimas
<p>Nors per pastarąjį dešimtmetį moterų skaičius darbo rinkose padidėjo, vis dar pastebima aiški lyčių segregacija ⁽¹⁾. Ir toliau išlieka nelygios moterų galimybės gauti išsilavinimą ir naudotis ekonominėmis galimybėmis, nors nelygybės lygis Europoje (su tam tikrais skirtumais tarp Vakarų ir Rytų Europos), palyginti su kitomis pasaulio šalimis, yra mažiausias ⁽²⁾. EESRK taip pat ragino imtis skubių priemonių, siekiant visose srityse ir sektoriuose panaikinti vyrų ir moterų darbo užmokesčio ir pensijų skirtumus, visų pirma taikant privalomas darbo užmokesčio skaidrumo priemones ⁽³⁾, ir pabrėžia, kad darbo užmokesčio skirtumai didina pensijų skirtumus, o dėl to moterys yra ypač pažeidžiamos.</p> <p>Moterų profesiniam pasirinkimui įtakos turi ir kultūrinis kontekstas bei tradiciniai stereotipai. Daug daugiau moterų nei vyrų dirba, pavyzdžiui, švietimo, priežiūros, sveikatos ir socialiniuose sektoriuose, o vyrai dominuoja tokiuose sektoriuose kaip statyba ir sunkioji pramonė.</p> <p>⁽¹⁾ EIGE. ⁽²⁾ Lyčių lygybės indeksas. ⁽³⁾ SOC/678.</p>	<p>Nors per pastarąjį dešimtmetį moterų skaičius darbo rinkose padidėjo, vis dar pastebima aiški lyčių segregacija ⁽¹⁾. Ir toliau išlieka nelygios moterų galimybės gauti išsilavinimą ir naudotis ekonominėmis galimybėmis, nors nelygybės lygis Europoje (su tam tikrais skirtumais tarp Vakarų ir Rytų Europos), palyginti su kitomis pasaulio šalimis, yra mažiausias ⁽²⁾. EESRK taip pat ragino imtis skubių priemonių, siekiant visose srityse ir sektoriuose panaikinti vyrų ir moterų darbo užmokesčio ir pensijų skirtumus, visų pirma propaguojant darbo užmokesčio skaidrumo priemones ⁽³⁾, ir pabrėžia, kad darbo užmokesčio skirtumai didina pensijų skirtumus, o dėl to moterys yra ypač pažeidžiamos.</p> <p>Moterų profesiniam pasirinkimui įtakos turi ir kultūrinis kontekstas bei tradiciniai stereotipai. Daug daugiau moterų nei vyrų dirba, pavyzdžiui, švietimo, priežiūros, sveikatos ir socialiniuose sektoriuose, o vyrai dominuoja tokiuose sektoriuose kaip statyba ir sunkioji pramonė.</p> <p>⁽¹⁾ EIGE. ⁽²⁾ Lyčių lygybės indeksas. ⁽³⁾ SOC/678.</p>

Balsavimo rezultatai

Už 93
Prieš 114
Susilaikė 12

III

(Parengiamieji aktai)

EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ
KOMITETAS571-OJI EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETO PLENARINĖ SESIJA
DALYVAUJANT TIK FIZIŠKAI, 2022 7 13–2022 7 14

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria, siekiant geresne apsauga nuo nesąžiningos veiklos ir geresniu informavimu suteikti vartotojams daugiau galių dalyvauti žaliojoje pertvarkoje, iš dalies keičiamos direktyvos 2005/29/EB ir 2011/83/ES

(COM (2022) 143 final – 2022/0092 (COD))

(2022/C 443/10)

Pranešėjas **Thierry LIBAERT**Bendrapranešėjis **Gonçalo LOBO XAVIER**

Europos Sąjungos Taryba, 2022 4 12

Europos Parlamentas, 2022 4 7

Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 114 straipsnis
Atsakingas skyrius	Bendrosios rinkos, gamybos ir vartojimo skyrius
Priimta skyriuje	2022 6 27
Balsavimo rezultatai (už/prieš/susilaikė)	82 / 0 / 3
Priimta plenarinėje sesijoje	2022 7 14
Plenarinė sesija Nr.	571
Balsavimo rezultatai (už/prieš/susilaikė)	209 / 0 / 1

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) remia Europos Komisijos (EK) pasiūlymus, kuriais siekiama įgalinti vartotojus aktyviau dalyvauti žaliojoje pertvarkoje. Jis ragina EK nemažinti užmojų, nes šis projektas daro teigiamą poveikį ekonomikai, visuomenei ir aplinkai.

1.2. EESRK pabrėžia poreikį dėti visas pastangas, kad vartotojams būtų sistemingai teikiama informacija, visų pirma apie atsargines dalis ir taisymo instrukcijas, taip pat apie planuojamus programinės įrangos naujinius.

1.3. EESRK primygtinai prašo EK atkakliai remti buitinių elektros prietaisų ir elektronikos prietaisų taisomumo įvertį. Šis įvertis turėtų atspindėti vartotojų lūkesčius, susijusius tiek su gaminių, kuriems jis taikomas, įvairove, tiek su kriterijais, į kuriuos atsižvelgiama.

1.4. EESRK mano, kad EK turėtų ne tik spręsti šių gaminių taisomumo klausimą, bet ir ateityje siekti pažangos užtikrinant paprastą ir suderintą gaminių tvarumo ženklumą.

1.5. Juo taip pat siekiama skatinti naujų taisytojų mokymą ir dabartinių kvalifikacijos kėlimą, nes tai yra būtina siekiant plėtoti taisytojų, kuris yra svarbus mūsų žemyno užimtumo šaltinis. EESRK taip pat ragina Europą mažinti savo priklausomybę nuo žaliavų, kad būtų sustiprintas jos gebėjimas taisyti ir apsirūpinti atsarginėmis dalimis. Europai taip pat reikalinga rimta ir veiksminga reindustrializacijos politika. Pastarojo meto krizės atskleidė trūkumus, kuriuos reikėtų vertinti kaip atsigavimo galimybes.

1.6. Ženklinant reikia ne tik nurodyti teisės aktuose numatytą garantijos trukmę, bet ir geriau apsaugoti vartotoją nuo painiavos tarp teisinių ir komercinių garantijų. Be to, garantijoje turi būti skatinama pirmenybę teikti gaminio taisymui, o ne jo pakeitimui, tačiau neapribojant vartotojo laisvės pasirinkti teisės gynimo priemonę.

1.7. EESRK pritaria, kad siekiant skatinti pratęsti produktų naudojimo trukmę, į klaidinančiais laikomų veiksmų sąrašą būtų įtraukta nauja komercinė praktika. Vis dėlto trijose srityse EESRK prašo EK neapsiriboti įpareigojimu teikti informaciją:

- metodai, taikomi siekiant sutrumpinti gaminio naudojimo trukmę: EESRK mano, kad ši praktika turėtų būti laikoma ne tik paprasčiausiu neinformavimu, bet ir klaidinančia komercine veikla;
- tam tikrų prekių nepataisomumas: šiuo atveju sąmoningai sukuriamos kliūtys taisyti gaminį taip pat galėtų būti laikomos ne paprastu neinformavimu, o klaidinančia komercine veikla;
- naujiniai, galintys sukelti gedimus: todėl reikia nustatyti naujinio grįžtamumo reikalavimą.

1.8. Vartotojų galių stiprinimas turi būti siejamas su geresne apsauga nuo klaidinančios reklamos. Šiuo tikslu reklamos teisinėje sistemoje turi būti geriau atsižvelgta į darnaus vystymosi tikslus.

1.9. Todėl reklamoje turi būti draudžiami bet kokie nepagrįsti teiginiai, kurie, pavyzdžiui, dažnai būna susiję su anglies dioksido poveikio neutralumu, ir bet kokios nuorodos į elgesį, prieštaraujantį aplinkos apsaugai ir gamtos išteklių išsaugojimui, arba tokio elgesio vaizdavimas. Taip pat reikia stiprinti gebėjimus kontroliuoti ekologiškumo teiginius.

1.10. EK, siekdama išvengti bet kokios painiavos ir turėdama omenyje tai, kad daugėja dažnai savadarbių aplinkosaugos ženklų, turi daugiau dėmesio skirti ES ekologiniam ženklui ir sertifikavimo procedūrų poreikiui ženklinimo srityje.

1.11. Siekdamas įspėti apie klaidinančią komercinę praktiką, EESRK ragina ES stiprinti pranešėjų apie produktų aplinkosaugines charakteristikas apsaugą.

1.12. Galiausiai EESRK ragina Komisiją skatinti, kad būtų didinamas vartotojų informuotumas apie atsakingo vartojimo iššūkius.

2. Svarbiausios Komisijos komunikato nuostatos

2.1. Siūloma direktyva siekiama sustiprinti vartotojų teises iš dalies keičiant dvi direktyvas, kuriomis vartotojų interesai ginami ES lygmeniu: Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2005/29/EB dėl nesąžiningos komercinės veiklos⁽¹⁾ ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2011/83/ES dėl vartotojų teisių⁽²⁾. Pasiūlymo tikslas – padėti kurti žiedinę, švarią ir žalią ES ekonomiką, suteikiant vartotojams daugiau galių priimti pagrįstus sprendimus dėl pirkimo, ir taip prisidėti prie tvaresnio vartojimo. Pasiūlymu taip pat siekiama kovoti su nesąžininga komercine veikla, dėl kurios suklaidinti vartotojai nesirenka vartoti tvariai.

(1) 2005 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 97/7/EB, 98/27/EB bei 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 („Nesąžiningos komercinės veiklos direktyva“) (OL L 149, 2005 6 11, p. 22).

(2) 2011 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/83/ES dėl vartotojų teisių, kuria iš dalies keičiamos Tarybos direktyva 93/13/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/44/EB bei panaikinamos Tarybos direktyva 85/577/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/7/EB (OL L 304, 2011 11 22, p. 64).

2.2. Šis pasiūlymas buvo viena iš iniciatyvų, nurodytų Naujojoje vartotojų darbotvarkėje⁽³⁾ ir Žiedinės ekonomikos veiksmų plane⁽⁴⁾, jis yra parengtas remiantis Europos žaliuoju kursu⁽⁵⁾.

2.3. Pasiūlyme numatytos įvairios priemonės, kuriomis siekiama atnaujinti galiojančius vartotojų apsaugos teisės aktus ir užtikrinti, kad vartotojai būtų apsaugoti ir galėtų aktyviai prisidėti prie žaliosios pertvarkos. Šiuo metu Vartotojų teisių direktyvoje prekybininkų reikalaujama pateikti vartotojams informaciją apie pagrindines prekių ar paslaugų savybes.

2.4. Tačiau, kadangi nėra įpareigojimo teikti informaciją apie komercinių tvarumo garantijų nebuvimą, šia direktyva gamintojai nepakankamai skatinami suteikti tokias garantijas vartotojams. Tyrimai rodo, kad tais atvejais, kai vartojimo produktai siūlomi su komercine garantija, informacija apie šias komercines garantijas ir sąskaitų faktūrų vartotojams tvarką dažnai būna neaiški, netiksli arba neišsami; dėl to vartotojams sunku palyginti produktus ir atskirti komercinę garantiją nuo (privalomos) teisinės garantijos⁽⁶⁾.

2.5. Be to, direktyvoje nenustatyti konkretūs reikalavimai teikti vartotojams informaciją apie prekių taisomumą. Tokios informacijos, kuri padėtų skatinti taisyti prekes ir būtų ypač naudinga siekiant padėti vartotojams prisidėti prie žiedinės ekonomikos, pardavimo vietose dažniausiai trūksta. Naujais tyrimais rodo, kad net 80 proc. ES vartotojų teigia, jog jiems sunku rasti informacijos apie tai, ar gaminys lengvai pataisomas⁽⁷⁾.

3. Bendrosios pastabos

3.1. Šiuo metu dauguma Europos vartotojų apgailestauja, kad jiems trūksta informacijos apie vartojimo poveikį aplinkai. Europos Komisijos surengtos viešos konsultacijos patvirtino šią išvadą. 2012 m. Eurobarometro apklausa „Europos vartotojų elgsena ir požiūris į ekologiškus gaminius“ parodė, kad 92 proc. Europos respondentų pritaria informacijos apie gaminių naudojimo trukmę teikimui.

3.2. Toks informacijos trūkumas yra žalingas, nes aiški ir įskaitoma informacija gali paskatinti pakeisti elgseną. Šį poveikį patvirtino EESRK, atlikęs tyrimą, kuriame dalyvavo 3 000 Europos vartotojų ir per kurį buvo imituojamas kasdienio vartojimo prekių naudojimo trukmės rodymas internetinės prekybos svetainėje. Tyrimo duomenimis, nurodžius naudojimo trukmę, ilgaamžiai produktai parduodami 56 proc. dažniau.

3.3. Nepakankamas vartotojų informavimas turi didelę socialinę reikšmę. Dėl sunkumų, susijusių su perkamąja galia, vidurinėsios klasės ir nepalankioje padėtyje esančių socialinių kategorijų gyventojai turi būti skatinami taisyti ir vartoti atsakingiau. Vartotojų informavimo paprastais būdais gerinimas yra viena iš priemonių, kaip galima padaryti, kad atsakingas vartojimas būtų prieinamesnis pažeidžiamiausiems žmonėms.

3.4. Geresnis vartotojų informavimas padeda stiprinti Europos įmonių verslo modelį. Atsižvelgiant į dempingo riziką, susijusią su pigių produktų importu, labai mažos įmonės ir MVĮ bei jų vadovai gali sulaukti daugiau vartotojų dėmesio; tai leis jiems skatinti Europoje kuriamų produktų kokybę.

3.5. Europos mažmenininkai ir fizinės parduotuvės taip pat gali pasinaudoti šiais būsimais teisės aktų pakeitimais, padidindami savo lyginamąjį pranašumą internetinių parduotuvių atžvilgiu. Vartotojui teikiama nauja informacija sustiprina fizinio pardavėjo patariamąjį vaidmenį. Tokie pokyčiai padeda didinti užimtumą ES. Todėl Europai reikia tinkamų žmogiškųjų išteklių: EESRK ragina Komisiją remti įmonių, ypač MVĮ, pastangas mokymo srityje.

⁽³⁾ COM(2020) 696 final, 2020 m. lapkričio 13 d.

⁽⁴⁾ COM(2020) 98 final, 2020 m. kovo 11 d.

⁽⁵⁾ COM(2019) 640 final, 2019 m. gruodžio 11 d.

⁽⁶⁾ Europos Komisija, *Consumer market study on the functioning of legal and commercial guarantees for consumers in the EU* (Vartotojų rinkos tyrimas apie teisinių ir komercinių garantijų vartotojams veikimą ES), 2015 m. Tyrimas, atliktas siekiant pagrįsti Europos Komisijos atliktą poveikio įvertinimą: *Study on Empowering Consumers Towards the Green Transition*, 2021 m. liepos mėn. *Commercial warranties: are they worth the money?* ECC-Net, 2019 m. balandžio mėn.

⁽⁷⁾ Europos Komisija, *Behavioural Study on Consumers' engagement in the circular economy*, 2018, p. 81.

3.6. Nors būtina pateikti tinkamą informaciją apie aplinką, svarbu užtikrinti, kad būtų atsižvelgta į įvairius poveikius aplinkai. Poveikis klimatui, matuojamas kaip šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimas, yra pagrindinis viešų diskusijų objektas, tačiau tai yra tik viena poveikio aplinkai dalis. Pavyzdžiui, produkto gyvavimo ciklo analizė rodo, kad daugumos vartojimo prekių atveju poveikis aplinkai daromas išgaunant išteklius ir gaminant produktus, todėl aplinkosaugos prioritetą grindžiamas produktų naudojimo trukmės ilginimu.

3.7. Visais šiais aspektais vidutinis europiečių vartojimas aplinkos požiūriu nėra tvarus. Apskaičiavus ekologinį pėdsaką, paaiškėjo, kad, pavyzdžiui, europiečio gyvenimo būdai prireiktų 2,8 planetos.

3.8. Daugeliu atvejų dėl produkto projektavimo būdų sutrumpėja gaminio naudojimo trukmė: ar tai būtų dėl techninių procesų, kliūčių taisymui ar programinės įrangos technologijų. Pirmalaikis jų nusidėvėjimas yra vienas iš pagrindinių vartotojų nepasitenkinimo aspektų, nes jie patiria didelę informavimo asimetriją.

3.9. Galiausiai EESRK pažymi, kad dėl karo Ukrainoje dar labiau būtina stiprinti Europos strateginį savarankiškumą. Šiuo požiūriu turėtų būti skatinamos iniciatyvos, kuriomis prisidedama prie ilgesnės produktų naudojimo trukmės, ypač susijusios su strategiškai svarbiais metalais.

4. Konkrečios pastabos

4.1. Suteikti vartotojams papildomos informacijos apie prekių patvarumą

4.1.1 Atsižvelgiant į produktų naudojimo trukmės klausimų svarbą, būtina stiprinti vartotojų informavimą. Šiuo požiūriu Komisijos pasiūlymas yra sveikintinas, nes juo siekiama susisteminti informacijos apie atsarginių dalių prieinamumą, naudotojo vadovus ar programinės įrangos naujinių laikotarpį teikimą.

4.1.2 Dera priminti, informacijos trūkumas daro žalą, tačiau perteklinės ar techninės informacijos plitimas yra beveik toks pat žalingas.

4.1.3 EESRK išpėja Komisiją apie galimus siūlomos naujos informacijos naudojant elektronines etiketes ar QR kodus trūkumus. Šie metodai ne tik daro papildomą skaitmeninį poveikį aplinkai: reikėtų nepamiršti, kad bet koks papildomas veiksmas (būtinybė išsitraukti išmanųjį telefoną, spustelėti, užfiksuoti...) yra papildoma kliūtis atsakingam vartojimui.

4.1.4 Komisijos pasiūlymas yra žingsnis teisinga linkme, nes jame komunikacijos iššūkiai yra siejami su pirmalaikio gaminių nusidėvėjimo klausimais. Pirmasis vartotojų informavimo gerinimo etapas turėtų būti kuo didesnio gaminių skaičiaus pažymėjimas taisomumo įverčiu, kaip tai nuo 2021 m. daroma Prancūzijoje. Iš tikrųjų taisomumas yra vienas iš lengviausiai įvertinamų gaminio tvarumo aspektų.

4.1.5 Siekiant įveikti šiuos iššūkius, taisomumo įvertis turi būti kuriamas plataus užmojo veiksmais bent dviejose srityse. Pirmą, jis turi būti taikomas kuo didesniai elektros, elektronikos ir buitinės technikos gaminių skaičiui. Antra, turi būti atsižvelgiama į visus taisomumo aspektus, įskaitant taisymo išlaidas (atsarginių dalių kainą), galimybes gauti atsarginių dalių ir programinės įrangos palaikymo sąlygas.

4.1.6 EESRK mano, kad plataus užmojo vartotojų informavimo politika neturėtų apsiriboti tik taisomumu. Iš tikrųjų vartotojų lūkesčiai daugiausia susiję su produktų ilgaamžiškumu, o ne su jų pataisomumu. Beje, EESRK jau yra išreiškęs savo nuomonę šiuo klausimu⁽⁸⁾. ES reikia paprasto rodiklio, kuris suteiktų informacijos apie gaminio tvarumą, įskaitant taisomumą, taip pat tvirtumą ir atnaujinamumą; tai netiesiogiai paskatins Europoje reindustrializaciją. Šis principas, dėl kurio taikymo, be abejo, reikia diskutuoti su suinteresuotaisiais subjektais ir kuris turi būti progresyvus, turi būti įtrauktas į Komisijos pasiūlymus, rizikuojant, kad nebus atsižvelgta į svarbius vartotojų lūkesčius.

⁽⁸⁾ OL C 67, 2014 3 6, p. 23.

4.1.7 Reikia toliau dirbti ir tobulinti garantijas, kad būtų sustiprintas vartotojų informavimas. Pirma, EK turėtų dar kartą patvirtinti paprastą principą: atitikties garantijos (Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2019/771⁽⁹⁾) buvimas ir galiojimo laikas turėtų būti nurodomas visur, fizinėse parduotuvėse ar internete, prie visų atitinkamų prekių. Iš tikrųjų pirmenybė turi būti teikiama galiojančių teisės aktų vykdymui, o ne naujoms teisėms.

4.1.8 EESRK palankiai vertina tai, kad buvo atsižvelgta į sunkumus, su kuriais gali susidurti vartotojai norėdami atskirti komercines garantijas nuo teisinės garantijos. Todėl sveikintina, jog Komisija numato, kad dėl šios komercinės garantijos nekiltų painiava.

4.1.9 Siekiant didesnio teigiamo poveikio aplinkos apsaugai, taikant garantiją galėtų būti skatinama, kad sugedusios prekės būtų taisomos, o ne keičiamos naujomis. ES galėtų skatinti, kad gedimo atveju pirmenybė būtų teikiama taisymui, o ne keitimui, sudarydama sąlygas, kad taisymas vartotojams būtų paprastesnis, greitesnis ir patogesnis.

4.1.10 Atsižvelgiant į šias nuostatas, piliečių informuotumo didinimas gali dar labiau paskatinti šį vartojimo perorientavimą. Todėl ES turi skatinti ar net inicijuoti atsakingų vartojimo įpročių skatinimo kampanijas (informavimą, naudotų prekių pardavimą, remontą, techninę priežiūrą), visų pirma remiant organizuotai pilietinei visuomenei, kuri gali atlikti svarbų vaidmenį teikiant šį pasiūlymą.

4.2. Sugriežtinti nuostatas, neapsiribojant reikalavimu teikti informaciją

4.2.1 Bausdama tik už informacijos nepateikimą, Europos Sąjunga atvertų kelią tokios praktikos, kuri vis dėlto yra nesuderinama su vartotojų ir aplinkos apsauga, įteisinimui. ES negali uždrausti tik neinformuoti apie gaminio naudojimo trukmės ribojimo metodą, ji turi apkritai uždrausti šią praktiką. Kitaip tariant, būtų nesuprantama, jeigu ES teigtų, kad planuotas nusidėvėjimas yra leidžiamas, jei prie jo pridama informacija vartotojams. Ši nuostata turi būti tokia, kad gamintojams būtų duotas aiškus ženklas, jog Europos gaminiai negali būti projektuojami taip, kad sugestų per anksti.

4.2.2 Panašiai ir dėl kitų direktyvos formuluočių kyla pavojus, kad vartotojai nebus pakankamai apsaugoti. Nepakanka įpareigoti gamintoją informuoti vartotoją, kad prekė yra netaisynta. Turėtų būti uždraustas būtent toks tyčinis prekės netaisomumas.

4.2.3 EESRK ir EK žino, kad programinės įrangos naujiniai dažnai naudoja daug atminties ir energijos reikalaujančios kompiuterines programas, trumpinančias prijungtos įrangos naudojimo trukmę. Teisės aktuose turėtų būti ne tik reikalaujama, kad gamintojas informuotų vartotoją apie neigiamą naujinių poveikį. Vėlgi, nesunku išivaizduoti, kaip ši informacija gali būti paslėpta tarp gausybės teigiamos informacijos apie šiuos naujinius, skatinančius vartotoją juos priimti.

4.3. Vartotojų teises mažinančios praktikos reguliavimas ir sankcijų taikymas

4.3.1 Kaip teisingai pastebi Komisija, ekologinio manipuliavimo praktika yra viena iš pagrindinių kliūčių, trukdančių informuoti vartotojus apie žaliąją pertvarką. Direktyvos projekte teisingai pažymima, kad reikia taikyti sankcijas už bendro pobūdžio ekologiškumo teiginius, kurie nėra objektyviai įrodomi.

4.3.2 EESRK palankiai vertina draudimą skelbti tvarumo ženklus, kuriems netaikoma oficiali sertifikavimo sistema. Tikėtina, kad laipsniškas ir suderintas šioje nuomonėje siūlomo Europos įverčio plėtojimas gali atliepti šį poreikį.

4.3.3 Kai kurie kiti ekologiškumo teiginiai dažnai trukdo gerai informuoti vartotojus. Teisėta uždrausti teiginius apie aplinkosauginį veiksmingumą, kai jie susiję tik su viena gaminio savybe arba tik su teisinių prievolių ar įprastos praktikos taikymu.

4.3.4 Skatinant atsakingą vartojimą, taip pat reikia stiprinti ženklus, kuriais patvirtinamos rimtos aplinkosaugos iniciatyvos. Šiuo požiūriu, nepaisant padarytos pažangos, ES ekologinis ženklas vis dar nepakankamai naudojamas. Reikėtų numatyti paramą šio ženklo prieinamumo didinimui ir atitinkamą informavimo kampaniją.

⁽⁹⁾ 2019 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/771 dėl tam tikrų prekių pirkimo–pardavimo sutarčių aspektų, kuria iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2017/2394 ir Direktyva 2009/22/EB bei panaikinama Direktyva 1999/44/EB (OL L 136, 2019 5 22, p. 28).

4.3.5 Logiška šių elementų pasekmė – reikia geriau įtraukti darnaus vystymosi principus į reklamos teisinę sistemą, tuo tikslu taip pat griežtai reglamentuojant labiausiai aplinką teršiančių produktų reklamą, kaip nurodyta naujausioje EESRK nuomonėje šiuo klausimu ⁽¹⁰⁾.

4.3.6 Vadovaujantis tuo pačiu principu, jeigu reklamoje turi būti vengiama naudoti ekologiškumo teiginius apie visą produktą, kai jie susiję tik su tam tikrais jo elementais, joje taip pat turi būti draudžiami bet kokie nepagrįsti teiginiai, kurių pernelyg dažnai pasitaiko anglies dioksido neutralumo tema, ir bet kokia nuoroda į elgesį, prieštaraujantį aplinkos apsaugai bei gamtos išteklių išsaugojimui, bei tokio elgesio rodymas. Be to, reklamoje neturėtų būti pateikiama informacija, kuria subanalinama arba skatinama tvaraus vystymosi tikslams prieštaraujanti praktika ar idėjos.

4.3.7 Norint iš anksto įspėti apie klaidinančią komercinę praktiką, dažnai reikia gauti informaciją iš tų, kas teikia gaminius rinkai. Tačiau dabar šios srities pranešėjų nėra daug, nes baiminamasi represijų. Tokiems pranešėjams turėtų būti taikoma Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2019/1937 ⁽¹¹⁾ nustatyta pranešimo apie pažeidimus procedūra.

Visos šios nuostatos bus visapusiškai veiksmingos tik tuo atveju, jei dėl jų bus susitarta su ekonominės veiklos vykdytojais, atstovaujančiais tiek didelėms, tiek mažosioms ir vidutinėms įmonėms, ir su socialiniais partneriais, vartotojų asociacijomis bei apskritai su pilietine visuomene. EESRK mano, kad tai labai svarbi politika, nes ja įtvirtinamas prie aplinkosaugos iššūkių pritaikytas konkurencingos rinkos modelis, kuris yra sukurtas siekiant pasirūpinti vartotojais ir Europos ekonominės veiklos vykdytojų konkurencingumu ir jis dera su Europos strateginio savarankiškumo iššūkiais.

Bruselis, 2022 m. liepos 14 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė
Christa SCHWENG*

⁽¹⁰⁾ OL C 105, 2022 3 4, p. 6.

⁽¹¹⁾ 2019 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/1937 dėl asmenų, pranešančių apie Sąjungos teisės pažeidimus, apsaugos (OL L 305, 2019 11 26, p. 17).

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl įmonių tvarumo išsamaus patikrinimo, kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2019/1937

(COM(2022) 71 final)

(2022/C 443/11)

Pranešėja **Antje GERSTEIN**

Prašymas pateikti nuomonę	Europos Parlamentas, 2022 4 4 Europos Sąjungos Taryba, 2022 4 5
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 50 straipsnio 1 dalis, 2 dalies g punktas ir 114 straipsnis
Atsakingas skyrius	Bendrosios rinkos, gamybos ir vartojimo skyrius
Priimta skyriuje	2022 6 27
Priimta plenarinėje sesijoje	2022 7 14
Plenarinė sesija Nr.	571
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	179 / 6 / 14

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1 Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) palankiai vertina pasiūlymą kaip svarbų žingsnį kuriant nuoseklią ES tvaraus įmonių valdymo ir išsamaus patikrinimo teisės aktų sistemą, kurioje pagarba žmogaus teisėms yra įmonių ir direktorių pareiga. Turėtų būti siekiama užtikrinti teisinį tikrumą įmonėms, darbuotojams ir visiems kitiems suinteresuotiesiems subjektams.

1.2 Todėl EESRK ragina teisėkūros institucijas atsižvelgti į vienodų sąlygų idėją ir numatyti, kad bent pagrindinės nuostatos būtų visapusiškai suderintos, siekiant išvengti iškraipymą lemiančių neatitikimų tarp valstybių narių perkėlimo į nacionalinę teisę teisės aktų.

1.3 EESRK pabrėžia, kad labai svarbūs Jungtinių Tautų verslo ir žmogaus teisių pagrindiniai principai. Jie yra kriterijus, kuriuo aiškiai išdėstytos visų subjektų (valstybių, įmonių, pilietinės visuomenės, profesinių sąjungų ir darbuotojų atstovų) pareigos ir atsakomybė, grindžiama trijų ramsčių modeliu „apsaugoti, gerbti ir ištaisyti“, siekiant gerinti žmogaus teisių padėtį tiekimo ir vertės grandinėse visame pasaulyje. Valstybių tarptautiniai įsipareigojimai žmogaus teisių srityje nustato prievolę valstybėms gerbti, saugoti ir įgyvendinti jų teritorijoje ir (arba) jurisdikcijoje esančių asmenų žmogaus teises.

1.4 Sisteminius ir tvarius pokyčius vietos lygmeniu galima pasiekti tik remiant valstybes, kad jos galėtų geriau vykdyti savo pareigą ginti žmogaus teises. Įmonėms tenka aiški atsakomybė gerbti žmogaus teises, tačiau jos negali pakeisti svarbaus valstybės vaidmens ir tinkamo jos veikimo. Atsižvelgdamas į tai, EESRK palankiai vertina Komisijos paskelbtą teisėkūros iniciatyvą, kuria bus konkrečiai sprendžiamas priverčiamojo darbo klausimas.

1.5 EESRK ragina direktyvoje aiškiai atskirti neigiamą poveikį, kurį sukelia arba kuriam daro įtaką įmonė, ir poveikį, kurio nesukelia arba kuriam daro įtaką ne įmonė, bet kuris yra tiesiogiai susijęs su jos veikla, produktais ar paslaugomis palaikant verslo santykius. Direktyvoje reikia pripažinti, kad atliekant išsamų patikrinimą būtina vadovautis rizika grindžiamu metodu ir tuo, kad toks patikrinimas gali apimti rizikos vertinimu grindžiamą prioritetų nustatymą.

1.6 EESRK norėtų pažymėti, kad politikos formuotojai turi atsižvelgti į sudėtingą labai mažų, mažųjų ir vidutinių įmonių padėtį ir užtikrinti, kad, išgaliojus išsamaus patikrinimo teisės aktams, būtų parengtos paramos priemonės Europos ir nacionaliniu lygmenimis.

1.7 Įmonių išsamaus patikrinimo vykdymas yra nuolatinis procesas, kurio sėkmę lemia profesinių sąjungų ir darbuotojų atstovų dalyvavimas. EESRK ragina apsvarstyti galimybę toliau plėtoti ES tvaraus įmonių valdymo sistemą. Šiomis aplinkybėmis dabartinis organizuotų ir išrinktų darbuotojų atstovų dalyvavimas (pvz., toks, kuris vykdomas remiantis Europos darbo tarybų veikla arba tarptautiniais pagrindų susitarimais) ir, kai taikoma, įmonių valdybose, suteikia tam tikras gaires ir paramą.

1.8 EESRK yra susirūpinęs dėl to, kad Komisijos pasiūlyme yra daug neaiškių teisinių sąvokų, kurias galima skirtingai interpretuoti, todėl mano, kad būtina geriau apibrėžti tokias sąvokas kaip „įtvirtinti verslo santykiai“, „vartotojų vertės grandinė“ ir „tinkamos priemonės“, nes jos apibrėžia, lemia arba nustato ne tik direktyvos taikymo sritį, bet ir susijusius išsamaus patikrinimo reikalavimus, sankcijas ir atsakomybę.

1.9 EESRK ragina pasiūlyme aiškiau apibrėžti grupes ir išsamaus patikrinimo prievoles. EESRK mano, kad vietoj „įmonės“ (3 straipsnio a punktas) tinkamiau ir nuosekliau vartoti apibrėžtą „įmonių grupę“, kuri yra tinkamesnė ir nuoseklesnė, kai kalbama apie informacijos atskleidimo mechanizmus, ataskaitų teikimo procedūras, pranešimų ir (arba) skundų tvarkymą ir šviečiamąsias pastangas įmonėje.

2. Komisijos pasiūlymo aplinkybės

2.1 Žmogaus teisės yra vienas iš pagrindinių klausimų, kurie yra svarbūs Europos Sąjungai, jos valstybėms narėms, Europos įmonėms, darbuotojams ir pilietinei visuomenei. Sąjungos perėjimas prie neutralaus poveikio klimatui ir žaliosios ekonomikos bei jos platus užmojo planas įgyvendinti Jungtinių Tautų darnaus vystymosi tikslus⁽¹⁾ skatina ES aktyviai dalyvauti verslo ir žmogaus teisių darbotvarkėje. Visiškai pritardamas šiuo metu taikomiems tarptautiniams standartams ir juos įgyvendinant pasiektiems dideliems laimėjimams (konkrečiai – Jungtinių Tautų verslo ir žmogaus teisių pagrindiniams principams⁽²⁾ ir EBPO rekomendacijoms daugiašalėms įmonėms⁽³⁾), EESRK pabrėžia, kad ypač svarbu suderinti politiką su šiomis priemonėmis. TDO Trišalėje deklaracijoje dėl principų, susijusių su daugiašalėmis įmonėmis ir socialine politika, taip pat pateikiamas išsamus teisių, susijusių su daugiašalėmis įmonėmis bei verslu, sąrašas, kuriame konkrečiai nurodomos konvencijos ir rekomendacijos dėl darbuotojų saugos ir sveikatos, ir į šį sąrašą reikėtų atsižvelgti. EESRK taip pat ragina suderinti nacionalines politikos priemones ir šiuo metu rengiamus ir panašioms sritims taikomus arba išsamaus patikrinimo taisykles taip pat apimančius Europos Sąjungos teisės aktus. Tokių teisės aktų pavyzdžiai: Įmonių informacijos apie tvarumą teikimo direktyva (IITD)⁽⁴⁾, Pasiūlymas dėl reglamento dėl įtakos miškų naikinimui neturinčių produktų⁽⁵⁾, Pasiūlymas dėl naujo Baterijų reglamento⁽⁶⁾, Tvarių gaminių iniciatyva (TGI)⁽⁷⁾ ir ES tvarių investicijų taksonomija⁽⁸⁾ ir būsima Komisijos teisėkūros iniciatyva, kuria bus veiksmingai uždrausta pateikti ES rinkai produktus, pagamintus naudojant priverčiamąjį darbą (prekiavimo uždraudimas)⁽⁹⁾.

2.2 Kai kurioms valstybėms narėms⁽¹⁰⁾ priėmus nacionalinius įmonių išsamaus patikrinimo teisės aktus, kilo vis didesnis poreikis sukurti vienodas Europos Sąjungos įmonių veiklos sąlygas ir išvengti susiskaidymo. Šiomis aplinkybėmis Europos Komisija pateikė šį pasiūlymą dėl horizontalaus pagrindo, skatindama įmones prisidėti prie pagarbos žmogaus teisėms įgyvendinimo ir aplinkos apsaugos.

⁽¹⁾ A/RES/70/1.

⁽²⁾ Jungtinių Tautų verslo ir žmogaus teisių pagrindinius principus 2011 m. birželio 16 d. rezoliucijoje 17/4 patvirtino JT žmogaus teisių taryba (A/HRC/RES/17/4).

⁽³⁾ EBPO (2011 m.), EBPO rekomendacijos daugiašalėms įmonėms, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264115415-en>.

⁽⁴⁾ COM(2021) 189 final; OL C 517, 2021 12 22, p. 51.

⁽⁵⁾ COM(2021) 706 final.

⁽⁶⁾ COM(2020) 798 final.

⁽⁷⁾ COM(2022) 142 final.

⁽⁸⁾ OL L 198, 2020 6 22, p. 13.

⁽⁹⁾ https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13480-Effectively-banning-products-produced-extracted-or-harvested-with-forced-labour_lt

⁽¹⁰⁾ Prancūzija (*Loi relative au devoir de vigilance, 2017*), Vokietija (*Sorgfaltspflichtengesetz, 2021*), Nyderlandai (*Wet zorgplicht kinderarbeidm 2019*).

3. Bendrosios pastabos

3.1 Beprecedentis Rusijos išpuolis prieš Ukrainą reikšmingai keičia geopolitines aplinkybes ir paskatino iš esmės persvarstyti ekonominius santykius ir įvairių rūšių priklausomybę mūsų globalizuotoje ekonomikoje, todėl Europa sparčiau siekia daugiau nepriklausomybės svarbiausiose strateginėse srityse. Kadangi dėl to teks atlikti plataus užmojo mūsų tiekimo grandinių pertvarką, reikės apsvarstyti išsamaus patikrinimo ir pareigos laikytis politiniu lygmeniu priimtų sankcijų, kuriomis ribojama verslo apimtis, santykį. Todėl EESRK ragina sukurti metodą, kuris būtų praktiškas, kuriuo būtų atsižvelgiama į naujas verslo realijas ir kurį taikant būtų galima padėti teikti skubiai reikalingas konsultacijas.

3.2 Atsižvelgiant į tai, kad šiandienos tiekimo grandinės labai sudėtingos, pirmenybė turi būti teikiama išsamumui, o ne spartai – norint išlaikyti išsamią šios direktyvos struktūrą, reikia laikytis proporcingumo. Visada reikėtų pradėti nuo to, kad be visiškos pagarbos tarptautiniams žmogaus teisių standartams ir priemonėms, reikia siekti praktiškai ir veiksmingai integruoti nusistovėjusius Jungtinių Tautų verslo ir žmogaus teisių pagrindinių principų ir EBPO rekomendacijų daugiašalėms įmonėms aspektus, taip pat atidžiai įvertinti šios direktyvos pasekmes ir (arba) poveikį įvairių rūšių Europos įmonėms (pvz., labai mažoms, mažosioms ir vidutinėms įmonėms, tarptautiniu mastu veikiančioms kontroliuojančiosioms struktūroms).-

3.3 EESRK pabrėžia, kad siūloma direktyva yra tik vienas iš daug visapusiškesnės ES darbotvarkės, kuria siekiama skatinti aplinkos tvarumą, deramą darbą ir žmogaus teises visame pasaulyje, aspektų. Sisteminius ir tvarius pokyčius vietos lygmeniu galima pasiekti tik remiant valstybes, kad jos galėtų geriau vykdyti savo pareigą ginti žmogaus teises. Įmonėms tenka aiški atsakomybė gerbti žmogaus teises, tačiau jos negali pakeisti svarbaus valstybės vaidmens ir tinkamo veikimo, visų pirma valstybės pareigos teikti apsaugą nuo žmogaus teisių pažeidimų savo teritorijoje ir jurisdikcijoje, kur valstybė imasi reikiamų veiksmų, kai įgyvendinant veiksmingą politiką, teisės aktus, reglamentus ir sprendimus užkertamas kelias žmogaus teisių pažeidimams, jie tiriami, už juos baudžiama ir ištaisoma jų padaryta žala.

3.4 Įmonės privalo laikytis galiojančių įstatymų ir yra atsakingos už pagarbą žmogaus teisėms laikantis Jungtinių Tautų verslo ir žmogaus teisių pagrindinių principų. Jos turi įgyvendinti veiksmingą išsamaus patikrinimo procesą, kad užtikrintų pagarbą žmogaus teisėms vertės grandinėse. Valstybės ir jų valdžios institucijos privalo vykdyti baudžiamąjį persekiojimą už žmogaus teisių pažeidimus. Jos yra žmogaus teisių ir atitinkamų tarptautinių konvencijų adresatai. Valstybės pagrįstai turi daug vykdymo užtikrinimo įgaliojimų, kurių įmonės neturi ir niekada neturėtų turėti. Tokie įgaliojimai apima darbo vietų tikrinimą, baudų skyrimą, turto areštą, verslo licencijų panaikinimą, įtariamųjų suėmimą, kaltinimų pateikimą įtariamiesiems pažeidėjams ir nuteistųjų įkalinimą.

3.5 EESRK pabrėžia, kad ir toliau reikia teikti pirmenybę žaliajai pertvarkai, taip pat socialinei apsaugai ir žmogaus teisių, įskaitant profesinių sąjungų ir darbuotojų teises, apsaugai. Pilietinės visuomenės organizacijos taip pat turi atlikti svarbų vaidmenį užtikrinant patikimą skaidrumą, susijusį su pilietinių ir aplinkosaugos teisių pažeidimais, taip pat prižiūrėti, kad būtų laikomasi ES taksonomijos reikalavimo dėl investicijų tam, kad nebūtų pažeistas reikšmingos žalos nedarymo principas ir užtikrintos būtiniausios apsaugos priemonės ⁽¹¹⁾.

3.6 Profesinės sąjungos ir darbuotojų atstovai gerai žino, kuriose srityse gali pasitaikyti galimų nusižengimų. Todėl EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad svarbu įtraukti darbuotojų atstovus ir profesines sąjungas į išsamaus patikrinimo procesų kūrimo (rizikos kartografavimo) procesą ir į jo stebėseną (įgyvendinimą) bei ataskaitų apie pažeidimus teikimą (perspėjimo mechanizmus). Tik pasitelkus veiksmingą socialinę partnerystę galima valdyti pertvarką, kuria siekiama socialiniu ir ekologiniu požiūriu tvaresnės ekonomikos

⁽¹¹⁾ OL C 152, 2022 4 6, p. 105.

3.7 EESRK pažymi, kad tarptautinių žmogaus teisių sąrašas, kuriuo turėtų būti grindžiama direktyva, turi būti aiškiai apibrėžtas, kad įmonėms būtų užtikrintas teisinis tikrumas tarptautinio verslo srityje. EESRK mano, kad įmonių išsamus patikrinimas turėtų apimti ir žmogaus teisių standartų, pripažintų Jungtinių Tautų verslo ir žmogaus teisių pagrindiniuose principuose⁽¹²⁾ (šiuos principus sudaro principai, susiję su TDO pagrindiniais darbo standartais (jokio priverstinio darbo, vaikų darbo ir diskriminacijos ir asociacijų laisvė), Visuotine žmogaus teisių deklaracija⁽¹³⁾ ir Tarptautiniais pilietinių ir politinių teisių paktais⁽¹⁴⁾ bei ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktais⁽¹⁵⁾), patikrinimą. Be to, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje⁽¹⁶⁾ taip pat Europos Tarybos Europos žmogaus teisių konvencijoje⁽¹⁷⁾, Europos socialinėje chartijoje⁽¹⁸⁾ ir TDO Trišalėje deklaracijoje dėl principų, susijusių su daugiašalėmis įmonėmis ir socialine politika⁽¹⁹⁾ nustatytos teisės, vertybės ir principai, kurie yra orientyras visai ES.

3.8 EESRK mano esant aišku, kad direktyvą reikia patobulinti siekiant, kad ji būtų labiau suderinta, taip pat, kad joje būtų daugiau teisinio aiškumo ir tikrumo. Privalomo išsamaus patikrinimo sistemą reikėtų įgyvendinti remiantis sutartu standartu, kurio laikymasis užtikrinamas nustatant proporcingas, veiksmingas ir atgrasomojo pobūdžio sankcijas, o atsakomybė turėtų būti nustatoma remiantis aiškiai apibrėžtų žmogaus teisių pažeidimu.

4. Konkrečios pastabos

4.1 EESRK yra susirūpinęs dėl to, kad Komisijos pasiūlyme yra daug neaiškių teisinių sąvokų, kurias galima skirtingai interpretuoti ir kurias nacionalinės valdžios institucijos ir teismai gali taikyti nevienodai. Visų pirma EESRK mano, kad būtina geriau apibrėžti sąvoką „įtvirtinti verslo santykiai“, nes ja apibrėžiama ne tik direktyvos taikymo sritis, bet ir išsamaus patikrinimo reikalavimai, sankcijos ir atsakomybė už padarytą žalą. Taip pat reikia tvirtiau apibrėžti sąvoką „vartotojų vertės grandinė“. Įmonė negali kontroliuoti klientų veiksmų ir prisiimti už juos atsakomybės⁽²⁰⁾. Reikia geriau apibrėžti atitinkamas priemones, kurių įmonės turėtų imtis, kad būtų atleistos nuo atsakomybės, ir jas pagrįsti pavyzdžiais. Galiausiai siūlomi direktorių įpareigojimai atsižvelgti į „suinteresuotųjų subjektų“ indėlių yra neaiškūs.

4.2 Direktyvos projekte siūloma nustatyti, kad vertės grandinė apimtų ne tik tiesioginius ir netiesioginius tiekėjus, t. y. gamintojų grandies veiklą, bet ir produkto ar paslaugos naudojimą ir, kai tinkama, šalinimą, t. y. vartotojų grandies arba gyvavimo ciklo pabaigos veiklą. Iš tiesų, siekiant atsekti vartotojų grandies veiklą, kyla įvairių labai praktinio pobūdžio problemų. Visų pirma gali būti dar sunkiau atsekti produktą po to, kai jis buvo pateiktas rinkai, nei atsekti žaliavų ir sudedamųjų dalių pirkimą. Tai ypač pasakytina apie perdirbtus produktus, kurių atsekamumo dažnai neįmanoma užtikrinti.

4.3 Įmonės savo išsamaus patikrinimo žmogaus teisių srityje procesus turėtų kurti taip, kad jie būtų pagrįsti rizika ir proporcingi jų galimam ir realiam poveikiui. Todėl EESRK mano, kad būtina atitinkamai apibrėžti taikymo sritį: taikant tiesioginiams sutarties partneriams arba netiesioginiams partneriams, o pastaruoju atveju – tik tada, kai tai pagrįsta konkrečiau atvejo aplinkybėmis, tikintis, kad imamasi pakankamai veiksmų nepalankaus poveikio prevencijai, sušvelninimui, nutraukimui arba jo masto sumažinimui, pavyzdžiui, didelio masto vertikalios integracijos atvejais. Šis išbandytas atsakomybės metodas jau taikomas galiojančiuose teisės aktuose, pavyzdžiui, atsekamumo teisės aktuose, kaip nustatoma ES pagrindiniame reglamente (Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 178/2002⁽²¹⁾). Šiuo požiūriu iš esmės reikia, kad įmonė sukurtų sistemas ir procedūras, grindžiamas principu „žingsnis atgal, žingsnis pirmyn“, siekdama nustatyti, kas yra tiesioginis jos produktų tiekėjas ir tiesioginis pirkėjas (išskyrus galutinį vartotoją). Šis jau seniai taikomas metodas yra tinkamas, nes kiekviena atskira vertės grandinės šalis gali būti aiškiai laikoma atsakinga už procesus, kuriuos ji gali realiai paveikti.

⁽¹²⁾ 12 Jungtinių Tautų pagrindinis principas (Komentaras, 2 dalis).

⁽¹³⁾ A/RES/217(III).

⁽¹⁴⁾ A/RES/2200A (XXI).

⁽¹⁵⁾ A/RES/2200A (XXI).

⁽¹⁶⁾ OL C 326, 2012 10 26, p. 391..

⁽¹⁷⁾ http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf

⁽¹⁸⁾ <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168048b059>

⁽¹⁹⁾ OL C 429, 2020 12 11, p. 136.

⁽²⁰⁾ Atitinkamas taisyklės galima rasti ES teisėje dėl vartotojų grandies operacijų, t. y. dėl jautrių medžiagų (dvejo po naudojimo prekių ir karinių prekių) eksporto kontrolės.

⁽²¹⁾ 2002 m. sausio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 178/2002 nustatantis maistui skirtų teisės aktų bendruosius principus ir reikalavimus, įsteigiantis Europos maisto saugos tarnybą ir nustatantis su maisto saugos klausimais susijusias procedūras (OL L 31, 2002 2 1, p. 1).

4.4 Rizika grindžiamas metodas taip pat gali apimti sektorinį metodą – EESRK palankiai vertina tai, kad siūlomoje direktyvoje pripažįstama, jog išsamaus patikrinimo politikoje esama atskirų sektorių specifikos, į kurią reikia atsižvelgti. EESRK ragina teisėkūros institucijas atsižvelgti į svarbias daugelio suinteresuotųjų subjektų iniciatyvas ir standartus, parengtus ypač pažeidžiamose srityse (pvz., kakavos, bananų ir alyvpalmių aliejaus).

4.5 EESRK primena, kad pagal 15-ą ir 22-ą Jungtinių Tautų verslo ir žmogaus teisių pagrindinį principą reikalaujama imtis taisomųjų priemonių tais atvejais, kai pati įmonė sukėlė žmogaus teisių pažeidimus arba prie jų prisidėjo. Tačiau pagal Jungtinių Tautų verslo ir žmogaus teisių pagrindinius principus nereikalaujama, kad įmonė imtųsi taisomųjų priemonių, kai neigiamą poveikį daro kita tiekimo grandinės įmonė. Taigi šios nuostatos atspindi pagrindinę teisinę prielaidą, kad įmonė atsakomybėn turėtų būti patraukta tik tada, kai yra aiškus ir numatomas ryšys tarp nukentėjusiojo patirtos žalos ir žalą padariusios įmonės. Be to, EBPO rekomendacijose daugiašalėms įmonėms taip pat pabrėžiama, kad, siekiant užkirsti kelią neigiamam poveikiui tiekimo grandinėse, subjekto atsakomybė, daranti neigiamą poveikį įmonei, su kuria jis palaiko verslo santykius, nėra perkeliama. Todėl pagal šią ES direktyvą įmonės turėtų būti patraukiamos atsakomybėn pagal civilinę teisę tik tuo atveju, jei jos pačios tiesiogiai sukėlė (t. y. iš dalies) žmogaus teisių pažeidimą arba prie jo prisidėjo.

4.6 EESRK pritaria Komisijos požiūriui, kad nacionalinės valdžios institucijos turėtų taikyti „veiksmingas, proporcingas ir atgrasančias“ sankcijas. Reikėtų, kad aplaidumo ir tyčios atvejais institucija galėtų skirti atitinkamas baudas. Vis dėlto sankcijų apimtį reikėtų nustatyti Europos lygmeniu.

4.7 EESRK ragina pasiūlyme aiškiau apibrėžti grupes ir išsamaus patikrinimo prievoles. Atrodo, kad dabartiniame tekste, visų pirma sąvokos „įmonė“ apibrėžtyje (3 straipsnio a punktas), nurodoma, kad direktyvos reikalavimai taikomi atskiroms įmonėms, o ne įmonių grupėms. Tai reikštų, kad vienos valstybės narės įmonė, turinti kitose valstybėse narėse veikiančių patronuojamųjų įmonių, turi laikytis kelių skirtingų priežiūros institucijų sprendimų, o tai yra praktiškai sunkiai įgyvendinamas ir labiau apsunkinantis veiklą reikalavimas. Sprendimas taikyti direktyvą įmonių grupėms turi daug privalumų, pavyzdžiui, juo užtikrinamas didesnis nuoseklumas, susijęs su informacijos atskleidimo mechanizmais, ataskaitų teikimo procedūromis, pranešimų ir (arba) skundų tvarkymu ir įmonėje vykdomais mokymais bei informuotumu. Tai pripažįstama pasiūlyme dėl įmonių informacijos apie tvarumą teikimo direktyvos (ITTD), kuriame numatyta išimtis patronuojamosioms įmonėms, jei informacija teikiama įmonių grupės lygmeniu. Sprendimas taikyti direktyvą įmonių grupėms yra tinkamesnis siekiant pašalinti nacionalinės teisės aktų skirtumus, kurie gali atsirasti perkeliant šią direktyvą į nacionalinę teisę visose 27 valstybėse narėse, be to, jis gali padėti suvienodinti ir net viršyti didžiausią vardiklį. Dėl šių priežasčių EESRK mano, kad išsamaus patikrinimo atveju pirmenybė turėtų būti teikiama sprendimui taikyti direktyvą įmonių grupėms.

4.8 Nepaisant pirminės didelių įmonių išsamaus patikrinimo prievolės, labai mažoms, mažosioms ir vidutinėms įmonėms bus daromas netiesioginis poveikis, nes įmonės, kurios patenka į šios direktyvos taikymo sritį, padidins tiekėjams taikomus reikalavimus, susijusius su Jungtinių Tautų verslo ir žmogaus teisių pagrindinių principų įgyvendinimu, jų nefinansinės informacijos atskleidimu ir jų pačių tiekimo grandinės valdymu. Ši didelį iššūkį lengviau įveikti didelėms įmonėms, o ne mažesnėms įmonėms, kurios dar nėra įtrauktos į tokio pobūdžio teisės aktų taikymo sritį. Pastarosios turi daug mažesnę svertą mažinti riziką žmogaus teisėms savo tiekimo grandinėje ir kur kas mažiau išteklių išsamiems rizikos vertinimams atlikti. EESRK siūlo Europos Komisijai įsteigti pagalbos tarnybą, kuri teiktų lengvai prieinamą informaciją apie pavojus žmogaus teisėms skirtingose šalyse ir regionuose. Suinteresuotieji subjektai turėtų turėti galimybę kreiptis į tokią pagalbos tarnybą, o šalys partnerės ar regionai partneriai – su ja bendradarbiauti. Ši pagalbos tarnyba taip pat turėtų remti tiekėjų trečiojoje šalyse gebėjimų žmogaus teisių srityje stiprinimą ir jų aplinkosauginio veiksmingumo didinimą. Be to, EESRK ragina valstybes nares teikti pagalbą, ypač labai mažoms, mažosioms ir vidutinėms įmonėms, praktiškai, konkrečiai ir veiksmingai, struktūriškai bendradarbiaujant su atitinkamomis atstovaujančiomis organizacijomis. EESRK mano, jog labai svarbu, kad įmonių, kurioms taikoma ši direktyva, aprėptis atitiktų kitus susijusius 2.1 punkte nurodytus ES teisės aktus.

4.9 EESRK pažymi, kad Komisija į savo pasiūlymą aiškiai įtraukia finansų sektorių. Tvarus finansavimas apima pagarbą žmogaus teisėms ir yra svarbus aspektas pertvarkant ekonomiką taip, kad ji taptų žalesnė ir atsakingesnė socialiniu požiūriu. Tačiau pasiūlymas, kiek tai susiję su skolinimo ar finansavimo tikslais atliekamomis tikrinimo procedūromis, tebėra neaiškus, ir tikėtina, kad direktyvos nuostatos, kuriose ne be pagrindo aiškiai nenumatoma įtraukti MVĮ, bus *de facto* netiesiogiai išplėstos. Labai mažoms, mažosioms ir vidutinėms įmonėms, kaip tiekėjams tiekimo grandinėje, bus daromas netiesioginis poveikis, todėl jos susidurs su didžiuliais iššūkiais.

4.10 EESRK pripažįsta, kad tvarus įmonių valdymas yra susijęs su aiškiu ir patikimu direktorių išpareigojimu, be kita ko, nustatant tvirtą ir veikiantį išsamaus patikrinimo procesą įmonėje. Tai padeda užtikrinti įmonių atskaitomybę už jų veiklos poveikį. EESRK atkreipia dėmesį į Akcininkų teisių direktyvą, kurioje paaiškinama, kaip bendrovių ir direktorių veiklos rezultatai yra susiję su aplinkos, socialiniais ir valdymo klausimais ⁽²²⁾. EESRK pažymi, kad direktorių pareigos turi apimti patikimas išsamaus patikrinimo prievoles, grindžiamas sankcijų sistema tais atvejais, kai įmonės jų nesilaiko. Ekologinio, socialinio ir ekonominio tvarumo užtikrinimas turėtų būti ne tik akcininkų, bet ir visų bendrovės suinteresuotųjų subjektų tikslas. Kelete ES valstybių narių darbuotojų atstovai valdybose privalo pareikšti savo nuomonę. Tokių nacionalinių teisės aktų ir taisyklių turėtų būti laikomasi.

4.11 EESRK atkreipė dėmesį į tai, kad pačios Komisijos Reglamentavimo patikros valdyba atmetė elementus, kurie apima daugiau nei išsamų patikrinimą, *inter alia*, nurodydama, kad „neaišku [...], kodėl papildant išsamaus patikrinimo reikalavimus būtina reglamentuoti direktorių pareigas“, ir kad reikia „geriau paaiškinti ir įvertinti direktorių pareigų reguliavimo pridėtinę vertę, atsižvelgiant į tai, kad išsamaus patikrinimo galimybei jau reikia rizikos valdymo ir bendradarbiavimo su suinteresuotaisiais subjektais“ ⁽²³⁾. Atsižvelgdamas į tai, EESRK mano, kad reikia toliau plėtoti direktorių pareigas ir geriau jas suderinti su žaliojo kurso tikslais.

Briuselis, 2022 m. liepos 14 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė*
Christa SCHWENG

⁽²²⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017L0828&from=LT>, 9a straipsnis.

⁽²³⁾ [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=SEC\(2022\)95&lang=lt](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=SEC(2022)95&lang=lt).

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo dėl atsiskaitymo drausmės, tarpvalstybinio paslaugų teikimo, bendradarbiavimo priežiūros srityje, papildomų bankinio tipo paslaugų teikimo ir trečiųjų valstybių centriniais vertybinių popierių depozitoriumams taikomų reikalavimų iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 909/2014

(COM(2022) 120 final – 2022/0074 (COD))

(2022/C 443/12)

Pranešėjas **Kęstutis KUPŠYS**

Bendrapranešėjis **Christophe LEFÈVRE**

Prašymas pateikti nuomonę	Europos Sąjungos Taryba, 2022 4 12 Europos Parlamentas, 2022 4 4
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 114 ir 304 straipsniai
Atsakingas skyrius	Ekonominės ir pinigų sąjungos, ekonominės ir socialinės sanglaudos skyrius
Priimta skyriuje	2022 7 1
Priimta plenarinėje sesijoje	2022 7 14
Plenarinė sesija Nr.	571
Balsavimo rezultatai	
(už / prieš / susilaikė)	185 / 0 / 1

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Komitetas mano, kad Komisijos pasiūlyti sprendimai penkioms pagrindinėms problemoms, nustatytoms Centrinųjų vertybinių popierių depozitoriumų reglamento (CVPDR) peržiūros proceso metu, spręsti iš esmės yra pakankami ir veiksmingi. Užtikrinus veiksmingesnes ES atsiskaitymo procedūras kapitalo rinkos taps patrauklesnės ir emitentams, ir investuotojams, ir bus dar labiau pasistūmėta į priekį kuriant kapitalo rinkų sąjungą (KRS).

1.2. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) palankiai vertina proporcingas Komisijos iniciatyvas pakeisti esamus paso mechanizmo reikalavimus pranešimu, taip pat pasiūlymą dėl glaudesnio bendradarbiavimo priežiūros srityje įsteigiant atitinkamas (tačiau nesidubliuojančias) priežiūros institucijų kolegijas.

1.3. Kalbant apie papildomų bankinio tipo paslaugų teikimą, Komitetas išvelgia naujų galimybių, susijusių su sprendimais, grindžiamais atsiskaitymu centrinio banko pinigais. Stiekiant toliau mažinti įvairių riziką, reikėtų aktyviau naudotis esama daugiavaliute TARGET2-Securities (T2S) atsiskaitymo už vertybinius popierius centrinio banko pinigais platforma.

1.4. EESRK mano, kad būtų naudinga esamą Komisijos pasiūlymą papildyti nuostatomis, kuriomis būtų pripažintas svarbus T2S vaidmuo Europos atsiskaitymo už vertybinius popierius infrastruktūroje, o kartu spręsti (nors ir iš dalies) nepakankamai išplėtotos galimybės CVPD teikti papildomas bankinio tipo paslaugas klausimą.

1.5. EESRK pažymi, kad kontraversiškesniausia pasiūlymo dalis – dviejų etapų metodas, taikomas galimam privalomo supirkimo nustatymui – tebėra yra gerai subalansuotas pasirinkimas. Privalomas supirkimas neturėtų būti svarstomas, kol kruopščiai neišnagrinėjamos priežastys, kodėl nepavyko atsiskaitymas ir tiksliai neišsiaiškinama, ar mažinant nepavykusių atsiskaitymų atvejų skaičių kitos priemonės taip pat nebūtų pakankamos.

1.6. Komitetas puikiai supranta, kad paskirstytojo registro technologijų (PRT) bandomoji tvarka yra svarbi CVPDR peržiūros teisinio pagrindo dalis, tačiau įspėja, kad apribotos bandomosios reglamentavimo aplinkos sukūrimas negali sudaryti precedento mažinti esamus elgesio rinkoje ir investuotojų apsaugos standartus. CVPD turėtų atlikti pagrindinį vaidmenį valdant PRT tinklus, apibrėžtus taip, kad būtų sumažinta sandorio šalies rizika. Be to, EESRK siūlo siūlo griežtinti sankcijų vykdymo priežiūrą ir nustatyti, kad CVPDR būtų reikalaujama CVPD, jų emitentų ir dalyvių nustatyti perspektyvų nuolatinį mechanizmą, skirtą keistis ir dalytis duomenimis, susijusiais su bendrų Europos sankcijų taikymu.

2. Pagrindiniai faktai

2.1. CVPD yra subjektai, kurie laiko ir administruoja vertybinius popierius ir sudaro sąlygas apdoroti vertybinių popierių sandorius darant įrašus apskaitos sistemoje⁽¹⁾. CVPD valdo infrastruktūrą, kuri užtikrina, kad vertybinių popierių sandoriai būtų užbaigti. Pagrindinė CVPD paslauga paprastai vadinama atsiskaitymu. Europos Sąjungoje per esamus CVPD⁽²⁾ per metus atsiskaitoma už sandorius, kurių vertė gerokai didesnė nei 1 000 tūkst. EUR (tai – 70 kartų daugiau negu ES bendrasis vidaus produktas⁽³⁾), arba 17 kartų daugiau negu visų CVPD sąskaitose laikomų vertybinių popierių dabartinė vertė⁽⁴⁾). Be to, CVPD teikia tokias pagrindines paslaugas kaip i) notarinė paslauga, t. y. naujai išleistų vertybinių popierių apskaita, ir ii) centralizuoto tvarkymo paslauga, t. y. kiekvieno tų vertybinių popierių nuosavybės pasikeitimo registravimas. Kalbant apie nacionaliniu mastu veikiančius CVPD, jau ne vieną dešimtmetį taikomos patikrintos ir veiksmingos procedūros, tačiau, rinkoms tapus vis labiau tarpusavyje susijusioms ir išaugus tarpvalstybinių sandorių skaičiui Europoje, tapo akivaizdu, kad reikia suderinti tarpvalstybinio atsiskaitymo ir kitas paslaugas.

2.2. Po 2008 m. finansų krizės priimtas 2014 m. reglamentas įsigaliojo 2014 m. rugsėjo 17 d. ir buvo įgyvendinamas palaipsniui⁽⁵⁾. Tai leido iš esmės pagerinti vertybinių popierių operacijų apskaitos būklę, be kita ko, nustatytas standartizuotas atsiskaitymo laikotarpis, pagerinta tarpvalstybinio atsiskaitymo drausmė, nustatytos ES CVPD taikomos nuoseklios taisyklės (pavyzdžiui, licencijavimo, veiklos leidimų išdavimo, priežiūros) ir užtikrinta laisvė vertybinių popierių emitentui pasirinkti CVPD.

2.3. Vienas iš pagrindinių pažangių reglamento aspektų susijęs su atsiskaitymo drausme – neatsiskaitymo atvejų prevencijos ir neatsiskaitymo problemos (jeigu būtų neatsiskaitymo atvejų) sprendimo priemonėmis. Tačiau, kaip pastebėta iš tolesnio vertinimo, šių priemonių nepakako, nes ES neatsiskaitymo rodikliai išliko daug prastesni negu kituose finansų centruose, net ir atsižvelgiant į labai didelį ES kapitalo rinkų susiskaidymą, palyginti su ypač vientisomis rinkomis kitur⁽⁶⁾.

2.4. Reglamente taip pat įtvirtintas kitas svarbus patobulinimas, kuriuo siekiama sudaryti palankesnes sąlygas tarpvalstybiniais kapitalo srautams, t. y. laisvė teikti paslaugas kitoje valstybėje narėje (arba paso mechanizmas, panašus į gerai veikiančią visos ES bankų sektoriaus sistemą), suteikiantis paskatą CVPD plėsti savo veiklą už valstybių ribų. Reglamente taip pat nustatyta galimybė CVPD teikti papildomas bankinio tipo paslaugas (t. y. paslaugas, kurios palengvina atsiskaitymą už vertybinius popierius) griežtai laikantis konkrečių prudencinių reikalavimų dėl su tomis paslaugomis susijusios kredito rizikos. Tačiau teisinė sistema nepadėjo pasiekti norimo ES atsiskaitymo paslaugų sistemos integracijos lygio, o CVPD nenoriai imasi teikti papildomas paslaugas ar vykdyti brangią paso mechanizmo procedūrą.

2.5. 2022 m. kovo mėn. Komisija, vadovaudamasi reglamento 75 straipsniu, kuriuo pavesta atlikti peržiūrą, parengė pasiūlymą, kuriame peržiūrėjo 2014 m. reglamentą (toliau – CVPDR peržiūra arba peržiūra). Peržiūra sprendžiamos penkios pagrindinės problemos:

(i) sudėtingi paso mechanizmo reikalavimai;

⁽¹⁾ Vertybiniai popieriai gali būti laikomi fizine arba nematerialia forma.

⁽²⁾ Yra 26 CVPD ir du tarptautiniai CVPD. Šaltinis – ESMA registras.

⁽³⁾ Remiantis 2021 m. Eurostato BVP duomenimis, t. y. 14,4 tūkst. EUR.

⁽⁴⁾ 2020 m. pabaigoje ES vertybinių popierių atsiskaitymo sistemose buvo laikoma daugiau kaip 56 tūkst. EUR vertės vertybinių popierių. Duomenys, gauti iš ECB prekybos vertybiniais popieriais, tarpuskaitos ir atsiskaitymo statistikos duomenų bazės. Žiūrėta 2022 m. gegužės 4 d.

⁽⁵⁾ OL C 299, 2012 10 4, p.76.

⁽⁶⁾ Neatsiskaitymo atvejų dalis, susijusi su nuosavybės vertybiniais popieriais, apskaičiuota kaip procentinė bendro sandorių skaičiaus dalis, prieš COVID-19 sukeltą sumaištį rinkoje sumažėjo iki 3 %, tačiau nuo tada vėl padidėjo iki 4,5 %. Neatsiskaitymo atvejų, išreikštų vertės procentine dalimi, rodiklis padidėjo nuo 6 %, buvusių iki 2020 m. kovo mėn., iki 9 % 2021 m. sausio mėn. Šaltinis – Poveikio vertinimo ataskaita. Tačiau rinkos patirtis rodo, kad dauguma neatsiskaitymo atvejų įvyksta todėl, kad atsiskaitymo nurodymas atsiskaitymo sistemą per tarpininkų grandinę pasiekia praėjus dienai, kurią galutinės šalys nurodė kaip numatytą atsiskaitymo dieną.

- (ii) nepakankamas bendradarbiavimas priežiūros srityje;
- (iii) neproporcingi reikalavimai dėl papildomų bankinio tipo paslaugų teikimo;
- (iv) trūkumai, dėl kurių neįvykdomi atsiskaitymai;
- (v) nepakankama informacija apie trečiųjų valstybių CVPD veiklą ES.

2.6. Beveik tuo pat metu, kai įsigaliojo CVPDR (tačiau tai buvo atskiras įvykis), 2015 m. birželio 22 d. pradėjo veikti T2S – pirmoji daugiavaliutė atsiskaitymo už vertybinius popierius centrinio banko pinigais platforma⁽⁷⁾. Prie T2S platformos prisijungusiems CVPD klientams (paprastai bankams) tai suteikia galimybę pasirinkti atsiskaitymą eurais komercinio banko pinigais ir (arba) centrinio banko pinigais. Vykdydami atsiskaitymus už vertybinius popierius centrinio banko pinigais per T2S, CVPD gali pasiūlyti klientams prieigą prie bendro Eurosistemos TARGET likvidumo rezervo operacijoms su užstatu, mokėjimams ir atsiskaitymams už vertybinius popierius. Taigi laisvų apyvartinių lėšų, kurių reikia atsiskaityti už sandorius Europos mastu, poreikis labai sumažėjo. Tačiau tai neturėjo poveikio sąnaudoms dėl įvairių priežasčių, bet pirmiausia dėl to, kad vis dar esama rinkos susiskaidymo pagal valiutas: 2019 m. T2S mokesčiai padidėjo nuo 15 euro centų už vienalaikio vertybinių popierių ir lėšų pateikimo sandorį iki 23,5 euro cento⁽⁸⁾. 2022 m. kovo mėn. Komisijos CVPDR peržiūros pasiūlymas T2S neapima.

3. Bendrosios pastabos

3.1. Kaip nurodyta EESRK nuomonėje „Kapitalo rinkų sąjunga žmonėms ir įmonėms. Naujas veiksmų planas“⁽⁹⁾, Komitetas palankiai vertina Komisijos iniciatyvas siekiant įgyvendinti plataus užmojo KRS viziją – sudaryti sąlygas kapitalo judėjimui visoje ES, kad jis būtų naudingas vartotojams, investuotojams ir įmonėms. Iš 16-os KRS veiksmų plane numatytų priemonių, viena iš svarbiausių priemonių yra tarpvalstybinių atsiskaitymo paslaugų gerinimas (13 veiksmas), nes esamo reguliavimo trūkumai akivaizdūs ir tikimasi, kad skubūs teisėkūros veiksmai bus paskata toliau kurti KRS.

3.2. Komitetas mano, kad Komisijos siūlomi penkių pagrindinių problemų, kurios paskatino CVPDR peržiūrą, sprendimo veiksmai yra pakankami ir veiksmingi.

3.3. Pasiūlymas esamus **paso mechanizmo reikalavimus**, kurie laikomi arba neaiškiais, arba sudėtingais, pakeisti pranešimu (tai reiškia, kad valstybės narės negali atmesti CVPD paraiškos) yra svarbus žingsnis kuriant darnesnę ir labiau susietą atsiskaitymo sistemą, leisiančią sumažinti CVPD, norinčių teikti tarpvalstybines paslaugas, išlaidas. Vis dėlto dar reikės stebėti, ar šios pagalbinės priemonės padės sumažinti išlaidas emitentams ir investuotojams. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas užtikrinti, kad priimančiųjų valstybių priežiūros institucijos išlaikytų rinkos priežiūrą.

3.4. Atsižvelgdama į poreikį mažinti išlaidas, kartu stiprinant **bendradarbiavimą priežiūros srityje**, Komisija pateikė pasiūlymą įsteigti priežiūros institucijų kolegijas, ir EESRK tam labai pritaria kaip tinkamai, gerai subalansuotai priemonei. Komitetas pritaria pasiūlymui įsteigti tik vieną CVPD kolegiją, o ne dvi atskiras kolegijas, kad CVPD vienu metu nebūtų taikoma paso mechanizmo kolegijos ir grupės lygmens kolegijos priežiūra. Tai turėtų sumažinti išlaidas ir padėti pasiekti didelę priežiūros sinergiją.

3.5. Vienas iš pagrindinių **papildomų bankinio tipo paslaugų** teikimo sistemos patobulinimų yra susijęs su Reglamento 54 straipsnio 4 dalies pakeitimu, kuriam Komitetas labai pritaria, nes juo sudaromos sąlygos CVPD dėl pirmiau minėtų paslaugų teikimo kreiptis ne tik į paskirtas kredito įstaigas, bet ir į kitus CVPD.

⁽⁷⁾ TARGET2-Securities sistema. Šiuo metu prie T2S yra prisijungę 19 CVPD iš 20 Europos šalių. Be nuo 2018 m. spalio mėn. atsiskaitymui T2S sistemoje galima naudoti Danijos kroną.

⁽⁸⁾ TARGET2-Securities sistemos kainos

⁽⁹⁾ OL C 155, 2021 4 30, p. 20.

3.5.1 Tačiau EESRK pripažįsta, kad dėl šio žingsnio galėtų padidėti rizika finansiniam stabilumui. Nors EESRK mano, kad tikslas pagerinti tarpvalstybinių paslaugų teikimą sumažinus papildomų bankinio tipo paslaugų teikimo kliūtis yra vertingas, ir pritaria šiam siekiui, Komitetas išvelgia galimybių, susijusių su sprendimais, grindžiamais atsiskaitymu centrinio banko pinigais, nes tai savaiame saugiau. Žinoma, šį klausimą iš esmės reikėtų spręsti ne CVPDR, pavyzdžiui, išplečiant T2S, plėtojant didmenines centrinių bankų skaitmenines valiutas, šalinant teises kliūtis ir pan.

3.5.2 Tačiau neaišku, ar Komisijos pasirinktas sprendimas suteikti Europos bankininkystės institucijai (EBI) įgaliojimus parengti techninių reguliavimo standartų projektus, kuriuose būtų nustatyta ribinė vertė, žemiau kurios nepasiekus kredito įstaigos galėtų teikti tas papildomas bankinio tipo paslaugas, yra tinkamas. Teigiamas aspektas yra tas, kad ši institucija geriausiai galėtų nustatyti ribinę vertę, o Komisija prireikus turės didesnę veikimo laisvę. Nepaisant to, kas išdėstyta pirmiau, EESRK ⁽¹⁰⁾ ne kartą yra kėlęs klausimą dėl to, kad ES teisėkūros institucijos neturi galimybės priimti sprendimų dėl svarbių svarstomo teisės akto klausimų. Todėl EESRK ragina svarbius ekonominius klausimus spręsti taikant įprastą teisėkūros procedūrą ⁽¹¹⁾.

3.6. Ypač palankiai vertinami veiksmai, kuriais siekiama gerinti **atsiskaitymo drausmę**. Komitetas taip pat pritaria tam, kad peržiūroje daugeliu atvejų pateikiami paaiškinimai ir išimty, susiję su atsiskaitymo drausmės klausimu. Itin svarbus Komisijos sprendimas nepradėti nedelsiant taikyti privalomą supirkimą; toks supirkimas būtų taikomas tuo atveju, jeigu pradėjus taikyti baudas padėtis dėl neatsiskaitymo atvejų Europos Sąjungoje nepagerėtų. Panašu, kad diegiant perdavimo mechanizmus, kurie leistų išvengti privalomo supirkimo kaskados, išvengiama siūlomos privalomo supirkimo tvarkos pagrindinių trūkumų (arba baimės dėl silpno taikymo). Komitetas mano, kad privalomam supirkimui taikomas „dviejų etapų“ metodas yra apdairus, ir mano, kad taip Europos kapitalo rinkos ilgainiui taps patrauklesnės tiek emitentams, tiek investuotojams.

3.7. Nuostatos, susijusios su **trečiųjų valstybių CVPD**, yra ypač svarbios atsižvelgiant į ES siekį užtikrinti atvirą strateginį savarankiškumą. EESRK palankiai vertina į iš dalies pakeistą CVPDR 25 straipsnį įtrauktą reikalavimą, kad CVPD, ketinantys teikti atsiskaitymo paslaugas pagal valstybės narės teisės aktus, turėtų apie tai pranešti Europos vertybinių popierių ir rinkų institucijai (ESMA). Komitetas taip pat pritaria peržiūros metu nustatytoms priemonėms, kuriomis reguliuojami kiti trečiųjų valstybių CVPD operacijų ES aspektai, taip užtikrinant vienodas sąlygas ir konkurencingesnę aplinką.

4. Konkrečios pastabos

T2S vaidmuo

4.1. Atsižvelgdamas į didelę T2S svarbą, EESRK mano, kad reikėtų sukurti nuoseklią priežiūros ir stebėsenos sistemą, susijusią su šios platformos vaidmeniu bendroje atsiskaitymo sistemoje. Dabartiniai savanoriški Europos Centrinio Banko (ECB), ESMA, T2S dalyvaujančių CVPD nacionalinių kompetentingų institucijų ir CVPD prižiūrinių centrinių bankų susitarimai turėtų būti atnaujinti siekiant užtikrinti, kad naujojoje teisės aktų sistemoje būtų nustatyti aiškūs visų dalyvaujančių institucijų – nacionalinių kompetentingų institucijų, centrinių bankų bei ECB kaip atsakingųjų priežiūros institucijų ir ESMA kaip priežiūros institucijos – vaidmenys. Ši patobulinta sistema galėtų veikti kaip priežiūros institucijų kolegija.

4.2. Todėl EESRK ragina ES teisėkūros institucijas įtraukti T2S sisteminio atsiskaitymo platformą į CVPDR taikymo sritį ir sudaryti sąlygas plačiai taikyti atsiskaitymo per T2S mechanizmą galimybę ES ⁽¹²⁾. To reikia, kad ši daugiavaliutė sistema galiausiai veiktų visu pajėgumu, nepaisant suprantamų centrinių bankų ir CVPD euro zonai nepriklausančiose valstybėse abejonių. Taip pat reikėtų pripažinti T2S vaidmenį derinant duomenų ir informacijos srautus bei įtraukti jį į CVPDR pasiūlymą, nes tai labai svarbus aspektas siekiant veiksmingo CVPD paslaugų teikimo.

⁽¹⁰⁾ Paskutinį kartą 2022 m. vasario mėn. priimtoje EESRK nuomonėje dėl Direktyvos „Mokumas II“ peržiūros, žr. 2.3 pt.(OL C 275, 2022 7 18, p. 45).

⁽¹¹⁾ EESRK nuomonės „Mokumas II“ peržiūra (OL C 275, 2022 7 18, p. 45).

⁽¹²⁾ Išskyrus Danijos kroną, T2S sistemoje negalima vykdyti atsiskaitymo jokia kita ne euro valiuta, nes atitinkami subjektai, kurie nepriklauso euro zonos atsiskaitymo sistemai, nesiryžta prisijungti ir laikosi laukimo strategijos.

4.3. Šiuo metu T2S stebima remiantis keliais finansų rinkų infrastruktūros principais, įtrauktais į ECB priežiūros sistemą – tai yra laisvesnio pobūdžio požiūris, kuriuo pripažįstama sisteminė šios platformos svarba Europos ekonominei erdvei. Komitetas neįžvelgia jokio reguliavimo konflikto, kuris turėtų poveikį neginčijamam ECB nepriklausomumui, nes T2S gali būti laikoma finansų rinkos dalyviams skirta infrastruktūros paslauga, kuri dėl daugelio priežasčių geriau vystoma prižiūrint ECB, o ne kitai institucijai. Be to, ECB dalyvavimas vertybinių popierių atsiskaitymo per platformą procese – tai atitolimas nuo klasikinių centrinio banko funkcijų, taigi T2S aiškiai reikia įtraukti į CVPDR, kad reguliavimo sistema būtų ir nuosekli, ir veiksminga.

Atsiskaitymo drausmės stebėseną

4.4. EESRK pažymi, kad labiausiai ginčytina pasiūlymo dalis, t. y. privalomo supirkimo vykdymo užtikrinimas, kuris vykdomas taikant dviejų etapų metodą, išlieka svarstyтина subalansuota galimybė, kol bus išsiaiškinta, ar mažinant nepavykusių atsiskaitymo atvejų skaičių kitos priemonės taip pat nebūtų pakankamos.

4.5. Vis dėlto Komitetas mano, kad jei nebūtų pernelyg atidėliojama ieškant sprendimo būdų, būtų galima geriau ir giliau suprasti neatsiskaitymo atvejų priežastis. Todėl EESRK ragina nustatyti terminą, iki kurio būtų atliktas neatsiskaitymo rodiklių kaitos ir pagrindinių neatsiskaitymo priežasčių vertinimas; toks vertinimas galėtų būti pateiktas kaip kompetentingos institucijos parengta vieša ataskaita, pageidautina, per 12 mėnesių nuo baudų tvarkos įsigaliojimo.

4.6. Nors kai kas pasisako už visišką privalomo supirkimo prievolės panaikinimą, EESRK laikosi atsargesnės pozicijos, atsižvelgdamas į nepriimtina didelį (taip pat palyginti su kitomis pagrindinėmis finansų rinkomis) neatsiskaitymo atvejų skaičių. Manytina, kad panaikinus Komisijos priemonių rinkinyje esantį reikšmingą politikos įrankį padėtis nepagerėtų. Šiuo konkrečiu atveju įgyvendinimo akto priėmimas atrodo esąs tinkama priemonė.

4.7. Komitetas pripažįsta, kad esama labai veiksmingo būdo sparčiai sumažinti neatsiskaitymo atvejų rodiklius – tai dabar taikomų baudų padidėjimas, kol bus užtikrinta tinkama pusiausvyra. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas neatsiskaitymams per skolintų vertybinių popierių pardavimo sandorius (angl. *short selling*). Privalomas supirkimas galėtų būti kraštutinė priemonė, kuri būtų įgyvendinama nepaprastai atsargiai ir tinkamai pasitarus su rinkos dalyviais, jei visos kitos priemonės būtų neveiksmingos.

4.8. Prieš imantis bet kokių veiksmų ypatingą dėmesį reikėtų skirti priemonėms, kuriomis siekiama sutrumpinti tarpininkų grandines. Reikia nuodugniai išnagrinėti priežastis, dėl kurių plačiai taikomas „išankstinio suderinimo“ (angl. *pre-matching*) metodas. Kadangi daug (techninių) neatsiskaitymų atsiranda dėl vėlavimo ilgose atsiskaitymo grandinėse, privalomas supirkimas negali būti taikomas neatsižvelgus į šį veiksni ir prieš tai neįgyvendinus tinkamų priemonių, kuriomis būtų skatinama sutrumpinti atsiskaitymo valdymo grandines.

Atsiskaitymas skaitmeniniu turtu CVPD atsiskaitymo sistemoje

4.9. Išaugus skaitmeniniam turtui išryškėjo funkcinės su tam tikru turtu susijusių prekybos ir atsiskaitymo paslaugų tarpusavio sąsajos. PRT įdiegimas finansų ir kituose sektoriuose atveria daug galimybių. Kad prekyba ir atsiskaitymas tradiciniu turtu išliktų konkurencingi su prekyba ir atsiskaitymu skaitmeniniu turtu, CVPD turėtų būti leista lengvai nustatyti savo prekybos sistemas priemonėms, kuriomis per juos atsiskaitoma už sandorius. Komitetas visiškai supranta, kad PRT bandomoji tvarka yra svarbi CVPDR peržiūros teisinio pagrindo dalis. Komitetas pritaria tam, kad bet koks CVPDR pakeitimas, kuriuo siekiama išnaudoti visą PRT potencialą, būtų atidėtas, kol bus priimtas Komisijos pasiūlymas dėl pirmiau minėtos PRT bandomosios tvarkos. Tačiau kaip laikiną priemonę Komitetas siūlo galimybę nustatyti daugiašalę prekybos sistemą (DPS) skaitmeninio turto priemonėms, už kurias atsiskaitoma CVPD atsiskaitymo sistemos viduje. DPS eksploatavimas turėtų būti laikomas papildoma paslauga, kaip nurodyta CVPDR priedo 1 dalies B skirsnyje.

4.10. Komitetas įspėja, kad apribotos bandomosios reglamentavimo aplinkos sukūrimas negali sudaryti precedento mažinti esamus elgesio rinkoje ir investuotojų apsaugos standartus. Atsiskaitymo procesus visiškai perkeliant į PRT grindžiamus tinklus didėja veiksmingumas, nes sutrumpėjus pernelyg ilgai tarpininkų grandinei sumažėja susijusios sandorių išlaidos ir susijusi rizika. Tačiau vien dėl to, kad naudojamosi PRT, sandorio šalies rizika nedingsta. Itin svarbu užtikrinti, kad dalyvavimo šiuose tinkluose reikalavimai būtų apibrėžti taip, kad būtų sumažinta sandorio šalies rizika. CVPD turėtų atlikti pagrindinį vaidmenį valdant infrastruktūrą.

Sankcijų vykdymo užtikrinimas

4.11. CVPDR peržiūra vyksta ypač sudėtingu metu, vykstant Rusijos karui prieš Ukrainą. Europos finansų rinkų infrastruktūra buvo sukurta taip, kad galėtų įveikti tokius sukrėtimus; be to, jos (sisteminiu požiūriu) svarbi dalis – CVPD tinklas – dabar padeda užtikrinti, kad Vakarų sankcijos Rusijai būtų tinkamai įgyvendintos veiklos lygmeniu. EESRK ragina Komisiją pateikti būtinas rekomendacijas tais atvejais, kai su sankcijomis susiję veiksmai nutinka pirmą kartą, sukeldami netikrumą rinkos dalyviams. Tam tikras tokių „greito sprendimo“ rekomendacijų nuostatas gali būti svarstoma taikyti ir toliau tobulinant peržiūros pasiūlymą, užtikrinant, kad jis labiau tiktų būsimiems sunkumams įveikti.

4.12. Atsižvelgdamas į tarptautinius įvykius, EESRK siūlo nustatyti, kad CVPDR būtų reikalaujama CVPD, jų emitentų ir dalyvių nustatyti perspektyvų **nuolatinį mechanizmą**, skirtą keistis ir dalytis duomenimis, susijusiais su bendrų Europos sankcijų taikymu. Neturėtų susidaryti tokia padėtis, kai veiksmų nesiimama tik todėl, kad skirtingi dalyviai negali padaryti išvados, kuri kitais atžvilgiais turėtų būti paprasta arba bent jau pasiekama (t. y. svarstant kartu). Klausimas, ar CVPDR turėtų būti laikomas tam tinkama teisine priemone, yra pagrįstas; vis dėlto Komitetas siūlo griežtinti priežiūrą, užtikrinant sankcijų vykdymą.

Briuselis, 2022 m. liepos 14 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė
Christa SCHWENG*

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu šeimoje

(COM(2022) 105 final)

(2022/C 443/13)

Pranešėjas **José Antonio MORENO DÍAZ**

Bendrapranešėję **Ody NEISINGH**

Prašymas pateikti nuomonę	Europos Komisija, 2022 5 2
Reglamentavimo pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 304 straipsnis
Atsakingas skyrius	Užimtumo, socialinių reikalų ir pilietybės skyrius
Priimta skyriuje	2022 6 22
Priimta plenarinėje sesijoje	2022 7 13
Plenarinė sesija Nr.	571
Balsavimo rezultatai	
(už / prieš / susilaikė)	200 / 7 / 7

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) palankiai vertina teisėkūros naujovę – direktyvą dėl kovos su smurtu prieš moteris grindžiamą tarpsektoriniu požiūriu. Tokia direktyva yra labai naudinga visuomenei.

1.2. Be to, atsižvelgiant į moterų patiriamo įvairių formų smurto mastą ir apimtį, būtina, kad kovos su juo politika būtų ne neutrali, o kuriama atsižvelgiant į aiškią ir nedviprasmišką lyčių perspektyvą, parengta taip, kad būtų lengviau suprasti jos būtinumą ir veiksmingumą.

1.3. EESRK nepamiršta paminėti, kad, jo nuomone, labai svarbu ir neatidėliotina skatinti ratifikuoti TDO konvenciją Nr. 190 dėl smurto ir priekabiavimo bei Stambulo konvenciją visose valstybėse narėse, kurios to dar nepadarė, taip pat ir pačioje ES.

1.4. EESRK mano, kad į šią direktyvą turėtų būti įtrauktos visos smurto prieš moteris formos, pavyzdžiui, institucinis smurtas, seksualinis ir reprodukcinis išnaudojimas, priekabiavimas darbe, smurtas dėl lyties šeimoje, užpuolimas pasitelkiant psichoaktyvias medžiagas, priekabiavimas gatvėje, seksualinis priekabiavimas dėl lyties ir (arba) socialinės lyties, priverstinė neigalių moterų sterilizacija ir kt.

1.5. EESRK mano, kad smurtą prieš moteris reikia įtraukti į SESV 83 straipsnio 1 dalyje nurodytų europinio masto nusikaltimų sąrašą.

1.6. EESRK mano, kad į socialinį dialogą ir kolektyvines derybas reikėtų įtraukti konkrečias priemones siekiant užtikrinti, kad smurto prieš moteris aukos išlaikytų savo darbo vietas, o darbo neturinčios aukos būtų integruotos į darbo rinką.

1.7. EESRK mano, kad, remiantis EP ir CEDAW, vietoj sąvokos „prostitucija užsiimančios moterys“ turėtų būti vartojama sąvoka „sekso paslaugas teikiančios moterys“.

1.8. Komitetas mano, kad sunkinančios aplinkybės turėtų apimti tokius aspektus kaip ankstesnė grėsmė aukai, jos emocinei ar šeimyninei aplinkai ir pelnas.

1.9. Ypatingas dėmesys taip pat turėtų būti skiriamas etninių ir (arba) kultūrinių mažumų moterims ir mergaitėms, pavyzdžiui, romų tautybės asmenims, migrantėms, visų pirma toms, kurių administracinis statusas yra neteisėtas, ir pabėgėlėms mergaitėms ir moterims, kurios bėga nuo karo.

1.10. EESRK taip pat ragina ypatingą dėmesį skirti neigalioms moterims, kurios dėl savo negalios dažniau patiria prievartą dėl lyties.

1.11. Kalbant apie kibernetinį priekabiavimą, jis supranta, kad veiksmai be sutikimo ir viešinimas savaime turėtų būti laikomi kibernetiniu priekabiavimu.

1.12. Komitetas mano, kad aukos į paramos tarnybas turėtų būti nukreipiamos ne tik laiku ir koordinuotai, bet ir prioriteto bei skubos tvarka.

1.13. EESRK ragina Europos Komisiją įtraukti sveikatos priežiūros paslaugas, įskaitant lytinės ir reprodukcinės sveikatos paslaugas, į būtinausių paramos aukoms paslaugų sąrašą ir paraginti visas ES valstybes nares skubiai pašalinti visas kliūtis, trukdančias pasinaudoti skubios kontracepcijos ir savanoriško nėštumo nutraukimo paslaugomis po išprievartavimo.

1.14. Komitetas pasisako už tai, kad apribojanti teismo nutartis ir skubios apsaugos orderiai, kuriais siekiama apsaugoti aukų fizinį ir psichologinį neliečiamumą, būtinai turi apimti priemones, neleidžiančias smurtautojui priekabauti prie aukos ar fiziškai prie jos artintis.

1.15. EESRK mano, kad prieinamumas ir paslaugų neatlygintinumas turėtų būti aiškiai numatyti visuose seksualinio smurto aukoms skirtuose paramos mechanizmuose ir priemonėse.

1.16. Komitetas atkreipia dėmesį į tai, kad seksualinio priekabiavimo darbe srityje teikiamos tik išorės konsultavimo ir priežiūros paslaugos ir kad nieko nekalbama apie socialinio dialogo, kolektyvinių derybų ir būtino dalyvavimo bei derybų su socialiniais partneriais svarbą.

1.17. Atsižvelgiant į švietimo vaidmenį formuojant lyčių vaidmenis ir stereotipus, jo prevencinis vaidmuo, visų pirma per visapusišką švietimą lytiškumo srityje, turėtų būti numatytas visuose švietimo etapuose, o į institucinį bendradarbiavimą turėtų būti aiškiai įtrauktas švietimo bendruomenės, pilietinės visuomenės organizacijų (visų pirma feministinių asociacijų), socialinių partnerių ir paveiktų bendruomenių dalyvavimas.

1.18. Komitetas supranta, kad vaiko interesai turėtų būti svarbesni už susitikimų tvarką, kai kyla pagrįstų abejonių dėl galimybės užtikrinti saugų fizinį ir emocinį ryšį.

1.19. Komitetas palankiai vertina tai, kad moterų lyties organų žalojimas Direktyvoje įvardijamas kaip konkreti nusikalstama veika.

1.20. EESRK mano, kad su platesnio masto lytinės ir reprodukcinės sveikatos bei teisių pažeidimais, pavyzdžiui, ginekologiniu ir akušeriniu smurtu, prievartiniu nėštumu ir atsisakymu atlikti abortą, taip pat turėtų būti kovojama kaip su smurtu prieš moteris. EESRK taip pat susirūpinęs pažymi, kad į smurto prieš moteris apibrėžtį neįtraukti esami laisvo ir saugaus savanoriško nėštumo nutraukimo apribojimai ir laisvai šią galimybę pasirinkusių moterų persekiojimas, visų pirma netoli klinikų.

1.21. Komitetas su susirūpinimu pažymi, kad nenumatytas smurto prieš moteris aukų našlaičių visaverčio gyvenimo vystymasis laisvės ir lygybės sąlygomis.

1.22. EESRK yra labai susirūpinęs, kad kraštutiniai dešinieji nusistatė sau tikslą nepritarti pasiūlymams dėl lyčių lygybės. Jam ypač didelį nerimą kelia sistemingo struktūrinio smurto prieš moteris, kurį jos patiria vien dėl to, kad yra moterys, neigimas. Toks neigimas ne tik apsunkina lygiavertį moterų ir vyrų sambūvį, bet ir taip kėsিনamasi į ES sutarties 2 straipsnyje įtvirtintas vertybes ir principus.

1.23. Komitetas rekomenduoja į Direktyvą įtraukti ekonominę ataskaitą, kad būtų užtikrintas veiksmingas priemonių, kurių imtasi skiriant pakankamą viešąjį finansavimą, taikymas.

2. Bendrosios pastabos

2.1. Smurtas prieš moteris yra kraštutinė moterų diskriminacijos išraiška. Tai yra kontrolės mechanizmas, kurio ištakos – moterų ir vyrų nelygybė, kuri savo ruožtu ją užtikrina ir maitina.

2.2. EESRK yra labai susirūpinęs, kad kraštutiniai dešinieji nusistatė sau tikslą nepritarti pasiūlymams dėl lyčių lygybės. Komitetui ypač didelį nerimą kelia sistemingo struktūrinio smurto prieš moteris, kurį jos patiria vien dėl to, kad yra moterys, neigimas. Toks neigimas ne tik apsunkina lygiavertį moterų ir vyrų sambūvį, bet ir taip kėsina į ES sutarties 2 straipsnyje įtvirtintas vertybes ir principus.

2.3. 2020–2025 m. Europos lyčių lygybės strategijoje vienas iš pagrindinių tikslų – nutraukti smurtą dėl lyties. Be kita ko, ja taip pat siekiama kovoti su lyčių stereotipais, panaikinti darbo užmokesčio atotrūkį užimtumo ir priežiūros pareigų srityse, užtikrinti vienodą dalyvavimą įvairiuose ekonomikos sektoriuose ir moterų bei vyrų pusiausvyrą priimant sprendimus ir vykdant politinę veiklą.

2.4. Smurtas prieš moteris ir mergaites yra viena iš labiausiai paplitusių lyčių diskriminacijos formų ir žmogaus teisių pažeidimas. Europos Sąjungoje pusė moterų (53 proc.) vengia tam tikrų vietų ar situacijų, bijodamos patirti fizinę ar seksualinę prievartą ⁽¹⁾, ir trečdalis jų (33 proc.) teigia tapusios fizinio ar seksualinio smurto aukomis.

2.5. Atsižvelgiant į moterų patiriamo įvairių formų smurto mastą ir apimtį, būtina, kad kovos su juo politika būtų ne neutrali, o kuriama atsižvelgiant į aiškią ir nedviprasmišką lyčių perspektyvą, parengta taip, kad būtų lengviau suprasti jos būtinumą ir veiksmingumą.

2.6. Kiekvieną dieną moterims gresia smurtas darbo vietoje, visų pirma transporto sektoriuje (63 proc. moterų teigia pastaruoju metu patyrusios smurtą) ⁽²⁾ bei paslaugų ir prekybos sektoriuje ⁽³⁾.

2.7. Smurto šeimoje padaugėjo ir dėl izoliavimo priemonių, įvestų siekiant pažaboti sveikatos krizę, kilusią dėl COVID-19 pandemijos ⁽⁴⁾.

2.8. EESRK palankiai vertina tai, kad pasiūlymu dėl direktyvos siekiama užkirsti kelią smurtui prieš moteris ir smurtui šeimoje ir su juo kovoti, kad būtų užtikrintas aukštas saugumo lygis ir visapusiškas naudojimas pagrindinėmis teisėmis, įskaitant teisę į vienodą požiūrį ir nediskriminavimą. Nors suprantame, kad kovojant su smurtu prieš moteris būtina taikyti baudžiamąjį požiūrį, jį būtina turėti lydimą holistinį ir visapusišką požiūrį į vyrų smurto prevenciją, kovą su juo ir jo panaikinimą.

3. Konkrečios pastabos

3.1. EESRK palankiai vertina teisėkūros naujovę – direktyvą dėl kovos su smurtu prieš moteris grindžiamą tarpsektoriniu požiūriu. Vis dėlto jis išpėja, kad reikia parengti protokolus, vykdyti informuotumo didinimo kampanijas ir organizuoti specialistų mokymus, kad būtų išvengta institucinio smurto ir aukų kaltinimo dėl išorinių veiksnių, nesusijusių su smurtiniu veiksmu, pavyzdžiui, aukos išvaizdos ar požiūrio, statuso, kilmės ar kitų savybių ar situacijos.

⁽¹⁾ FRA (2014 m.), *Smurtas prieš moteris. ES masto apklausa*.

⁽²⁾ ETF (2019 m.), *Laikas kovoti su smurtu prieš moteris!*

⁽³⁾ Eurofound (2017 m.), *Šeštasis Europos darbo sąlygų tyrimas*.

⁽⁴⁾ Europos Sąjunga (2021 m.), *2021 m. lyčių lygybės ES ataskaita*.

3.2. Šiuo atžvilgiu EESRK palankiai vertina konceptualų ir su baudžiamąja teise susijusį patikslinimą, kurį suteikia į Direktyvą įtrauktos kai kurių smurto prieš moteris formų apibrėžtys, tačiau labai svarbu, kad pasiūlyme būtų aptariamoms visos smurto prieš moteris dėl lyties formos, ir pateikta bendra smurto dėl lyties apibrėžtis, kaip antai 1993 m. JT deklaracijos dėl smurto prieš moteris panaikinimo 1 ir 2 straipsniuose arba Stambulo konvencijos 3 straipsnyje.

3.3. EESRK mano, kad smurtą prieš moteris reikėjo įtraukti į SESV 83 straipsnio 1 dalyje nurodytų europinio masto nusikaltimų sąrašą.

3.4. EESRK palankiai vertina tai, kad prievartavimas laikomas nusikaltimu vien nesant sutikimo, nereikalaujant, kad už prievartavimą būtų traukiama baudžiamojon atsakomybėn dėl jėgos panaudojimo ar grasinimo. Į šią teisinę apibrėžtį ši nusikalstama veika įtraukta pagal Stambulo konvenciją: ši sąvoka turi būti taikoma naujoms išprievartavimo formoms, pavyzdžiui, vadinamajam užpuolimui pasitelkiant psichoaktyvias medžiagas.

3.5. EESRK pripažįsta, kad svarbu įtraukti specialias priemones, skirtas apsaugoti smurto dėl lyties šeimoje aukas ir suteikti joms galimybę kreiptis į teismą, tačiau Komitetas ragina įtraukti šią smurto rūšį į direktyvoje apibrėztų nusikaltimų sąrašą, nustatant bendrą bausmių, sunkinančių aplinkybių, jurisdikcijos ir senaties terminų sistemą.

3.6. Daugiau nei pusė Europos moterų (55 proc.) teigia kada nors tapusios seksualinio priekabiavimo aukomis⁽⁵⁾. Todėl EESRK mano, kad Direktyvoje – siūlomose apibrėžtyje, sankcijų, sunkinančių aplinkybių, jurisdikcijos ir senaties terminų sistemoje – negalima ignoruoti šios smurto prieš moteris formos⁽⁶⁾.

3.7. Trečdalis seksualinių priekabiavimą patyrusių moterų tai patyrė darbo vietoje⁽⁷⁾. Todėl EESRK mano, kad direktyvoje būtina aptarti šią smurto formą, taip pat darbdavių įgyvendinamus ir atnaujinamus konkrečius kovos su seksualiniu priekabiavimu ir priekabiavimu dėl lyties darbo vietoje veiksmus, įskaitant kibernetinį smurtą arba priekabiavimą kibernetinėje erdvėje⁽⁸⁾. Todėl EESRK prašo įtraukti bauginimų darbe (mobingo) nusikalstamą veiką.

3.8. Perkeltas smurtas, tai smurtas, kurį patiria moterys, kai smurtaujama prieš asmenis, esančius jų artimoje aplinkoje arba šeimoje, siekiant jas emociškai paveikti, visų pirma nukreipiamas prieš jų vaikus. EESRK supranta, kad vaiko interesai turėtų būti svarbesni už susitikimų tvarką, kai kyta pagrįstų abejonių dėl galimybės užtikrinti saugų fizinį ir emocinį ryšį.

3.9. Atsižvelgdamas į tai, kad ekonominis savarankiškumas yra esminis smurto šeimoje aukų įgalinimo ir atsigavimo elementas, EESRK susirūpinęs pažymi, kad socialinio dialogo ir kolektyvinių derybų sistemoje nenumatytos jokios konkrečios priemonės, skirtos užtikrinti, kad smurto prieš moteris aukos išlaikytų savo darbo vietas, o darbo neturinčios aukos būtų integruotos į darbo rinką.

3.10. Atsižvelgdamas į Europos Parlamento ataskaitos dėl seksualinio išnaudojimo ir prostitucijos bei jų poveikio lyčių lygybei⁽⁹⁾ išvadas, vadovaudamasis Konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (CEDAW) 6 straipsniu, taip pat Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto 2020 m. lapkričio 6 d. bendrąja rekomendacija

⁽⁵⁾ Tyrimas, kurio imtis – 42 000 moterų. Šaltinis: *Smurtas prieš moteris. ES masto apklausa*, Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, 2014 m.

⁽⁶⁾ 2019 m. vasario mėn. Europos Parlamento *Me Too* dienose priimtų išsipareigojimų, kuriais gegužės mėn. rinkimuose dalyvaujantys kandidatai buvo raginami tvirtai išsipareigoti kovoti su seksualiniu priekabiavimu.

⁽⁷⁾ Tyrimas, kurio imtis – 42 000 moterų. Šaltinis: *Smurtas prieš moteris. ES masto apklausa*, Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, 2014 m.

⁽⁸⁾ Šiuo atžvilgiu jis nurodo 2007 m. kovo 22 d. Konstitucinio įstatymo Nr. 3/2007 dėl veiksmingos moterų ir vyrų lygybės 48 straipsnį kaip Ispanijos geriausią praktiką.

⁽⁹⁾ Europos Parlamento pranešimas dėl seksualinio išnaudojimo ir prostitucijos ir jų poveikio lyčių lygybei (2013/2103(INI)). Moterų teisių ir lyčių lygybės komitetas. Pranešėja Mary Honeyball. A7-0071/2014. 3.2.2014 Taip pat žr. 2021 m. vasario 10 d. Europos Parlamento rezoliuciją dėl Direktyvos 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos įgyvendinimo (2020/2029(INI)).

Nr. 38 dėl prekybos moterimis ir mergaitėmis pasaulinės migracijos aplinkybėmis, EESRK mano, kad tikslinga vartoti sąvoką „seksu paslaugas teikiančios moterys“, o ne „prostitucija užsiimančios moterys“.

3.11. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2011/36/ES⁽¹⁰⁾ laikoma, kad aukos sutikimas negalioja, kai grasinama, naudojama jėga, prievarta, piktnaudžiaujama valdžia ar pažeidžiamumu arba duodami ar gaunami mokėjimai ar nauda, kad būtų gautas sutikimas. EESRK mano, kad sąvadavimui ar pelnymuisi iš kitų asmenų seksualinio išnaudojimo turėtų būti taikomos sankcijos, numatytos direktyvos 2 skyriuje „Nusikaltimai, susiję su seksualiniu išnaudojimu“.

3.12. EESRK pritaria JT Žmogaus teisių tarybos⁽¹¹⁾ specialiojo pranešėjo išreikštam susirūpinimui dėl surogatinės motinystės atvejų skaičiaus didėjimo. Kaip Europos Parlamentas⁽¹²⁾, EESRK mano, kad tai yra reprodukcinio išnaudojimo forma, pažeidžianti moterų orumą. Todėl jis mano, kad tokia praktika – jei tai yra teisinis sandoris, susijęs su pelnu ar nauda bet kuriai šaliai, įskaitant reklamą – turėtų būti laikoma viena iš smurto prieš moteris formų ir turėtų būti prilyginta seksualiniam išnaudojimui (įtraukiant ją į 2 skyrių ir 1 straipsnį).

3.13. Smurtas prieš moteris yra labiausiai paplitęs žmogaus teisių pažeidimas Sąjungoje, tačiau jis labiau paplitęs tarp pažeidžiamose situacijose esančių moterų ir mergaičių, o ypatingą dėmesį reikėtų skirti etninių ir (arba) kultūrinių mažumų, pavyzdžiui, romų, moterims ir mergaitėms.

3.14. EESRK remia visas tinkamas teises priemones, skirtas apsaugoti neigalias moteris nuo visų formų išnaudojimo, smurto ir prievartos, įskaitant su lytimi susijusius aspektus. Komitetas taip pat remia tinkamas prevencijos priemones, įskaitant tinkamas lyčių aspekto pagalbos ir paramos neigalioms moterims formas. Todėl EESRK pritaria, kad nepriklausomos institucijos veiksmingai stebėtų visas įstaigas ir programas, skirtas neigalioms moterims.

3.15. EESRK taip pat pritaria visoms tinkamoms priemonėms, kuriomis skatinamas fizinis, kognityvinis ir psichologinis neigalių moterų, nukentėjusių nuo bet kokios formos smurto ar prievartos, atsigavimas, rehabilitacija ir socialinė reintegracija, įskaitant apsaugos paslaugų teikimą, ir ragina skirti ypatingą dėmesį neigalioms moterims, kurios yra labiau pažeidžiamos dėl lyties ir negalios (priverstinė sterilizacija, šeimos narių teisinis neveiknumas).

3.16. Moterys migrantės, ypač jei jų administracinė padėtis yra neteisėta, turėtų būti apsaugotos nedelsiant suteikiant joms savarankišką ir laikiną leidimą gyventi, kai jos pateikia skundą⁽¹³⁾. Be to, jei proceso metu paaiškėja, kad trūksta teisėtų dokumentų, kompetentingos migracijos institucijos neturėtų būti informuojamos.

3.17. EESRK palankiai vertina tai, kad prie smurto prieš moteris ir mergaites formų priskiriamas persekiojimas elektroninėje erdvėje ir dalijimasis intymia ar retušuota medžiaga be sutikimo, tačiau nerimauja dėl reikalavimo nustatyti, kad siekiant, jog tokia medžiaga būtų kriminalizuota, reikalaujama, kad ji būtų prieinama „daugybei naudotojų“. Tai netikslus, neapibrėžtas ir itin vertinamojo pobūdžio reikalavimas, kuriame savo ruožtu neatsižvelgiama į realią žalą reputacijai, kuri kartais būna didesnė, jei tokia medžiaga dalijamasi tik su artimiausios socialinės, šeimos ar darbo aplinkos žmonėmis. Komitetas supranta, kad veiksmai be sutikimo ir viešinimas jau savaime turėtų būti laikomas kibernetiniu

⁽¹⁰⁾ 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR (OL L 101, 2011 4 15, p. 1).

⁽¹¹⁾ Jungtinės Tautos. Žmogaus teisių taryba. Specialiojo pranešėjo ataskaita dėl vaikų pardavimo ir seksualinio išnaudojimo, įskaitant vaikų prostituciją, vaikų pornografiją ir kitą seksualinės prievartos prieš vaikus medžiagą. A/HRC/37/60. Žmogaus teisių taryba. 37-oji sesija. 2018 m. vasario 26 d.–kovo 23 d.

⁽¹²⁾ Kaip teigiama 2015 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento rezoliucijoje dėl metinės ataskaitos dėl žmogaus teisių ir demokratijos pasaulyje ir ES politikos šiuo klausimu (2015/2229(INI)), kurioje smerkiama surogatinė motinystė arba „pilvų nuoma“ kaip „žemina [nti] moters orumą, nes moters kūnas ir jos reprodukcinės funkcijos paverčiamos preke“, ragina skubiai peržiūrėti jos teisėtumą atsižvelgiant į įvairius žmogaus teisių dokumentus ir ragina uždrausti praktiką, „kurią taikant išnaudojama moterų (ypač besivystančiose šalyse gyvenančių pažeidžiamų moterų) reprodukcinė funkcija, o jų kūnas naudojamas finansinės ir kitokios naudos tikslais“.

⁽¹³⁾ Šioje srityje Ispanijos imigracijos įstatymas yra geroji praktika (Konstitucinio įstatymo Nr. 4/2000 31a straipsnis).

priekabiavimu, nevertinant, ar informacija buvo dalijamasi su daugybe naudotojų, ar, priešingai, su daug ar pakankamai naudotojų (7 straipsnio a ir b punktai, 8 straipsnio c punktas ir 9 straipsnio a punktas).

3.18. Dėl plačiai paplitusio interneto ir socialinės žiniasklaidos naudojimo keitimasis seksualinio pobūdžio medžiaga be sutikimo tampa dažnesnis, paveikesnis ir todėl labiau žalingas aukoms. Komitetas yra susirūpinęs dėl šios praktikos masto ir mano, kad už šią praktiką (7 straipsnis) numatytos bausmės ir senaties terminai turėtų būti lygiaverčiai sankcijoms ir senaties terminams, numatytiems 12 ir 15 straipsniuose už persekiojimą kibernetinėje erdvėje (8 straipsnis).

3.19. EESRK palankiai vertina tai, kad institucijoms, atsakingoms už skundų dėl direktyvoje numatytų nusikalstamų veikų priėmimą ir perdavimą, numatomi specialūs mokymai, tačiau mano, kad, be to, reikėtų numatyti konkrečias sistemos veiksmingumo stebėsenos ir vertinimo priemones, taip pat konkrečias sankcijas tuo atveju, jei kompetentingos institucijos nesilaiko deramo atidumo principo (37 straipsnio 6 dalis).

3.20. Komitetas palankiai vertina reikalavimą, kad smurtą prieš moteris ir mergaites tiriantys ir baudžiamąjį persekiojimą vykdančios asmenys, padaliniai ir tarnybos, visų pirma teisininkai, teismų institucijos ir darbuotojai, teisėjai, prokurorai, advokatai, paramos aukoms darbuotojai ir atkuriamojo teisingumo tarnybos, priežiūros specialistai, socialinės ir švietimo tarnybos ir kiti atitinkami darbuotojai, kurie gali susidurti su pažeidžiamomis grupėmis ar aukomis, turėtų „pakankamai“ žinių. Tačiau EESRK išpėja dėl subjektyvumo, kuris gali būti susijęs su patirties pakankamumo ar nepakankamumo suvokimu. Atsižvelgiant į tai, kad viena iš pagrindinių intervencijos klaidų šioje srityje yra būtent nepakankamas dalyvaujančių subjektų mokymas ir informuotumas, Komitetas rekomenduoja reikalauti, kad specialūs mokymai būtų rengiami ne tik specialistams, kurie nagrinėja skundus ar bendrauja su aukomis, bet ir tiems, kurie dalyvauja 3 skyriuje numatyta tyrimo ar baudžiamojo persekiojimo procese (17 straipsnio 1 dalis).

3.21. Siekiant tinkamai atlyginti žalą, užtikrinti reabilitaciją ir atsigavimą, svarbiausia, kad aukos greitai gautų priežiūros paslaugas. Todėl Komitetas mano, kad aukos į paramos tarnybas turėtų būti nukreipiamos ne tik laiku ir koordinuotai, bet ir prioriteto bei skubos tvarka (20 straipsnio 2 dalis).

3.22. EESRK palankiai vertina siūlomas priemones, kuriomis siekiama užtikrinti, kad aukos galėtų naudotis visapusiškomis, specialiai pritaikytomis, bendromis ir specializuotomis paramos paslaugomis, atitinkančiomis jų konkrečius poreikius. Tačiau Komitetas apgailestauja, kad specializuotos paramos, kurią valstybės narės privalo teikti aukoms, sąraše (27 straipsnio 1 dalis) minima tik parama teisiniame etape arba tyrimo ir teismo proceso metu, o galimybė naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis, įskaitant lytinės ir reprodukcinės sveikatos paslaugas, nėra minima kaip esminė aukoms. Be to, EESRK su dideliu susirūpinimu pažymi, kad nėra konkrečiai paminėtos lytinės ir reprodukcinės sveikatos paslaugos, įskaitant skubią kontracepciją ir abortą, kurios yra ne tik būtinos, bet ir skubios pagalbos paslaugos, kuriomis seksualinio smurto aukos turėtų turėti galimybę naudotis (28 straipsnis). Pasak JT ir Europos Žmogaus Teisių Teismo, priverstinis nėštumo dėl išprievartavimo išnešiojimas iki termino pabaigos gali būti laikomas žiauriu, nežmonišku ir žeminančiu smurtu, kuris yra rimtas nusizengimas. EESRK ragina Europos Komisiją įtraukti sveikatos priežiūros paslaugas, įskaitant lytinės ir reprodukcinės sveikatos paslaugas, į būtiniausių paramos aukoms paslaugų sąrašą ir paraginti visas ES valstybes nares skubiai pašalinti visas kliūtis, trukdančias pasinaudoti skubios kontracepcijos ir savanoriško nėštumo nutraukimo paslaugomis po išprievartavimo.

3.23. Perkeltoms ir nuo konfliktų bėgančioms moterims gresia didesnis smurto dėl lyties pavojus. Seksualinis smurtas dažnai naudojamas kaip karo ginklas, o moterims ir mergaitėms kyla didesnis pavojus tapti prekybos žmonėmis ir seksualinio išnaudojimo aukomis. EESRK pabrėžia, kad parama, apsauga ir galimybė naudotis pagrindinėmis sveikatos priežiūros paslaugomis, pavyzdžiui, psichologinės traumos priežiūra ir galimybė naudotis lytinės ir reprodukcinės sveikatos paslaugomis, įskaitant skubios kontracepcijos ir aborto paslaugas, yra labai svarbios ir turėtų būti teikiamos visose Europos šalyse.

3.24. Komitetas pasisako už tai, kad apribojanti teismo nutartis ir skubios apsaugos orderiai, kuriais siekiama apsaugoti aukų fizinį ir psichologinį neliečiamumą, būtina turi apimti priemones, neleidžiančias smurtautojui priekabauti prie aukos ar fiziškai prie jos artintis. Tai turėtų būti taikoma ne tik apribojant ar uždraudžiant patekti į namus ar darbo vietą (21 straipsnio 1 dalis), bet ir į viešąją erdvę apskritai, įskaitant atvejus, kai aukos ir nusikaltėlio artumas gali būti laikomas pavojingu nusikaltėlio ar įtariamojo elgesiu (21 straipsnio 2 dalis).

3.25. EESRK palankiai vertina tai, kad seksualinio smurto aukoms skirtos pagalbos telefonu linijos ir specializuota pagalba krizių centruose yra prieinamos ir nemokamos, tačiau mano, kad prieinamumas ir nemokamas prieinamumas taip pat turėtų būti aiškiai įtrauktas į visus seksualinio smurto aukoms skirtus paramos mechanizmus ir priemones, į prevencines priemones, skirtas informuoti apie jų teises, ir į žalos atlyginimo bei kompensavimo procedūras.

3.26. Komitetas palankiai vertina tai, kad įtraukta specializuota pagalba seksualinio priekabiavimo darbo vietoje atveju ir rekomendacija imtis valstybinių prevencinių priemonių, tačiau atkreipia dėmesį į tai, kad numatytos tik išorės konsultavimo ir priežiūros paslaugos (30 straipsnis) ir nieko nekalbama apie socialinio dialogo, kolektyvinių derybų ir būtino dalyvavimo bei derybų su socialiniais partneriais, visų pirma profesinėmis sąjungomis, kaip teisėtai darbuotojų interesų ir teisių atstovais, svarbą. Jam taip pat susirūpinimą ir nuostabą kelia tai, kad šios rūšies smurto prieš moteris atveju numatomas „tarpininkavimas“.

3.27. Atsižvelgdamas į tai, EESRK nepamiršta paminėti, kad, jo nuomone, labai svarbu ir neatidėliotina skatinti ratifikuoti TDO konvenciją Nr. 190 dėl smurto ir priekabiavimo bei Stambulo konvenciją visose valstybėse narėse, kurios to dar nepadarė, taip pat pačioje ES.

3.28. Komitetas palankiai vertina tai, kad į švietimą įtraukiamos prevencinės priemonės prieš smurtą dėl lyties, įskaitant visapusiško lytiškumo ugdymo stiprinimą. Tačiau, atsižvelgiant į švietimo vaidmenį formuojant lyčių vaidmenis ir stereotipus, tokie įgaliojimai turėtų būti taikomi visuose švietimo etapuose, o į institucinį bendradarbiavimą turėtų būti aiškiai įtrauktas švietimo bendruomenės, pilietinės visuomenės organizacijų (visų pirma feminizmo asociacijų), socialinių partnerių ir paveiktų bendruomenių dalyvavimas (36 straipsnio 2 dalis).

3.29. EESRK taip pat palankiai vertina valstybių narių bendradarbiavimą ir koordinavimą renkant duomenis ir atliekant smurto prieš moteris priežasčių, paplitimo ir padarinių tyrimus, tačiau abejoja, ar realus įsipareigojimas gali būti priimtas vien tik raginant imtis veiksmų, numatytų 44 straipsnio 7 dalyje pateiktoje formuluotėje „remia“. Komitetas mano, kad daug veiksmingiau ir ambicingiau būtų priimti įsipareigojimą, pagal kurį būtų reikalaujama imtis specialių ir konkrečių priemonių ir nustatyti konkrečius terminus (44 straipsnio 7 dalis).

3.30. Dėl emigravusių išeivių, kurių priimančioji teritorija yra įvairios Sąjungos šalys, reikia atsižvelgti į smurto prieš moteris ir mergaites formas, kurios yra kilmės bendruomenių kultūrinių *normų* dalis. Komitetas palankiai vertina tai, kad moterų lyties organų žalojimas Direktyvoje įvardijamas kaip konkreti nusikalstama veika. Todėl Komitetas palankiai vertina tai, kad moterų lyties organų žalojimas direktyvoje įvardijamas kaip konkreti nusikalstama veika, tačiau įspėja, kad būtina itin atsargiai užtikrinti, jog informuotumo didinimo ar prevencijos kampanijos vengtų stigmatizuoti tokioms bendruomenėms priklausančias moteris ir kad 37 straipsnio 2 dalyje numatytas kultūrinis jautrumas, susijęs su pasekmių nustatymu, būtų taikomi ir prevencijos kampanijose. Komitetas supranta, kad šia prasme esminis aspektas yra darbas su pačiomis pamatinėmis bendruomenėmis ir pačiose bendruomenėse, siekiant užkirsti kelią kultūrinėms praktikos reikšmėms ir jas panaikinti (36 straipsnio 6 dalis) ⁽¹⁴⁾.

3.31. EESRK palankiai vertina tai, kad priverstiniai abortai ir priverstinė sterilizacija pripažįstami specifinėmis smurto formomis. Tačiau su platesnio masto lytinės ir reprodukcinės sveikatos bei teisių pažeidimais, pavyzdžiui, ginekologiniu ir akušeriniu smurtu, prievartiniu nėštumu ir atsisakymu atlikti abortą, taip pat turėtų būti kovojama kaip su smurtu prieš moteris. EESRK susirūpinęs pažymi, kad į smurto prieš moteris apibrėžtį neįtraukti esami laisvo ir saugaus savanoriško nėštumo nutraukimo apribojimai ir laisvai šią galimybę pasirinkusių moterų persekiojimas, visų pirma netoli tokių klinikų.

3.32. Komitetas su susirūpinimu pažymi, kad nenumatytas smurto prieš moteris aukų našlaičių visaverčio gyvenimo vystymasis laisvės ir lygybės sąlygomis: tai būtinai reiškia, kad jiems turi būti suteikta galimybė įveikti ir ištaisyti savo ypatingo pažeidžiamumo, kurį sukėlė patirta smurtinė aplinka ir kuris dar labiau padidėja, jeigu nužudomos jų motinos, padėtį. Pastaruoju atveju būtina sudaryti palankesnes sąlygas gauti civilinę kompensaciją už patirtus nusikaltimus, taip pat paspartinti paveldėjimo procesą po nusikaltimo, kad jie galėtų skubiai pasinaudoti savo turtinėmis ir paveldėjimo teisėmis ⁽¹⁵⁾.

⁽¹⁴⁾ Daugiasektorinė akademinė programa, skirta moterų lyties organų žalojimo prevencijai ir kovai su juo (FGM/C). Europos Komisija 2016–2018 m.

⁽¹⁵⁾ Šiuo atžvilgiu jis mano, kad 2022 m. kovo 21 d. Konstitucinis įstatymas Nr. 2/2022, kuriuo siekiama pagerinti našlaičių, nukentėjusių nuo smurto dėl lyties, apsaugą, yra Ispanijos geroji praktika.

3.33. Komitetas apgailestauja, kad kartu su šia direktyva nebuvo pateikta ekonominė ataskaita, todėl neužtikrinamas Direktyvos ir joje siūlomų paslaugų bei veiksmų viešasis finansavimas.

Briuselis, 2022 m. liepos 13 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė*
Christa SCHWENG

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „COVID-19. ES pasirengimo ir reagavimo tolesnis užtikrinimas: žvilgsnis į ateitį“

(COM(2022) 190 final)

(2022/C 443/14)

Pagrindinė pranešėja **Sára FELSZEGHI**

Prašymas pateikti nuomonę	Europos Komisija, 2022 6 28
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 304 straipsnis
Atsakingas skyrius	Užimtumo, socialinių reikalų ir pilietybės skyrius
Priimta plenarinėje sesijoje	2022 7 13
Plenarinės sesija Nr.	571
Balsavimo rezultatai	
(už / prieš / susilaikė)	199 / 0 / 4

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. COVID-19 pandemija padarė ir toliau daro didelę žalą, kuri turi poveikio tiek kasdieniam piliečių gyvenimui, tiek sveikatos sistemai, nacionalinei ekonomikai ir visuomenei. Įgyta patirtis ir pandemijos pamokos, taip pat moksliniai tyrimai šioje srityje suteikia EESRK galimybę pasiūlyti ilgalaikius sprendimus, kurie padėtų ES tvariau reaguoti ne tik į COVID-19 grėsmes sveikatai, bet ir į kitas infekcines ligas, taip pat sustiprinti ir pagerinti bendrą valstybių narių atsaką ir koordinavimą pasauliniu lygmeniu.

1.2. Europos ekonomikos ir saugumo reikalų komitetas (EESRK) mano, kad šiuo tikslu ES turėtų sukurti skubaus reagavimo pajėgumus, be kita ko, pasinaudodama esamomis priemonėmis ir jas taikydama, kad būtų pasirengusi nedelsiant reaguoti atsiradus naujoms atmainoms ar prasidėjus kitai pandemijai. Komitetas rekomenduoja parengti strategiją, kurioje, atsižvelgus į kiekvienos valstybės narės nacionalinius ypatumus ir sutelkus pagrindines pastangas į vieną tikslą, būtų pasiūlytos įvairiapusės priemonės, apimančios visus aspektus, susijusius su *prevencija* (skiepijimas, epidemiologinės priemonės, švietimas, komunikacija ir kt.), *gydymu* (vaistai, pacientų priežiūra, medicininė reabilitacija, slaugymas ir kt.), *reabilitacija* (darbo vietoje, mokykloje) ir *ilgalaike priežiūra* (ypatingą dėmesį skiriant ilgalaikiu COVID sindromu sergantiems asmenims), ir būtų užtikrintos galimybės naudotis esamais ir būsimais *ekonominiais ištekliais*.

1.3. *Skiepijimas* yra vienas iš prevencijos ramsčių. Epidemiologinėje grandinėje (užkrėtimo šaltinis, perdavimo būdas, patekimas į organizmą) skiepijimas leidžia vienu metu blokuoti dvi svarbias grandis (užkrėtimo šaltinį ir patekimą į organizmą). Todėl labai svarbu nuolat analizuoti šią strategiją ir ją įgyvendinant įtraukti naujus elementus. Įveikusios pradinis sunkumas, ES ir dauguma valstybių narių šiuo metu jau turi skiepijimo strategijas. Įgyvendinant ES vakcinų strategiją užtikrinta galimybė visiems gauti reikiamą kiekį saugių ir veiksmingų vakcinų. Tačiau keliose valstybėse narėse skiepijimo aprėptis nedidėja ir (arba) nesiekia optimalios ribos⁽¹⁾. Rizika taip pat didėja dėl mažesnio vakcinės veiksmingumo žmonėms, kurie dar negavo stiprinamosios dozės (iš jų apie 9 mln. 60 metų ir vyresnių žmonių)⁽²⁾.

1.4. EESRK mano, kad tai visų pirma galima paaiškinti sumažėjusiu budrumu, nepakankamu informavimo ir švietimo kampanijų veiksmingumu ir dezinformacija. Todėl Komitetas rekomenduoja stiprinti komunikaciją tiek ES, tiek valstybėse narėse, anksti aptikti dezinformaciją ir priimti būtinas atsakomąsias priemones, taip pat užtikrinti naujų sudėtinių vakcinų, kurios kartu apsaugotų tiek nuo naujų atmainų, tiek nuo įvairių infekcijų (pvz., nuo COVID-19 ir gripo), kūrimą ir įsigijimą.

⁽¹⁾ <https://www.ecdc.europa.eu/en/news-events>

⁽²⁾ Europos ligų prevencijos ir kontrolės centras (ECDC), Skiepijimo nuo COVID-19 pažangos stebėjimo priemonė, https://health.ec.europa.eu/health-security-and-infectious-diseases/crisis-management_lt.

1.5. Kadangi pandemija yra pasaulinė, spręsdami skiepavimo priemonių klausimą negalime apsiriboti tik ES valstybėmis narėmis. Todėl EESRK tvirtai remia ES ir kai kurių valstybių narių pastangas („Europos komanda“), laikantis solidarumo principo, remti šalis partneres ⁽³⁾ ir Afrikos Sąjungą (kaip paskelbta 2022 m. vasario mėn. aukščiausiojo lygio susitikime) ne tik skiepavimo srityje, bet ir valdant pandemijos padarinius sveikatai ir socialinius bei ekonominius padarinius.

1.6. Kitas svarbus kovos su pandemija priemonių aspektas yra tai, kad atskiros valstybės narės apibrėžia ir įgyvendina visuomenės sveikatos misijas, kurios yra rizikos mažinimo priemonių dalis. EESRK nuomone, ES institucijos turėtų atlikti svarbų koordinavimo ir techninių gairių teikėjo vaidmenį šioje srityje, kad būtų sustiprintas visuomenės sveikatos misijų įgyvendinimas ir veiksmingumas ir užtikrinta atspari apsaugos sistema.

1.7. Sumažėjus epidemijos rizikai, kai kurios šalys pakeitė savo *testavimo strategijas*. Diagnostiniai tyrimai atliekami asmenimis, turintiems COVID-19 infekcijos simptomų ir su jais tiesioginį sąlyti turintiems asmenims, asmenims, kuriems gresia pavojus sirgti sunkia ligos forma, ar turintiems nuolatinį sąlyti su pažeidžiamomis gyventojų grupėmis (pvz., sveikatos priežiūros arba socialiniai darbuotojai). Kadangi laikantis šios strategijos sumažėja tirtų asmenų skaičius, tai tikriausiai apsunkins epidemiologinių duomenų aiškinimą. Todėl labai svarbu užtikrinti tiek testų patikimumą, tiek epidemiologinį reprezentatyvumą, kad būtų galima pateikti naudingus epidemiologinių tendencijų atskaitos rodiklius, kurie leistų greitai reaguoti.

1.8. Atskiros valstybės narės naudoja *greituosius antigenų testus*, kad dar labiau sustiprintų savo bendrus testavimo pajėgumus, visų pirma tais atvejais, kai *PGR pajėgumai* yra riboti arba kai klinikiniais poreikiams reikia trumpesnių terminų. Sveikatos saugumo komitetas įsteigė specialią techninę darbo grupę, kuriai pavesta reguliariai peržiūrėti ir atnaujinti ES bendrą greitųjų antigenų testų, atitinkančių konkrečius SARS-CoV-2 aptikimo veiksmingumo kriterijus, sąrašą ⁽⁴⁾. Tai gali padėti užtikrinti, kad būtų sumažintas klaidingai teigiamų ir klaidingai neigiamų rezultatų skaičius (tai svarbu norint susidaryti realistišką epidemiologinės padėties vaizdą ir padidinti pandemijos kontrolės priemonių veiksmingumą), taip pat kad būtų patikimai nustatomos naujų mutacijų sukeltos infekcijos.

1.9. Be kitų kovos su epidemija priemonių, ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas *vedinimui*. Būtina nuolat pabrėžti dažno *natūralaus vedinimo* svarbą ir skirti dėmesį šiai lengvai taikomai priemonei. Pastatų vidaus vedinimo klausimas yra visiškai kitokio pobūdžio. SARS-CoV-2 perduodama daugiausia uždaroje patalpose (pvz., biuruose, darbo vietose, švietimo įstaigose, prekybos centruose ir t. t.), jei jose vedinimo sistemos negalima veiksmingai dezinfekuoti arba jei vedinama nepakankamai. Todėl valstybės narės turėtų apsvarstyti galimybę naudoti prietaisus su aukštos kokybės filtrais ⁽⁵⁾, visų pirma pirmiau nurodytose vietose. Jos turi dėti daugiau pastangų techninių inovacijų ir finansinių išteklių srityse. Dėl mažėjančio pandemijos intensyvumo dauguma valstybių narių atšaukė privalomą *veido kaukių dėvėjimą* (išskyrus sveikatos priežiūros įstaigose). Vis dėlto EESRK rekomenduoja, visų pirma pažeidžiamoms grupėms (60 metų ir vyresniems asmenims, lėtinėmis ligomis sergantiems asmenims, nevakcinuotiems žmonėms ir kt.), toliau dėvėti apsaugines veido kaukes didesnio susibūrimo ir prastai ventiliuojamose patalpose, naudojantis viešuoju transportu ir kt., *laikytis saugaus atstumo* ir naudoti *rankų dezinfekavimo priemones*, nes šios priemonės taip pat padeda sumažinti infekcijos riziką ir epidemijos atsinaujinimo tikimybę.

1.10. EESRK pritaria profesinei pozicijai, kad *epidemiologinės priežiūros tikslas* turėtų būti grindžiamas ne visų atvejų nustatymu ir pranešimu apie juos, o patikimu infekcijos intensyvumo bendruomenėje, sunkių ligų poveikio ir vakcinų veiksmingumo vertinimu, ir remia šią poziciją. Atsižvelgiant į *sveikatos duomenų skaitmeninimą*, valstybės narės turėtų parengti strategijas, kaip vėl pradėti taikyti pirminės ir antrinės sveikatos priežiūros kontrolines stebėjimo sistemas ⁽⁶⁾, skirtas ūmiais kvėpavimo takų infekcijoms stebėti, ir jas papildyti sustiprinant kitas stebėjimo sistemas, pavyzdžiui, nuotekų stebėjimą. Siekiant juos tinkamai išaiškinti, labai svarbu kuo greičiau parengti bendros pranešimų sistemos kriterijus, o tai tenka bendrai ES ir valstybių narių atsakomybei.

⁽³⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/fs_22_870

⁽⁴⁾ COVID-19 diagnostinių tyrimų techninė darbo grupė, https://ec.europa.eu/health/health-security-and-infectious-diseases/crisis-management_lt#technical-working-group-on-covid-19-diagnostic-tests.

⁽⁵⁾ Pavyzdžiui, autonominius oro valymo prietaisus su HEPA (didelio veiksmingumo kietųjų dalelių) filtrais arba panašaus veiksmingumo filtrais ir naudojant ultravioletinę baktericidinę spinduliuotę (UVGI), šildymo, vedinimo ir oro kondicionavimo sistemų ortakiuose esančią įrangą arba pakankamai aukštai įmontuotą įrangą (aukštai įrengtą UVGI).

⁽⁶⁾ Kontrolinis stebėjimas – tai konkrečių ligų ir (arba) sąlygų paplitimo laipsnio stebėjimas naudojant savanorišką gydytojų, laboratorijų ir visuomenės sveikatos tarnybų tinklą, kad būtų galima įvertinti gyventojų sveikatos lygio stabilumą arba jo pokyčius.

1.11. Kad valstybių narių piliečiai pritartų kovos su pandemija priemonėms ir aktyviai dalyvautų jas taikant, svarbu suprasti priežastinius ryšius. EESRK rekomenduoja *sukurti švietimo sistemą*, kuri apimtų sveikatos tinklą, mokyklinį ugdymą, švietimą darbo vietoje ir žiniasklaidą. Nors šiam tikslui reikalingą mokomąją medžiagą turi parengti valstybės narės, procese taip pat turėtų dalyvauti ES ir PSO. Tai galėtų gerokai padidinti skiepavimo aprėptį ir gyventojų bendradarbiavimą epidemijos prevencijos srityje, taip pat sumažinti melagingų naujienų plitimą ir poveikį.

1.12. Kai kurie subjektai pasinaudojo pandemija, manipuliuodami informacija ir kišdamiesi, įskaitant dezinformacijos sklaidimą, kad galėtų siekti naudoti sau kurstydami gilų piliečių nesaugumo jausmą, baimę ir rimtą susirūpinimą, keldami pavojų jų gyvybei ir, visų pirma, mažindami atsaką į pandemiją veiksmingumą ir visuomenės pasitikėjimą institucijomis, veikiančiomis kovos su COVID-19 pandemija srityje. Be priemonių, kurių iki šiol ėmėsi ES ir jos valstybės narės, EESRK rekomenduoja valstybėms narėms *sukurti stebėjimo ir vertinimo sistemą*, kuri ne tik aptiktų melagingą informaciją, bet ir „paženklintų“ ekspertų patvirtintą informaciją taip užtikrindama jos autentiškumą ir teisingumą. Kad valstybių narių piliečiai galėtų sužinoti šią informaciją, turėtų būti vykdoma patikima komunikacija, visų pirma jų gimtąja kalba.

1.13. Gydyti sergančius COVID-19 yra sudėtinga užduotis. Tai apima ne tik gydymą vaistais, bet ir ligonių priežiūrą, medicininę ir profesinę reabilitaciją, taip pat ilgalaikę priežiūrą. EESRK rekomenduoja *parengti gaires*, kuriose būtų numatyti visi gydymo elementai ir kurie būtų nuolat atnaujinami ir pateikiami internete visomis ES oficialiosiomis kalbomis.

1.14. Tarp šių elementų, be paties gydymo, *reabilitacija* yra viena svarbiausių jaunimo ir darbuotojų sveikatos ir gerovės veiksmų. Sėkmingą profesinę ir (arba) mokyklinę reintegraciją užtikrina atitinkamai profesinės sveikatos tarnyba ir mokyklos sveikatos priežiūros tarnyba, nes kiekvienam asmeniui pritaiko darbo krūvį ir reikalavimus, todėl gerokai sumažinamas ligos ir nebuvimo darbe dienų skaičius, paspartinamas reabilitacijos procesas ir sudaromos palankesnės sąlygos reintegracijai. Todėl EESRK rekomenduoja sudaryti sąlygas pacientams po reabilitacijos gydymo įstaigoje pasinaudoti *reabilitacija ir reintegracija, kurią vykdo profesinės sveikatos tarnyba arba mokyklos sveikatos priežiūros tarnyba*; kiekvienoje valstybėje narėje reikia sukurti teises ir materialines sėkmingos reabilitacijos ir reintegracijos sąlygas bendradarbiaujant darbdaviams (kurie sudaro būtinas darbo sąlygas), profesinės sveikatos tarnybai arba mokyklos sveikatos priežiūros tarnybai (kurios užtikrina kiekvieno asmens reintegracijai pritaikytas sąlygas) ir darbuotojui (kuris yra aktyvus dalyvis); tokia sistema bus taip pat labai naudinga visuomenės sveikatai ir ekonomikai valstybėse narėse ir Europos Sąjungoje.

1.15. COVID-19 yra sudėtinga liga, turinti tiesioginį ir netiesioginį poveikį sveikatai. Nors dar nežinome apie visus šios ligos padarinius, yra žinoma, kad tai uždegiminė liga, paveikianti beveik visus organus (širdį, plaučius, galvos smegenis, judėjimo sistemą, inkstus, virškinimo organus ir t. t.), ja persirgęs asmenys simptomus jaučia dar keletą savaičių ar net mėnesių po ūmaus ligos etapo (vadinamasis ilgalaikis COVID sindromas). Šiems žmonėms reikalinga specializuota priežiūra ir reabilitacija. EESRK rekomenduoja kiekvienai ES valstybei narėi *ne tik teikti (techninę ir ekonominę) paramą*, bet ir sudaryti palankesnes sąlygas darbuotojų sveikatai užtikrinant galimybes darbe profilaktiškai kreiptis į psichinės sveikatos priežiūros tarnybas (psichinės sveikatos priežiūros specialistus arba psichologus pagal valstybės narės teisės aktus), siekiant padėti pasveikti psichikos ligomis (pažeisti kognityviniai įgūdžiai, sumažėję mokymosi pajėgumai ir įvairių laipsnių depresija) sergantiems asmenims. Toks požiūris yra juo labiau pagrįstas, nes psichikos ligos pasitaiko ne tik ilgalaikio COVID sindromo atveju: pandemijos metu susiklosčiusios aplinkybės (izoliavimas, nesaugumas, baimė, vienišumas ir t. t.) taip pat gali sukelti depresiją, dažnai sukeliančią priklausomybę, o rimčiausiais atvejais netgi pastūmėti į savižudybę. Visa tai turi didelių pasekmių visuomenės sveikatai, ekonomikai ir visuomenei.

1.16. ES valstybių narių ekonominiai ištekliai skiriasi. Siekiant užtikrinti sveikatos ir visuomenės sveikatos sistemų bei sveikatos sektoriaus tvarumą, veiksmingumą ir koordinavimą, EESRK rekomenduoja kartu su technine strategija numatyti *konkrečius ES finansinius išteklius* (papildant esamas lėšas), kurie leistų sukurti veiksmingas, tvarias ir atsparias vienodo lygio apsaugos sistemas.

2. Patvirtintos pozicijos santrauka

Poveikis, kurį COVID-19 pandemija padarė visuomenės sveikatai, mūsų sveikatos sistemoms, mūsų ekonomikai ir apskritai visai mūsų gyvenimui – didelis ir įvairiapusiškas. Komiteto pasiūlymai skyriuje *Išvados ir rekomendacijos* yra Sąjungos priemonių, skirtų rizikai mažinti, tąsa ir jais bus toliau skatinamas sistemos tvarumas, veiksmingumas ir atsparumas. Komiteto nuomone, pandemijos intensyvumo sumažėjimas yra tik laikinas, todėl, nors rizikos mažinimo priemonės yra

labai naudingos, visų pirma piliečiams, sveikatos priežiūros sistemoms ir ekonominės veiklos vykdytojams, turime būti budrūs ir pasirengti galimam naujam pandemijos protrūkiui. EESRK tikisi, kad priėmus jo pasiūlymus dar labiau sustiprės ES ir valstybių narių gebėjimai užkirsti kelią sveikatos krizėms, joms pasirengti ir į jas reaguoti, tvariai valdyti grėsmes sveikatai, susijusias ne tik su COVID-19, bet ir su kitomis užkrečiamosiomis ligomis, taip pat stiprinti ir gerinti valstybių narių atsaką ir jų tarpusavio ir pasaulinio masto veiksmų koordinavimą.

3. Svarstomiems pasiūlymams siūlomi pakeitimai

3.1. Siekiant papildyti dabartinę strategiją ir išplėsti jos taikymo sritį, labai svarbu, kad ES institucijos parengtų išsamią strategiją, kurioje, atsižvelgus į kiekvienos valstybės narės nacionalinius ypatumus ir sutelkus pagrindines pastangas į vieną tikslą, būtų pasiūlytos įvairiapusės priemonės, apimančios visus aspektus, susijusius su *prevencija* (skiepijimas, epidemiologinės priemonės, švietimas, komunikacija ir kt.), *gydymu* (vaistai, pacientų priežiūra, medicininė rehabilitacija, slaugymas ir kt.), *rehabilitacija* (darbo vietoje, mokykloje) ir *ilgalaike priežiūra* (ypatingą dėmesį skiriant ilgalaikiu COVID sindromu sergantiems asmenims), ir būtų užtikrintos galimybės naudotis esamais ir būsimais *ekonominiais ištekliais*.

3.2. Komitetas rekomenduoja *stiprinti komunikaciją ir žiniasklaidą* tiek ES, tiek valstybėse narėse, *anksti aptikti dezinformaciją ir priimti būtinas atsakomąsias priemones*, taip pat užtikrinti naujų sudėtinių vakcinų, kurios kartu apsaugotų tiek nuo naujų atmainų, tiek nuo įvairių infekcijų (pvz., nuo COVID-19 ir gripo), kūrimą ir išsigijimą.

3.3. Siekiant užkirsti kelią dezinformacijai, turėtų būti įdiegta *stebėjimo ir sertifikavimo sistema*, kuri ne tik aptiktų melagingą informaciją, bet „paženklintų“ ekspertų patvirtintą informaciją taip užtikrindama jos autentiškumą ir teisingumą. Tokia sistema būtų naudinga visiems Sąjungos piliečiams.

3.4. ES institucijos ir EESRK turėtų atlikti svarbų koordinavimo vaidmenį, teikti technines gaires, tinkamai informuoti pilietinę visuomenę ir taip paremti visuomenės sveikatos misijų įgyvendinimą, veiksmingumą ir užtikrinti atsparią apsaugos sistemą.

3.5. Reikėtų numatyti konkrečius finansinius išteklius (išplėsti esamus finansavimo šaltinius), kad būtų panaikintas ekonominis disbalansas sveikatos apsaugos srityje.

3.6. EESRK rekomenduoja visose valstybėse narėse sukurti švietimo sistemą, kuri apimtų sveikatos tinklą, mokyklinį ugdymą, švietimą darbo vietoje ir žiniasklaidoje. Nors šiam tikslui reikalingą mokomąją medžiagą turi parengti valstybės narės, procese taip pat turėtų dalyvauti ES ir PSO.

3.7. Pacientui po rehabilitacijos gydymo įstaigoje turi būti sudarytos sąlygos rehabilitacijai ir reintegracijai, kurią vykdo profesinės sveikatos tarnyba arba mokyklos sveikatos priežiūros tarnyba; reikia sukurti teises ir materialines sėkmingos rehabilitacijos ir reintegracijos sąlygas bendradarbiaujant darbdaviams (kurie sudaro būtinas darbo sąlygas), profesinės sveikatos tarnybai arba mokyklos sveikatos priežiūros tarnybai (kurios užtikrina kiekvieno asmens reintegracijai pritaikytas darbo sąlygas) ir darbuotojui (kuris yra aktyvus dalyvis).

4. Bendrosios pastabos

4.1. Komitetas mano, kad Europos Komisijos strategija ⁽⁷⁾, kuria siekiama užtikrinti, kad Europos institucijos ir valstybės narės, laikydamosi nacionalinės teisės aktų, kartu rengtų bendrus ES politinius tikslus, yra labai svarbi. Vienas iš tikslų – tai Europos Komisijos atsakas į koronavirusą ⁽⁸⁾ ir jos ekonomikos gaivinimo planas ⁽⁹⁾. Ilgalais ES biudžetas ir laikina ekonomikos gaivinimo priemonė „NextGenerationEU“ yra dvi svarbiausios didžiausio kada nors Europoje finansuoto ekonomikos gaivinimo priemonių rinkinio sudedamosios dalys.

4.2. Tai, kad kartu su šia nuomone rengiamas nuomonės savo iniciatyva projektas (INT/989) dėl pasirengimo ekstremaliosioms situacijoms, tik dar kartą patvirtina svarstomų pasiūlymų svarbą. Nuomonės savo iniciatyva tikslas – suteikti EESRK galimybę prisidėti prie diskusijų ir būsimų pasirengimo ekstremaliosioms situacijoms veiksmų, visų pirma atsižvelgiant į poveikį įmonėms bendrosios rinkos, gamybos ir vartojimo požiūriu.

⁽⁷⁾ https://ec.europa.eu/info/strategy_lt

⁽⁸⁾ https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response_lt

⁽⁹⁾ https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_lt

4.3. Kitoje nuomonėje⁽¹⁰⁾ EESRK pateikia savo poziciją dėl Komisijos pasiūlymo įsteigti Europos pasirengimo ekstremaliosioms sveikatos situacijoms ir reagavimo į jas instituciją (HERA), kurios užduotis – užkirsti kelią tarpvalstybinėms ekstremaliosioms sveikatos situacijoms, jas nustatyti ir greitai į jas reaguoti. Nors EESRK palankiai vertina šią iniciatyvą, jis reiškia susirūpinimą dėl labai riboto vaidmens, kurį HERA suteikia Europos Parlamentui, regionų valdžios institucijoms, sveikatos draudimo įstaigoms ir pilietinės visuomenės organizacijoms, ir rekomenduoja užtikrinti didesnę HERA ir jai tarpininkaujant išleidžiamų lėšų skaidrumą, taip pat pertvarkyti šios institucijos struktūrą.

4.4. Dar vienoje iš savo nuomonių⁽¹¹⁾ EESRK pabrėžia, kad „skaitmeninis žaliasis pažymėjimas“ turėtų sumažinti keliaujantiems piliečiams kylančius sunkumus ir sudaryti palankesnes sąlygas jų judėjimui COVID-19 pandemijos metu, tačiau primygtinai pabrėžia, kad skaitmeninis žaliasis pažymėjimas neturėtų keliaujančiųjų atleisti nuo kitų rizikos mažinimo priemonių laikymosi: jis turėtų būti vertinamas kaip pereinamojo laikotarpio strategija šalims, kurios reikalauja nuolatinio mechanizmo, pagal kurį priėmus sertifikatą jis būtų nuolat peržiūrimas.

4.5. EESRK džiaugiasi, kad neseniai parengė keletą nuomonių, glaudžiai susijusių su pasirengimu COVID-19 krizei. Viena jų – SOC/665⁽¹²⁾, kurioje visų pirma pabrėžiama, kad ES ir valstybės narės turi sudaryti vienodas galimybes visiems naudotis kokybiškomis sveikatos priežiūros ir socialinėmis paslaugomis, imtis tinkamų priemonių gerinti sveikatos priežiūros specialistų darbo sąlygas ir sveikatą bei saugą ir užtikrinti, kad skiepijimas išliktų viešąja gėrybe, o medicinos srities inovacijos ir atsako priemonės būtų prieinamos visiems, neatsižvelgiant į asmenų pajamų lygį ir valstybę narę ar regioną, kuriame jie gyvena. Atsižvelgdamas į atnaujintus Europos ligų prevencijos ir kontrolės centro (ECDC) įgaliojimus, EESRK pabrėžia, kad skirtumų sveikatos priežiūros srityje mažinimas ES turi būti pagrindinė centro veiklos kryptis ir kad taip pat turi būti skiriamas dėmesys neužkrečiamosioms ligoms. Kalbant apie Europos vaistų agentūros (EMA) vaidmens stiprinimą, Komitetas primygtinai ragina Vaistų iniciatyvinę grupę ir Medicinos priemonių iniciatyvinę grupę įtraukti pilietinę visuomenę ir socialinius partnerius ir su jais konsultuotis esminiais klausimais.

4.6. Savo nuomonėje⁽¹³⁾ EESRK ragina kuo greičiau sukurti Europos koordinavimo ir skubios pagalbos mechanizmą. Reikia nedelsiant sudaryti ekspertų darbo grupę, kuri koordinuotų žinias ir išteklius, kad būtų galima sukurti tinklą, suburiantį geriausias virusologijos ir epidemiologijos centrus ir sutelkiantį geriausias žinias diagnostikos srityje. EESRK mano, kad sveikatos programa realių rezultatų galima pasiekti tik laikantis įtraukaus požiūrio, bendradarbiaujant su tarptautinėmis organizacijomis, įskaitant Pasaulio sveikatos organizaciją, Neįgaliųjų teisių konvenciją ir piliečių poreikius vietose geriausiai išmanančius sveikatos srities suinteresuotuosius subjektus, ir reguliariai vertinant tikslus.

4.7. EESRK nuomonėje⁽¹⁴⁾ palankiai vertinama tai, kad naujojoje Europos farmacijos strategijoje Komisija išreiškia ketinimą ne tik skatinti susijusios pramonės konkurencingumą, bet ir užtikrinti saugią, aukštos kokybės ir įperkamų vaistų tiekimą ir valstybių narių sveikatos priežiūros sistemų finansinį tvarumą. Komitetas pabrėžia esminį veiksmingos, sąžiningos ir efektyvios bendrosios rinkos vaidmenį: rinkos, kurioje skatinama tikra medicinos pažanga ir už ją atlyginama, kurioje kuriama tikra pridėtinė vertė sveikatos priežiūros srityje, kartu siekiama stiprinti konkurencingumą, kad būtų užtikrintos galimybės teisėtai ir prieinama kaina įsigyti vaistų.

Bruselis, 2022 m. liepos 13 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė
Christa SCHWENG*

⁽¹⁰⁾ OL C 275, 2022 7 18, p. 58.

⁽¹¹⁾ OL C 286, 2021 7 16, p. 146.

⁽¹²⁾ OL C 286, 2021 7 16, p. 109.

⁽¹³⁾ OL C 429, 2020 12 11, p. 251.

⁽¹⁴⁾ OL C 286, 2021 7 16, p. 53.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „ES tvarios ir žiedinės tekstilės ekonomikos strategija“

(COM(2022) 141 final)

(2022/C 443/15)

Pranešėjas **Florian MARIN**

Bendrapranešėjis **Antonello PEZZINI**

Prašymas pateikti nuomonę	Europos Komisija, 2022 5 2
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 304 straipsnis
Atsakingas skyrius	Pramonės permainų konsultacinė komisija
Priimta skyriuje	2022 6 24
Priimta plenarinėje sesijoje	2022 7 14
Plenarinė sesija Nr.	571
Balsavimo rezultatai	
(už / prieš / susilaikė)	202 / 0 / 2

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Tekstilės pramonė gali prisidėti prie ES aplinkosaugos tikslų įgyvendinimo ir turi tapti atsakinga už savo poveikį aplinkai. Turi būti pasiekta tinkama pusiausvyra tarp tekstilės gamintojams tenkančių gyvavimo ciklo pabaigos sąnaudų ir pramonės konkurencingumo.

1.2. Tam, kad būtų galima įgyvendinti žiedinę ir skaitmeninę pertvarką, tekstilės ekosistemai reikia tinkamų ir lanksčių priemonių, kuriomis būtų atsižvelgiama į jos ypatumus. Kūrybiškumas ir tvarios inovacijos turi būti neatsiejama Tekstilės gaminių strategijos dalis.

1.3. Komitetas pritaria išsamiems ženklinimo reikalavimams, susijusiems su tekstilės gaminių perdirbimo laipsniu ir pėdsaku, kaip galimai paskatai vartotojams rinktis tvarius gaminius ir kokybę, o ne kiekybę, tačiau tam reikia išsamaus poveikio vertinimo ir plataus masto informavimo kampanijos Europos lygmeniu.

1.4. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) yra susirūpinęs dėl nesąžiningos konkurencijos praktikos ir prašo sustiprinti importuojamų produktų rinkos priežiūrą bei užtikrinti geresnį nacionalinių vykdymo užtikrinimo institucijų veiklos koordinavimą ir bendradarbiavimą. Komitetas ragina imtis priemonių, kad būtų užtikrinta tekstilės gaminių tiekimo grandinių dalyvių veiklos pusiausvyra, ir rekomenduoja pradėti taikyti geriausią pasaulinę praktiką tvarumo srityje visapusiškai laikantis Europos standartizacijos komiteto (CEN), Europos elektrotechnikos standartizacijos komiteto (CENELEC) ir Europos telekomunikacijų standartų instituto (ETSI) techninių standartų, kartu pabrėždamas teisę į sveikatos ir aplinkos apsaugą.

1.5. Komitetas mano, kad būtina stiprinti esamus ir būsimus prekybos susitarimus ir į bendrųjų muitų tarifų lengvatų sistemą besivystančioms šalims įtraukti punktus dėl tvarumo ir žmogaus teisių apsaugos.

1.6. Komitetas tikėjosi, kad šiame sektoriuje daugiau dėmesio bus skiriama socialiniams aspektams, nes žalioji pertvarka turi vykti kartu su teisinga pertvarka. Reikėtų parengti tolesnes iniciatyvas, susijusias su socialiniu dialogu ir kolektyvinėmis derybomis.

1.7. Komitetas atkreipia dėmesį į tai, kad reikia investicijų ir programų, skirtų tikrinimo institucijų gebėjimams ir socialinių partnerių veiklos pajėgumams, susijusiems su pasaulinių susitarimų, pagrindinių ir darbuotojų teisių stebėseną, stiprinti. Norint prisidėti prie ES valstybių narių ir regionų skirtumų mažinimo, reikia išmaniai naudoti sanglaudos fondus.

1.8. EESRK mano, kad valstybėms narėms turėtų būti teikiama papildoma pagalba tarpvalstybinio bendradarbiavimo, rinkos priežiūros, veiksmingos kontrolės ir darniųjų standartų srityse, ir ragina pradėti viršvalstybinį stebėsenos procesą.

1.9. Komitetas pritaria tam, kad visoms ES įmonėms būtų privalomas išsamus patikrinimas, teikiant konkrečią paramą MVĮ reikalavimų laikymosi srityje, ir ragina imtis griežtų priemonių, draudžiančių ekonominius santykius su subjektais, kurie naudoja vaikų darbą arba neužtikrina deramų darbo sąlygų, nurodytų Tarptautinės darbo organizacijos pagrindinėse konvencijose.

1.10. ES lėšos, investuojamos į šį sektorių, turėtų apimti socialinius ir aplinkosauginius projektų finansavimo kriterijus, o EESRK ragina imtis specialios ES iniciatyvos, skirtos socialinei apsaugai, darbo sąlygoms, sveikatai ir saugai darbe bei darbo užmokesčiui tekstilės sektoriuje gerinti, įtraukiant socialinius partnerius tiek ES, tiek už jos ribų.

1.11. Perėjimas prie naujų tvarių ekologiniu projektavimu grindžiamų verslo modelių reikalauja veiksmingos politikos, susijusios su medžiagomis ir projektavimu, gamyba ir platinimu, rinkos plėtra, naudojimu ir pakartotiniu naudojimu, surinkimu ir perdirbimu. Tam taip pat reikia didesnių finansavimo galimybių ir paskatų vietos gamintojams pereiti prie gamybos procesų, orientuotų į aukštos kokybės, patvarius ir perdirbti tinkamus gaminius.

1.12. Būsima didesnės gamintojo atsakomybės sistema turėtų skatinti tekstilės pluošto perdirbimą į pluoštą, o ne tariamus žiediško proceso, be to, turi būti sukurta pakankamai surinkimo punktų visuose visų valstybių narių regionuose, įskaitant kaimo vietas.

1.13. EESRK ragina vykdyti nacionalines kampanijas, kuriomis būtų propaguojamos darbo galimybės tekstilės sektoriuje, taip pat finansuoti darbo jėgos kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo programas, kartu įgyvendinant profesinio mokymo ir pameistrystės programas.

1.14. Komitetas ragina nustatyti konkretiems sektoriams skirtas ir suderintas socialines ir aplinkosaugos taisykles dėl viešųjų pirkimų Sąjungoje. Turėtų būti įsteigtas Europos trišalis komitetas, kuriame dalyvautų socialiniai partneriai ir pilietinės visuomenės organizacijos ir kuris stebėtų ir remtų socialinių ar aplinkosauginių kriterijų taikymą tekstilės sektoriaus pirkimų praktikoje.

2. Konkurencingumo aspektai

2.1. EESRK atkreipia dėmesį į Komisijos komunikate⁽¹⁾ išdėstytus siekius, tačiau mano, kad šiame komunikate tik nurodomi būtini žingsniai ir būsiami teisėkūros veiksmai, išpareigojimai ir deleguotieji teisės aktai, o ne konkretūs veiksmai, kuriais būtų pasirinktinai siekiama šių tekstilės sektoriaus tikslų ir jie būtų įgyvendinti. Komitetas būtų pasirengęs dalyvauti išsamesnėse diskusijose ir nekantriai to tikėjosi, tačiau palankiai vertina tai, kad į diskusiją buvo įtrauktas tekstilės sektorius, ir mano, kad 16 paskelbtų būsimų teisėkūros iniciatyvų turėtų būti nuoseklios, realistiškos ir įgyvendinamos.

2.2. Tekstilės ekosistema yra labai sudėtinga, o kiekvienas jos komponentas pasižymi tam tikromis savybėmis, dėl kurių reikia imtis tinkamų ir prisitaikymo priemonių. Siekiant užtikrinti tinkamą žiedinę ir skaitmeninę tvarią pertvarką, į šiuos ypatumus reikia deramai atsižvelgti palaiapsniui, o ne taikant universalus sprendimo principą. Karas Ukrainoje ir energijos kainų augimas dar labiau sunkina šio sektoriaus produktyvumą ir veiklos rezultatus.

2.3. Sparčiai augant apsipirkimo internetu mastui, tekstilės įmonės susidūrė su konkurencingumo problema, ir ši pramonės šaka patiria sunkumų, ypač kovodama su didelėmis platformomis. Ypatingas dėmesys turi būti skiriamas bendrovėms, kurios vykdo veiklą keliose valstybėse narėse ir trečiojoje šalyse. EESRK mano, kad reikia reguliuoti skaitmenines rinkas ir vykdyti stebėseną viršvalstybinio lygmeniu, o valstybėms narėms turėtų būti teikiama papildoma pagalba tarpvalstybinio bendradarbiavimo, rinkos priežiūros, veiksmingos kontrolės ir darniųjų standartų srityse.

⁽¹⁾ ES tvarios ir žiedinės tekstilės ekonomikos strategija.

2.4. Pirkimo politika, prekių ženklų ir įvairių subrangovų santykiai, didelės apimtys ir mažos kainos – tai veiksniai, kurie sudaro sąlygas pažeisti žmogaus ir darbuotojų teises. Didelė prekių ženklų įtaka tiekimo grandinės lygmeniu gali pakenkti gamintojų pastangoms laikytis darbuotojų ir žmogaus teisių bei aplinkosaugos sąlygų. EESRK ragina imtis priemonių, kad būtų užtikrinta tiekimo grandinių subjektų veiklos pusiausvyra. Be to, Komitetas primygtinai rekomenduoja ES tekstilės gaminių strategijoje ir visuose būsimuose su ja susijusiuose veiksmuose tinkamai atsižvelgti į MVĮ ypatumus ir prieš taikant visas priemones atlikti konkrečių poveikio analizę.

2.5. EESRK yra susirūpinęs dėl nesąžiningos konkurencijos praktikos ir prašo sustiprinti importuojamų produktų rinkos priežiūrą, ypač susijusią su galutiniais produktais iš trečiųjų šalių, patenkančiais į bendrąją rinką. Norint vartotojams pateikti saugius ir reikalavimus atitinkančius gaminius, būtinas geresnis nacionalinių vykdymo užtikrinimo institucijų koordinavimas ir bendradarbiavimas.

2.6. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad tekstilės sektoriaus ekologinio projektavimo reikalavimuose turi būti atsižvelgiama ne tik į „klasikinius“ projektavimo inžinerijos aspektus, bet ir į gaminių patvarumą, tinkamumą perdirbti, taisyti ir pakartotinai naudoti, taip pat į cheminių medžiagų naudojimo apribojimus ir socialines teises. EESRK pažymi, kad reikia pasiekti tinkamą pusiausvyrą tarp tekstilės gamintojams tenkančių gyvavimo ciklo pabaigos sąnaudų ir pramonės konkurencingumo.

2.7. Laisvosios prekybos susitarimai gali padėti skatinti deramą darbą, sąžiningas tiekimo grandines ir socialinį dialogą sektorių lygmeniu. Komitetas mano, kad būtina nedelsiant sustiprinti prekybos ir tvaraus vystymosi skyrius esamuose ir būsimuose prekybos susitarimuose ir į bendrųjų muitų tarifų lengvatų sistemą besivystančioms šalims įtraukti punktus dėl tvarumo ir žmogaus teisių apsaugos. Derybų procese, dalyvaujant socialiniams partneriams ir pilietinei visuomenei, turėtų būti naudojami *ex-ante* ir *ex-post* poveikio žmogaus teisėms ir aplinkai vertinimai, kurie turėtų apimti didelį įmonės veiklos laikotarpį.

2.8. Socialinės ekonomikos įmonės ir nevyriausybinės organizacijos turėtų ir privalo būti įtrauktos bei remiamos ir gali svariai prisidėti prie tekstilės ekosistemos aplinkosauginių tikslų įgyvendinimo. Atsižvelgdamas į drabužių gamybai naudojamo plastiko kiekį, EESRK mano, kad ES turėtų apsvarstyti galimybę apmokestinti pirminius sintetinius pluoštus, kad būtų sumažintas pirminio plastiko naudojimas. Be to, vykdant taisymo, atliekų surinkimo, rūšiavimo ir perdirbimo procesus reikėtų atsižvelgti į pramonės įmonių išsidėstymą, regioninius ir geopolitinius tikslus bei kaimo plėtrą.

3. Tvarumas, žiediškas ir žaliaji pertvarka

3.1. EESRK norėtų pabrėžti, kad nepriklausomai nuo to, kaip ateityje keisis perėjimo prie atsparesnės, tvaresnės ir skaitmeninės tekstilės ekosistemos procesas, gaminių gyvavimo trukmės pailginimas yra naudingesnis nei perdirbimas. Komitetas taip pat atkreipia dėmesį į būtinybę sukurti tikrą ES antrinių žaliavų rinką ir mano, kad ES gali tapti pasauline antrinių tekstilės medžiagų lydere, jei bus laikomasi perdirbimo reikalavimų. Prisidėti galima per Europos žiedinės ekonomikos suinteresuotųjų subjektų platformą⁽²⁾.

3.2. EESRK pritaria įpareigojimui užtikrinti didesnių produktų, kuriuos didelės įmonės išmeta ir sunaikina, atsekamumą ir skaidrumą. Be to, Komitetas prašo teisės aktų leidėjų pritari ketinimui suteikti Komisijai įgaliojimus uždrausti naikinti neparduotus tekstilės gaminius ir prireikus skatinti dovanoti tekstilės gaminius nepalankioje padėtyje esančioms visuomenės grupėms ar labdarinaig veikla užsiimantiems subjektams.

3.3. Tarša mikroplastikais, kurią lemia dabartinis tekstilės gaminių projektavimas, daro didelį poveikį aplinkai. EESRK pritaria Komisijos išvadai, kad ją iš esmės sukelia dabartiniai gamybos procesai, visų pirma „greitosios mados“ reiškinys.

⁽²⁾ Europos žiedinės ekonomikos suinteresuotųjų subjektų platforma.

3.4. EESRK pabrėžia, kad įmonėms reikia finansinės paramos, kad jos galėtų įdiegti automatizuotas rūšiavimo technologijas, skirtas tekstilės gaminiams, kurių negalima pakartotinai dėvėti, taip pat kurtų patobulintus perdirbimo įrenginius, įskaitant galimybę sukurti vietinius ir regioninius perdirbimo ir rūšiavimo centrus. Be to, šios pramonės šakos suinteresuotieji subjektai turėtų rūpintis drabužių taisymo infrastruktūros, pavyzdžiui, parduotuvėse ir butikuose, kūrimu. Šiuo atžvilgiu Komitetas sveikina EURATEX iniciatyvą netoli Europos tekstilės ir aprangos pramonės rajonų įsteigti penkis tekstilės gaminių perdirbimo centrus „ReHubs“, kuriuose būtų surenkamos, rūšiuojamos, apdorojamos ir perdirbamos pramoninės, iki vartojimo ir po vartojimo susidariusios tekstilės atliekos. Komitetas mano, kad perdirbtiems produktams būtini techniniai, aplinkosaugos, socialiniai ir energetikos standartai, kurie turėtų būti perkelti į nacionalinę teisę ir taikomi ISO lygmeniu bei įtraukti į tarptautinius prekybos susitarimus.

3.5. EESRK nerimauja, kad tekstilės atliekos gali būti eksportuojamos kaip naudoti gaminiai, ir mano, kad būtina nedelsiant imtis veiksmų šiuo klausimu ES lygmeniu. Veiksminga cheminių medžiagų kontrolė turi būti vykdoma visose vertės grandinėse. Be to, EESRK ragina pradėti taikyti geriausią pasaulinę tvarumo praktiką, pagal kurią pirkėjai ir prekių ženklų savininkai turėtų patikrinti ir reikalauti, kad būtų laikomasi CEN, CENELEC ir ETSI techninių standartų.

3.6. Komitetas mano, kad Sąjungoje turi būti parengtos konkrečiam sektoriui skirtos ir suderintos viešųjų pirkimų socialinės ir aplinkosaugos taisyklės, kuriomis sudaromos palankesnės sąlygos tarpvalstybiniam dalyvavimui ir užtikrinamos vienodos sąlygos siekiant galutinio tikslo – visoje ES turėti privalomas ir suderintas sistemas. Turėtų būti įsteigtas Europos trišalis komitetas, kuriame dalyvautų socialiniai partneriai ir pilietinės visuomenės organizacijos ir kuris stebėtų ir remtų socialinių bei aplinkosauginių kriterijų taikymą tekstilės sektoriaus pirkimų praktikoje.

4. Vartotojai ir skaitmenizacija

4.1. EESRK prašo Europos Komisijos parengti poveikio vertinimą dėl galimo vidaus rinkoje gaminamų ir (arba) parduodamų tekstilės gaminių ženklavimo patobulinimo. Vartotojams turi būti užtikrinta sąžininga prieiga prie informacijos apie taisomumo indeksą, atsekamumą ir prie informacijos ant skaitmeninės etiketės. Komitetas mano, kad išsamių ženklavimo reikalavimų, susijusių su tekstilės gaminių perdirbimo laipsniu ir pėdsaku, įvedimas galėtų būti svarbi paskata vartotojams rinktis tvaresnius tekstilės gaminius.

4.2. EESRK mano, kad plataus masto informavimo kampanija Europos lygmeniu gali padėti piliečiams priimti informacija pagrįstus tvarius sprendimus, o vartotojams turėtų būti teikiamos paskatos rinktis kokybę, o ne kiekybę, pavyzdžiui, taikant skirtingus PVM tarifus tvariams ir netvariems gaminiams vidaus rinkoje.

4.3. Šių tiekimo grandinių stebėsenai svarbūs skaidrūs ir bendrai naudojami duomenys apie gaminius, perdirbtus ir pakartotinai panaudotus junginius, prekių sunaikinimą, gamybos procese naudojamas chemines medžiagas, gamybos proceso socialinį poveikį darbo jėgai bei poveikį aplinkai, susijusį su kiekviena tiekimo grandinės įmone. Be to, norint pagerinti tekstilės sektoriaus aplinkosauginę ir socialinę padėtį, labai svarbu sukurti atvirų duomenų sistemą ir užtikrinti laisvą prieigą vartotojams, pilietinei visuomenei ir socialiniams partneriams. EESRK mano, kad reikia atsižvelgti į vartotojų skaitmeninį raštingumą, o duomenų turinys turėtų būti skirtas visiems tiekimo grandinės suinteresuotiesiems subjektams. Reikia rasti tinkamą pusiausvyrą tarp poreikio turėti skaidrius duomenis ir pramoninės nuosavybės teisių apsaugos.

4.4. EESRK reiškia susirūpinimą, kad visame pasaulyje mažiau nei 1 proc. tekstilės gaminių perdirbama naujiems tekstilės gaminiams gaminti⁽³⁾ ir mano, kad būtina didesnės gamintojo atsakomybės sistema turėtų sukurti tinkamas paskatas tekstilės pluoštą perdirbti į pluoštą, o ne tariamiems žiediško procesams, pavyzdžiui, poliesterio, pagaminto iš perdirbtų plastikinių butelių, naudojimui.

5. Švietimas ir darbo sąlygos

5.1. Komitetas atkreipia dėmesį į tai, kad būtų buvę galima išsamiau išdėstyti socialinius tekstilės sektoriaus aspektus ir imtis daugiau iniciatyvų. Žalioji pertvarka turi vykti kartu su teisinga pertvarka, todėl Komitetas apgailestauja, kad nebuvo paskelbta apie tolesnes iniciatyvas, susijusias su socialiniu dialogu ir kolektyvinėmis derybomis.

⁽³⁾ Europos Komisija. Tekstilės gaminių strategija.

5.2. Sąžiningas pridėtinės vertės perskirstymas tiekimo grandinėse ir atsakingiau pagaminti produktai reiškia, kad reikia stiprinti kolektyvines derybas, mažinti netipines darbo formas ir tinkamai kontroliuoti darbo sąlygas. Sektoriumi pereinant prie tvarios gamybos ir skaitmeninių technologijų, labai reikia kvalifikuotų darbuotojų. Palyginti su ankstesniais metais, sektoriaus poreikiai labiau orientuoti į vidutinės ir aukštos kvalifikacijos darbuotojus.

5.3. Šis sektorius susiduria su rimta darbuotojų senėjimo problema, o darbo vietų tekstilės sektoriuje jaunoji karta nelaiko patraukliomis. Čia daugiausia dirba moterys, todėl ekosistemai daromas didesnis socialinis spaudimas. Ypatingą dėmesį reikia skirti kaimo aspektams, smulkiesiems ūkininkams ir jų vaidmeniui pasaulinėse tiekimo grandinėse. Komitetas ragina visose valstybėse narėse vykdyti specialias kampanijas, kuriomis būtų propaguojamos darbo galimybės tekstilės sektoriuje, taip pat finansuoti esamos darbo jėgos kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo programas, kartu visose valstybėse narėse įgyvendinant profesinio mokymo ir pameistrystės programas, kad būtų sukurtos aukštos kokybės darbo vietos tekstilės sektoriuje. Finansų institucijos turėtų įtraukti socialines sąlygas į savo veiklos standartus kaip sutartinę finansavimo sąlygą.

5.4. Darbuotojų teisių ir darbo sąlygų pažeidimai (mažų garantijų darbas, menkas darbo užmokestis, sveikatos apsaugos ir saugos darbo vietoje trūkumas, priverčiamasis darbas) tebėra problema, o įvairios savanoriškos iniciatyvos (socialinis auditas, pasauliniai susitarimai, elgesio kodeksai) pasirodė esančios nepakankamos. EESRK pasisako už kontrolės institucijų gebėjimų ugdymą ir stiprinimą, kontrolės metodų ir kriterijų nuoseklumo ir konvergencijos užtikrinimą, inspektorių mokymą ir bendradarbiavimą su socialiniais partneriais bei pilietine visuomene ES ir už jos ribų. Labai svarbu investuoti į socialinių partnerių veiklos pajėgumų didinimą vykdant pasaulinių susitarimų, pagrindinių teisių ir darbuotojų teisių stebėseną. Norint prisidėti prie ES valstybių narių ir regionų skirtumų mažinimo, reikia išmaniai naudoti sanglaudos fondus.

5.5. Esant labai sudėtingoms ir suskaidytoms vertės grandinėms, siekiant tvarumo ir socialinio teisingumo reikia papildomų veiksmų. Asimetriniai galios santykiai ir nesąžiningos konkurencijos praktika sudarė sąlygas darbuotojų išnaudojimui ir gamybos modeliui, atsietai nuo aplinkosauginių ribų. EESRK mano, kad norint užtikrinti tinkamą strategijos įgyvendinimą ir paisyti žmogaus ir darbuotojų teisių bei aplinkosaugos sąlygų, taip pat išvengti žeminančio darbuotojų išnaudojimo, būtinas skundų teikimo mechanizmas Europos lygmeniu ir kiekvienoje valstybėje narėje, įtraukiant organizuotą pilietinę visuomenę.

5.6. EESRK palankiai vertina neseniai paskelbtą pasiūlymą dėl Direktyvos dėl įmonių tvarumo išsamaus patikrinimo⁽⁴⁾ ir mano, kad būtinas visoms ES įmonėms privalomas išsamus patikrinimas, teikiant konkrečią paramą MVĮ reikalavimų laikymosi srityje; ragina imtis griežtų priemonių, draudžiančių ekonominius santykius su subjektais, kurie naudoja vaikų darbą arba neuztikrina deramų darbo sąlygų, nurodytų Tarptautinės darbo organizacijos pagrindinėse konvencijose. Be to, Komitetas atkreipia dėmesį į kai kuriose šalyse galiojančius profesinių sąjungų veiklos apribojimus ir mano, kad jie lėmė pramonines avarijas, sunkias ir nežmoniškas darbo sąlygas, mažesnę nei minimalų darbo užmokestį, pagrindinių apsaugos priemonių trūkumą ir pan.

5.7. Asociacijų laisvė, teisė steigti profesines sąjungas ar stoti į jas ir dalyvauti kolektyvinėse derybose neturėtų sudaryti kliūčių tekstilės sektoriaus darbuotojams. ES lėšos, investuojamos į tekstilės sektorių ES lygmeniu, turėtų apimti socialinius ir aplinkosauginius projektų finansavimo kriterijus, įtrauktus į vertinimo lentelę. Atsižvelgdamas į tekstilės sektoriaus specifiką, EESRK ragina imtis specialios ES iniciatyvos, skirtos socialinei apsaugai, darbo sąlygoms, sveikatai ir saugai darbe bei darbo užmokesčiui išskirtinai tekstilės sektoriuje gerinti, kurioje dalyvautų socialiniai partneriai tiek ES, tiek už jos ribų.

6. Finansavimas ir investicijos

6.1. Komitetas mano, kad Europos tekstilės sektoriaus konkurencingumo stiprinimas ir anglies pėdsako mažinimas priklauso nuo integruotos ir tarpusavyje susijusios produktų politikos, taip pat griežtesnio reglamentavimo, rinkos priemonių ir paskatų, naujų standartų ir tinkamos informacijos vartotojams, gamintojams ir kitiems suinteresuotiesiems subjektams. Pasienio anglies dioksido korekcinis mechanizmas gali sumažinti anglies dioksido nutekėjimo pavojų ir užtikrinti, kad importo kainose būtų visiškai atsižvelgta į aplinkosauginį pėdsaką.

⁽⁴⁾ Pasiūlymas dėl Direktyvos dėl įmonių tvarumo išsamaus patikrinimo ir priedai.

6.2. Norint pereiti prie naujų, tvarių verslo modelių reikia veiksmingos politikos, susijusios su medžiagomis ir projektavimu, gamyba ir platinimu, rinkos plėtra, naudojimu ir pakartotiniu naudojimu, surinkimu ir perdirbimu, kartu reikia didinti finansavimo galimybes ir skatinti vietos gamintojus keisti gamybos procesus, tirti ir diegti naujas technologijas, taikyti tvaraus atliekų tvarkymo politiką ir naudotis dideliu turimų duomenų kiekiu, taip pat skatinti kultūrinį kūrybiškumą. EESRK pripažįsta kūrybinių tekstilės sektorių vaidmenį ieškant novatoriškų sprendimų, darančių teigiamą poveikį kitiems sektoriams ir padedančių didinti Europos konkurencingumą.

6.3. Su klimatu susiję išipareigojimai turi būti taikomi tiekimo grandinės lygmeniu, nes prekių ženklą turinti įmonė nėra gamyklų, kuriose gaminami produktai, savininkė. Paskatos taip pat turėtų būti skiriamos įmonėms, kurios yra neutralaus poveikio klimatui ir naudoja 100 proc. atsinaujinančiųjų išteklių energiją. Visapusiškai panaudojant specialias lėšas pagal priemonę „NextGenerationEU“ galima prisidėti prie strateginių investicijų, ekonomikos augimo, gerovės kūrimo ir užimtumo, ypač MVĮ, užtikrinimo.

6.4. Pramonei reikia bendros Europos sistemos ir finansinės paramos, kad galėtų gaminti aukštos kokybės, patvarius ir perdirbti tinkamus gaminius. Tai galima padaryti daug investuojant į mokslinius tyrimus ir plėtrą ir įgyvendinant plataus masto Europos programas, kuriomis finansuojamas ir remiamas didelių įmonių ir MVĮ bendradarbiavimas, tiesiogiai dalyvaujant socialiniams partneriams, akademinėms bendruomenėms ir kitiems suinteresuotiesiems subjektams.

6.5. Įvedant didesnės gamintojo atsakomybės sistemą būtina sukurti pakankamai surinkimo punktų visuose visų valstybių narių regionuose, taip pat kaimo vietovėse. EESRK prašo imtis konkrečių MVĮ skirtų priemonių, kad būtų padidinti gebėjimai užtikrinti atsekamumą ir skaidrumą tiekimo grandinės lygmeniu, ir užtikrinti tinkamą ryšį su gamintojais, ypač dėmesį skiriant labai mažoms ir mažosioms įmonėms.

Briuselis, 2022 m. liepos 14 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė
Christa SCHWENG*

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl saugumo ir gynybos technologijų veiksmų gairių

(COM(2022) 61 final)

(2022/C 443/16)

Pranešėjas **Maurizio MENSI**Bendrapranešėjis **Jan PIE**

Prašymas pateikti nuomonę	Europos Komisija, 2022 5 2
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 304 straipsnis
Atsakingas skyrius	Pramonės permainų konsultacinė komisija
Priimta skyriuje	2022 6 24
Priimta plenarinėje sesijoje	2022 7 14
Plenarinė sesija Nr.	571
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	165 / 1 / 3

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1 Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) visapusiškai palaiko tikslus, nurodytus Ypatingos svarbos saugumo ir gynybos technologijų veiksmų gairėse, kurios parengtos pačiu laiku atsižvelgiant į Rusijos agresiją prieš Ukrainą, visų pirma skatinti mokslinius tyrimus, technologinę plėtrą ir inovacijas ir mažinti ypatingos svarbos saugumo bei gynybos technologijų ir vertės grandinių ES strateginę priklausomybę.

1.2 EESRK palankiai vertina užmojų plėtoti visapusišką požiūrį, pranokstantį civilinę ir karinę sritis skiriančią ribą ir jungiantį ES ir nacionalinį lygmenį. Šis tikslas yra tiek pat sudėtingas, kiek ir sunkus ir nebus pasiektas per naktį, tačiau jis turėtų būti sparčiai įgyvendinamas. Įsiveržimas į Ukrainą – tai išspėjimas ir turime imtis veiksmų daug greičiau nei įprastai.

1.3 EESRK ragina valstybes nares užtikrinti, kad jų nedelsiamas atsakas į Rusijos agresiją prieš Ukrainą atitiktų veiksmų gairių turinį ir jose iškeltus uždavinius, kurios yra ilgalaikis tikslas. Trumpalaikės investicijos į nacionalinę šalių gynybą privalo būti suderintos Europos lygmeniu, siekiant išvengti tolesnio susiskaidymo ir dubliavimosi; standartizuoti viešieji pirkimai iš trečiųjų šalių neturi stabdyti vykdomų ar planuojamų Europos plėtros projektų.

1.4 EESRK rekomenduoja ES ypatingos svarbos technologijų stebėjimo centrui numatyti aiškų valdymą, didelius išteklius ir suteikti tvirtą institucinį statusą. EESRK palankiai vertina siūlomą glaudų koordinavimą su valstybėmis narėmis ir ragina sukurti papildomą forumą, skirtą diskusijoms su pramonės atstovais, geriausiai išmanančiais technologijas, tiekimo grandines ir kritinės priklausomybės aspektą.

1.5 EESRK manymu, reikia užtikrinti, kad ES ypatingos svarbos technologijų stebėjimo centro veiklos rezultatai būtų įtraukti į veiksmų gaires ir taptų pavyzdiniais iniciatyvomis. Perėjimas nuo vieno technologijų ir pramonės ciklo etapo prie kito gali būti įvykdytas sėkmingai tik tuo atveju, jeigu bus aiškiai nustatyta atsakomybė už iniciatyvą ir įsipareigojimai. Būtina užtikrinti suderinamumą ir sinergiją ne tik horizontaliai, tarp civilinių ir gynybos MTTPI programų, bet ir vertikalčiai, tarp MTTPI ir diegimo programų.

1.6 EESRK manymu, labai svarbu supaprastinti ir racionalizuoti ES programas ir priemones, kuriomis remiami MTTPI, nes tai naudinga patiems paramos gavėjams.

1.7 EESRK siūlo sukurti MVĮ ir startuoliams skirtą internetinę vieno langelio principu veikiančią priemonę – internetinę „ES MVĮ erdvę“, kurioje įvedus iš anksto nustatytus duomenis, būtų įmanoma gauti specialiai pritaikytą informaciją apie tinkamiausią (-ias) ES paramos programą (-as).

2. Bendrosios pastabos

2.1 Šiomis veiksų gairėmis dėl ypatingos svarbos saugumo ir gynybos technologijų reaguojama į 2021 m. vasario 25–26 d. Europos Vadovų Tarybos raginimą nustatyti mokslinių tyrimų, technologinės plėtros ir inovacijų skatinimo ir ES ypatingos svarbos saugumo bei gynybos technologijų ir vertės grandinių strateginės priklausomybės mažinimo būdus.

2.2 2021 m. gegužės mėn. paskelbtame Komisijos komunikate „Naujosios 2020 m. pramonės strategijos atnaujinimas. Bendrosios rinkos stiprinimas siekiant Europos ekonomikos atsigavimo“ patvirtinama, kad lyderystė technologijų, visų pirma ypatingos svarbos technologijų, srityje išlieka pagrindinis ES konkurencingumo ir inovacijų skatinimo veiksnys. 2021 m. vasario mėn. Komisijos komunikate „Civilinės, gynybos ir kosmoso pramonės sinergijos veiksų planas“ pripažįstama didėjanti perversminių ir didelio poveikio technologijų, sukurtų civilinėje srityje, svarba Europos saugumui ir gynybai ir poreikis skatinti civilinių ir gynybos technologijų kryžmaveiką.

2.3 Todėl buvo priimtas sprendimas parengti veiksų gaires – strateginį dokumentą, kuriuo siekiama plėtoti visapusišką požiūrį į gynybos ir saugumo technologijas, pranokstančią civilinę ir karinę sritis skiriančią ribą ir jungiantį ES ir nacionalines programas. Veiksų gairių tikslas – stiprinti Europos technologinį suverenumą pagrindiniuose strateginiuose sektoriuose didinant visų atitinkamų ES politikos krypčių ir priemonių suderinamumą – nuo programos „Europos horizontas“ iki Europos gynybos fondo, nuo Lustų akto⁽¹⁾ iki Duomenų akto⁽²⁾, nuo Tiesioginių užsienio investicijų kontrolės reglamento⁽³⁾ iki Užsienio subsidijų kontrolės reglamento⁽⁴⁾ ir nuo siūlomos TIS 2 direktyvos⁽⁵⁾ iki Direktyvos dėl ypatingos svarbos subjektų atsparumo⁽⁶⁾. Dokumente apibrėžiama plataus masto conceptuali politikos programa, kurioje aptariamoms kelios tarpusavyje susijusios temos, siekiant prisidėti prie ES saugumo ir gynybos strateginio kelrodžio⁽⁷⁾. Dokumentas buvo paskelbtas kartu su komunikatu dėl Komisijos indėlio į Europos gynybą, kuriuo siekiama labiau integruotos ir konkurencingos Europos gynybos rinkos nuolat kintančiomis geopolitinėmis ir technologinėmis aplinkybėmis, visų pirma stiprinant bendradarbiavimą ES viduje, mažinant išlaidas ir didinant operacinę veiksmingumą.

2.4 Ypatingos svarbos saugumo ir gynybos technologijų veiksų gairėse nustatomi ES saugumo ir gynybos sektorių konkurencingumo ir atsparumo didinimo būdai, grindžiami šiomis priemonėmis: ypatingos svarbos technologijų ir strateginės priklausomybės nustatymas, ypatingos svarbos technologijų ir tiekimo grandinių, technologijų spragų ir priklausomybės stebėsenos ir vertinimas (pasitelkiant šiuo metu steigiamą Ypatingos svarbos technologijų stebėjimo centrą), dvejopo mokslinių tyrimų ir inovacijų naudojimo ES lygmeniu skatinimas, raginimas valstybes nares parengti ES mastu koordinuotą požiūrį į ypatingos svarbos technologijas pagal Strateginį kelrodį, inovacijų ir verslumo saugumo ir gynybos sektoriuose rėmimas pasitelkiant įvairias naujas priemones; taip pat ES gynybos inovacijų sistemos kūrimas bendradarbiaujant su Europos gynybos agentūra, kad atitinkami veiksmai būtų sujungti į vieną bendrą veiklą.

2.5 Svarbus veiksų gairių aspektas – siekis mažinti nustatytą priklausomybę ypatingos svarbos technologijų srityje ir vertės grandinėse. Atsižvelgdama į tai, Komisija siūlo prireikus įtraukti gynybos aspektus į pagrindines ES pramonės ir technologijų iniciatyvas (pvz., aljansus ir standartus), informuoti apie poreikį atlikti ypatingos svarbos infrastruktūros objektų (visų pirma skaitmeniniame sektoriuje) tiekimo grandinių rizikos vertinimą ir tobulinti tiesioginių užsienio investicijų tikrinimą raginant valstybes nares kurti nacionalinius tikrinimo mechanizmus.

⁽¹⁾ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Europos lustų aktas“, COM(2022) 45 *final*, 2022 m. vasario 8 d.

⁽²⁾ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl suderintų sąžiningos prieigos prie duomenų ir jų naudojimo taisyklių (Duomenų aktas), COM(2022) 68 *final*, 2022 m. vasario 23 d.

⁽³⁾ 2019 m. kovo 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/452, kuriuo nustatoma tiesioginių užsienio investicijų į Sąjungą tikrinimo sistema (OL L 79 I, 2019 3 21, p. 1).

⁽⁴⁾ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl vidaus rinką iškraipiančių užsienio subsidijų, COM(2021) 223 *final*, 2021 m. gegužės 5 d.

⁽⁵⁾ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl priemonių aukštam bendram kibernetinio saugumo lygiui visoje Sąjungoje užtikrinti, kuria panaikinama Direktyva (ES) 2016/1148, 2020 m. gruodžio 16 d., COM(2020) 823 *final*.

⁽⁶⁾ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl ypatingos svarbos subjektų atsparumo, COM(2020) 829 *final*, 2020 m. gruodžio 16 d.

⁽⁷⁾ Europos Sąjungos Taryba, Briuselis, 2022 m. kovo 21 d.

3. Bendrosios pastabos

3.1 Veiksmų gairėse tiksliai atspindi technologijų raida, kuriai būdingai tai, jog ypatingos svarbos saugumo ir gynybos technologijas vis labiau skatina verslo sektorių inovacijos. EESRK palankiai vertina Komisijos ketinimą plėtoti visapusišką požiūrį į civilinę ir karinę sritis skiriančią ribą, apjungiant ES ir nacionalinį lygmenis. Vis dėlto tai bus sunki ir sudėtinga užduotis, nes reikės iš esmės pakeisti dabartinį požiūrį. Ji nebus įvykdyta per naktį, tačiau turėtų būti sparčiai įgyvendinama. EESRK tvirtai tiki, kad Rusijos įsiveržimas į Ukrainą privalo būti vertinamas kaip išpėjimas ir turime imtis veiksmų daug greičiau nei įprastai.

3.2 Be to, EESRK pabrėžia, kad veiksmų gairės yra ilgalaikis planas ir reikia stengtis, kad jis netaptų kliūtimi vykdomiems valstybių narių viešiesiems pirkimams, kuriais siekiama kuo greičiau panaikinti neatidėliotinus pajėgumų trūkumus. EESRK tvirtai tiki, kad nacionalinės trumpalaikės investicijos privalo būti suderintos Europos lygmeniu, siekiant išvengti tolesnio susiskaidymo ir dubliavimosi; taip pat užtikrinti, kad standartizuoti viešieji pirkimai iš trečiųjų šalių nepakenktų EGPTB, stabdydami vykdomus ar planuojamus Europos plėtros projektus.

3.3 EESRK taip pat laikosi nuomonės, kad siekiant skatinti sinergiją, svarbu atsižvelgti ne tik į atskiras technologijas ir vertės grandines, bet ir į ekosistemą, kurioje veikia šios vertės grandinės. Iš tiesų, labiausiai tikėtina, kad technologijų perdavimai įvyks (arba prasidės) tarp įmonių, esančių tokioje ekosistemoje.

3.4 Veiksmų gairėse dvejopo naudojimo technologijoms ir saugumo, gynybos ir kosmoso sričių sinergijai skiriamas dėmesys yra svarbus siekiant įgyvendinti ES tikslus šiose srityse. Be to, dvejopas naudojimas ir sinergija nėra savaiminiai tikslai, vien tik jų nepakanka. Visa apimantis veiksmų gairių tikslas – pasiekti, kad ES taptų atspari ir pajėgi apsiginti ir nuo didelio masto išpuolių (hibridinių ir karinių). Tai reiškia, kad taip pat būtina didinti investicijas gynybos ir saugumo sektoriuose ir į veiksmų gaires įtraukti „grynąsias“ gynybos technologijas.

3.5 EESRK ragina EK įvertinti ypatingos priklausomybės ir technologinio suverenumo nebuvimo gynybos srityje ekonomines ir socialines sąnaudas.

4. Konkrečios pastabos

4.1 Ypatingos svarbos technologijų stebėjimo centras bus pagrindinis siūlomo požiūrio elementas. Šis centras nustatys, stebės ir vertins ypatingos svarbos technologijas, galimą jų taikymą ir susijusias vertės bei tiekimo grandines, taip pat stebės technologijų spragas ir pagrindines strategines priklausomybės ir pažeidžiamumo priežastis. EESRK pabrėžia jog tam, kad būtų įvykdytos šios užduotys, stebėjimo centrui reikia skirti didelius išteklius, suteikti tvirtą institucinį statusą ir užtikrinti aiškų valdymą.

4.2 EESRK manymu, svarbu suprasti, kaip stebėjimo centras bus steigiamas ir kaip jis veiks praktiškai. Kad galėtų vykdyti savo funkcijas, Ypatingos svarbos technologijų stebėjimo centras turi nustatyti technologijų vertinimo tikslus, taisykles ir kriterijus. Siekiant nustatyti ypatingos svarbos technologijas, šis centras turės sukurti glaudžias sąsajas su pajėgumų poreikio nustatymo ir planavimo procesais, o norint suderinti pajėgumus su technologijomis, reikės sukurti tinkamą taksonomiją, kuri idealiai tiktų gynybos, saugumo ir kosmoso sritims. Šiuo atveju labai svarbu, kad Ypatingos svarbos technologijų stebėjimo centras glaudžiai bendradarbiautų su Europos gynybos agentūra ir kitomis institucijomis. Galiausiai, siekdamas nustatyti kritinę priklausomybę, jis turės sukaupti labai patikimas žinias ir įgyti supratimą apie pagrindines vertės ir tiekimo grandines.

4.3 Planuojama kas dvejus metus valstybėms narėms pateikti išlaptintą ataskaitą. EESRK abejoja dėl tokio ilgo laikotarpio tarp ataskaitų, atsižvelgiant į tai, kaip sparčiai kinta technologijų ir pramonės aplinka. Ypatingos svarbos technologijų stebėjimo centro surinkta informacija bus labai slapta, nes kritinės priklausomybės nustatymas prilygsta pažeidžiamumo atskleidimui, todėl reikia tinkamai išlaptinti ir valdyti informaciją, taip pat užtikrinti, kad centro pozicija įvairiais klausimais būtų greitai pritaikoma prie kintančios strateginės aplinkos.

4.4 Veiksmų gairėse taip pat numatoma Ypatingos svarbos technologijų stebėjimo centre su valstybėmis narėmis įsteigti ekspertų grupę, kad būtų galima keistis informacija išlaptintoje aplinkoje. EESRK taip pat tvirtai skatina užmegzti tvirtą ir nuolatinį ryšį su Europos gynybos, saugumo bei orlaivių ir erdvėlaivių pramonės sektoriais, geriausiai išmanančiais tiekimo grandines ir kritinę priklausomybę. Būtina rasti tinkamus mechanizmus, leidžiančius patikimai keistis konfidencialia informacija su pramonės atstovais.

4.5 EESRK manymu, taip pat labai svarbu, kad ES ypatingos svarbos technologijų stebėjimo centro veiklos rezultatai būtų įtraukti į veiksmų gaires ir taptų pavyzdinėmis iniciatyvomis. Perėjimai nuo vieno technologinio ir pramonės ciklo etapo prie kito gali būti įvykdyti sėkmingai tik tuo atveju, jeigu kiekviename etape bus aiškiai nustatyta atsakomybė ir įsipareigojimai. Būtina užtikrinti suderinamumą ir sinergiją ne tik horizontaliai, tarp civilinių ir gynybos MTTPI, bet ir vertikaliai, tarp MTTPI ir diegimo programų.

4.6 Siekdama sustiprinti kibernetinį saugumą ir kibernetinę gynybą, Komisija siūlys kibernetinio atsparumo reguliavimo veiksmus ir prašys Europos standartizacijos organizacijų parengti suderintus kibernetinio saugumo ir privatumo standartus. Kartu su valstybėmis narėmis ji taip pat padidins parengtą didelio masto kibernetiniams incidentams. EESRK tvirtai tiki, kad kibernetiniai pajėgumai turėtų būti plėtojami atsižvelgiant ne tik į gynybos, bet ir puolimo aspektą.

4.7 EESRK manymu, veiksmų gairių 2 langelyje (7 ir 9 puslapiuose) nurodytos ES programos ir priemonės, kuriomis remiami MTTPI, yra sudėtingos ir prastai koordinuotos, taigi reikia jas supaprastinti ir racionalizuoti, nes tai naudinga patiems paramos gavėjams. Siūloma sukurti MVĮ ir startuoliams skirtą internetinę vieno langelio principu veikiančią priemonę. Pradedant bandomąjį etapą, ši internetinė „ES MVĮ erdvė“ leistų įvesti iš anksto nustatytus duomenis ir gauti tinkamiausios (-ių) programos (-ų), galinčios (-ių) suteikti viešąją paramą ES lygmeniu, pradinį vertinimą.

4.8 Veiksmų gairėse teisingai pažymima, kad be MTTPI programų ir priemonių ES turi politikos priemonių, kurios gali padėti mažinti jos strateginę priklausomybę saugumo ir gynybos srityse. EESRK manymu, šios priemonės yra svarbios mažinant atotrūkį tarp plėtos ir industrializacijos, t. y., MTTPI srityje pasiektų rezultatų panaudojimo rinkoje.

4.9 Kita didelė problema – būtina užtikrinti, kad sukūrus ir iš dalies ES viešosios paramos lėšomis finansavus ypatingos svarbos technologiją, valstybės narės ją pirktų iš Europos tiekėjų. Kadangi trūksta nuoseklios pirkimų politikos tiek ES, tiek valstybių narių lygmeniu, EESRK išreiškia susirūpinimą, kad Europos rinkoms dėl jų susiskaidymo ir apskritai mažo dydžio pasauliniu mastu kyla pavojus, jog jos nesugebės pasiekti reikiamos masto ekonomijos, kad būtų sumažintos sąnaudos, taip pat nesugebės sukurti pakankamai veiklos, kad būtų užtikrintas besikuriančių startuolių gyvavimas. Apibendrinant, bendra Europos rinka potencialiai yra labai didelė, bet išlaidos – nekoordinuojamos⁽⁸⁾.

Briuselis, 2022 m. liepos 14 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė*
Christa SCHWENG

⁽⁸⁾ JAV kasmet gynybos sektoriaus pirkimams išleidžia 750 mlrd. JAV dolerių; Kinija išleidžia 200–300 mlrd. JAV dolerių (šaltinių duomenys labai skiriasi), tuo tarpu NATO (tik Europos valstybės, be Jungtinės Karalystės ir Turkijos, bet įskaitant Norvegiją) išleidžia 250,7 mlrd. JAV dolerių.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl Europos Sąjungos vyno, spiritinių gėrimų ir žemės ūkio produktų geografinių nuorodų ir žemės ūkio produktų kokybės sistemų, kuriuo iš dalies keičiami reglamentai (ES) Nr. 1308/2013, (ES) 2017/1001 ir (ES) 2019/787 ir panaikinamas Reglamentas (ES) Nr. 1151/2012

(COM(2022) 134 final – 2022/0089 (COD))

(2022/C 443/17)

Pranešėja – **Decebal-Ștefăniță PĂDURE**

Prašymas pateikti nuomonę	Europos Parlamentas, 2022 4 7 Taryba, 2022 4 12
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 192 straipsnio 1 dalis ir 304 straipsnis
Atsakingas skyrius	Žemės ūkio, kaimo plėtros ir aplinkos skyrius
Priimta skyriuje	2022 6 30
Priimta plenarinėje sesijoje	2022 7 13
Plenarinė sesija Nr.	571
Balsavimo rezultatai	
(už / prieš / susilaikė)	203 / 0 / 1

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) palankiai vertina Komisijos iniciatyvą pateikti pasiūlymą dėl naujo reglamento, kuris sustiprintų dabartinę žemės ūkio produktų, spiritinių gėrimų ir vyno geografinių nuorodų (GN) sistemą. GN reikšmė kaimo vietovių plėtrai ir jų bendruomenių, kraštovaizdžio bei kultūros paveldo išsaugojimui yra labai didelė, todėl jas reikia kuo geriau ir veiksmingiau susisteminti. Šis darbas, susijęs su konkrečiais regionais, jų praktine patirtimi, pagaminimo vieta (pranc. *terroir*) ir kultūra, buvo vykdomas gerokai anksčiau, nei jiems buvo sukurtas ES teisinis pagrindas. Būtina išsaugoti šią sistemą ir užtikrinti kuo didesnę jos apsaugą.

1.2. EESRK norėtų pabrėžti, kad GN jau yra gerai veikianti sistema, kuri neseniai (2021 m.), priėmus peržiūrėtą Reglamentą (ES) 1308/2013 dėl bendro žemės ūkio rinkų organizavimo (BRO), buvo peržiūrėta⁽¹⁾. EESRK ragina Europos Parlamentą ir Tarybą į tai atsižvelgti ir atidžiai įvertinti bei parengti visus naujoje peržiūroje siūlomus pakeitimus, siekiant užtikrinti, kad jais būtų iš tikrųjų sustiprinta sistema.

1.3. EESRK mano, kad GN sudaro labai specifinę sistemą, kuri gerokai viršija intelektinės nuosavybės teisės ribas ir neturėtų būti valdoma kaip prekių ženklas. Dėl šios priežasties EESRK ragina ES institucijas, prieš priimant bet kokią sprendimą, atidžiai įvertinti GN tvarkymo užduočių perdavimo iš AGRI GD išorės agentūrai poreikį ir pridėtinę vertę. Taip pat būtų svarbu įvertinti, ar paskirtoji agentūra turi kompetencijos ir reikiamų žinių tinkamai valdyti pavestas užduotis. Žemės ūkio ir kaimo plėtros GD ir toliau turėtų būti pagrindinis už žaliosios infrastruktūros valdymą atsakingas subjektas,

⁽¹⁾ 2021 m. gruodžio 2 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/2117, kuriuo iš dalies keičiami reglamentai (ES) Nr. 1308/2013, kuriuo nustatomas bendras žemės ūkio produktų rinkų organizavimas, (ES) Nr. 1151/2012 dėl žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemų, (ES) Nr. 251/2014 dėl aromatizuotų vyno produktų apibrėžties, aprašymo, pateikimo, ženklinimo ir geografinių nuorodų apsaugos ir (ES) Nr. 228/2013, kuriuo nustatomos specialios žemės ūkio priemonės atokiausiems Sąjungos regionams (OL L 435, 2021 12 6, p. 262).

o Vidaus rinkos, pramonės, verslumo ir MVĮ GD turėtų užtikrinti tos sistemos pripažinimą ir apsaugą tarptautiniu lygmeniu, sudarydamas prekybos susitarimus ir didindamas informuotumą.

1.4. EESRK mano, kad bet koks kompetencijos perdavimas turėtų būti išsamiai aprašytas pagrindiniame reglamento tekste ir turėtų apsiriboti tik administracinėmis užduotimis. Bet koks sprendimas dėl GN taikymo, pakeitimų, panaikinimo ar prieštaravimo turėtų būti griežtai laikomas tik AGRI GD kompetencijos dalyku. Be to, pasiūlyme turėtų būti paaiškinta, kad GN registracija ir visos kitos su GN valdymu susijusios procedūros turėtų būti visiškai nemokamos, neatsižvelgiant į tai, kokia organizacija vykdo šį procesą.

1.5. EESRK pritaria galimybei įtraukti su tvarumu susijusius išpareigojimus dėl GN. Tačiau ji ragina teisės aktų leidėjus konsultuotis su GN gamintojais ir įvertinti, ar šiuos išpareigojimus dėl tvarumo įtraukti tiesiogiai į GN specifikacijas, ar *ad hoc* būdu.

1.6. EESRK mano, kad tvarumo išpareigojimų pripažinimo kriterijai turėtų būti tiesiogiai įtraukti į reglamentą, o ne į deleguotuosius aktus, kurie bus priimti vėliau, siekiant užtikrinti teisinį tikrumą gamintojų grupėms, norinčioms prisiimti tokius išpareigojimus.

1.7. Labai svarbu kuo labiau stiprinti ir įgalinti gamintojų grupes. Todėl EESRK palankiai vertina pasiūlymą suteikti šioms grupėms įgaliojimus, susijusius su GN kaip sudedamųjų dalių naudojimu ir jų apsauga internete. Tačiau gamintojų grupėms taip pat turėtų būti suteiktos papildomos priemonės, nesusijusios su bendros žemės ūkio politikos biudžetu, kad jos galėtų naudotis tais įgaliojimais.

1.8. Kalbant apie gamintojų grupių vidaus valdymą ir sudėtį, EESRK ragina teisės aktų leidėjus konsultuotis su GN gamintojų organizacijomis, kad būtų įvertintas šis pasiūlymo aspektas. Komitetas taip pat ragina juos užtikrinti, kad šioms grupėms priklausantys smulkieji GN pažymėtų produktų gamintojai neatsidurtų nepalankioje padėtyje, palyginti su stambiaisais gamintojais.

1.9. Geografinių nuorodų apsauga apskritai yra itin svarbi. Šiuo požiūriu apsauga nuo mėgdžiojimo taip pat yra labai svarbi, todėl EESRK pritaria bet kokioms priemonėms, kurios galėtų šią apsaugą sustiprinti. Vis dėlto EESRK yra susirūpinęs dėl to, kad išsamios mėgdžiojimo apibrėžties įtraukimas gali duoti priešingą rezultatą, nes ji nebus pritaikyta prie šios ilgainiui besikeičiančios praktikos. EESRK rekomenduoja išbraukti apibrėžtį ir remtis Europos Teisingumo Teismo praktika.

1.10. Siekiant užtikrinti, kad GN produktus perkantys vartotojai būtų visapusiškai informuoti, EESRK rekomenduoja naudoti QR kodą, kuriame būtų pateikta nuoroda į *eAmbrosia* registre esančią su GN susijusią informaciją, taip pat į gamintojo interneto svetainę ir jo gamintojo sertifikatą.

1.11. GN sėkmei vartotojų informuotumas yra labai svarbus. EESRK ragina ES politikos priemonėmis aktyviai remti GN, kad būtų populiarinami žemės ūkio produktai, o GN pažymėtų produktų gamintojai galėtų pasinaudoti Komisijos arba valstybių narių teikiama rinkodaros parama ir patirtimi. Taip pat manome, kad valstybės narės turėtų skatinti, jog už patvirtintomis GN paženklintus produktus viešųjų pirkimų procesuose būtų skiriami papildomi balai. Be to, EESRK rekomenduoja pasiūlyme numatyti informavimo apie žaliosios infrastruktūros sistemą kampanijas, per kurias būtų skleidžiama visuomenei svarbi informacija per viešuosius nacionalinius ir ES televizijos kanalus.

1.12. Galiausiai EESRK ragina teisės aktų leidėjus į reglamentą įtraukti priemones, kuriomis būtų skatinama GN sistema tarp gamintojų, ir suteikti jiems reikiamą žinių ir administracinę paramą, kad jie galėtų registruoti savo produktus, taip pat bet kokią kitą reikalingą pagalbą, ypač regionuose, kuriems GN schemeje nepakankamai atstovaujama.

2. Įvadas

2.1. GN yra priemonė, leidžianti nustatyti produktus, kurių kokybė, žinomumas ir kitos būdingos savybės yra susijusios su konkrečiam regionui būdingais žmogaus ir gamtos veiksniais. Nuo 1970 m. vyno, o nuo 1992 m. žemės ūkio produktų GN yra oficialiai pripažįstamos ir įtvirtintos ES teisėje ⁽²⁾.

2.2. ES politika buvo tikrai sėkminga, nes dėl jos padidėjo produktų pridėtinė vertė ir atitinkamai gamintojų pajamos (GN paženklinto produkto kaina yra vidutiniškai 2,11 karto didesnė už panašaus GN nepaženklinto produkto kainą), taip pat buvo paskatintas regionų ir su jais susijusių kaimo bendruomenių vystymasis. GN taip pat atliko svarbų vaidmenį išsaugant kai kuriuos specifinius žemės ūkyje taikomus metodus, augalų veisles ir senąsias gyvūnų veisles. Šiuo metu iš visų parduodamų ES žemės ūkio maisto produktų GN produktai sudaro 7 proc., o iš visų eksportuojamų – 15,5 proc. ⁽³⁾.

2.3. GN iš esmės yra glaudžiai susiję su konkrečiais regionais ir jų kaimo bendruomenėmis. Dėl šios privilegijuotos sąsajos ir savo ekonominės pridėtinės vertės GN ne tik prisideda prie tų regionų ir bendruomenių ekonominės plėtros, bet ir padeda išsaugoti ir net sustiprinti jų kultūrinį paveldą bei tapatybę.

2.4. GN neatsiejiamumas nuo konkretaus regiono taip pat yra puiki priemonė, padedanti užkirsti kelią veiklos perkėlimui ir išsaugoti darbo vietas Europos kaimo vietovėse.

2.5. Dėl ypatingo GN tvarkymo būdo, pasitelkus su konkrečiais regionais susijusias gamintojų grupes, kuris pirminiems gamintojams suteikia galimybę iš dalies valdyti ir jų platinimą, taip pat paaiškėjo, kad GN sukuria pradinę vertę, teikiančią naudą pirminiems gamintojams.

2.6. Glaudus ryšys su regionu, jo žmonėmis ir žeme yra svarbiausias GN ypatumas, skiriantis jį nuo bendrovėms priklausančių prekių ženklų.

2.7. Atsižvelgiant į 2021 m. galutinai priimtą naująją Bendrą žemės ūkio politiką (BŽŪP), o tiksliau – į BRO reglamento peržiūrą, buvo padaryta keletas GN sistemos pakeitimų siekiant sumažinti gamintojams tenkančią administracinę naštą ir sustiprinti jų gaminamų GN turinčių produktų kontrolę kartu išlaikant aukštą su šiais produktais siejamos kokybės lygį. Šiuos pakeitimus sektorius įvertino labai teigiamai.

2.8. Atsižvelgdama į savo strategiją „Nuo ūkio iki stalo“, Komisija nusprendė tęsti naują GN sistemos peržiūrą, kad ją dar labiau patobulintų ir padidintų jos indėlį į tvarumą. 2022 m. kovo 31 d. Europos Komisija paskelbė pasiūlymą dėl reglamento dėl Europos Sąjungos vyno, spiritinių gėrimų ir žemės ūkio produktų geografinių nuorodų ir kokybės sistemų, kuriuo iš dalies keičiami reglamentai (ES) Nr. 1308/2013, (ES) 2017/1001 ir (ES) 2019/787 ir panaikinamas Reglamentas (ES) Nr. 1151/2012 ⁽⁴⁾. Paskelbti pasiūlymo tikslai – toliau racionalizuoti sistemą, gerinti GN apsaugą ir kontrolę, suteikti daugiau galių gamintojų grupėms ir geriau integruoti tvarumą.

3. Bendrosios pastabos

3.1. EESRK palankiai vertina Komisijos tikslus ir mano, kad ji tiksliai nustatė aspektus, kuriuos reikia keisti, siekiant toliau tobulinti šią jau gerai veikiančią sistemą, kaip antai: supaprastinti ir suderinti kai kurias procedūras, suteikti galimybę į GN gamybą įtraukti savanoriškus tvarumo išipareigojimus, suteikti papildomų teisių gamintojų grupėms, sustiprinti GN apsaugą internete arba užtikrinti geresnę kontrolę.

⁽²⁾ <https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/food-safety-and-quality/certification/quality-labels/geographical-indications-register/>

⁽³⁾ <https://op.europa.eu/lt/publication-detail/-/publication/c1d86ba1-7b09-11eb-9ac9-01aa75ed71a1>

⁽⁴⁾ COM(2022) 134 final.

3.2. Nors šiuo pasiūlymu remiami pagrįsti tikslai ir tiksliai nustatyti aspektai, kuriuos reikia pakeisti, kad jie būtų įgyvendinti, EESRK išreiškia tam tikrą susirūpinimą dėl kai kurių siūlomų šių aspektų pakeitimų.

3.3. EESRK taip pat norėtų pabrėžti, kad GN sistema jau gerai veikia ir jau buvo patobulinta 2021 m., atliekant BRO peržiūrą. Todėl labai svarbu, kad ši nauja peržiūra būtų kruopščiai parengta, siekiant sustiprinti sistemą ir naujausią peržiūrą. EESRK mano, kad ES institucijos turėtų veikti apdairiai ir vengti bet kokių skubotų veiksmų, dėl kurių peržiūra galėtų prieštarauti jos tikslams ir taip susilpninti šią sėkmingai vykdomą politiką.

3.4. EESRK mano, kad siekiant užtikrinti, jog naujoji peržiūra iš tiesų sustiprintų GN sistemą, labai svarbu į procesą kuo labiau įtraukti GN pažymėtų produktų gamintojus ir išsiklausti į jų patirtį, poreikius ir pageidavimus.

4. Konkrečios pastabos

4.1. Supaprastinus GN registracijos procedūrą, kuria siekiama padidinti šios sistemos patrauklumą gamintojams, neturi sumažėti sistemos patikimumas vartotojams. GN sistemos sėkmę lėmė tai, kad vartotojai ją siejo su kokybe ir autentiškumu. Turime būti atsargūs, kad supaprastindami registracijos procedūrą nesulpnintume šių veiksmų.

4.2. Šiuo pasiūlymu sujungiamos visos žemės ūkio produktų, vyno ir spiritinių gėrimų registracijos, pakeitimo, panaikinimo ir apsaugos procedūros. Kalbant apie kontrolę, pasiūlyme sujungiamos procedūros, susijusios su žemės ūkio produktais ir spiritiniais gėrimais, o vyno atžvilgiu paliekamos galioti atskiros GN taisyklės. EESRK palankiai vertina šį procedūrų supaprastinimą, tačiau norėtų pabrėžti, kad reikia susilaikyti nuo tolesnių veiksmų, kad būtų išsaugotas kiekvieno sektoriaus savitumas.

4.3. EESRK palankiai vertina tai, kad per tris mėnesius po to, kai Komisija paskelbia produkto paraišką, suteikiama galimybė pasirinkti, ar pareikšti prieštaravimą, ar tik pateikti „prieštaravimo pareiškimą“. Šis „prieštaravimo pareiškimas“ kaip komentaras ir (arba) pastaba dėl produkto paraiškos, kuria neprieštaraujama jo registracijai, veikiausiai leis sumažinti administracinę našta, susijusią su prieštaravimų tvarkymu.

4.4. GN yra unikali intelektualinės nuosavybės teisės rūšis, ji labai skiriasi nuo prekių ženklų dėl savo vidinio ryšio su konkrečiu regionu, jo kultūra, kaimo bendruomenėmis, kraštovaizdžiu ir žemės ūkio praktikos istorija. Atsižvelgdami į šiuos ypatumus, abejojame Komisijos pasiūlymu perduoti kai kuriuos GN tvarkymo aspektus Europos Sąjungos intelektualinės nuosavybės tarnybai (EUIPO) ar kokiai nors kitai agentūrai, neturinčiai techninių žemės ūkio žinių ir gilaus GN pobūdžio supratimo, kurį turi tik AGRI GD. Šiuo atžvilgiu turėtų būti įrodytas bet kokio užduočių paskyrimo poreikis, taip pat agentūros, kuriai tos užduotys pavestos, gebėjimas jas atlikti. Be to, atsižvelgiant į GN ryšio su žemės ūkiu svarbą ir į politinį opumą, susijusį su jų tvarkymu, EESRK mano, kad bet koks sprendimas dėl jų registracijos, prieštaravimo procedūrų ar pakeitimų turėtų likti tik AGRI GD kompetencijos dalyku.

4.5. Pasiūlyme aprašytas užduočių paskyrimas EUIPO yra neaiškus. Atsižvelgdama į riziką, susijusią su GN tvarkymo užduočių perdavimu įstaigai, neturinčiai specialių žinių žemės ūkio srityje, EESRK mano, kad bet koks užduočių perdavimas turėtų būti išsamiai aprašytas ir apibrėžtas tiesiogiai reglamente, o ne deleguotuosiuose aktuose.

4.6. Pasiūlyme nustatyta EUIPO veiklos, susijusios su GN tvarkymu, stebėseną neatrodo pakankama, kad būtų užtikrintas tinkamas GN tvarkymas. Siekiant užtikrinti tinkamą stebėseną, pasiūlyme turėtų būti tiesiogiai nustatyti tikslūs vertinimo kriterijai. EESRK taip pat mano, kad Europos Parlamentas ir Taryba turėtų turėti teisę perduoti pavestas užduotis atgal AGRI GD, jei atliekant stebėseną būtų nustatyta EUIPO vykdomo užduočių valdymo trūkumų.

4.7. Atsižvelgdamas į geografinių nuorodų svarbą ES prekyboje, Vidaus rinkos, pramonės, verslumo ir MVĮ GD į visus prekybos susitarimus turėtų įtraukti ES geografinių nuorodų pripažinimą ir apsaugą ir skatinti jas tarptautiniu lygmeniu.

4.8. Pasiūlyme numatoma galimybė GN gamintojų grupėms į GN reikalavimus įtraukti tvarumo išsipareigojimus. Šiuo atžvilgiu EESRK norėtų pabrėžti, kad dėl savo pobūdžio, susijusio su artumu regionui, jo kaimo bendruomenei ir kraštovaizdžiui, GN jau apima ir tvarumo elementus. Šiuo požiūriu EESRK palankiai vertina pasiūlyme išreikštą siekį su GN susijusius papildomus tvarumo išsipareigojimus įtraukti savanoriškai. Vis dėlto galimybė gamintojams padaryti savo produktus tvaresnius neabejotinai yra gera proga toliau didinti GN indelį į tvarumą.

4.9. Tvarumą sudaro trys skirtingi ramsčiai: aplinkosauginis, ekonominis ir socialinis. Labai svarbu užtikrinti, kad kiekviename iš šių trijų ramsčių atsispindėtų su GN susiję tvarumo išsipareigojimai, nes GN gali prisidėti ne tik prie aplinkos, bet ir prie ekonominio bei socialinio tvarumo, nes kaimo vietovėse padeda kurti darbo vietas ir pridėtinę vertę.

4.10. Pasiūlyme siūloma išsipareigojimus dėl tvarumo įtraukti tiesiogiai į GN specifikacijas. Tai reikštų, kad įtraukti ar keisti šiuos tvarumo išsipareigojimus būtų gana sudėtinga ir užimtų daug laiko, nes reikėtų atlikti GN keitimo procedūrą. Tokiu atveju visi tokia GN pažymėtus produktus gaminantys gamintojai taip pat privalėtų laikytis tų tvarumo išsipareigojimų ir todėl negalėtų rinkoje skirtis pagal savo produktų tvarumą. Didelių produktų grupių, pažymėtų ta pačia geografine nuoroda, atveju tomis pačiomis GN pažymėtų produktų gamintojų diferenciacija rinkoje dažnai tampa problemiška. Dėl šių priežasčių EESRK mano, kad ES institucijos turėtų konsultuotis su ta pačia GN pažymėtų produktų gamintojais ir įvertinti, ar tvarumo išsipareigojimai turėtų būti tiesiogiai įtraukiami į GN specifikaciją, ar būtų tikslingiau juos įtraukti į *ad hoc* sistemą.

4.11. EESRK mano, kad dėl galimybės vėliau priimti deleguotuosius aktus, kuriais nustatomi esamų tvarumo standartų pripažinimo kriterijai, gamintojai atsiduria neapibrėžtoje padėtyje, kuri gali juos atgrasyti nuo su GN susijusių tvarumo išsipareigojimų prisiėmimo.

4.12. GN gamintojų grupių, kurios, siekdamos apsaugoti produktą, savo įvaizdį ir vartotojus, turi tvarkyti ir kurti savo geografines nuorodas, vaidmenį reikia ne silpninti, o stiprinti.

4.13. Pasiūlyme numatytas valstybės pareigūnų ir vartotojų organizacijų dalyvavimas gamintojų grupių vidaus veikloje gali dar labiau apsunkinti šių grupių darbą.

4.14. Atsižvelgiant į tai, kad GN sistema turėtų išlikti ūkininkų apsaugos priemone, gamintojų grupių pripažinimas, kaip siūloma 33 straipsnio 2 dalyje, turėtų būti grindžiamas tik atstovaujamų gamintojų dalimi, o ne gamintojų grupių pagaminto GN pažymėtų produktų kiekio dalimi. Jei taip nebus, ES institucijos į pasiūlymą turėtų įtraukti priemones, kurios leistų užkirsti kelią atvejams, kai mažuma stambių GN pažymėtų produktų gamintojų blokuoja sprendimus, kuriems pritaria didžioji dauguma ta pačia GN pažymėtų produktų gamintojų.

4.15. Priežastis, dėl kurios pasiūlyme siūloma atskirti dviejų skirtingų tipų gamintojų grupes, nėra labai aiški. EESRK abejoja, ar tai dar labiau neapsunkins GN tvarkymo, užuot jį palengvinus.

4.16. Pasiūlyme gamintojų grupė apibrėžiama kaip bet kokios teisinės formos susivienijimas, kurį sudaro daugiausia to paties produkto gamintojai ar perdirbėjai. Ši apibrėžtis neapima žaliavų gamintojų. Atsižvelgiant į tai, kad už saugomas kilmės vietų nuorodas (SKVN) iš esmės atsakingi žaliavų gamintojai, būtų tikslinga prašyti įtraukti juos į „pripažintas“ SKVN pažymėtų produktų „gamintojų grupes“.

4.17. EESRK palankiai vertina Komisijos pasiūlymą suteikti gamintojų grupėms tam tikrą galimybę valdyti GN kaip produkto sudedamosios dalies naudojimą maisto produkto pavadinime ir susijusio perdirbto produkto rinkodarą. Tai sustiprintų gamintojų grupių gebėjimą valdyti savo produkto kaip aukštos kokybės gaminio įvaizdį.

4.18. Dėl GN pridėtinės vertės joms ypač gresia tapti sukčiavimo objektu. EESRK mano, kad būtina stiprinti jų apsaugą ir gerinti valdymą. Į pasiūlymą įtraukta keletas įdomių elementų, susijusių su šiuo aspektu, kaip antai: glaudesnis valstybių narių bendradarbiavimas bei informacijos mainai ir savitarpio pagalba, taip pat valstybių narių ir Komisijos bendradarbiavimas, informacijos mainai ir savitarpio pagalba, GN gamintojų sertifikavimo nustatymas arba galimybė atšaukti ar perduoti domeno pavadinimą. Atrodo, kad kai kuriems kitiems pasiūlymams, labiau susijusiems su GN apsauga internete, trūksta užmojo arba reikiamų priemonių tokiai apsaugai užtikrinti. EESRK pabrėžia, kad gamintojams turėtų būti suteikta teisė ginti savo produktus, tačiau jie jokiū būdu neturėtų būti laikomi už tai atsakingais. Atsakomybė už geografinių nuorodų apsaugą ir toliau turėtų tekti Komisijai ir valstybėms narėms, kurios turėtų dėti visas būtinas pastangas šiai apsaugai užtikrinti.

4.19. EESRK mano, kad labai svarbu apsaugoti GN nuo nesąžiningos mėgdžiojimo praktikos. Ši apsauga jau buvo įtraukta į GN sistemą reglamentuojančius teisės aktus. Pasiūlyme pateikiama mėgdžiojimo apibrėžtis. Komitetas mano, kad pateikus labai tikslią mėgdžiojimo apibrėžtį, kyla pavojus, kad apsauga nuo tokios praktikos ilgainiui gali susilpnėti. EESRK rekomenduoja išbraukti apibrėžtį ir remtis Europos Teisingumo Teismo praktika.

4.20. Šiuo metu yra daugiau nei 3 300 registruotų GN. Tačiau apie 80 proc. šių GN sutelkta tik šešiose ES valstybėse narėse⁽⁵⁾. Tai aiškiai rodo, kad GN sistemoje daugelis ES valstybių narių yra nepakankamai atstovaujamos. Be to, yra rizika, kad šis atotrūkis didės, nes valstybės narės, kuriose yra daug GN, įgyja praktinio ir administracinio jų valdymo patirties, kuri gali būti naudinga naujiems gamintojams, norintiems registruoti savo produktus, o gamintojai kitose valstybėse narėse nesijaučia pasirengę registruoti savo produktų. EESRK apgailestauja, kad pasiūlyme nenumatyta priemonių, kurios palengvintų ir paremtų GN registravimą naujokams ir tarp jų propaguotų šią sistemą.

4.21. 2021 m. paskelbtame Komisijos vertinime pabrėžiama, kad kai kuriose šalyse apie GN vartotojai yra nepakankamai informuojami⁽⁶⁾. Šiuo atžvilgiu labai svarbios rinkodaros ir skatinimo kampanijos, kaip parodė GN skatinimo kampanijų ES poveikis. EESRK mano, kad į sistemos peržiūrą turėtų būti įtrauktos priemonės, padedančios skatinti produktų ženklinių GN ir plačiau apie jas informuoti.

4.22. Pasiūlyme numatoma sukurti sertifikatus gamintojams, atitinkantiems GN specifikacijas. EESRK mano, kad, jei tokie sertifikatai būtų kruopščiai parengti ir gerai tvarkomi, jie galėtų palengvinti prekybą, o tuo pačiu – išlaikyti aukštą apsaugos nuo sukčiavimo lygį. GN produktų QR kodas taip pat galėtų suteikti tiesioginę prieigą prie šio sertifikato.

5. Baigiamosios pastabos

5.1. GN sistemos sukūrimas buvo itin sėkminga ES politikos priemonė, kuri leido išsaugoti unikalią praktinę patirtį ir kultūros paveldą, o tuo pačiu ir padidinti gamintojų pajamas ir atgaivinti kaimo vietas. Kaip teigiama 2021 m. paskelbtame Komisijos vertinime⁽⁷⁾, ši politikos priemonė yra palyginti veiksminga, o naujajame bendro žemės ūkio rinkų organizavimo reglamente priimti pakeitimai ją dar labiau sustiprino. Komisijos pasiūlyme pateiktoje naujoje peržiūroje siūloma keletas papildomų pakeitimų, kurie potencialiai galėtų dar labiau padidinti politikos veiksmingumą. Vis dėlto kitus siūlomus pakeitimus reikia šiek tiek paaiškinti, o dar kiti, pavyzdžiui, EUIPO įtraukimas, tikriausiai gali

⁽⁵⁾ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c1d86ba1-7b09-11eb-9ac9-01aa75ed71a1/language-en>

⁽⁶⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=SWD:2021:427:FIN>

⁽⁷⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=SWD:2021:427:FIN>

apsunkinti procedūras arba susilpninti GN sistemos pobūdį, kuris yra jos sėkmės pagrindas. Žemės ūkio ir kaimo plėtros GD ir toliau turėtų būti pagrindinis už žaliosios infrastruktūros valdymą atsakingas subjektas, o Vidaus rinkos, pramonės, verslumo ir MVI GD turėtų užtikrinti tos sistemos pripažinimą ir apsaugą tarptautiniu lygmeniu, sudarydamas prekybos susitarimus ir didindamas informuotumą.

Bruselis, 2022 m. liepos 13 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė*
Christa SCHWENG

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Tvarūs gaminiai turi būti norma“

(COM(2022) 140 final)

ir dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo nustatoma tvarių gaminių ekologinio projektavimo reikalavimų nustatymo sistema ir panaikinama Direktyva 2009/125/EB

(COM(2022) 142 final – 2022/0095(COD))

(2022/C 443/18)

Pranešėjas **Thomas WAGNSONNER**

Prašymas pateikti nuomonę	Europos Komisija, 2022 5 16 Europos Parlamentas, 2022 5 2 Taryba, 2022 6 10
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 192 straipsnio 1 dalis ir 304 straipsnis
Atsakingas skyrius	Žemės ūkio, kaimo plėtros ir aplinkos skyrius
Priimta skyriuje	2022 6 30
Priimta plenarinėje sesijoje	2022 7 14
Plenarinė sesija Nr.	571
Balsavimo rezultatai	
(už / prieš / susilaikė)	205 / 1 / 4

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) vertina su Žiedinės ekonomikos veiksmų planu susijusius pasiūlymus, o konkrečiai šioje nuomonėje išreiškia pritarimą siekiui, kad gaminiai taptų tvaresni. Be to, manoma, kad būtinas suderintas teisinis požiūris. Kartu pažymima, kad dėl daugybės deleguotųjų aktų pasiūlymas dėl naujojo Ekologinio projektavimo reglamento vis dar nemažai aspektų lieka neaiškūs; Kadangi būtina mažinti išteklių vartojimą ir saugoti klimatą, EESRK siūlo jį įgyvendinti sparčiau ir ambicingiau.

1.2. EESRK ypač atkreipia dėmesį į tai, kad sėkmingai kurti žiedinę ekonomiką bus galima tik tinkamai įtraukiant ir informuojant visus ekonominės veiklos vykdytojus – gamintojus, vartotojus, darbuotojus – ir valdžios institucijas. Siekiant tinkamo įgyvendinimo, būtina priimti aiškius, tinkamus ir nuoseklius teisės aktus siekiant suteikti tvariems produktams galimybę sąžiningai konkuruoti.

1.3. Palankiai vertinami nauji reglamento aspektai, pavyzdžiui, taikymo srities išplėtimas, nauji ekologinio projektavimo reikalavimai (patvarumas, taisomumas, perdirbimas, poveikis aplinkai, išmetamo CO₂ kiekis ir kt.), taip pat įpareigojimai teikti informaciją skaitmeniniame gaminio pase ir etiketėse, pabrėžiant teisingos ir tinkamos informacijos svarbą, visų pirma vartotojams.

1.4. EESRK pritaria draudimui sunaikinti neparduotas prekes, kai tai yra naujos, grąžintos ar sutaisomos prekės. Be to, palankiai vertinama tai, kad reglamentu ir žiedinės ekonomikos dokumentų rinkiniu ketinama kovoti su tokiais esamomis problemomis, kaip ekologinis manipuliavimas ir suplanuotas nusidėvėjimas.

1.5. Ekologinio projektavimo forumas yra remianti institucija, kuriai patikėta nemažai užduočių įgyvendinant reglamentą. Jame visiems suinteresuotiesiems subjektams ir pilietinės visuomenės atstovams, įskaitant socialinius partnerius, turėtų būti suteikta galimybė teikti idėjas ir pasiūlymas, kaip patobulinti procesą.

1.6. EESRK suvokia iššūkius, su kuriais susidurs gamintojai ir įmonės, ypač mažosios ir vidutinės įmonės (MVI), ir mano, kad bet kuriuo atveju būtina vengti papildomos administracinės naštos. Tačiau tvarių gaminių standartų taikymas taip pat suteiks galimybę pasiekti naują Europos gamybos „Pagaminta Europoje“ lygį.

1.7. Atitikties deklaratavimas ir savireguliacijos priemonės suteiks laisvės verslui. Veiksminga ir koordinuota kontrolė tarp valstybių narių ir gera vartotojų informavimo sistema skatina pasitikėjimą, kad nuo linijinės prie žiedinės ekonomikos bus pereita sklandžiai.

1.8. Deja, EESRK turi konstatuoti, kad socialinis aspektas reglamente nepakankamai išnagrinėtas. Vien nuorodos į Komisijos pasiūlymą dėl įmonių tvarumo išsamaus patikrinimo direktyvos nepakanka.

2. Nuomonės rengimo aplinkybės

2.1. Linijinė ekonominė sistema pernelyg eikvoja pasaulinius išteklius. Per laikotarpį nuo JT klimato kaitos konferencijos Paryžiuje iki konferencijos Glazge buvo sunaudota daugiau kaip pusė trilijono tonų naujų išteklių. 2022 m. ataskaitoje „Circularity Gap Report“⁽¹⁾ teigiama, kad pasaulyje perdirbama tik 8,6 proc. to, kas yra naudojama, kitaip sakant, žiediško atotrūkis siekia daugiau kaip 90 proc. Žiedinė ekonomika gali padėti veiksmingai mažinti išteklių vartojimą.

2.2. Kad būtina tausoti išteklius, Europoje jau suvokta. Europos Komisija pasiūlė žaliąjį kursą – ES augimo strategiją, kuria siekiama, kad ES taptų teisinga ir klestinčia visuomene, o jos ekonomika būtų moderni, efektyviai naudojanti išteklius ir konkurencinga. Būtinybę imtis veiksmų sustiprina tiekimo grandinės problemos, kylančios dėl pandemijos ir Rusijos įsiveržimo į Ukrainą. Įmonės ir vartotojai daugybėje sričių susiduria su prekių stygiumi ir augančiomis kainomis.

2.3. 2022 m. kovo mėn. pabaigoje Europos Komisija pagal Žiedinės ekonomikos veiksmų planą pristatė šias iniciatyvas:

— Komisijos komunikatas „Tvarūs gaminiai turi būti norma“

— Pasiūlymas dėl Reglamento dėl tvarių gaminių ekologinio projektavimo

— 2022–2024 m. ekologinio projektavimo ir energijos vartojimo efektyvumo ženklavimo darbo planas

— ES tvarios ir žiedinės tekstilės ekonomikos strategija

— Pasiūlymas dėl Statybos produktų reglamento persvarstymo

— Pasiūlymas dėl vartotojų įtraukimo į žaliąją pertvarką

2.4. Šioje nuomonėje nagrinėjamas komunikatas „Tvarūs gaminiai turi būti norma“ (COM(2022) 140 *final*) ir pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo nustatoma tvarių gaminių ekologinio projektavimo reikalavimų nustatymo sistema ir panaikinama Direktyva 2009/125/EB (COM(2022) 142 *final* – 2022/0095 (COD)).

2.5. Komunikate atkreipiamas dėmesys į būtinybę permąstyti vyraujantį linijinį ekonomikos modelį ir kurti žiedinę ekonomiką. Imantis suderintų veiksmų, visoje ES bus sustiprintas konkurencingumas, kuriamos darbo vietos, o vartotojams bus pasiūlyti tvarūs gaminiai. Tam reikalingas naujas požiūris į gamybą, kuris pranoktų dabartinius minimalius reikalavimus (REACH, energijos vartojimo efektyvumo ženklavimas, pakuotės ir kt.).

⁽¹⁾ Circle Economy: *The Circularity Gap Report 2022, Project Platform for Accelerating the Circular Economy (PACE)*.

2.6. Naujojo Ekologinio projektavimo reglamento taikymo sritis bus labai išplėsta, o jo sektorinės iniciatyvos, skirtos tekstilės gaminiams, statybos produktams ir kt., padės tausoti išteklius ir efektyviai naudoti energiją. Naujieji jo aspektai dėl gaminių naudojimo trukmės ilginimo (patvarumo, taisomumo, perdirbimo gerinimo ir kt.) ir geresnės informavimo sistemos įvedus skaitmeninį gaminių pasą sukurs sąlygas, kai bus reikalaujama, kad įmonės teiktų skaidrią informaciją apie gaminių savybes ir jų gyvavimo ciklą. Vartotojams bus suteikta galimybė palyginti ir įvertinti ES tvarumo reikalavimus atitinkančius gaminius.

2.7. Ekologinio projektavimo reglamente nustatytus reikalavimus gaminiams papildo kitos priemonės. Vartotojų poziciją ir pasitikėjimą sustiprins privaloma informacija apie gaminių naudą ir poveikį aplinkai, taip pat informacija apie gaminių taisymą, patvarumą ir ekologinio manipuliavimo draudimą. Valdžios institucijų vykdoma gaminių kontrolė ir skaidri gaminiams keliamų kriterijų laikymosi stebėseną užtikrins galimybę rinktis iš aukštos kokybės gaminių, taigi bus užtikrintos vienodos konkurencijos sąlygos ekonominės veiklos vykdytojams.

3. Bendrosios pastabos

3.1. EESRK iš esmės pritaria žiedinės ekonomikos ir tvarių gaminių iniciatyvos tikslams, nes tvarumas šiuo atveju reiškia aplinkosaugos, ekonominių ir socialinių aspektų derinimą. Tai reiškia naujus visiems ekonominės veiklos vykdytojams privalomus aukštus reikalavimus. Reikalaujama, kad įmonės savo gaminius ir gaminių projektą orientuotų į tvarumą ir apie tai pateiktų informaciją. Vartotojai turi ją suprasti ir atsakingai, remdamiesi pateikta informacija, priimti teisingą sprendimą. Būtina rengti atitinkamas informuotumo didinimo kampanijas. Kad būtų pasiekti užsibrėžti tikslai, būtina veiksminga kontrolė – jų nesilaikymas pakenktų Europos įvaizdžiui ir skatintų skeptišką požiūrį į ekologiškus gaminius. Tikslas turi būti geros darbo vietos, geresnis vystymasis, holistinis požiūris ir informuoti vartotojai bei pirkėjai.

3.2. Šiuo reglamentu ir žiedine ekonomika nustatomi nauji standartai. Siekiant, kad šie reikalavimai būtų priimti, iš tikrųjų įgyvendinti ir kad būtų sukurti žiedinės ekonomikos procesai, turi būti išsikeltas uždavinys angažuotai ir aktyviai įtraukti ekonominės veiklos vykdytojus – vartotojus, gamintojus, įmones, profesines sąjungas ir mokslinių tyrimų institucijas. Šiuo atžvilgiu naudinga teikti aktualią informaciją apie galimybes ir tikslus ir laiku įtraukti suinteresuotuosius subjektus.

3.3. EESRK pritaria reglamentui ir deleguotiesiems aktams būdingam suderintam požiūriui, kuriuo siekiama išvengti susiskaidymo ir atsižvelgti į gaminių specifiką, įperkumą ir konkurencingumą. Tvarūs gaminiai atveria naujų galimybių Europos verslui, inovacijoms ir darbo vietų kūrimui, be to, jie patenkina su gaminių poveikiu aplinkai ir ilgaamžiškumu susijusius vartotojų lūkesčius.

3.4. Komitetas palankiai vertina taikymo sritis būtų išplėtimą siekiant įtraukti daugiau gaminių ir sugriežtinti reikalavimus. EESRK pažymi, kad gamybos įmonių laukia naujovės, pavyzdžiui, skaitmeninis gaminių pasas, nuostatos dėl neparduotų prekių ir konkreitiems gaminiams skirtos taisyklės, tačiau siekiant pereiti prie žiedinės ekonomikos visa tai yra būtina. Tuo pačiu taip įtvirtinamas naujas „Pagaminta Europoje“ standartas. Be to, sukuriama galimybės verslui gaminių projektavimo, šalinimo ir taisymo srityse.

3.5. EESRK primena, kad būtina užtikrinti visų susijusių teisės sričių nuoseklumą. Tai apima ir šio veiksmų plano nuoseklumą laiko ir turinio požiūriu, kad dėl teisės aktų segmentacijos ir skirtingo jų taikymo valstybėse narėse nebūtų sumažintas jo veiksmingumas. Tačiau ne mažiau svarbu užtikrinti suderinamumą su kitomis svarbiomis gretimomis teisės aktų sritimis, pavyzdžiui, su neseniai pristatyta Europos Komisijos direktyva dėl įmonių tvarumo išsamaus patikrinimo, su pakartotiniam naudojimui svarbiomis nuostatomis dėl atliekų, įskaitant eksporto priemones, Rinkos priežiūros reglamentu ir kt.

3.6. EESRK pripažįsta, kad reikia priimti deleguotuosius aktus, ir atsižvelgdamas į tai, kad dar daug kas neaišku, prašo Europos Komisijos parengti išsamesnį darbo planą. Taip siekiama užtikrinti, kad daugeliui gaminių būtų taikomi deleguotieji aktai; kartu siekiama užtikrinti ankstyvą pilietinės visuomenės organizacijų ir profesinių sąjungų įsitraukimą.

3.7. EESRK pažymi, kad Ekologinio projektavimo reglamentas yra labai sudėtingas teisės aktas, kuris nulems ekonomikos modelio pasikeitimą. Jo turinį būtina įgyvendinti ne tik greitai, bet ir gerai. Todėl deleguotiesiems teisės aktams įgyvendinti būtini atitinkami žmogiškieji ištekliai. Kadangi vartotojams, įmonėms, taisymo įmonėms ir kontrolės institucijoms bus keliami nauji reikalavimai, manoma, kad į informavimo procesą būtina tinkamai įtraukti visus ekonominės veiklos vykdytojus.

3.8. Viešosios įstaigos turėtų rodyti pavyzdį vykdydamos žaliuosius viešuosius pirkimus. Tačiau dar didesnis poveikis būtų pasiektas nustačius, kad žalieji pirkimai yra viena iš paramos ar subsidijų skyrimo, pavyzdžiui, pagal įvairias ES įmonėms ar trečiosioms šalims skirtas investicines programas, sąlygų.

3.9. EESRK pažymi, kad ekologinio projektavimo reikalavimai vartotojams turi teikti naudos, kuri turi būti aiški ir lengvai suvokiama. Dėl naujuoju Ekologinio projektavimo reglamentu nustatomų išsamesnių reikalavimų gali padidėti gaminių įsigijimo kaina, tačiau tai atsvers lėšos, kurias bus galima sutaupyti dėl didesnio gaminių veiksmingumo, patvarumo, galimybės juos naujovinti ir taisyti bei didesnės jų vertės gyvavimo ciklo pabaigoje. Naudojant energiją tausojančius prietaisus, galima sutaupyti ir energijos, ir pinigų. Be to, patvarūs gaminiai yra ekonomiškesni. Priėmus naująjį pasiūlymą dėl direktyvos vartotojai sutaupytų vidutiniškai 285 EUR ⁽²⁾ per metus. Reglamente pabrėžiamas įperkamumas, bet, keliant šį reikalavimą, reikėtų atsižvelgti į skirtingus namų ūkių biudžetus, kad ekologinis projektavimas netaptų prabanga. Todėl dar svarbiau teikti finansinę paramą vartotojams, kurie pirmą kartą įsigyja tvarius produktus ir vėliau juos taisto.

3.10. Aplinkos aspektai

3.10.1. Ekologinis projektavimas – tai reikalavimas pereiti prie žiedinio mąstymo, kuris, EESRK nuomone, turėtų būtų ypač akcentuojamas:

- teisės aktams ir kontrolės priemonėms: deleguotųjų aktų ir savanoriškų įsipareigojimų švelninimas ar išimtis juose, taip pat galimybė išvengti kontrolės ir jos spragos prieštarautų užsibrėžtiems tikslams. Ekologinio projektavimo, veiksmingumo ir informacijos reikalavimai, įskaitant gaminių parametrus, turi būti nuoseklūs ir griežti;
- įmonėms, kurios dar projektavimo etape turėtų galvoti apie gaminių poveikį aplinkai per visą jo gyvavimo ciklą, apie gaminių patvarumą, lengvą priežiūrą ir taisyimą ir apie tai, į kokią naują gaminių jį galima perdirbti. Taip pat reikėtų vėl svarstyti gaminių standartizavimo klausimą. Kaip pavyzdį galima paminėti skirtingus padangų ar įkroviklių laidų matmenis;
- vartotojams, kurie rinkdamiesi gaminių turėtų gauti esminę informaciją apie gaminių poveikį aplinkai, patvarumą, taisyimą, perdirbimą ir šalinimą.

3.10.2. Perdirbimas – dar vienas reglamente numatytas išteklių tausojimo elementas, sekantis po ilgos naudojimo trukmės ir pakartotinio naudojimo. Juo siekiama padidinti gaminių sudarančių perdirbamų medžiagų dalį, gaminių perdirbamumą ir perdirbimo bei taisyimo sektorių vertę. EESRK pritaria šiam tikslui, tačiau atkreipia dėmesį į tai, kad dar reikia įveikti nemažai techninių, teisinių ir koncepcinių kliūčių.

⁽²⁾ https://ec.europa.eu/info/energy-climate-change-environment/standards-tools-and-labels/products-labelling-rules-and-requirements/energy-label-and-ecodesign/about_en#Energysavings

Medžiagų ciklo srityje būtina smarkiai keisti mąstyseną. Pavyzdžiui, didesni perdirbimo rodikliai turėtų būti derinami su perdirbtų medžiagų panaudojimo kvotomis, teorinis gaminių perdirbamumas ⁽³⁾ turėtų atitikti technines perdirbimo galimybes ir praktinį perdirbimo priemonių įgyvendinimą. Taip pat daug ką reikia keisti, pavyzdžiui, plastikų sektoriaus projektavimo ir gamybos srityje, įskaitant tai, kad antrinės žaliavos neturėtų būti traktuojamos taip pat, kaip pirminės ⁽⁴⁾.

Antrinis perdirbimas taip pat suteikia galimybių Europai. Pavyzdžiui, brangios metalų mineralų žaliavos ar gaminiai importuojami, o po panaudojimo praktiškai veltui išmetami arba išvežami į kitas pasaulio šalis. Tai būdinga ypač automobilių ir elektronikos atliekoms. Jos turėtų būti laikomos antrinėmis žaliavomis ir atitinkamai tvarkomos. Išmontavimas, atliekų paruošimas ir perdirbimas ne tik naudingi klimatui, bet ir kuria didelę pridėtinę vertę bei darbo vietas ⁽⁵⁾. Visais atvejais labai svarbu stebėti ekonominę, ekologinę ir socialinę pusiausvyrą.

3.10.3. EESRK palankiai vertina pasiūlymą imtis priemonių dėl neparduotų prekių, tačiau šiuo atveju veiksmai gali būti platesnio užmojo. Visuomenė nepritaria nesugadintų gaminių, kuriems priskirtini nauji, grąžinti ar sutaisomi gaminiai, naikinimui, nes tai yra išteklių švaistymas. EESRK nuomone, Komisijos pasiūlymas pirmuoju etapu iš įmonių reikalauti tik dokumentacijos ir šio reikalavimo netaikyti MVĮ yra nepakankamas. Kadangi numatyta tik galimybė deleguotaisiais aktais nustatyti griežtesnes priemones, kyla abejonų, ar pavyks veiksmingai siekti tikslų. EESRK pritaria draudimui naikinti neparduotus gaminius, jei jie nekelia grėsmės. Be to, įmonėms ir mažmeninės prekybos platformoms turėtų būti keliamas reikalavimas taikyti tokius komercinės veiklos modelius, kurie žymiai sumažintų grąžinamų gaminių skaičių ir neparduotų atsargų kiekį. Vartotojai taip pat turėtų būti informuojami apie grąžintų prekių poveikį aplinkai.

3.11. Ekonominiai aspektai

3.11.1. EESRK pažymi, kad MVĮ pasiūlytą reglamentą iš esmės vertina palankiai, tačiau kartu ir skeptiškai. MVĮ turi ribotą kiekį (žmogiškųjų) išteklių. Reglamente nurodytos paramos priemonės turėtų būti ypač pritaikytos prie MVĮ poreikių ir reikalavimų. Be to, matyti, kad MVĮ kils sunkumų norint dalyvauti viešuosiuose pirkimuose, o toks yra reglamente nustatytas reikalavimas. Todėl reikėtų ieškoti sprendimų, užtikrinančių joms galimybę dalyvauti atitinkamose procedūrose. Galiausiai MVĮ požiūriu reikia užtikrinti tvarių gaminių reglamentavimo ir konkreitiems gaminiams taikomų nuostatų papildomumą. Taip būtų išvengta išlaidų ir biurokratijos dubliavimosi.

3.11.2. Siekiant, kad gaminiai tarnautų ilgą laiką, ypač svarbus vaidmuo tenka taisytojams. Todėl taisymo paslaugų teikėjams, socialinėms ir ekonominėms pakartotinio naudojimo įmonėms ir pilietinės visuomenės / vietinėms taisymo iniciatyvoms turėtų būti sudarytos palankesnės sąlygos dalyvauti šiame žiediniame modelyje. Pavyzdžiui, kalbant apie Vokietijos ir Austrijos gaminių taisymo iniciatyvas, pasiteisino taisymo draudimo sutartys, kurios iniciatyvas kartu įtvirtino kaip taisytojas.

3.12. Komunikate kaip svarbi priemonė minimi nauji žiediniai verslo modeliai ⁽⁶⁾. Jie įmonėms ir vartotojams turėtų būti priimtini, patrauklūs ir aktyviai jiems siūlomi, taip pat turėtų užtikrinti deramas darbo sąlygas. Tokie modeliai jau yra taikomi praktikoje, pavyzdžiui, dalijimosi ekonomika, produktas kaip paslauga, mokėjimas pagal naudojimą ir kt. EESRK siūlo pritaikyti esamą geriausios praktikos pavyzdžių platformą, sukuriant paskatas ja naudotis ir atsižvelgiant į dabartinius žiedinės ekonomikos iššūkius. Šiuo metu įtraukti pavyzdžiai – „Baukarussell“ (liet. „statybų karuselė“ – vykdant pastatų griovimą ar perstatymą atlikusios medžiagos siūlomos naujiems naudotojams) ir taisymo tinklai, kurie gali suburti vartotojus ir taisytojus. Tačiau daugelis duomenų bazių nėra tokios patrauklios paslaugų teikėjams ir naudotojams.

⁽³⁾ Pomberger, R. (2020). *Über theoretische, praktische und reale Recyclingfähigkeit*, <https://doi.org/10.1007/s00506-020-00721-5>, <https://doi.org/10.1007/s00506-019-00648-6>.

⁽⁴⁾ Komunikatas „Europinė plastikų žiedinėje ekonomikoje strategija“, COM(2018) 28 final.

⁽⁵⁾ OL C 220, 2021 6 9, p. 118.

⁽⁶⁾ Žr. nuomonę INT/778 dėl „Inovacijų – naujų ekonomikos modelių varomosios jėgos“ (tiriamoji nuomonė) (OL C 303, 2016 8 19, p. 28).

3.13. EESRK atkreipia dėmesį į būtinybę didinti vartotojų informuotumą apie tvarią elgseną ir naudoti gaminius iki jų gyvavimo ciklo pabaigos. Moksliniai tyrimai ⁽⁷⁾ rodo, kad veikiančys, bet nebenaudojami gaminiai (pvz., nešiojamieji kompiuteriai, mobilieji telefonai, skrudintuvai ir kt.) namų ūkiuose laikomi net šešerius metus. Todėl reikalingos atitinkamos paskatos, kad vartotojai nenaudojamus daiktus išlaikytų naudojimo apyvarčioje.

3.14. Socialiniai aspektai

3.14.1. Deja, EESRK turi konstatuoti, kad socialinis aspektas reglamente nepakankamai išnagrinėtas. Vien nuorodos į Komisijos pasiūlymą dėl įmonių tvarumo išsamaus patikrinimo direktyvos ⁽⁸⁾ nepakanka, nes šioje direktyvoje aiškiai akcentuojamas į procesą orientuotas požiūris į pasaulines vertės grandines, o su konkrečiais gaminiiais susijusiems socialiniams klausimams neskiriama pakankamai dėmesio. EESRK primygtinai pabrėžia, kad, kalbant apie tvarumą, visada kartu turi būti nagrinėjami visi trys jo aspektai, t. y. ekonominis, socialinis ir aplinkos tvarumas, ir todėl siūlo Komisijai dar kartą apsvarstyti, ar nebūtų naudinga į reglamentą įtraukti ir socialinius aspektus, susijusius su konkrečiais gaminiiais.

3.14.2. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad žaliosios darbo vietos nebūtinai reiškia tvarias darbo vietas, jei atsižvelgiama ne į visus darnaus vystymosi tikslus (DVT). Ypač dėl konkurencijos būtina užtikrinti, kad būtų laikomasi darbo standartų.

3.14.3. Europos socialinių partnerių projekte ⁽⁹⁾ buvo nagrinėjamas žiedinės ekonomikos poveikis užimtumui ir darbo sąlygoms. Pereinant prie žiedinės ekonomikos iki 2030 m. galėtų būti sukurta nuo 250 000 iki 700 000 darbo vietų. Poveikis atskiriems sektoriams ir regionams yra labai skirtingas. Atliekų ir taisymo sektoriai gaus daugiau naudos nei vidutiniškai, o kasybos ir chemijos sektoriai veikia patirs neigiamą poveikį. Be to, reikės gerai išsilavinusios darbo jėgos (pvz., atliekų tvarkymo srityje). Apskritai reikia pasirūpinti, kad būtų gerų darbo vietų ir kad darbo užmokestis būtų deramas. EESRK apgailestauja, kad Komisija šiuo metu nenumato socialinio dialogo, kuris padėtų atsižvelgti į perėjimo prie žiedinės ekonomikos padarinius darbuotojams.

4. Konkrečios pastabos

4.1. Informacija SGP, etiketėse ir ekologiniuose ženkluose

4.1.1. EESRK palankiai vertina tai, kad skaitmeniniame gaminio pase (SGP) bus pateikiama išsami informacija apie gaminius. Informacija turėtų būti tikslinga ir patogi naudotis visiems tiekimo grandinės dalyviams. Šis turinys turėtų suteikti vartotojams pagrindą priimti su žiedine ekonomika susijusius sprendimus dėl pirkimo, pakartotinio naudojimo, taisymo ir šalinimo. Jis apima gaminio CO₂ kiekį, retųjų žemių dalį, pavojingas sudedamąsias dalis, neperdirbamas medžiagas, taisomų dalių sąrašą, taip pat jų prieinamumą arba, programinės įrangos atveju, suderinamumą ir kainą. Palankiai vertinama galimybė į SGP įtraukti informaciją apie kitus tvarumo aspektus ⁽¹⁰⁾. Siūloma į SGP įtraukti taisymo indeksą, kuriame būtų pateikta informacija apie, visų pirma, svarbių susidėvintų dalių taisomumą, atsarginių dalių kainą ir laiką, per kurį dalis galima gauti, taip pat informaciją apie darbo sąlygas, kuriomis gaminiai buvo pagaminti. Esminė informacija, pavyzdžiui, garantija, anglies dioksido kiekis produkte, vartotojams taip pat turėtų būti pateikiama fizine forma.

SGP neturėtų būti priemonė, kuri iš įmonių pareikalautų papildomų išteklių (duomenų rinkimui), ji turėtų integruoti esamas sistemas. Tačiau dėl reikalavimo vis skaidriau teikti neskelbtinus duomenis taip pat gali tekti peržiūrėti sprendimų dėl intelektinės nuosavybės teisių priėmimo nuoseklumą.

4.1.2. Etiketės

Etiketėse vartotojams turės būti pateikta informacija apie gaminį, kurią dar reikia apibrėžti deleguotuose teisės aktuose. EESRK pabrėžia, kad informacija klientams turi būti pateikiama tinkamai, matomai ir aiškiai, o svarbiausi yra duomenys apie poveikį klimatui, turinį ir sudėtį, darbo standartų laikymąsi, gaminio patvarumą ir taisomumą.

⁽⁷⁾ Viešosios konsultacijos, NAT/851, Gudrun Obersteiner pranešimas, 2022 4 29.

⁽⁸⁾ COM(2022) 71 final.

⁽⁹⁾ <https://www.etuc.org/en/publication/european-social-partners-project-circular-economy-and-world-work-0>

⁽¹⁰⁾ COM(2022) 142 final – 2022/0095 (COD), p. 29, 26 punktas.

4.1.3. Ekologinis ženklas

Daugelis gaminių ir paslaugų, ekspertams įvertinus, sertifikuojami suteikiant Europos ekologinį ženklą. Juo siekiama užtikrinti, kad vartotojai galėtų lengvai atpažinti aplinkosauginį veiksmingumą, patvarumą ir aukštą kokybę, taip pat sudaryti sąlygas palyginti su kitais gaminiais. Tačiau ekologinio ženklo reikalavimai gali nebent papildyti, o ne pakeisti gaminius reglamentuojančias taisykles remiantis Ekologinio projektavimo reglamentu; tačiau institucijų atliekama kontrolė pagal Ekologinio projektavimo reglamentą turi apimti ir ekologinio ženklo duomenis.

4.2. Elektroninės prekybos vietės

Svarbu, kad visiems ekonominės veiklos vykdytojams būtų sudarytos vienodos sąlygos, todėl, tuo atveju, jei nė vienas tiekimo grandinės dalyvis nesiima veiksmų dėl reikalavimų neatitinkančio gaminio, nuostatos dėl atsakomybės turėtų būti taikomos pačioms elektroninėms prekybos vietėms ⁽¹⁾.

4.3. Rinkos priežiūra – kontrolė, draudimai, baudos – yra pavedama valstybėms narėms, o informacija apie pažeidimus skelbiama ICSMS (Rinkos priežiūros informacinė ir ryšių sistema) – Europos pranešimų ir informacijos apie gaminius, kurie neatitinka reikalavimų arba yra pavojingi, sistemoje. Pritariama pasiūlymui išplėsti ir pagerinti rinkos priežiūrą, nes 10–25 proc. tirtų gaminių neatitinka Ekologinio projektavimo direktyvos ⁽²⁾. Kad valstybės narės galėtų vykdyti savo užduotis, rinkos priežiūrai būtini atitinkami išteklių. Pažeidimų atveju reikėtų užtikrinti, kad rinkos priežiūros institucijos tinkamai išnagrinėtų pranešimus apie gaminių neatitiktį. Deja, pasitaiko neigiamų pavyzdžių, kai apeinamas atitikties vertinimas, kaip neseniai įvyko apsauginių kaukių nuo COVID-19 atveju. Institucijos turėtų nuolat atlikti atsitiktinius tikrinimus. Be to, kaip kompetentingos pranešėjos apie pažeidimus, turėtų būti įtrauktos vartotojų organizacijos. Papildant Kolektyvinio teisių gynimo direktyvą tai būtų greita ir veiksminga priemonė. Norint užtikrinti veiksmingą rinkos priežiūrą visose valstybėse narėse, šioje srityje Europos Komisija turi labai aktyviai veikti, kad atliekant vienodai griežtą kontrolę Europos ekonominėje erdvėje visoms įmonėms būtų sudarytos vienodos konkurencijos sąlygos. Be to, atkreipiamas dėmesys į tai, kad būtų galima pagerinti ICSMS svetainės tvarkymą ir informacijos joje teikimą.

4.4. Palankiai vertina Ekologinio projektavimo forumą ir visų suinteresuotųjų subjektų dalyvavimą šiame procese, tačiau reikia pasirūpinti veiksmingu veikimu ir atsakomybe, kompetencija ir ištekliais šioms užduotims atlikti. Pavyzdžiui, forumas negali atlikti savireguliacijos priemonių vertinimo – tai yra valdžios institucijų arba Europos Komisijos užduotis.

4.5. Savireguliacijos, kaip alternatyvi priemonė deleguotajam aktui dėl gaminių grupės, turėtų būti išimtis. Jei ši priemonė bus taikoma, jos kriterijai dėl aiškumo, rinkos aprėpties ir kokybės turėtų būti panašūs į deleguotąjį aktą.

4.6. Šiuo klausimu EESRK norėtų konkrečiai paminėti Europos žiedinės ekonomikos suinteresuotųjų subjektų platformą ⁽³⁾. Šia iniciatyva, kurią 2017 m. kovo mėn. kartu pradėjo EESRK ir Europos Komisija, remiamos naujos partnerystės ir žiedinės ekonomikos sprendimų plėtojimas visoje Europoje. Ja taip pat siekiama parodyti, kaip svariai žiedinė ekonomika gali prisidėti prie JT darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimo.

Bruselis, 2022 m. liepos 14 d.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė
Christa SCHWENG

⁽¹⁾ Pastaba. INT/957 „Direktyvos dėl gaminių saugos persvarstymas“ (OL C 105, 2022 3 4, p. 99) – čia jau aptarti svarbūs gaminių saugos aspektai.

⁽²⁾ J. Bürger / G. Paulinger, Vienna Chamber of Labour (2022), <https://emedien.arbeiterkammer.at/viewer/resolver?urn=urn:nbn:at:at-akw:g-5230098>, p. 88.

⁽³⁾ <https://circulareconomy.europa.eu/platform/>

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria iš dalies keičiamos 2010 m. lapkričio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/75/ES dėl pramoninių išmetamųjų teršalų (taršos integruotos prevencijos ir kontrolės) ir 1999 m. balandžio 26 d. Tarybos direktyva 1999/31/EB dėl atliekų sąvartynų

(COM(2022) 156 *final* – 2022/0104 (COD))

ir dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl pramonės įrenginių aplinkosauginių duomenų teikimo ir Pramoninių išmetamųjų teršalų portalo sukūrimo

(COM(2022) 157 *final* – 2022/0105 (COD))

(2022/C 443/19)

Pranešėjas **Stoyan TCHOUKANOV**

Prašymas pateikti nuomonę	Europos Parlamentas, 2022 5 2 (dėl COM(2022) 156 <i>final</i>) Europos Parlamentas, 2022 5 5 (dėl COM(2022) 157 <i>final</i>) Taryba, 2022 5 10
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 192 straipsnio 1 dalis ir 304 straipsnis
Atsakingas skyrius	Žemės ūkio, kaimo plėtros ir aplinkos skyrius
Priimta skyriuje	2022 6 30
Priimta plenarinėje sesijoje	2022 7 14
Plenarinė sesija Nr.	571
Balsavimo rezultatai	
(už / prieš / susilaikė)	183 / 3 / 1

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) tvirtai remia bendrą požiūrį ir politikos nuoseklumą siekiant apsaugoti ekosistemas ir žmonių sveikatą nuo neigiamo taršos poveikio, kartu užtikrinant papildomą naudą ES piliečiams ir pramonei. Todėl EESRK palankiai vertina pasiūlymą dėl Direktyvos dėl pramoninių išmetamųjų teršalų (PITD) ⁽¹⁾ ir Europos išleidžiamų ir perduodamųjų teršalų registro reglamento (EIPTR) peržiūros.

1.2. EESRK mano, kad ateinantys 10 metų bus labai svarbūs siekiant ES žaliojo kurso užmojų – iki 2050 m. pasiekti nulinę taršą ir sukurti aplinką be toksinių medžiagų, todėl dabar labiau nei bet kada mums reikia lankstumo ir aiškumo reguliavimo procese.

Dėl PITD:

1.3. Peržiūroje 15 straipsnio 3 dalyje siūloma įvesti naują tvarką, pagal kurią leidimą išduodanti kompetentinga institucija turėtų nustatyti griežčiausias įmanomas išmetamųjų teršalų ribines vertes, kurios atitiktų mažiausią įmanomą teršalų kiekį, išmetamą taikant įrenginio [geriausius prieinamus gamybos būdus] GPGB. EESRK mano, kad šis patikslinimas yra sveikintinas ir kad jis atitinka PITD, kuria siekiama užkirsti kelią taršai jos susidarymo vietoje. Išduodant leidimą reikia atsižvelgti į tikslią technologijos taikymo sritį ir ribas, kad būtų galima naudoti atitinkamą GPGB palyginimą.

⁽¹⁾ 2010 m. lapkričio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/75/ES dėl pramoninių išmetamųjų teršalų (taršos integruotos prevencijos ir kontrolės) (OL L 334, 2010 12 17, p. 17).

1.4. EESRK pabrėžia, kad reikia patikslinti šiuos aspektus: koku pagrindu ir kokiais kriterijais remiantis būtų atliekama ūkio subjekto galimybių analizė? Ar ji apims ne tik Jungtinio tyrimų centro (JRC) informacinį pranešimą dėl GPGB informacinių dokumentų, bet ir kitus technologijų teikėjus, NVO ir suinteresuotuosius subjektus, kad ši analizė būtų patvirtinta? Koks yra leidimus išduodančios institucijos vaidmuo?

1.5. EESRK mano, kad siekiant padidinti nuostatų veiksmingumą, būtų galima atlikti šiuos patobulinimus: nurodyti jų sąsają su GPGB nustatymo kriterijais (dabartinis III priedas), kad ūkio subjektai turėtų galimybę pagrįsti atitinkamą poveikį aplinkos terpėms, kuris gali kliudyti pasiekti pasiūlytus su GPGB siejamus išmetamųjų teršalų kiekius. Pasiūlyme turėtų būti nustatytas maksimalus nukrypti leidžiančios nuostatos galiojimas, pvz., [3] / [4] metai, kad ūkio subjektams, kurie pakartotinai ir (arba) ilgą laiką naudojami nukrypti leidžiančiomis nuostatomis, nebūtų suteiktas nepagrįstas konkurencinis pranašumas. Išankstinės konsultacijos su bent trimis nepriklausomais technologijų teikėjais leistų atsižvelgti į skirtingus pramonėje vyraujančius požiūrius. Turėtų būti nustatytos aiškesnės sąlygos, pavyzdžiui, išsamus poveikio vertinimas atsižvelgiant į siūlomas didžiausio suderinamumo su griežčiausiais GPGB galimybes, įskaitant aplinkos kokybės normos laikymąsi ir vertinimo suderinamumą su nulinės taršos užmojais.

1.6. EESRK primygtinai rekomenduoja atidžiai stebėti žaliojo kurso tikslus kartu nustatant pagrindinius rodiklius, susijusius su įvairių aplinkos terpių tikslais.

1.7. EESRK pritaria Europos Audito Rūmų nuomonei, kad principas „teršėjas moka“ turėtų būti aiškiai apibrėžtas. Be piniginių ekonominių sąnaudų ir visuomeninės naudos santykio, skaidrumo ir išsamumo sumetimais taip pat turėtų būti analizuojami visuomeninių sąnaudų ir naudos aplinkai rodikliai. Aplinkosauginė nauda turėtų apimti naudą sveikatai ir klimato apsaugai; taikant žalos sąnaudų metodą turėtų būti naudojami tik labiausiai į apsaugą orientuoti metodai, pavyzdžiui, Europos aplinkos agentūros (EAA) statistinio gyvenimo vertės metodas, pritaikytas prie EBPO ir JAV kainų lygių.

1.8. EESRK mano, kad uždavinys, kurį reikia įveikti, yra ne proveržio technologijų (inovacijų) nustatymas, o jų diegimas pramoniniu mastu. Viena pagrindinių kliūčių gali būti susijusi su nesėkmingu išorės sąnaudų internalizavimu. Lėšos, gautos taikant žalos sąnaudų lygius, galėtų būti nukreipiamos į „ES teršalų šalinimo ir pramonės transformacijos fondą“ arba į kitus esamus fondus, pavyzdžiui, modernizavimo ir inovacijų fondus. Tada ūkio subjektai, atrenkami konkurso būdu, turėtų galimybę teikti paraiškas dėl tų lėšų panaudojimo ir tai būtų paskatos transformacijai, kurios reikia ES žaliajam kursui įgyvendinti. Reikia deramai pasirūpinti, kad vykdant pertvarką ir transformaciją būtų remiamas vietos ir tvarios ekonomikos vystymasis, visapusiškai suderinamas su socialiai priimtiniu „teisingu perėjimu“. Parama turėtų būti teikiama tik toms pramonės šakoms ir paslaugoms, kurios iš tikrųjų padeda siekti ES žaliojo kurso tikslų. Ypatingą dėmesį būtina skirti tam, kad visos pertvarkai remti skirtos lėšos būtų valdomos ES lygmeniu, kad būtų išvengta galimų valstybės pagalbos schemų ir kad būtų skatinama suderinta visos Europos schema, atitinkanti ES bendrosios rinkos principą.

1.9. EESRK mano, kad klimato apsauga yra svarbi ir kad sistemoje numatytas bendras požiūris dėl įvairių tam turimų priemonių. Taršos prevencijos priemonių taikymas neturėtų priklausyti nuo to, ar esama ekonominio pagrindo saugoti klimatą. EESRK tvirtai pritaria bendram požiūriui ir politikos nuoseklumui siekiant papildomos naudos. 9 straipsnio 1 dalimi apribojamos valstybių narių galimybės nustatyti papildomas priemones ūkio subjektams, kuriems taikoma ES apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema (ATLPS), todėl pageidautina ją išbraukti. Panaikinus šią nuostatą, pramonei iš karto nebus taikomos šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) išmetamųjų teršalų ribinė vertės (ITRV).

1.10. EESRK mano, kad Europos saugumo tinklo atnaujinimas siekiant jį suderinti su naujausiais pažangiausiai GPGB standartais galėtų gerokai padidinti GPGB taikymo veiksmingumą ir naudą visuomenei, visų pirma didelių kurą deginančių įrenginių atveju.

1.11. EESRK taip pat pabrėžia, kad reikia gerinti vienodas sąlygas – užtikrinti, kad deginant atliekas būtų laikomasi ITRV įrenginio veiksmingojo eksploatacijos laiko, nes didelių kurą deginančių įrenginių ūkio subjektai gali neatsižvelgti į išmetamus teršalus įrenginio eksploatavimo pradžioje ir pabaigoje. EESRK mano, kad galimas taršos mažinimo nutraukimas yra nepriimtinas.

1.12. Siekiant užtikrinti, kad direktyva būtų įgyvendinama proporcingai ir ekonomiškai efektyviai, EESRK primygtinai rekomenduoja ekstensyvosios gyvulininkystės atveju direktyvos taikymo sritį pritaikyti atsižvelgiant į vienam hektarui tenkančių sutartinių ūkininių gyvūnų skaičių. Reikėtų tinkamai atsižvelgti į laisvą galvijų laikymą.

1.13. Siūlomos tam tikros galimybės pagerinti atitikties vertinimą. Tačiau išsami informacija bus pateikta įgyvendinimo akte, kuris bus priimtas tik praėjus dvejiems metams nuo naujosios direktyvos įsigaliojimo. EESRK mano, kad tai yra gerokai per vėlu, ir jau turėtų būti nustatytos nuostatos, pagal kurias būtų reikalaujama, kad stebėsenos prietaisų kalibravimo dažnis būtų minimalus ir kad matavimo neapibrėžties lygiai neviršytų tų, kurie būtų suderinti su pažangiausia matavimo įranga nustatytais lygiais.

1.14. EESRK mano, kad norint greitesnės ir nuodugnesnės gamybos metodų transformacijos būtų naudinga neapsiriboti laipsniško tobulinimo skatinimu tik įrenginių lygmeniu. Prioritetinės veiklos sritys yra šios: energijos gamyba ir (arba) saugojimas, vandens kokybė ir tiekimo paslaugos, augalinių ir (arba) gyvūninių baltymų ir kitų maisto produktų ir gėrimų gamybos pertvarkymas, išteklių valdymas, susirūpinimą keliančių cheminių medžiagų pakeitimas, dirvožemio valymas ir (arba) derlingumas.

Dėl Pramoninių išmetamųjų teršalų portalo:

1.15. Pasiūlyme praleista galimybė lyginamosios analizės ir atitikties tikslais veiksmingiau pasinaudoti metinėje atitikties ataskaitoje jau parengta informacija apie veiksmingumą (PITD 14 straipsnio 1 dalis). Suderinta įpareigojimo teikti ataskaitas įvesties forma su privalomu metinės atitikties ataskaitos turiniu, leidžianti automatiškai gauti tą informaciją iš EAA portalo, labai pagerintų įvairių galutinių naudotojų grupių prieigą prie pagrindinės informacijos apie veiksmingumą ES lygmeniu.

1.16. EESRK pabrėžė, kad bus užtikrinta geresnė prieiga prie informacijos apie veiksmingumą, susijusios su aplinkosaugos vadybos sistemos (EMS) skyriais. Siūloma, kad daugelis šių elementų (pvz., išteklių naudojimas ir pakartotinis vandens naudojimas, atliekų prevencija, pavojingų medžiagų pakeitimas ir naudojimas) jau būtų įtraukti į EIPTR, todėl su PITD susijusių ataskaitų racionalizavimas, kad informacija patektų į portalą, sumažintų administracinę naštą ir suteiktų pridėtinės vertės tos informacijos naudingumui.

1.17. Palikus informacijos teikimo ribines vertes padidės administracinė našta kompetentingoms institucijoms, nes reikės imtis tolesnių vertinimo veiksmų, kad būtų galima patikrinti, ar neviršijamos teršalų ribinės vertės. Jei yra stebėsenos duomenų, jie turėtų būti naudojami, taigi, skelbiami; kitu atveju būtų prarasta vertinga informacija apie veiksmus, dėl kurių išmetamųjų teršalų kiekis nesiekia informacijos teikimo ribinių verčių. Todėl EESRK nesutinka su informacijos teikimo ribinėmis vertėmis.

1.18. Teršalų, apie kuriuos turi būti pranešama, sąrašas nuo 2004 m. išliko nepakitęs. EESRK nėra įsitikinęs, kad nustatytų susirūpinimą keliančių teršalų įtraukimo į sąrašą atidėjimas yra tinkamas sprendimas. Visiems 14 straipsnyje nurodytiems teršalams jau taikomi ataskaitų teikimo įpareigojimai. EESRK nemano, kad būtų naudinga remtis tik jau leidžiamomis naudoti XIV priede nurodytomis labai didelį susirūpinimą keliančiomis medžiagomis, kai PITD nuostatos susijusios su „pavojingomis cheminėmis medžiagomis“. Todėl, EESRK nuomone, platesnis susirūpinimą keliančių savybių turinčių cheminių medžiagų sąrašas turėtų būti tiesiogiai įtrauktas į IPTR II priedą kaip privalomas pranešimas apie ES atliekų kodus.

1.19. EESRK mano, kad EAA portalas turėtų suteikti galimybę palyginti panašių įrenginių leidimuose nustatytus apribojimus, atsižvelgiant į jų aplinkosauginį poveikį ir taršos prevenciją, idealiu atveju pasauliniu lygmeniu. EESRK rekomenduoja integruoti informaciją, kuri jau surinkta pagal PITD ir (arba) GPGB ir aplinkosaugos vadybos sistemos reikalavimus. Kijevo IPTR protokolo 1 straipsnyje nurodyti trejopi IPTR tikslai – pagerinti visuomenės prieigą prie informacijos, kuri taip pat palengvintų visuomenės dalyvavimą priimant sprendimus aplinkosaugos klausimais, taip pat padėti užkirsti kelią aplinkos taršai ir ją sumažinti. Pastarieji du tikslai nebuvo pakankamai įgyvendinti.

1.20. Galiausiai EESRK mano, kad galimybė atlikti aplinkosauginio veiksmingumo lyginamąją analizę ir skatinti reikalavimų laikymąsi ES lygmeniu, IT techninės priežiūros ir pagalbos tarnybų kūrimas ir pastangų suvienijimas šiuo tikslu (biudžetas ir priemonės) patenkintų daug platesnius ir įvairius galutinių naudotojų grupių interesus, taip pat paskatintų pramonę toliau keistis gerąja patirtimi taršos prevencijos srityje.

2. Pagrindiniai faktai

2.1. Pramoninių išmetamųjų teršalų direktyva (PITD) 2010/75/ES yra svarbiausia ES priemonė, kuria siekiama integruotai užkirsti kelią taršai jos susidarymo vietoje ir užtikrinti aukštą bendrą aplinkosaugos lygį vykdant didelio masto pramoninę veiklą. Todėl šia direktyva galima suteikti konkrečią reikšmę savarankiškai deklaruojamam nulinės taršos tikslui ir taip pat prisidėti prie geresnės sveikatos. Jos peržiūra – tai išbandymas ES sprendimus priimančioms asmenims, raginimas įrodyti, kad jie yra rimtai pasiryžę konkrečiomis nuostatomis praktiškai įgyvendinti ES žaliojo kurso užmojus.

2.2. Vertinimas inicijuotas įgyvendinant ES žaliąjį kursą. Esama ne tik tam tikrų pramonės subjektų profesinių organizacijų atstovų ir kitų pilietinės visuomenės atstovų nuomonių skirtumų, požiūriai skiriasi ir pačiose susijusios pramonės suinteresuotųjų subjektų grupėse.

2.3. Atlikta persvarstyto pasiūlymo dėl PITD peržiūra kartu su Reglamento (EB) Nr. 166/2006⁽²⁾ dėl Europos išleidžiamų ir perduodamų teršalų registro sukūrimo (EIPTR reglamento) peržiūra; šiuo reglamentu įgyvendinamas 2006 m. Jungtinių Tautų Europos ekonomikos komisijos (UNECE) Kijevo IPTR protokolas⁽³⁾.

2.4. *Bendra persvarstyto pasiūlymo dėl PITD apžvalga*: Europos Komisijos (EK) deklaruojamas tikslas – pritaikyti teisės aktus prie perspektyvios sistemos, kuri padėtų vykdyti žaliajai pertvarkai reikalingą pramonės transformaciją, ir šį tikslą sudaro šios sudedamosios dalys: 1) didesnis veiksmingumas; 2) inovacijos; 3) ištekliai ir cheminės medžiagos; 4) priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimas. Šių sudedamųjų dalių įgyvendinimas tiesiogiai priklauso nuo PITD taikymo srities struktūros, išdėstytos jos I priede, kuri galėtų būti laikoma penktąja sudedamąja dalimi.

2.5. *Bendra persvarstyto pasiūlymo dėl EIPTR apžvalga*: persvarstyto pasiūlymu dėl reglamento dėl pramonės įrenginių aplinkosauginių duomenų teikimo ir Pramoninių išmetamųjų teršalų portalo sukūrimo siekiama pagerinti pranešimų srautų integravimą naudojantis centralizuota internetine duomenų baze (EAA Pramoninių išmetamųjų teršalų portalu⁽⁴⁾) teikiant ataskaitas apie išteklių naudojimą ir vertinant informaciją bendrame kontekste. Siekiama apimti ne mažiau kaip 90 proc. informacijos apie išleidžiamus teršalus. Išmetamųjų teršalų sąrašas ir informacijos apie išmetamus teršalus teikimo ribinės vertės nepsikeitė.

3. Bendrosios pastabos (PITD)

3.1. Pagrindiniai pilietinės visuomenės lūkesčiai⁽⁵⁾ yra užtikrinti klimato apsaugą laikantis bendro požiūrio (dėl vadovavimo, kontrolės ir ATLPS), pakeisti direktyvos taikymo sritį, nustatyti veiklos rodiklius, kuriais būtų vadovujamasi vykstant pertvarkai, apriboti lankstumą ir nustatyti didesnius leidimų užmojus, taip pat vykdyti į ateitį orientuotą GPGB nustatymo procesą, pagal kurį pirmenybė būtų teikiama viešiesiems interesams.

3.2. Pramonės požiūriu pozicijos yra įvairesnės.

3.2.1. Tačiau 2.4 punkte nurodytas 5-asis horizontalusis tikslas neatitinka pagrindinio komponento, t. y. papildomos atsinaujinančiųjų išteklių energijos poreikio, neapsiribojant energijos vartojimo efektyvumu.

3.2.2. Reikia atlikti lyginamąją analizę, kad būtų išvengta nesuderintų kelių (2–4) teisės aktų, susijusių su tais pačiais išmetamaisiais teršalais, dėl kurių gali kilti painiavos. Pavyzdžiui, kalbant apie energijos nešiklius, atrodo, kad ATLPS labiau motyvuoja nei kiti vienu metu priimti sprendimai.

3.2.3. Leidimų išdavimo procesas turėtų būti racionalizuotas, paspartintas ir supaprastintas. Kad procedūra būtų greita ir veiksminga, reikia stiprinti institucijų gebėjimus ir geriau pasirengti procesui. Tikimasi, kad pasiūlymas dėl leidimo santraukos gali padėti išspręsti šiuos susirūpinimą keliančius klausimus.

3.2.4. Reikalinga labiau suderinta pusiausvyra tarp sankcijų taikymo (neigiamos motyvacijos) ir skatinimo, kad taršos prevencijos ir (arba) mažinimo rezultatai būtų pasiekti greičiau.

⁽²⁾ 2006 m. sausio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 166/2006 dėl Europos išleidžiamų ir perduodamų teršalų registro sukūrimo ir iš dalies keičiantis Tarybos direktyvas 91/689/EEB ir 96/61/EB (OL L 33, 2006 2 4, p. 1).

⁽³⁾ <https://unece.org/environment-policy/public-participation/prtrs-protocol-text>

⁽⁴⁾ <https://industry.eea.europa.eu/>

⁽⁵⁾ <https://eeb.org/library/ngo-preliminary-assessment-of-the-european-commissions-proposal-for-revised-ied-and-e-prtr>

3.3. Darbuotojams atstovaujančios asociacijos palankiai vertina pasiūlymą; darbuotojai yra įsipareigoję vykdyti žaliają pramonės pertvarką ir primena, kad tai yra ne technologinis, o veikiau socialinis iššūkis. Reikia deramai pasirūpinti, kad platesnė nauda visuomenei ir darbuotojams, susijusi su platesnėmis taršos prevencijos pastangomis, reikalingomis įgyvendinant ES žaliąjį kursą, visiškai atitiktų teisingos pertvarkos principą. Darbuotojų asociacijos mano, kad griežtesnės Europos aplinkosaugos ir žmonių sveikatos apsaugos taisyklės padeda darbo jėgai ir kokybiškų darbo vietų atsiradimui ten, kur pati pramonė tampa tvari; esama gerų pavyzdžių – Švedijoje vyksta perėjimas prie žaliuojo plieno. Griežtesni taršos standartai gali padėti pritraukti investicijų, kad ES pramonės infrastruktūra atitiktų nulinės taršos tikslą. Darbuotojų asociacijos pritaria tam, kad būtų sparčiau dedamos pastangos pakeisti pavojingas ir žalingas medžiagas, kurios gaminamos ir naudojamos pramoninėje veikloje, ir taip remia didesnę skaidrumą ir vartotojams patogią prieigą prie informacijos apie cheminių medžiagų valdymo sistemas.

4. Konkrečios pastabos (PITD peržiūra)

4.1. 1 sudedamoji dalis: griežtesnis GPGB taikymas išduodant leidimus

4.1.1. Pasiūlyme pripažįstama, kad pagrindinis direktyvos trūkumas yra tai, kad dauguma leidimo išdavimo sąlygų atitinka liberaliausius taršos lygius, leidžiamus pagal atitinkamus išmetamųjų teršalų kiekius taikant GPGB (15 straipsnio 3 dalis). Peržiūrėtoje 15 straipsnio 3 dalyje siūloma įvesti naują tvarką, pagal kurią leidimą išduodanti kompetentinga institucija turėtų nustatyti griežčiausias įmanomas išmetamųjų teršalų ribines vertes, kurios atitiktų mažiausią įmanomą teršalų kiekį, išmetamą taikant įrenginio GPGB. EESRK mano, kad šis patikslinimas yra sveikintinas ir kad jis atitinka PITD, kuria siekiama užkirsti kelią taršai jos susidarymo vietoje. Išduodant leidimą reikia atsižvelgti į tikslią technologijos taikymo sritį ir ribas, kad būtų galima naudoti atitinkamą GPGB palyginimą.

4.1.2. Paskutinėje pastraipoje nurodant „griežtas“, bet techniškai įmanomas ribines vertes, direktyva taptų nuoseklesnė ir būtų labiau suderinta su ES žaliuoju kursu.

4.1.3. Pasiūlymu ūkio subjektui suteikiama galimybė išanalizuoti, ar įmanoma pasiekti griežčiausią išmetamųjų teršalų kiekio taikant GPGB intervalo vertę ir nustatyti, koks geriausias įrenginio veiksmingumas pasiekiamas taikant GPGB, kaip aprašyta GPGB išvadose; šią nuostatą reikia patikslinti (žr. rekomendacijas).

Nukrypti leidžiančios nuostatos (15 straipsnio 4 dalis)

4.1.4. Nuoroda uždrausti bet kokią nukrypti leidžiančią nuostatą, jeigu dėl jos gali kilti grėsmė aplinkos kokybės normų laikymuisi, padeda aiškiau teisiškai suformuluoti atsargumo principą ir prevencinį požiūrį, todėl pritariama tam, kad reikia nustatyti papildomus stebėsenos reikalavimus, kad būtų galima įvertinti poveikį priimančiai aplinkai.

Patikslinimas, kaip atlikti sąnaudų ir naudos vertinimus

4.1.5. Sąnaudų ir naudos vertinimo metodas siūlomas naujame II priede, kuris yra naujų principų, kurių reikia laikytis suteikiant nukrypti leidžiančias nuostatas, dalis. Aplinkosauginė nauda turėtų apimti naudą sveikatai ir klimato apsaugai; taikant žalos sąnaudų metodą turėtų būti naudojami tik labiausiai į apsaugą orientuoti metodai, pavyzdžiui, Europos aplinkos agentūros (EAA) statistinio gyvenimo vertės metodas, pritaikytas prie EBPO ir JAV kainų lygių, remiantis EAA (2020 m. balandžio mėn. ETC/ATNI ataskaita) ⁽⁶⁾.

4.1.6. Patobulintas sąnaudų ir naudos vertinimo metodas turėtų būti naudojamas nustatant sankcijų ir kompensacijų dydžius, taip pat siekiant nustatyti, kas GPGB nustatymo kontekste turėtų būti laikoma „ekonomiškai perspektyviu“. Taikant šį metodą sistemingam išorės sąnaudų internalizavimui taip pat būtų galima generuoti papildomų išteklių, kurie galėtų būti perskirstyti siekiant remti naujų proveržio technologijų diegimą.

⁽⁶⁾ <https://www.eionet.europa.eu/etcs/etc-atni/products/etc-atni-reports/etc-atni-report-04-2020-costs-of-air-pollution-from-european-industrial-facilities-200820132017>

Dėl nuotekų

4.1.7. Sugriežtinti reikalavimai užtikrinti apsaugos lygių lygiavertiškumą netiesioginio nuotekų išleidimo atveju (15 straipsnio 1 dalis). Dauguma suinteresuotųjų subjektų, t. y. pilietinė visuomenė ir vandens tiekimo pramonė, gana palankiai vertina naujojo pasiūlymo pakeitimus, nes juo nustatomos papildomos sąlygos, pagal kurias gali būti vykdomas netiesioginis išleidimas. Teigiamai vertinama tai, kad nurodomas taršos apkrovos lygiavertiškumas, visais atvejais nepažeidžiant 18 straipsnio (aplinkos kokybės standarto laikymasis) nuostatų. Galėtų būti vartojama griežtesnė formuluotė siekiant uždrausti praskiedimą, o patvariųjų teršalų sąrašui turėtų būti taikomas „visiško netoleravimo“ požiūris, atitinkantis vandens apsaugos srityje taikomą įsipareigojimą nebloginti būklės.

4.1.8. Ši nuostata duotų daugiau pridėtinės vertės, jei bet kurioje išleidimo vietoje būtų nustatyta siektina biologinio pašalinamumo ir (arba) biologinio skaidumo vertė.

Lankstumo ribojimas atnaujinant ES saugumo tinklą

4.1.9. Reikalavimas, kad tik lignitu kūrenami dideli kurą deginantys įrenginiai neviršytų griežtos išmetamųjų teršalų kiekio taikant GPGB ribos, galėjo padėti išvengti bent 4,2 mlrd. EUR metinės žalos sveikatai naštos. Atsižvelgdamas į tai, kad V priede nustatyti minimalūs privalomi reikalavimai grindžiami 2000–2001 m. išmetamųjų teršalų duomenimis, EESRK mano, kad reikėtų iš dalies pakeisti V priedo išmetamųjų teršalų ribines vertes ir atitikties mechanizmo nuostatas, kad jos būtų suderintos su peržiūrėtame 2017 m. 3-iajame GPGB informaciniame dokumente nustatytais griežtais išmetamųjų teršalų kiekiais taikant GPGB dideliems kurą degintiems įrenginiams, veikiantiems anglies ir (arba) lignito kuru. Pasiūlyme nepateikta jokie paaiškinimo, kodėl pasenęs ES saugumo tinklas nebuvo peržiūrėtas.

Kiti trūkumai, darantys neigiamą poveikį PTTD tikslų veiksmingumui

4.1.10. Aplinkos kokybės standarto 18 straipsnio teisiniame tekste turėtų būti nurodytos aiškesnės priemonės (pvz., veiklos sumažinimas), kuriomis būtų nustatomas rezultatais grindžiamas įpareigojimas užtikrinti, kad kompetentinga institucijai imtųsi prevencinių priemonių (pvz., aplinkos kokybės standarto reikalavimų laikymosi „saugos rezervą“). Būtų palankiai vertinama, jei 21 straipsnio 5 dalyje būtų pateikta aiški sąsaja su nacionaline oro taršos valdymo programa (NOTVP), nacionaliniu energetikos ir klimato srities veiksmų planu (NEKSVP) ir PSO oro kokybės gairėmis⁽⁷⁾. 3 straipsnio 6 dalis turėtų būti atitinkamai iš dalies pakeista.

Geresnės vienodos informavimo apie veiklos rezultatus ir atitikties užtikrinimo sąlygos

4.1.11. Pasiūlyme praleista galimybė veiksmingiau naudoti metinėje atitikties ataskaitoje jau gautą informaciją apie veiksmingumą (PTTD 14 straipsnio 1 dalis), o suderinta įpareigojimo teikti ataskaitas įvesties forma, leidžianti automatiškai išgauti tą informaciją iš EAA portalo, labai pagerintų prieigą prie pagrindinės informacijos apie veiksmingumą.

4.1.12. EESRK mano, kad jau turėtų būti nustatytos atitikties skatinimo nuostatos, pvz., minimalus stebėjimo prietaisų kalibravimo dažnis, matavimo neapibrėžties lygiai, kurie neviršytų lygių, nustatytų pažangiausiomis technologijomis.

Sustiprintos Orhuso teisės

4.1.13. Pagerėjo kai kurie aspektai, susiję su visuomenės dalyvavimu ir teise kreiptis į teismą. Tai paskatino Atitikties Orhuso konvencijai komiteto byla⁽⁸⁾. Naujos garantijos pagal 25 straipsnį yra susijusios su veiksminga teisine gynyba ir galimybe kreiptis į teismą ir yra palankiai vertinamos. Tačiau EESRK mano, kad 25 straipsnio nuostata turėtų būti iš dalies pakeista, kad į ją būtų įtraukti visi aktai ir (arba) praleidimai, priimti pagal PTTD, o ne tik susiję su 24 straipsniu. Be to, reikėtų atlikti kruopštų sistemingą tyrimą, ar ir kokių mastu teiginiai apie konfidencialią verslo informaciją atitinka susijusią Orhuso sistemą.

⁽⁷⁾ <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/what-are-the-who-air-quality-guidelines>

⁽⁸⁾ ACCC/C/2014/121 EU: <https://unece.org/acccc2014121-european-union>.

4.2. 2 sudedamoji dalis: „Remti inovacijas“

4.2.1. EESRK mano, kad pasiūlyme nėra aiškių priemonių ir paskatų prasmingoms inovacijoms skatinti. Pirma, neaišku, ko siekiama šia inovacija, nes trūksta pagrindinių veiklos rezultatų rodiklių ir nėra į rezultatą orientuotų tikslų. Priimtos tam tikros nuostatos, kuriomis būtų valdomas naujų gamybos būdų diegimas. Tačiau kriterijai, pagal kuriuos vertinama, kas yra naujas gamybos būdas, grindžiami tik technologinės parengties lygiu.

4.2.2. EESRK pabrėžia, kad nustatytas terminas iki 2050 m. įgyvendinti „transformaciją“ prieštarauja ES taršos ir išmetamųjų teršalų mažinimo tikslams ir viršija planetos galimybes. Etapai ir pagrindiniai veiklos rezultatų rodikliai dabar turėtų būti apibrėžti moksliskai pagrįsto proceso metu ir į juos turėtų būti aiškiai įtrauktos NVO ir kiti susiję suinteresuotieji subjektai.

4.2.3. Kitiems suinteresuotiesiems subjektams turėtų būti suteiktas oficialus vaidmuo rengiant transformacijos planus ir keičiantis ES GPGB informacinio dokumento informacija. Tinkamesnis yra suinteresuotųjų subjektų, nurodytų Pramonės transformacijos ir išmetamųjų teršalų inovacijų centro (INCITE) nuostatoje, įskaitant EAA, sąrašas. Reikėtų skatinti labiau subalansuotą įvairių interesų grupių dalyvavimą ir akademinės bendruomenės bei kitų sveikatos apsaugos NVO įtraukimą.

4.2.4. EESRK mano, kad reikėtų parengti pagrindinių veiklos rezultatų rodiklius, pagal kuriuos būtų nustatyti aiškūs veiksmų per tam tikrą laikotarpį tikslai, ir juos būtų galima įtraukti, pavyzdžiui, į PITD III priedą, kuris susijęs su GPGB nustatymo kriterijais. Tokie pagrindiniai veiklos rezultatų rodikliai galėtų būti naudojami GPGB informacinio dokumento peržiūroms ir transformacijos plano procesui atlikti. Šios peržiūros turėtų būti tinkamai suplanuotos ir atliekamos laiku, numatant etapus, kuriuos galima planuoti iš anksto, kad būtų galima numatyti išankstinius signalus ir tinkamą paramą planavimui.

4.2.5. EESRK siūlo nustatyti būtinausius principus, kuriais būtų užtikrinama, kad pirmenybė būtų teikiama taršos prevencijai, o ne jos mažinimui, taip pat būtų tikrinama, ar nustatyti (nauji) būdai yra suderinami su *acquis* ir nulinės taršos tikslų įgyvendinimu.

4.3. 3 sudedamoji dalis: išteklių ir cheminės medžiagos

4.3.1. 15 straipsnio 3a dalis, pagal kurią reikalaujama, kad aplinkosauginio veiksmingumo ribinės vertės atitiktų su GPGB susijusius išmetamųjų teršalų lygius ir kitus aplinkosauginio veiksmingumo lygius, yra nepakankamai suderinamas su reikalavimu, kad ūkio subjektai taikytų GPGB, ir turėtų atitikti griežtą su GPGB siejamą išmetamųjų teršalų kiekį, susijusį su „naujo įrenginio“ standartais, kai atitinkamoje GPGB išvadoje daromas diferencijavimas. EESRK palankiai vertina didesnę GPGB vaidmenį, susijusį su išteklių naudojimu; tai ne tik naudinga aplinkai ir žmonių sveikatai, bet ir yra ekonomiškai naudingi ūkio subjektams.

4.3.2. Darbuotojams atstovaujančios asociacijos ir NVO taip pat pabrėžia pavojingų ir žalingų medžiagų pakeitimo ir prevencijos naudą, dėl kurios galiausiai sumažėja profesinių ligų, pavyzdžiui, vėžio atvejų (tai yra pirmoji mirčių dėl darbo priežastis). EESRK pabrėžė, kad geresnė prieiga prie informacijos apie veiksmingumą ir jos aiškinimas būtų užtikrinti tiesiogiai integruojant į EAA portalą.

4.4. 4 sudedamoji dalis: remti priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimą

4.4.1. Pasiūlyme nepakankamai atsižvelgiama į tai, kad PITD būtų tinkama klimato apsaugai. EESRK mano, kad klimato apsauga yra svarbi. EESRK tvirtai pritaria bendram požiūriui ir politikos nuoseklumui siekiant papildomos naudos.

4.4.2. Pilietinė visuomenė pasiūlė PITD tekste nustatyti šias nuostatas: „poveikio klimatui neutralumas“ turėtų būti įtrauktas kaip papildomas GPGB kriterijus; 9 straipsnio 1 dalis išbraukiama; priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo priemonės taip pat nustatytos transformacijos planuose, pavyzdžiui, nuo 2035 m. sausio 1 d. – 100 g CO₂ eq/kWh, o ne vėliau kaip 2040 m. – 0 g CO₂ eq/kWh. Privalomi elektrifikavimo ir degalų keitimo įpareigojimai.

4.4.3. Pramonės atstovai laikosi kitokio požiūrio ir, laukdami galimo sustiprintos ES ATLPS direktyvos poveikio, verčiau kiekvienu konkrečiu atveju elgsis atitinkamai. Jie pritaria EK pasiūlymui atidėti peržiūrą iki 2028 m. vidurio. Pagrindinis argumentas yra tas, kad ES ATLPS sistema yra lankstesnė ir leidžia ūkio subjektams savarankiškai nuspręsti, kokias priemones įgyvendinti jiems būtų ekonomiškai efektyvu.

4.5. *Taikymo srities pertvarkymas ar išplėtimas (sektoriniai punktai)*

Intensyvi gyvulininkystės veikla (galvijų įtraukimas, patikslintos naminių paukščių ir kiaulių ribos)

4.5.1. EK pasiūlė keletą pakeitimų, susijusių su pramoniniu gyvulių auginimu, grindžiamu sutartiniais ūkiniais gyvūnais⁽⁹⁾. EK tikisi, kad su sveikata susijusi nauda bus 5,5 mlrd. EUR per metus, o atitikties išlaidų sąmata – apie 265 mln. EUR.

4.5.2. Pagrindiniai pakeitimai susiję su leidimų išdavimo tvarka, o naujajame VIa skyriuje siūloma „palengvinta“ leidimų išdavimo tvarka. EESRK nuomone, neaišku, kaip bus galima sumažinti taršą tik išplečiant taikymo sritį. Priemonės, kurios turi būti įgyvendintos taikant „veiklos taisyklės“ (70i straipsnis), dar nėra apibrėžtos ir joms būtų taikomas EK deleguotasis aktas, o atitikties terminas – 2030 m.

4.5.3. Pagrindiniai pilietinei visuomenei susirūpinimą keliantys klausimai yra susiję su galimybe valstybėms narėms naudotis registracijos sistema, kuri prieštarauja leidimų išdavimo procedūrose nustatytiems reikalavimams kiekvienu konkrečiu atveju (pvz., priimančiosios aplinkos statusas, ypač nitratų ir mėšlo paskleidimo atveju). Tai reikštų, kad būtų žengiamas žingsnis atgal šiuo metu PITT reglamentuojamos veiklos srityje (6.6 skirsnis, kiaulės ir naminiai paukščiai). Trūksta tiesioginės sąsajos su poreikiu laikytis aplinkos kokybės standartų ir žemės priėmimo pajėgumo. Taip pat turėtų būti atsižvelgiama į taršą iš akvakultūros. Galiausiai skyriuje (70f straipsnis) vartojamos neaiškios formuluotės dėl klausimų svarbos.

4.5.4. Atitinkamų atstovaujančių organizacijų pozicija yra tokia: galvijų auginimo įtraukimas atrodo per ankstyvas, nes su mėšlo paskleidimu susijusios išmetamųjų teršalų vertės negali būti teisingai išmatuotos, jos apskaičiuojamos pagal pašarų rūšį; net įverčiai rodo, kad paskleidimo vidurkis skiriasi daugiau kaip ± 100 proc.; šie skaičiai yra dar netikslesni ganyklų gyvulininkystėje, kai išmetamas teršalų kiekis yra pasiskirstęs; JRC šiuo klausimui neatliko jokios analitinės studijos; ūkio subjektams trūksta žinių ir pajėgumų, susijusių su tokio tipo duomenų rinkimu, teikimu ir perdavimu.

4.5.5. PITT direktyvos tikslas – užtikrinti bendrą aukštą didelių pramonės įrenginių aplinkos apsaugos lygį. Komisijos pasiūlymas reiškia, kad ūkiams, kuriuose laikoma 150 ar daugiau sutartinių ūkinių gyvūnų (kaip „riba“), Direktyvos dėl pramoninių išmetamųjų teršalų nuostatos bus taikomos neatsižvelgiant į naudojamą auginimo technologiją. Praktiškai tai reiškia, kad daugelis šeimos ūkių patenka į direktyvos taikymo sritį, todėl jiems taikomos tos pačios taisyklės kaip ir kitiems dideliems pramonės įrenginiams (pavyzdžiui, cemento ar plieno gamybai). Siekiant užtikrinti, kad direktyva būtų įgyvendinama proporcingai ir ekonomiškai efektyviai, EESRK primygtinai rekomenduoja gerokai padidinti gyvulių ūkiams taikomą ribą remiantis nauju tinkamu auginimo technologijų poveikio vertinimu.

4.5.6. EESRK mano, kad reikėtų patikslinti eksploatavimo taisyklių turinį (70i), t. y. tas taisyklės, kurios būtų veiksmingiausios siekiant nustatytų taršos prevencijos tikslus, tačiau būtų proporcingos ūkio subjektų atžvilgiu. Diferencijuojama, ar gyvūnai auginami tik pagal sezoną patalpose, ar ne, ir kokių priemonių reikėtų imtis mėšlo tvarkymui. EESRK rekomenduoja toliau skatinti ūkius, kurie demonstruoja geriausią aplinkosaugos praktiką, visų pirma ekologinį ūkininkavimą ir kitą ūkininkavimo praktiką, kurioje atsižvelgiama į gyvūnų gerovę, kai gyvūnai laisvai laikomi ūkiuose, kuriuose, pageidautina, auginamos vietos sąlygoms pritaikytos, vietinės ir retos veislės. Naująja sistema turėtų būti skatinama tvari praktika, o ne skatinama optimizuoti intensyvios gyvulininkystės metodus, pvz., paskutiniame etape taikant teršalų šalinimo priemones oro kontrolės srityje. 2018 m. aplinkosaugos vadybos ir audito sistemos dokumente dėl sektoriaus informacinio dokumento dėl geriausios aplinkosaugos vadybos praktikos žemės ūkio sektoriuje⁽¹⁰⁾ pateikiamas naudingas atskaitos taškas rengiant pažangos kriterijus, kurie galėtų būti naudingi nustatant tuos standartus.

⁽⁹⁾ Sutartinio ūkinio gyvūno koeficientai grindžiami Komisijos įgyvendinimo reglamento (ES) Nr. 808/2014 II priedu.

⁽¹⁰⁾ 2018 m. gegužės 14 d. Komisijos sprendimas (ES) 2018/813 dėl žemės ūkio sektoriui skirto geriausios aplinkosaugos vadybos praktikos, sektoriaus aplinkosauginio veiksmingumo rodiklių ir pažangos kriterijų informacinio dokumento, parengto pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1221/2009 dėl organizacijų savanoriško Bendrijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistemos (EMAS) taikymo (OL L 145, 2018 6 8, p. 1), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32018D0813>.

4.5.7. Akvakultūra yra sudėtinga ekosistema, kurioje ne tik išmetami teršalai, bet ir teikiama sinerginė nauda aplinkai: mikroklimatas, temperatūros kontrolė, oro kokybė, vandens ūkis, anglies dioksido surinkimas, biologinė įvairovė ir t. t., todėl išmetamųjų teršalų negalima įvertinti izoliuotai. Išsamaus analitinio JRC tyrimo šiuo klausimu nėra, net ir GPGB informacinių dokumentų sąrašė. Dėl didelio esamų technologijų, kurių kai kurios iš jų yra neutralios poveikio klimatui požiūriu, skaičiaus reikia labai tiksliai apibrėžti GPGB variantus.

Naudingųjų iškasenų kasybos veikla

4.5.8. EK siūlo į jos taikymo sritį įtraukti kelių rūšių naudingųjų iškasenų ir metalų kasybos veiklą. EESRK pritaria šiam įtraukimui, nes tai gali padaryti didelį poveikį aplinkai, paskatinti ekologišką išteklių, kurie turi būti išgaunami veiksmingiausiu būdu, tyrinėjimą ir taip padidinti visuomenės pritarimą. Tikimasi, kad svarbiausių naudingųjų iškasenų paklausa ES labai didės, o tai reiškia papildomą spaudimą naujai kasybos veiklai. Daugeliu atvejų ši veikla jau reglamentuojama nacionaliniu lygmeniu, o bendras ES požiūris padėtų užtikrinti vienodas sąlygas.

Gigavatvalandžių baterijų gamybos įtraukimas

4.5.9. EK pasiūlyme siūloma į PITD taikymo sritį įtraukti ličio jonų baterijų gamybą ir baterijų elementų ir (arba) rinkinių, kurių gamybos pajėgumas viršija 3,5 GWh per metus, surinkimą. EESRK pritaria šiam įtraukimui atsižvelgiant į naujas išvadas, kad ši veikla gali turėti didelį poveikį, visų pirma vandens suvartojimui ir pavojingų metalų naudojimui. Dėl transporto ir kitų taikomųjų programų elektrifikavimo tai sparčiai augantis sektorius. Tačiau neaišku, kodėl pradinis pasiūlymas dėl pajėgumo ribos 2,5 GWh paskutinę minutę buvo sumažintas.

Atliekų šalinimas sąvartynuose

4.5.10. EK siūlo sugriežtinti sąvartynams taikomus reikalavimus, todėl tai nėra taikymo srities išplėtimas. Nustačius atliekų šalinimo sąvartynuose GPGB, pagerėtų poveikis aplinkai ir klimatui, visų pirma kiek tai susiję su išmetamo metano prevencija ir (arba) jo surinkimu. Sąvartynų direktyva⁽¹⁾ priimta 1999 m. ir, priešingai nei joje teigiama, nėra GPGB standartų atliekų šalinimui sąvartynuose. Taip pat aiškiai nurodyta, kad biologinis valymas apima anaerobinio valymo veiklą (5 straipsnio 3 dalyje). EESRK pritaria abiem šiems patikslinimams.

5. Bendrosios pastabos (EIPTR peržiūra)

5.1. IPTR turi būti siekiama bent trijų tarpusavyje susijusių tikslų, kaip nurodyta Kijevo IPTR protokolo 1 straipsnyje (žr. 1.19 punktą).

5.2. EESRK mano, kad modernūs ir lengvai naudojami integruoti duomenų portalai yra labai svarbūs siekiant užtikrinti pažangos stebėjimą taršos prevencijos ir viešosios atskaitomybės srityse. Nors EESRK palankiai vertina kai kurias naujas nuostatas, pavyzdžiui, dėl sistemingo ataskaitų teikimo apie sąnaudas (vartojimą, medžiagas, tiekimo grandinės poveikį), informacijos įtraukimo į kontekstą, ataskaitų apie paskliduosius išmetamuosius teršalus teikimo, didžiausio patogumo naudotojams ir įvairių ataskaitų teikimo integravimo, kyla rimtų abejonų dėl konkretesnių reikalavimų, t. y. kaip sudaryti sąlygas atlikti lyginamąją analizę ir skatinti atitiktį.

6. Konkrečios pastabos (EIPTR peržiūra)

6.1. EESRK nėra įsitikinęs, kad atidėti nustatytų susirūpinimą keliančių teršalų įtraukimą į sąrašą yra tinkamas būdas žengti pirmyn.

6.2. EESRK mano, kad piliečiai turi teisėtą interesą gauti naudingos informacijos apie produktų aplinkosauginį pėdsaką.

6.3. EK išreiškė siekį „užfiksuoti bent 90 proc. kiekvieno [...] į orą, vandenį ir žemę išleidžiamo teršalo kiekio, taip pat nulines ribines ypač didelį pavojų aplinkai ar žmonių sveikatai keliančių cheminių medžiagų vertes“; šis tikslas yra sveikintinas.

⁽¹⁾ 1999 m. balandžio 26 d. Tarybos direktyva 1999/31/EB dėl atliekų sąvartynų (OL L 182, 1999 7 16, p. 1), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lt/TXT/?uri=celex:31999L0031>.

6.4. Palikus informacijos teikimo ribines vertes padidės administracinė našta kompetentingoms institucijoms; jei yra stebėsenos duomenų, jie turėtų būti naudojami, taigi, skelbiami. Remdamasis tuo, kas išdėstyta pirmiau, EESRK nesutinka su informacijos teikimo ribinėmis vertėmis.

6.5. EESRK mano, kad informacijos teikimo veiksmingumą ir efektyvumą galima pagerinti. Ūkio subjektai turėtų turėti galimybę tiesiogiai pranešti EAA portalui stebėsenos duomenis; dauguma šių sistemų grindžiamos nepertraukiamojo išmetamo teršalų kiekio matavimo (angl. CEM) sistemomis. Daugelyje ES šalių, taip pat Kinijoje ir JAV, CEM neapdoroti duomenys yra tiesiogiai viešai prieinami centralizuotai duomenų bazei realiuoju laiku (arba per mėnesį). Šios funkcijos EAA dar nesiuo. EESRK mano, kad ūkio subjektams suteikus galimybę tiesiogiai teikti nuotolines ataskaitas EAA, kompetentingoms institucijoms sumažėtų tam tikra administracinė ir atitikties vertinimo našta, o įvairiems galutiniams naudotojams būtų suteikta daugiau laiko veiksmingiau susipažinti su informacija. Kompetentinga institucija išlaikytų patvirtinimo ir vykdymo užtikrinimo pareigas suteikdama specialias prieigos teises; duomenų įrašai gali būti pažymimi pagal jų statusą (laukiama patvirtinimo arba patvirtinti).

Briuselis, 2022 m. liepos 14 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė*
Christa SCHWENG

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Europos Vadovų Tarybai, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Energijos tiekimo saugumas ir prieinamos kainos: neatidėliotinių priemonių galimybės ir pasirengimas kitai žiemai“

(COM(2022) 138 final)

(2022/C 443/20)

Pranešėja **Alena MASTANTUONO**

Prašymas pateikti nuomonę	Europos Komisija, 2022 5 2
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 304 straipsnis
Atsakingas skyrius	Transporto, energetikos, infrastruktūros ir informacinės visuomenės skyrius
Priimta skyriuje	2022 6 21
Priimta plenarinėje sesijoje	2022 7 13
Plenarinė sesija Nr.	571
Balsavimo rezultatai	
(už / prieš / susilaikė)	188 / 3 / 13

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Nagrinėjamą komunikatą reikia vertinti atsižvelgiant į bendrą plano „REPower EU“, kurio pagrindinis tikslas – atsisakyti Rusijos iškastinio kuro, kontekstą. Padėtis yra rimta ir norint ją spręsti būtina imtis precedento neturintčio atsako, be to, ES valstybės narės turi demonstruoti didžiausią solidarumą ir tarpusavio pasitikėjimą. Europai reikia veiksmingo plano, kuriame būtų numatyti įvairūs energijos trūkumo scenarijai ir nurodyta, kaip reikėtų taisyti tokią padėtį imantis bendrų ES valstybių narių veiksmų ir kaip efektyviausiai panaudoti ir toliau plėtoti energetikos infrastruktūrą. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) ragina valstybes nares imtis bendrų veiksmų siekiant reaguoti į poreikį kurti ir veiksmingai naudoti tinkamą infrastruktūrą.

1.2. Mažesnė priklausomybė nuo Rusijos dujų užtikrina didesnę savarankiškumą. Tam būtina intensyviau naudoti ES turimus išteklius, be kita ko, spartinant atsinaujinančiųjų išteklių energetikos plėtrą. Todėl ES turėtų kuo labiau išnaudoti turimus išteklius ir esamus savo pajėgumus, kad galėtų kovoti su energijos tiekimo trūkumo problema. Vis dėlto vietos šaltinių nepakaks arba jie nebus lengvai prieinami, todėl ES turi užmegzti naujas partnerystes su patikimomis šalimis. Šiuo atžvilgiu EESRK pabrėžia, kad kuriant partnerystes energetikos srityje su ES nepriklausančiomis šalimis reikia atidžiai atsižvelgti į priklausomybės nuo šalių, kurios nepitaria ES vertybėms arba gali būti laikomos nedraugiškais režimais, poveikį.

1.3. Pagrindinė dabartinių aukštų elektros energijos kainų priežastis yra dujos, dėl kurių didėja elektros energijos kainos. Vienintelis idealus šios problemos sprendimas būtų padidinti elektros energijos gamybą iš neiškastinio kuro ir jos naudojimą tiek, kad būtų patenkinta elektros energijos paklausa.

1.4. Nors komunikate daugiausia dėmesio skiriama trumpalaikėms priemonėms, kuriomis siekiama užtikrinti tiekimo saugumą ir prieinamas kainas, jas reikia vertinti atsižvelgiant į ilgalaikius tikslus. EESRK mano, kad labai svarbu nuolat ir nuosekliai laikytis visų pagrindinių tvarios energetikos sistemos tikslų: tiekimo saugumo, pagrįstų išlaidų ir kainų bei aplinkos tvarumo.

1.5. Tiesioginė parama, be abejo, yra realiausia neatidėliotina priemonė. Naudojant didesnes pajamas iš PVM ir energijos mokesčių galima padėti valstybėms narėms finansuoti tokias priemones. Visos krizei sušvelninti skirtos paramos priemonės turėtų būti laikinos ir skirtos tiems, kurie patiria didžiausią poveikį, nesvarbu, ar tai būtų piliečiai, MVĮ ar daug energijos suvartojantys pramonės sektoriai. Vis dėlto komunikate yra trūkumas – teigiama, kad ir vartotojai turi dėti daug pastangų dujų vartojimui mažinti. Todėl kompensacijos, dėl kurių nesumažėja dujų vartojimas, nėra tvarus sprendimas.

1.6. Susiklosčius tokie padėčiai turėtų būti taikomos tik tikslinės, mažiausiai ES rinką iškraipiančios priemonės valstybėse narėse arba ES lygmens priemonės, kurios nekeltų pavojaus veiksams priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo srityje ar energijos tiekimui. Apskritai taikant intervencines priemones rinkoje kyla rizika, kad jos turės neigiamų padarinių ilgalaikiams tikslams, nes tokios priemonės gali sukelti neužtikrintumą dėl investicijų ir atgrasyti nuo priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo energetikos sektoriuje. EESRK pritaria Europos Sąjungos energetikos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūros (ACER) išvadoms, kad elektros energijos rinka iš tiesų veikia tinkamai kalbant apie tai, jog pavyko išvengti elektros energijos ribojimų ar net visiško atsijungimo tam tikrose vietovėse.

2. Bendrosios pastabos

2.1. Po Kremliaus sprendimo kai kurioms Europos šalims nutraukti dujų tiekimą Europos vadovai suprato, kokia rimta yra padėtis, kuriai spręsti būtina imtis precedento neturinčio atsako, be to, ES valstybės narės turi demonstruoti didžiausią solidarumą ir tarpusavio pasitikėjimą. Europai reikia veiksmingo plano, kuriame būtų numatyti įvairūs energijos trūkumo scenarijai ir nurodyta, kaip reikėtų taisyti tokią padėtį imantis bendrų ES valstybių narių veiksmų ir kaip efektyviausiai panaudoti energetikos infrastruktūrą.

2.2. Nagrinėjama komunikatą reikia vertinti atsižvelgiant į bendrą plano „REPower EU“, kurio pagrindinis tikslas – atsisakyti Rusijos iškastinio kuro, kontekstą. Šiuo klausimu EESRK nurodo savo ankstesnes nuomones ⁽¹⁾, kuriose išdėstyta požiūris ir pasiūlymai dėl trumpalaikių ir ilgalaikių priemonių, skirtų kovoti su iššūkiais, kylančiais dėl šios problemos.

2.3. Nors komunikate daugiausia dėmesio skiriama trumpalaikėms priemonėms, kuriomis siekiama užtikrinti tiekimo saugumą ir prieinamas kainas, jas reikia vertinti atsižvelgiant į ilgalaikius tikslus. EESRK mano, kad labai svarbu nuolat ir nuosekliai laikytis visų pagrindinių tvarios energetikos sistemos tikslų: tiekimo saugumo, pagrįstų išlaidų ir kainų bei aplinkos tvarumo. Reikia pripažinti, kad prireiks daugiau laiko daugeliui priemonių, ypač didelėms investicijoms, įgyvendinti, o siekiant įveikti ekstremalias situacijas gali prireikti imtis kompromisinių trumpalaikių priemonių.

2.4. Nesutarus dėl visapusiško požiūrio kyla didelis pavojus, kad su ūmiais simptomais bus kovoje neefektyviomis arba dar blogiau – pagrindiniams tikslams kenkiančiomis priemonėmis. Europos Sąjunga turi teikti absoliučią pirmenybę tam, kad būtų užtikrinamos vienodos galimybės naudotis energija už prieinamą kainą, taip pat energijos tiekimo saugumas už pagrįstą kainą, kartu siekiant poveikio klimatui neutralumo.

3. Konkretios pastabos. Dujų tiekimo saugumas už pagrįstą kainą

3.1. Komunikate siūloma imtis kolektyvinių Europos veiksmų dujų tiekimo problemai spręsti. Tokios priemonės – ES partnerystės su trečiosiomis valstybėmis ir palankesnių sąlygų vykdyti bendrus pirkimus sudarymas, taip pat bendra dujų laikymo politika.

3.2. Mažesnė priklausomybė nuo Rusijos dujų užtikrina didesnę savarankiškumą. Tam būtina intensyviau naudoti ES turimus išteklius, įskaitant atsinaujinančiųjų išteklių energetikos plėtrą. Todėl ES turėtų kuo labiau išnaudoti turimus išteklius ir esamus savo pajėgumus, kad galėtų kovoti su energijos tiekimo trūkumo problema.

3.3. Vis dėlto akivaizdu, kad vietos šaltinių nepakaks arba jie nebus lengvai prieinami, todėl ES turi užmegzti naujas partnerystes su trečiosiomis valstybėmis. Šiuo atžvilgiu EESRK pabrėžia, kad kuriant partnerystes energetikos srityje su ES nepriklausančiomis šalimis reikia atidžiai atsižvelgti į priklausomybės nuo šalių, kurios nepritaria ES vertybėms arba gali būti laikomos nedraugiškais režimais, poveikį.

3.4. Todėl ES turėtų nuodugniai išanalizuoti vandenilio importo iš trečiųjų valstybių privalumus ir trūkumus, taip pat ieškoti tinkamų sprendimų, kuriuos būtų galima rasti Europos Sąjungoje.

3.5. Suskystintų gamtinių dujų (SGD) terminalai, dujų saugyklos ir diversifikuotam dujų tiekimui skirti dujotiekiai atlieka esminį vaidmenį užtikrinant dujų tiekimo saugumą. Siekdama, kad ES turimi ištekliai būtų naudojami tvariai, Europa turės skirti labai didelių investicijų į infrastruktūrą ir mokslinius tyrimus, plėtrą ir inovacijas. EESRK ragina valstybes nares imantis bendrų veiksmų siekiant reaguoti į poreikį kurti ir veiksmingai naudoti tinkamą infrastruktūrą. EESRK atkreipia dėmesį į šiuo metu vykdomus projektus, tokius kaip bendra Suomijos ir Estijos SGD terminalo nuoma.

⁽¹⁾ OL C 323, 2022 8 26, p. 123 ir OL C 323, 2022 8 26, p. 129.

3.6. EESRK tvirtai pritaria naujoms dujų laikymo taisyklėms, dėl kurių greitai susitarė Europos teisėkūros institucijos. Gerai pripildytos dujų saugyklos padės užtikrinti saugią žiemą (2022–2023 m.), nes jos saugos nuo kainų šuolių, apsaugos europiečius nuo energijos nepritekliaus ir užtikrins Europos įmonių konkurencingumą.

3.7. Atsižvelgdamas į savo nuomonę dėl ES dujų laikymo politikos⁽²⁾, EESRK mano, kad bendradarbiavimas su trečiosiomis valstybėmis yra papildoma priemonė investicijoms į naują infrastruktūrą, kuri padidins Europos energetinį saugumą. EESRK primygtinai ragina Tarybą ir Parlamentą apsvarstyti galimybę pasinaudoti patikimų kaimyninių šalių, įskaitant Ukrainą, dujų saugyklomis, kurios padėtų užtikrinti tiekimo saugumą.

4. Konkrečios pastabos. Kova su didelėmis elektros energijos kainomis

4.1. Energijos kainų šuolis po pandemijos, kurį dar labiau padidino Rusijos invazija į Ukrainą, daro poveikį daugeliui vartotojų ir prisideda prie energijos nepritekliaus didėjimo visoje Europoje. Dar iki pandemijos energijos nepriteklių patyrusių asmenų padėtis blogėja, o vartotojams, kuriems anksčiau nekildavo sunkumų apmokant sąskaitas už energiją, kyla pavojus nuskursti.

4.2. Komisija jau yra paskelbusi keletą iniciatyvų, kuriomis siekiama spręsti aukštų energijos kainų ir jų poveikio klausimą, įskaitant veiksmų ir paramos priemonių rinkinį⁽³⁾ ir komunikate „Planas „REPowerEU““ pateiktas galimybės remti pažeidžiamus piliečius ir labiausiai nukentėjusias įmones, pvz., daug energijos suvartojančias pramonės įmones, siekiant sumažinti gamybos sąnaudas ir sustiprinti veiksmus priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo srityje. EESRK palankiai vertina tai, kad paramos priemonės bus taikomos ir MVĮ, ir mano, kad toks sprendimas yra iš esmės svarbus.

4.3. EESRK palankiai vertina nagrinėjamame komunikate pateiktą įvairių galimybių kovoti su aukštomis elektros energijos kainomis privalumų ir trūkumų ir jų poveikio piliečiams bei įmonėms analizę. Šios galimybės apima dviejų rūšių priemones: finansinę paramą aukštų kainų poveikiui mažinti ir intervencines priemones rinkoje, kuriomis siekiama daryti poveikį pačioms kainoms.

4.4. Tiesioginė parama, be abejo, yra realiausia neatidėliotina priemonė. Naudojant didesnes pajamas iš PVM ir energijos mokesčių galima padėti valstybėms narėms finansuoti tokias priemones. Visos paramos priemonės, skirtos krizei sušvelninti, turėtų būti laikinos ir skirtos tiems, kurie patiria didžiausią poveikį, nesvarbu, ar tai būtų piliečiai, MVĮ ar daug energijos suvartojantys pramonės sektoriai. Tačiau komunikate nenurodoma, kad ir vartotojai turi dėti daug pastangų dujų vartojimui mažinti. Todėl kompensacijos, dėl kurių nesumažėja dujų vartojimas, nėra tvarus sprendimas.

4.5. Kaip teisingai teigiama komunikate, idealaus sprendimo nėra. Bet kokios intervencinės priemonės energetikos rinkoje sukels neigiamų padarinių. Daugeliu atvejų gali kilti tokie neigiami padariniai, kaip rinkos iškraipymai, biudžeto išlaidos, tiekimo sutrikimai, neigiamas poveikis investicijoms arba vartotojų elgsenai. Trumpai tariant, tai gali turėti poveikį veiksams priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo srityje arba pakenkti tiekimo saugumui.

4.6. Todėl Komisijos pateikti duomenys patvirtina, kad Europa susiduria su trejopa užduotimi – siekiu užtikrinti energetinį saugumą, prieinamas kainas ir kovą su klimato kaita. Dėl to dar kartą pabrėžiama tai, kad reikia vadovautis visapusišku požiūriu į bet kokią politiką ir priemones, siekiant užtikrinti, kad jos būtų suderinamos su bendru energetikos sistemos tvarumo tikslu ir indėliu į jį.

4.7. Kaip teigiama dokumente, nėra universalus sprendimo, todėl valstybės narės gali pačios rasti savo šaliai tinkamiausią sprendimą. Vis dėlto kalbant apie ES energetikos rinką, visos intervencinės priemonės bet kurioje srityje galėtų turėti padarinių likusiai rinkai. Todėl susiklosčius tokiai padėčiai turėtų būti taikomos tik tikslinės, mažiausiai ES rinką iškraipiančios priemonės valstybėse narėse arba ES lygmens priemonės, kurios nekeltų pavojaus veiksams priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo srityje ar energijos tiekimui.

⁽²⁾ OL C 323, 2022 8 26, p. 129.

⁽³⁾ COM(2021) 660 final.

4.8. Remdamasis naujausia ACER ataskaita⁽⁴⁾, EESRK pritaria išvadai, kad elektros energijos rinka iš tiesų veikia tinkamai kalbant apie tai, jog pavyko išvengti elektros energijos ribojimų ar net visiško atsijungimo tam tikrose vietovėse. ACER vertinimu, verta išlaikyti dabartinę rinkos struktūrą. Be to, tikėtina, jog siekiant, kad naudojantis šia sistema per ateinančius 10–15 metų būtų galima įgyvendinti plataus užmojo ES anglies dioksido išmetimo mažinimo perspektyvą ir tai padaryti mažesnėmis sąnaudomis, kartu užtikrinant tiekimo saugumą, bus labai svarbūs tam tikri ilgesnio laikotarpio patobulinimai. EESRK pabrėžia, kad bet kokie rinkos struktūros pakeitimai turi būti grindžiami nuodugnia jų pasekmių ekonomikai, socialinei sričiai ir aplinkosaugai analize.

4.9. EESRK pritaria Komisijai, kad pagrindinė dabartinių aukštų elektros energijos kainų priežastis yra dujos, dėl kurių, taikant ribinių kainų nustatymą, didėja elektros energijos kainos. Idealus šios problemos sprendimas būtų padidinti neiškastinio kuro elektros energijos gamybą ir naudojimą tiek, kad būtų patenkintas elektros energijos poreikis.

4.10. EESRK mano, kad viršutinės kainų ribos ar kitokios intervencinės priemonės didmeninėse energetikos rinkose gali kelti sunkumų, nes jos iškreiptų būtinus kainų signalus ir apsunkintų „tinkamo“ kainų lygio nustatymą. Dėl tokių fiskalinių priemonių, kaip nenumatyto pelno mokesčiai, kainos nesumažėja. Tokios priemonės greičiau laikytinos pajamų šaltiniu. Apskritai, taikant intervencines priemones rinkoje kyla rizika, kad jos turės neigiamų padarinių ilgalaikiams tikslams, nes tokios priemonės gali sukelti neuztikrintumą dėl investicijų ir atgrasyti nuo priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo energetikos sektoriuje.

Bruselis, 2022 m. liepos 13 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė*
Christa SCHWENG

⁽⁴⁾ Galutinis ES didmeninės elektros energijos rinkos struktūros vertinimas.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo atsižvelgiant į Rusijos invaziją į Ukrainą nustatomos specialios laikinosios priemonės, susijusios su Ukrainos pagal Ukrainos teisę išduotais vairuotojų dokumentais

(COM(2022) 313 *final* – 2022/0204 (COD))

(2022/C 443/21)

Konsultavimasis	Taryba, 2022 6 28 Europos Parlamentas, 2022 7 4
Reglamentavimo pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 91 ir 304 straipsniai
Atsakingas skyrius	Transporto, energetikos, infrastruktūros ir informacinės visuomenės skyrius
Priimta plenarinėje sesijoje	2022 7 13
Plenarinė sesija Nr.	571
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	195 / 4 / 3

Komitetas, remdamasis tuo, kad pasiūlymas yra visiškai priimtinas ir kad dėl jo Komitetas pastabų neturi, nusprendė pateikti palankią nuomonę dėl siūlomo dokumento.

Bruselis, 2022 m. liepos 13 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė*
Christa SCHWENG

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2018/2001 dėl skatinimo naudoti atsinaujinančiųjų išteklių energiją, Direktyva 2010/31/ES dėl pastatų energinio naudingumo ir Direktyva 2012/27/ES dėl energijos vartojimo efektyvumo

(COM(2022) 222 final)

(2022/C 443/22)

Prašymas pateikti nuomonę	Europos Parlamentas, 2022 6 6 Europos Sąjungos Taryba, 2022 6 15
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 91 ir 304 straipsniai
Atsakingas skyrius	Transporto, energetikos, infrastruktūros ir informacinės visuomenės skyrius
Priimta plenarinėje sesijoje	2022 7 13
Plenarinė sesija Nr.	571
Balsavimo rezultatai	
(už / prieš / susilaikė)	201 / 2 / 1

Komitetas, remdamasis tuo, kad pasiūlymas yra visiškai priimtinas ir kad dėl jo neturi pastabų, nusprendė pateikti palankią nuomonę dėl siūlomo dokumento.

Bruselis, 2022 m. liepos 13 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė*
Christa SCHWENG

ISSN 1977-0960 (elektroninis leidimas)
ISSN 1725-521X (popierinis leidimas)

Europos Sąjungos
leidinių biuras
L-2985 Liuksemburgas
LUXEMBURGAS

LT